KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜLTÜR VARLIKLARININ YENİDEN KULLANILMASI VE MÊKAN-HAFIZA İLİŞKİSİ: SİLVAN ÖRNEĞİ

ŞİLAN MIZRAK

KOCAELİ 2023

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜLTÜR VARLIKLARININ YENİDEN KULLANILMASI VE MÊKAN-HAFIZA İLİŞKİSİ: SİLVAN ÖRNEĞİ

ŞİLAN MIZRAK

Doç.Dr. Nurdan KUBAN
Danışman, Kocaeli Üniv. .....
Doç.Dr. Emre KİSHALI
Jüri Üyesi, Kocaeli Üniv. .....
Dr.Öğr. Üyesi Yıldız SALMAN
Jüri Üyesi, İstanbul Teknik Üniv. .....

Tezin Savunulduğu Tarih: 30.11.2022

ETİK BEYAN VE ARAŞTIRMA FONU DESTEĞİ

Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında,

- Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu,
- Çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı,
- Bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi,
- Bu çalışmanın Kocaeli Üniversitesi'nin abone olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Fen Bilimleri Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun olduğunu, - Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,

beyan ederim.

Bu tez çalışmasının herhangi bir aşaması hiçbir kurum tarafından maddi/alt yapı desteği ile desteklenmemiştir.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Şilan MIZRAK

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/projemin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullarla kullanıma açma izninin Kocaeli Üniversitesi'ne verdiğimi beyan ederim. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/projemin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanımı bana ait olacaktır. Tezin/projenin kendi özgün çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/projenin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim. Yükseköğretim kurulu tarafından yayınlanan ***"Lisanüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ Kocaeli Üniversitesi Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Tezim ile ilgili gizlilik kararı verilmemiştir.

Şilan MIZRAK

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması, Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı kapsamında, Diyarbakır ili Silvan ilçesinin tarihi değerlerini ve evrimini konu almıştır.

Lisans sürecinden itibaren yol göstericim olan ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, beni her fırsatta dinleyen ve çalışmamın gelişiminde büyük emeği olan sevgili danışman hocam Doç. Dr. Nurdan KUBAN'a

Hayatım boyunca her koşulda maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve bugünlere gelmemi sağlayan AİLEME

Bilgi ve kaynak konusunda destek sağlayan abim Ahmet MIZRAK'a

Çalışmalarım sırasında arşivlerinden yararlanmamı sağlayan Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne

Son olarak alan çalışması sürecinde bilgilerini benimle paylaşan, beni misafir eden sevgili dostlarım Mehmet SEYİTOĞLU, Kübra BAZ SEYİTOĞLU ve Salih ERDEMLİ'ye

En içten duygularımla teşekkür ederim.

Eylül – 2022 Şilan MIZRAK

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN VE ARAŞTIRMA FONU DESTEĞİ i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI……...ii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR..... iii
İÇİNDEKİLER.....iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....vi
TABLOLAR DİZİNİ.....x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....xi
ÖZET..... xii
ABSTRACT xiii
1. GİRİŞ ……...1
2. MATERYAL VE YÖNTEM.....2
2.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....2
2.2. Çalışmanın Yöntemi 3
3. KORUMA KAPSAMINDA İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME 5
3.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı.....5
3.1.1. Çağdaş Restorasyon Kuramı Öncesi Yeniden İşlevlendirme.....7
3.1.2. Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Koruma Tüzükleri Bağlamında Yeniden İşlevlendirme.....9
3.2. Tarihi Yapılara Yeni İşlev Verilmesinde Kullanılan Değerlendirme Ölçütleri 15
3.2.1.Tarihi Yapılarda Yeni İşlevin Belirlenmesi.....16
3.2.1.1. Fiziksel Nitelikli Girdiler 15
3.2.1.2. Sosyo-Kültürel Nitelikli Girdiler 17
4. HAFIZA MEKANI KAVRAMI ve YENİDEN İŞLEVLENDİRME.....19
4.1. Hafıza Kavramı.....21
4.1.1. Bireysel Hafıza 22
4.1.2. Toplumsal Hafıza.....22
4.2.Hafıza- Tarih İlişkisi.....24
4.3.Yeniden İşlevlendirmenin Hafıza Mekanı Üzerindeki Etkisi.....25
5. HAFIZA MEKANI OLARAK SİLVAN 28
5.1. Silvan'ın Coğrafi Konumu ve Fiziki Yapısı.....29
5.2. Silvan'ın Tarihsel Gelişimi.....30
5.3. Silvan'ın Sosyal ve Demografik Yapısı.....37
5.4. Tescilli Kültür Varlıklarının Dökümü ve Değerlendirilmesi.....38
5.5. İşlevi Yitirilmiş/ Yeniden İşlevlendirilmiş Kültür Varlıkları 42
6. SİLVAN KÜLTÜR VARLIKLARI VE YENİDEN KULLANIM 45
6.1. Kent Surları.....45
6.2. Silvan Surp Stepanos Kilisesi – Şehir Sineması – Belediye Cami 52
6.3. Bedri Bey Konağı – Gazi İlkokulu 60
6.4. Hatip Bey Konağı – Silvan Atatürk Evi 67
6.5. Aliağa Konağı.....73
7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 81
KAYNAKLAR.....84
EKLER 92
KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER.....185

ÖZGEÇMİŞ.....186

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3. 1. Müdahale Aralıkları 6
Şekil 5. 1. Silvan İlçesinin Konumu 29
Şekil 5. 2. Silvan İlçesinin Topoğrafyası 30
Şekil 5. 3. 1600 yılında Felemenk haritacı Jodocus Hondius'un yaptığı Osmanlı İmparatorluğu Haritası 35
Şekil 5. 4. 1652 Fransız Nicolas Diyarbakır Suriye haritası 36
Şekil 5. 5. 1909 Diyarbekir Vilayeti 36
Şekil 5. 6. Seçilen Yapıların gösterimi 44
Şekil 6. 1. 1932 Silvan Kalesi Planı 46
Şekil 6. 2. Silvan Kale Kapıları 46
Şekil 6. 3. Gertrude Bell Arşivi 47
Şekil 6. 4. Silvan Sur Kesiti 49
Şekil 6. 5. Kulfa Kapı 50
Şekil 6. 6. Gertrude Bell Arşivi 51
Şekil 6. 7. Silvan Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephesi 53
Şekil 6. 8. Surp Stepanos Kilisesi Batı Cephesi 54
Şekil 6. 9. Surp Stepanos Kilisesi Doğu Cephesi 54
Şekil 6. 10. Batı Cephesi 56
Şekil 6. 11. Silvan Surp Stepanos Kilisesi 57
Şekil 6. 12. Silvan Surp Stepanos Kilisesi İlave Mahfil Katı 57
Şekil 6. 13. Surp Stepanos Kilisesi Doğu Cephesi 58
Şekil 6. 14. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephesi 58
Şekil 6. 15. Gazi İlkokulu 60
Şekil 6. 16. Konağın Dönem Ekleri ve Mevcut Plan Şeması 61
Şekil 6. 17. Gazi İlkokulu Güney Cephe 63
Şekil 6. 18. Gazi İlkokulu 63
Şekil 6. 19. Gazi İlkokulu Doğu Cephe 64
Şekil 6. 20 Gazi İlkokulu 64
Şekil 6. 21. Yapıya Bitişik Olan Tuvalet 65
Şekil 6. 22. Tarihi Yapıya Bitişik Olan Ek Yapı 65
Şekil 6. 23. Atatürk Evi Güney Cephesi 69
Şekil 6. 24. Silvan Atatürk Evi Doğu Cephesi 69
Şekil 6. 25. Birinci katta bulunan kitabe 70
Şekil 6. 26. Ali Ağa Konağının Plan Şeması 70
Şekil 6. 27. Atatürk'ün Kaldığı Oda 72
Şekil 6. 28. Konağın Restorasyonu Süren Bölümü 74
Şekil 6. 29. Konağın Plan Şeması 75
Şekil 6. 30. Aliağa Konağı Güney Cephesi Selamlık Bölümleri 75
Şekil 6. 31. Aliağa Konağı Betonarme Selamlık ve Harem Bölümleri 76
Şekil 6. 32. Sur Duvarı Üzerinde Bulunan Atıl Durumdaki Selamlık 76
Şekil 6. 33. Avlunun Kuzeybatısındaki Harem 77
Şekil 6. 34. Kuzeybatı Harem Girişi 78
Şekil 6. 35. Kuzeybatı Harem Odası 78
Şekil 6. 36. Güney Harem Bölümünün Girişi 78
Şekil 6. 37. Güney Harem Bölümü 79

Şekil A. 1. Carta Del Restauro 93
Şekil A. 2. Venedik Tüzüğü 95
Şekil A. 3. Amsterdam Bildirgesi 97
Şekil A. 4. Burra Tüzüğü 103
Şekil A. 5. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü 113
Şekil A. 6. Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü 115
Şekil A. 7. Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler Tüzüğü 118
Şekil A. 8. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri 121
Şekil A. 9. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 131
Şekil A. 10. Leeuwarden Declaration - Adaptive Re-use Of The Built Heritage: Preserving And Enhancing The Values Of Our Built Heritage For Future Generations 142
Şekil A. 11. ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage 145
Şekil B. 1. Silvan …….. 152
Şekil B. 2. 1900'ler Silvan 152
Şekil B. 3. Silvan Genel Görünüm 152
Şekil B. 4. Silvan Genel Görünüm 153
Şekil B. 5 Silvan Kulfa Kapı 153
Şekil B. 6 Silvan 153
Şekil B. 7. Artuklu Burcu 154
Şekil B. 8 Selahaddin Eyyubi Cami 154
Şekil B. 9 Kent Dokusuna Bir Örnek 155
Şekil B. 10. 1918 Silvan Malabadi Köprüsü 155
Şekil B. 11. Silvan Kale Duvarı ve üzerine inşa edilen Azizoğlu Konağı 155
Şekil B. 12 Silvan hava fotoğrafı ve Kale Sınırları 156
Şekil B. 13. 1940'lar Silvan.....156
Şekil B. 14 2015 Silvan 156
Şekil B. 15 2015 Silvan 157
Şekil B. 16 2015 Silvan 157
Şekil B. 17. Silvan Kent Dokusu 157
Şekil B. 18. Silvan Hava Fotoğrafı ve Kale Sınırları 158
Şekil B. 19. Aslanlı Burç 158
Şekil B. 20. Silvan genel görünüm 158
Şekil B. 21. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.11.1982 tarihli A_3860 No'lu kararı 159
Şekil B. 22. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 22.07.1983 tarihli A_4475 No'lu Şehir Sinemasının Tescil Kararı 160
Şekil B. 23. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 08.12.1990 tarihli 640 No'lu Kararı 160
Şekil B. 24. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 22.09.2006 tarihli 838 No'lu Kararı 161
Şekil B. 25. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 09.11.2006 tarihli 873 No'lu Kararı 161
Şekil B. 26. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 12.10.2011 tarihli 17 No'lu Silvan ilçesinde bulunan kültür varlıklarının tespiti ve tescil listesinin güncelleştirilmesi kararı 162

Şekil B. 27. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 19.06.2012 tarihli 578 No'lu karar 163
Şekil B. 28. Kent Surları Boşat Kapısı 163
Şekil B. 29. Kent Surları Boşat Kapısı ve Üstünler Konağı 164
Şekil B. 30. Kulfa Kapı 164
Şekil B. 31. Kulfa Kapı 165
Şekil B. 32. Sur Duvarlarının Yapım Tekniği Hakkındaki Çizim 165
Şekil B. 33. Üstünler Konağı ve Boşat Kapısı 165
Şekil B. 34 Aslanlı Burç 166
Şekil B. 35. Artuklu Burcu 166
Şekil B. 36 Artuklu Burcu 166
Şekil B. 37. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephe 167
Şekil B. 38. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephe 167
Şekil B. 39. Kuzey Cephe 168
Şekil B. 40. Güney Cephe 168
Şekil B. 41. Kuzey Cephe 169
Şekil B. 42. Batı Cephesi 169
Şekil B. 43. Kuzey Cephe 170
Şekil B. 44. İç Mekan 170
Şekil B. 45. Kuzey Cephesi 171
Şekil B. 46. Kubbe 171
Şekil B. 47. Gazi İlkokulu 172
Şekil B. 48. Gazi İlkokulu 172
Şekil B. 49. Gazi İlkokulu 172
Şekil B. 50. Gazi İlkokulu 173
Şekil B. 51. Gazi İlkokulu Doğu Cephesi 173
Şekil B. 52. Gazi İlkokulu 173
Şekil B. 53. Gazi İlkokulu Batı Cephesi 174
Şekil B. 54. Gazi İlkokulu 174
Şekil B. 55. Oluşturulan Koridor 174
Şekil B. 56. Dilimli Kemerli Pencereler 175
Şekil B. 57. Yarı Açık Mekan 175
Şekil B. 58. Avlu 175
Şekil B. 59. Silvan Atatürk Evi 1916 176
Şekil B. 60. Güney Cephesi 176
Şekil B. 61. Güney Cephesi 176
Şekil B. 62. Pencere Detayı 177
Şekil B. 63. Giriş 177
Şekil B. 64. Onarım Öncesi 177
Şekil B. 65. Güney Cephesi 178
Şekil B. 66. Batı Cephesi 178
Şekil B. 67. Avlu 178
Şekil B. 68. Silvan Atatürk Evi 179
Şekil B. 69. Doğu Cephesi 179
Şekil B. 70. Avlu 180
Şekil B. 71. Tuvaletler 180
Şekil B. 72. Yarı Açık Mekan 180
Şekil B. 73. Doğu Kanadı Birleştirilen Odalar 181

Şekil B. 74. Aliağa Konağı Güneydeki Haremin Planı 181
Şekil B. 75. Güneydeki Haremin Restorasyon Öncesi Durumu 181
Şekil B. 76. Harem Bölümü 182
Şekil B. 77. Kuzeybatı Harem Bölümin Planı 182
Şekil B. 78. Güney Sur Duvarı Üzerindeki Selamlık Bölümü 182
Şekil B. 79. Güney Selamlık 183
Şekil B. 80. Haremin Avlusuna Giriş 183
Şekil B. 81. Harem 183
Şekil B. 82. Harem 184
Şekil B. 83. Oda 184

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3. 1. Değişim seçeneklerinin ölçeği ve değişiklik derecesi 17
Tablo 5. 1. Silvan İlçe Merkezinde bulunan tescilli yapıların dökümü 40
Tablo 5. 2. Silvan İlçe Merkezinde seçilen yapıların grup bilgisi 41

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

D.K.V.K.B.K	:Diyarbakır Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu
GEEAYK	:Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOMOS	:International Council on Monuments and Sites
K.V.K.B.K	:Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu
T.K.V.T.V.Y.K	:Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YY	:Yüzyıl

KÜLTÜR VARLIKLARININ YENİDEN KULLANILMASI VE MEKAN-HAFIZA İLİŞKİSİ: SİLVAN ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada, kent ve kır arasında bir geçiş yerleşimi olan Silvan İlçe Merkezinin tescilli kültür varlıkları incelenmiş olup, insanlığın ortak mirasını oluşturan bu varlıkların hafızanın oluşumundaki rolü sorgulanmıştır. Kültür varlığı ve hafıza mekanı çerçevesinden yeniden işlevlendirilen kültür varlıklarının tarihsel süreci ve değişimleri araştırılmıştır. Silvan İlçe Merkezinde yeniden kullanılan kültür varlıklarının uluslararası tüzükler kapsamında koruma durumu sorgulanmıştır.

Birinci bölümde; çalışmanın amacı, kapsamı ve çalışmada izlenilen yöntem anlatılmıştır.

İkinci bölümde; çağdaş restorasyon öncesi koruma yaklaşımlarında, çağdaş restorasyon kuramında, Venedik Tüzüğü'nde ve güncel tüzüklerde yeniden işlevlendirme konusu incelenmiştir. Korumanın evriminin araştırıldığı bu bölümde kuramsal metinlere yeniden işlevlendirme temelinde yaklaşılmıştır.

Üçüncü bölümde; hafıza kavramı, kolektif hafıza, hafızanın mekan ihtiyacı, yeniden kullanım meselesinin hafıza mekanı üzerindeki etkisi sorgulanmıştır. Kolektif hafızanın mekan üzerinden somutlaştığı, hafıza oluşturan mekanların da geçmişten kalan mekanlar olmakla birlikte hafızanın geleceği de inşa etmek için bir araç olarak görülmesi aslında bu mekanların korunması gerektiği düşüncesini doğurmaktadır.

Dördüncü bölümde; Silvan'ın coğrafi konumu, fiziki yapısı, tarihi incelenmiştir. Bölgenin kuruluşunun topoğrafyayla olan ilişkisi, tarihindeki kırılmaların bölgeye kazandırdığı, kaybettirdiği verilerin sürekliliği/süreksizliği sorgulanmıştır.

Beşinci bölümde; Silvan'da yeniden işlevlendirilen farklı yapı gruplarına ait tescilli kültür varlıklarının süreci araştırılmış olup yeniden kullanımın kültür varlığı üzerinde oluşturduğu değişimler güncel tüzükler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde; tez çalışmasının beş bölümünde araştırılıp, sorgulanan kavramlar ve yerler altıncı bölümde Silvan'da bulunan tescilli kültür varlığı üzerinden somut bir değerlendirmeye tutulmuş olup bütüne yönelik sonuç yazılmıştır. Bu bölümde hafıza, yeniden işlevlendirme ve uluslararası tüzükler üçgeninde tescilli kültür varlıklarının sorunları ve mevcut durumu yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hafıza Mekanı, Kültürel Miras, Silvan, Uluslararası Tüzükler, Yeniden Kullanım.

RE-USE OF CULTURAL ASSETS AND THE SPACE-MEMORY RELATIONSHIP: THE SAMPLE OF SILVAN

ABSTRACT

In this study, the registered cultural assets of the Silvan District Center, which is a transitional settlement between the city and the countryside, were examined and the role of these assets, which constitute the common heritage of humanity, in the formation of memory was questioned. The historical process and changes of cultural assets that have been re-functionalized within the framework of cultural heritage and memory space have been investigated. The conservation status of cultural properties re-used in Silvan District Center within the scope of international regulations has been questioned.

In the first part; The purpose and scope of the study and the method followed in the study are explained.

In the second part; Re-functioning in contemporary pre-restoration conservation approaches, contemporary restoration theory, Venice Charter and current regulations has been examined. In this section, where the evolution of conservation is investigated, theoretical texts are approached on the basis of re-functioning.

In the third part; The concept of memory, collective memory, the need for space of memory, the effect of re-functioning on memory space have been questioned. The fact that the places where collective memory is embodied through space and memory-forming spaces are relics from the past are considered as a tool to build the future, in fact, gives rise to the idea that these spaces should be protected.

In the fourth chapter; The geographical location, physical structure and history of Silvan were examined. The relationship between the establishment of the region and the topography, and the continuity/discontinuity of the data gained and lost by the ruptures in its history were questioned.

In the fifth section; The process of the registered cultural properties belonging to different building groups that were re-functionalized in Silvan was investigated and the changes that the re-functioning caused on the cultural property were evaluated within the framework of current regulations.

In the sixth section; The concepts and places that were researched and questioned in the five chapters of the thesis were evaluated in the sixth chapter through the registered cultural property in Silvan, and the result for the whole was written. In this section, the problems and current situation of registered cultural properties in the triangle of memory, re-functioning and international regulations are interpreted.

Keywords: Memory Space, Cultural Heritage, Silvan, International Charter, Refunctioning.

1. GİRİŞ

Yapılar insan yaşamının gerekliliklerini karşılamak için tasarlanırlar. Kimi zaman ibadet, kimi zaman barınma gibi yaşamsal birtakım ihtiyaçlar için tasarlanan yapılar zamanla hafıza biriktirirler. Ancak yaşam koşullarının değişmesi ile birlikte ihtiyaçlar da değişir ve işlevler dönüşmeye başlar. Alt ve üst yapı grupların değişime uğraması aralarında yeni ilişki ağlarının kurulmasıyla günlük yaşamın akışı değişir. Bu süreklilik içerisinde kimi yapı türleri kullanım dışı kalır. Kullanım dışı kalan yapıların akışının devam edebilmesi için yeniden işlevlendirilmesi veya yeniden kullanılması gerekir. Bu vesileyle yeni işleve doğru bir yolculuk başlar ve bu yolculuk sırasında yapının üzerinde biriktirdiği hafıza katmanlaşarak süregelir. Yeniden işlevlendirme kavramı koruma kuramının önemli meselelerinden biridir ve çeşitli evrensel tüzüklerde yeniden işlevlendirmenin nasıl ele alınacağı detaylı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada çağdaş restorasyon kuramı öncesi ile başlanarak çağdaş restorasyon kuramı ve güncel tüzükler üzerinden yeniden işlevlendirme kavramı bir yer bağlamı ile ilişkilendirilerek farklı yapı grupları üzerinden incelenmektedir. Yapıların süreç içerisinde tanık oldukları tüm durumlar yapının hafızasını oluşturmaktadır. Tarihi yapıların tarihsel süreci ve kırılma noktalarında yeniden işlevlendirilme kavramıyla olan ilişkisi hafıza mekanı kavramını düşündürmektedir. Bu tez çalışması koruma kuramının önemli meselelerinden biri olan yeniden işlevlendirme konusunu hafıza mekanı üzerinden okumayı hedeflemektedir ve örnek alanı olarak Diyarbakır'ın Silvan ilçesi seçilmiştir. Çünkü Silvan çok eski tarihlere dayanan, önemli kırılmalar yaşamış zengin kültür varlığı birikimine sahip bir yerleşim yeridir. Bu çalışma kapsamında bir taraftan yeniden işlevlendirme ve hafıza mekanı ilişkisi ele alınırken bir taraftan Silvan'ın zengin kültür varlığı birikimi ortaya konmuştur ve bu konuya ilişkin uluslararası evrensel tüzüklerin ve hafıza mekanına dair metinlerin yerel kültür varlığı üzerinden değerlendirmesi yapılmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, yeniden kullanım ve hafıza mekanı ilişkisini sorgulamak, yeniden işlevlendirme kavramını evrensel tüzükler bağlamında koruma anlamında değerlendirmek, Silvan'ın kültür varlığı zenginliğini ortaya koymak ve yukarıdaki iki amacın tartışmasını Silvan üzerinden yaparak evrensel zeminde belirlenen ilkelerin yerel geçerliliğini test etmek, benzer çalışmalara model oluşturmak amacıyla oluşturulmuştur.

Hafıza geçmişin muhafaza edilerek şimdi ve gelecek için gerekli görüldüğü yerlerde kullanılmasıdır. Bireyin hafızasından sunduğu hatıralar bir olay örgüsü ve bir mekana sahiptir. Hatıranın olay örgüsü ve mekan belirteci bireysel hafızanın kolektif hafızaya bağlı bir öz alan olduğu düşüncesini doğurmaktadır. İnsan her zaman için dış dünya ve insanlar ile temas halindedir. Canlıların ortak mirası olan kültür varlıkları geçmişte inşa edilmiş, korunması gerekli alan/yapılardır. Bu çerçevede hafızanın kendini mekan aracılığıyla koruyor olması ve tarihi alanların da insanlığın ortak mirasını oluşturduğu gerekçesine dayanarak mekan hafıza ilişkisinin tarihi alanlar üzerinden değerlendirilmesi bu çalışma için önemlidir.

Çok eski tarihlere dayanan ancak arkeolojik kazıların yetersizliği sebebiyle tarihi hakkında yetersiz bilgiye sahip olduğumuz Silvan, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir yerleşim yeridir. Farklı uygarlıkların bölgeye hakim olması birden fazla ardı sıra yaşanmış savaş demektir. İlk yerleşimin kurulması sonraki aşamada yerleşimi güvenlikli bir yer kılmak için sur inşa edilmesi ve yaşamın sur içinde korunaklı bir bölgede sürdürülmesi ardından savaş ve başka bir uygarlığın hakimiyeti, savaşın bölgede bir yıkım oluşturması ve yeni bir grup insanın bölgeye yerleşmesi surlarda savaş dolayısıyla oluşan yıkımın tamir edilip bölgenin korunaklı bir alana dönüştürülmesi ve bölgede yaşayan insanların bulunan yapıları kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanması ve yeni mekanların inşa edilmesi şeklinde süregelen bir tarif yapmak yanlış gelmemektedir.

Çalışmanın kapsamı, hafızanın mekan ile ilişkisinin açıklanması, yeniden işlevlendirme çerçevesinde koruma kuramının sunulması ve uluslararası tüzükler arasından yeniden işlevlendirmeye ilişkin usul ve esasların bulunduğu tüzüklerin sunulmasını içermektedir.

Bu kapsamda Silvan'daki tüm tescilli yapıların dökümü sunulmakta ve işlevi değişen yapılar üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır.

Tez için beş başlık altında kaynak taraması yapılmıştır. Yeniden işlevlendirme konusunda bir tanımlama ve çerçeve oluşturmak için binanın fiziki sürdürülebilirliği konusunda Burden (2004), Altınoluk'a (1998) yer verilmiş olup, Kuban'ın (2000) bu konuda binanın yeniden bir tasarım sürecine girmesinden ve bu süreçte karar verilmeden önce, karar aşamasında, karar sonrasında müdahale biçimlerinin değerlendirilmesi gereken çok yönlü bir mesele olduğu üzerine düşüncelerini okumak gerekmektedir. Yeniden işlevlendirme kavramının koruma kuramında perspektifini oluşturmak adına tarihi çevrelerin korunması ve korumanın evrimi için Erder'e (2007) başvurmak gerekir. Bu kavramın koruma kuramında değerlendirilmesi için uluslararası tüzüklerin okunması gereklidir. Çalışmanın temel meselesi olan yeniden işlevlendirme ve hafıza kavramı ilişkisi için hafıza kavramının genel bir çerçevesini oluşturmak için Cevizci (1999), Püsküllüoğlu (2002) kavram tanımından yararlanılıp hafızanın nasıl oluştuğu ve mekan ihtiyacının saptanması hususunda Nora (2006), Assman (2018), Sontag (2004) incelenmiştir. Tez konusunun incelediği sorunsalın somut örneklere dayandırılması gerektiğinden, Silvan'daki tescil listesinde yer alan ve her yapı grubu için yeniden işlevlendirmeye örnek oluşturacak bir yapı seçilmiştir. Silvan'ın evrimini anlamak için bu tez için Parlak (1997), Savcı (1956) baş kaynaklardır. Silvan'daki tarihi yapıların farklı işlevlerle yeniden kullanımında seçilen her bir yapının yapıldığı dönem itibariyle değişim süreçlerinin takibi yapı özelinde kaynak taraması ve kurul kararlarıyla sağlanmıştır.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Seçilen yapıların tarihi ve mimari özellikleri sunulmuş olup, güncel durumuna ilişkin 01.02.2021 ve 10.11.2021 tarihlerinde yerinde inceleme ve belgeleme çalışması yapılmıştır. Tüm bu çalışmalar kurul arşivlerinin taranarak ilgili kültürel mirasa göre ayrıştırılarak düzenlenmiştir. Bu yöntem kültürel mirasın kayıt edildiği tarihten itibaren kayıtlara yansıyan değişim, dönüşüm, işlev süreçlerini göstermiştir. Alan incelemeleriyle kent dokusu gözlenmiş, kültürel mirasın kent dokusuyla ilişiği gözlenmiş ve mevcut durumda yapının fiziki durumu fotoğraflanmıştır. Kayıt altında tutulan ve yerinde yapılan incelemeler yoluyla konu hakkında belirli bir tarih aralığında bilgi sağlamıştır. Ek olarak

incelenen Silvan hakkındaki yayınlar bölgenin kim tarafından nasıl kurulduğu, bölgenin tarihini, sosyal, kimlik değişim verilerini elde etmemize olanak sağlamıştır. İncelenen uluslararası tüzüklerle yeniden işlevlendirme kavramının tüzüklerce çerçevesi okunmuş olup bölgede bulunan kültürel miras alanlarının tüzük kapsamında ne derece korunduğu tartışılmıştır. Yeniden kullanım ve hafıza ilişkisini tartışmak üzere korumaya ilişkin bir değerler ve kavramlar seti oluşturulmuş: seçilen örneklerin mekânsal hafıza katmanları bu veri seti üzerinden değerlendirilmiştir.

3. KORUMA KAPSAMINDA İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME

3.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Kültürel mirasın somut bileşenleri olan mimari varlıklar, toplumsal yapı ile etkileşim halindedirler. Ancak zaman içinde büyüyen toplumların yaşam koşullarının, değer yargılarının ve ihtiyaçlarının değişmesi bir süre sonra bulundukları yapıların toplumun ihtiyaçlarına cevap verememesi sorununu doğurmaktadır. Bu durumda yapı her ne kadar fiziksel olarak iyi durumda olsa dahi kullanım dışı kalarak özgün işlevin yitimi ile sonuçlanmaktadır.

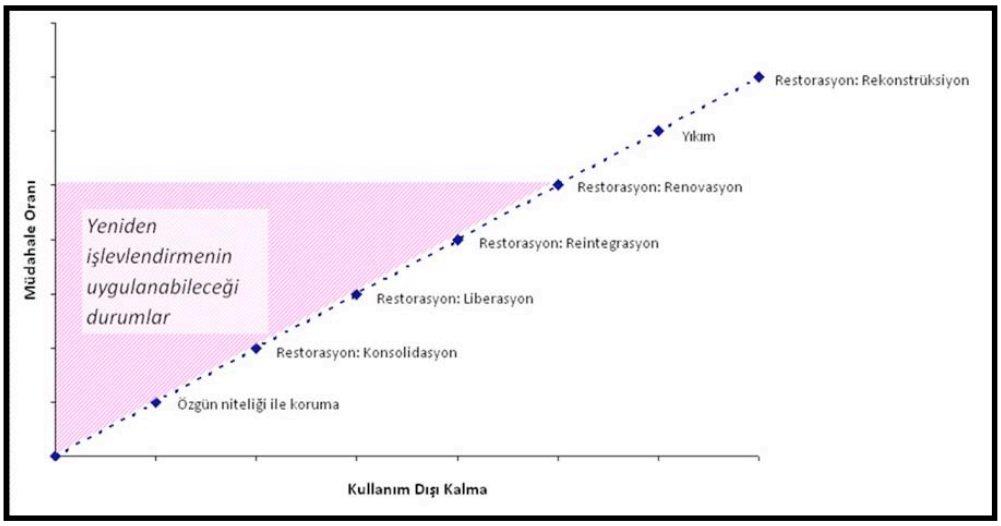
> "Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun süre dayanır ve işleve kıyasla yapı çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içinde, gerek teknolojik gerekse sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanılır bir mekân haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir" (Burden, 2004).

Yapı ömrünün bir alandaki yeniliklerden daha uzun ömürlü olması, işlevlerini sürdüren yapılar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar doğurmaktadır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirme yapıya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi anlamına gelmektedir (Altınoluk, 1998). Günümüzde kısa zaman dilimleri arasındaki büyük farklar talebin sürekli güncel kalmasını doğururken bin yıl öncesine ait bir yapının bin yıl öncesiyle aynı amaçla talep edilmesi ne yazık ki mümkün değildir. Yüksek hızda yaşanan değişim ve taleplerin insanın hafızasını yok etmemesi amacıyla bulunduğu çevrenin kontrollü değişmesini sağlamak için tarihi yapılara dair ulusal ve uluslararası ölçekte koruma yasaları, tüzükleri bulunmaktadır.

Yeniden işlevlendirme, restorasyon teknikleri olan sağlamlaştırma, bütünleme, yeniden yapma gibi müdahale türlerinden farklıdır. Bir yapıya yeni işlev vermek onu yeniden bir mimari tasarım sürecine koymak demektir. Koruma ve kullanım değişikliğinin birlikte yürütüldüğü bir süreci içermektedir. Bir kışlanın eğitim için yeniden kullanıma açılması veya bir konutun büro olarak yeniden kullanıma açılması, işlevin yapı içine oturtulmaya çalışılması veya kışla düzeninde bir eğitim birimi demek değildir. İşlevin bir bütün olarak görülmesi, gerekli görüldüğü takdirde siluetini etkilemesine karşın yeni eklerin yapılması

demektir. İdeal bir restorasyon düşüncesine aykırı gibi görünmekle birlikte, yeniden işlevlendirme, mimari mirasın restorasyonu için gerekli ekonomik kaynağın sağlanamadığı durumlarda yeni işlevin gereklerini yerine getirmek üzere özgün yapının verileri çerçevesinde yapının mimarın özgün müdahalesine açık olduğu bir duruma işaret etmektedir (Kuban, 2000).

Burden (2004) ve Altınoluk (1998) yeniden işlevlendirme sürecinde yapıların fiziki durumunun olanakları ve ne gibi işlemler gerektireceği konusunda birer çalışma ortaya koyarken, Kuban (2000) ise meseleye farklı bir yaklaşım getirerek yeniden işlevlendirme meselesine belirlenen bir programın yüklenmesi işi olmadığını, yeni işlevin yapıyı mekânsal olarak işler bir duruma getirebilmesi için birtakım değişiklikler yapılmasının olağan bir gereklilik olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yeniden işlevlendirme bir değerlendirme işleminden farklı olarak mekânsal kurgunun yeniden oluşturulmasıdır. Çünkü yeniden işlevlendirme kavramı sadece işlevsellik kaygısıyla var olan mekanların değerlendirilmesi işlemi değildir. Yeniden kullanıma karar verilmeden önce, karar aşamasında ve karar sonrası müdahale biçimlerinde değerlendirilmesi gereken çok yönlü bir meseledir.

Şekil 3. 1. Müdahale Aralıkları[1]

Koruma alanında araç edinilen yeniden işlevlendirme, koruma yöntemi olan restorasyondan bağımsız değildir. Yeniden işlevlendirme uygulamasının kapsamı

[1] Banu Pekol'un (2010) Douglas'ın Building Adaptation (2002) isimli kitabından faydalanarak oluşturduğu grafiktir.

içerisinde restorasyonun müdahale biçimlerinden sağlamlaştırma, bütünleme gibi yöntemler yer almaktadır. Şekil 3.1.'de yeniden işlevlendirme için müdahale ölçekleri gösterilmiştir. Şekilde tarihi bir yapının basit bakım ile korunmasından çok büyük ölçekte müdahale gerektiren rekonstrüksiyon, yıkıma kadar tüm müdahale seçenekleri yer almaktadır.

Mekanın hafızasının değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, "yeniden işlevlendirme"nin yanı sıra "yeniden kullanım"dan da söz etmek gereklidir. Yeniden kullanım kapsamında sadece yapıya yeni bir işlev yüklenmesinden söz edilmemektedir. Yapının veya yapı bileşeninin bir hafıza aracı olarak güncel hayata dâhil oluşundan bahsedilmektedir. Örneğin tez çalışmasında değerlendirilen Silvan Kent Surları, çeşitli kentlerde yer alan zafer takları, dikilitaşlar vb. varlıklar yeni bir işlev yüklenmeksizin değişen bağlamla birlikte dönüşerek güncel hayata katılmaktadırlar. Bu bağlamda, tez çalışması çerçevesinde "yeniden işlevlendirme" ve "yeniden kullanım" birbirinden kapsam olarak ayrılmaktadır.

3.1.1. Çağdaş Restorasyon Kuramı Öncesi Yeniden İşlevlendirme

Flusser (2007) modern öncesi dönemin zamanını; geceden gündüze, gündüzden geceye, ekimden biçime, biçimden ekime, doğumdan ölüme ve yeniden doğuma böyle dönüp duran bir zaman olarak, modern dönemin zamanını ise çizgisel zaman olarak isimlendirilen yeni bir zaman deneyimi olduğunu belirtir. İlerlemesi önlenemez bir akıntı, dramatik tekrarlanmazlık ve çerçeveleme; kısacası tarih der.

Modern öncesi dönem ve modern dönem koruma yaklaşımları hakkında koruma nedeninin geçmişte dini, ideolojik sebeplerle olduğu günümüzde ise kültürel nedenlerin de koruma nedeni olduğunu, koruma amacının geçmişte yapıyı ayakta tutmak için işlevsel bir gereklilik amacıyla yapıldığı günümüzde geçmişin tanıklığını eden belge olduğu için korunması gerektiğini, korunan nesne geçmişte gücü temsil eden ya da göze hoş görünen tek yapının korunduğu günümüzde ise tarihi kent dokusunu oluşturan küçük ölçekli yapıları da kapsadığını, onarım yöntemlerinde modern teknolojik tekniklerin kullanıldığını, günümüzde kuramsal bir çerçeve içinde koruma yaklaşımının benimsendiğini söyleyebiliriz.

Zamanın kültür varlığı üzerindeki izleri varlığın kendisini değiştirip dönüştürmektedir. Kültür varlıkları malzemesi, strüktürü gibi fiziksel yapısı ve ona atfedilen anlam ile bir bütündür. Değişen zaman ve bağlamla birlikte anıtın anlam değeri ve yapısal bileşenleri yeni duruma göre yeniden şekillenebilir. Bu durumun örnekleri olarak anıtların bulundukları yerden başka bir coğrafyaya taşınması veya devşirme malzeme kullanımı konuları gündeme gelebilir. Ancak bunları tam anlamıyla bir mimari mirasın yeniden işlevlendirilmesi olarak değerlendirmek güçtür; burada bahsedilen konu: yeniden kullanımdır.

Orta Çağ ve Erken Rönesans Dönemlerinde ekonomik güçsüzlük, güvensiz bir ortam ve sanat eserlerinin korunmasında ihmalkarlık, kasıtlı tahribat olduğu görülmektedir. Yoğun "savaşların yaşandığı bu dönemde, eski yapıların taşları surların onarımında kullanılmıştır (Erder, 2007). Bu örnek, malzemenin yeniden kullanımına örnek oluşturmaktadır. Devşirme malzeme kullanımı konusu, mekansal bir yeniden işlevlendirme olmaksızın, özgün malzemenin farklı biçim ve konumda yeniden kullanımına işaret etmektedir. Yeniden işlevlendirmeye doğrudan karşılık gelmese de bu örnek, malzemenin yeniden kullanım durumu olduğu için önemlidir. Venedik Tüzüğünde vurgulanan anıtın tarihi belge olduğu görüşüne dayanarak, söyleyebiliriz ki sökülerek ortadan kaldırılan mekanların malzemelerinin yeniden kullanımı yapı üzerinde bulunan simgelerin, bezemelerin veya zamana bağlı yüzeydeki eskimenin yeni oluşturulan mekanda yaşayacağıdır.

Mısır'ın başkenti Teb'de, tanrı Amonra'nın Per adı verilen kutsal evi Karnak için yaptırılan dikilitaşlardan biridir. III. Tutmosis tarafından yaptırılmıştır. Güney Mısır'da Asuvan yakınlarındaki granit yataklarında bulunmuş bir monolitin yerinden sökülüp yontulmasıyla meydana getirilmiştir. Dikilitaşın Teb'e ulaştırılması birkaç yıl sürmüştür. Dikilitaşın Karnak tapınağındaki yerine oturtulmasından 1840 yıl sonra, Bizans İmparatoru I. Constantinus Dikilitaşın yerinden sökülerek İstanbul'a gönderilmesini istemiştir. Sağlığında yerine getirilemeyen isteği kendinden sonra tahta çıkan oğlu Constantinus (337-361) tarafından gerçekleştirilmiştir. Teb'den İskenderiye'ye getirilen Dikilitaş uzun bir süreden sonra İstanbul'a ulaştırılmıştır. Ancak İstanbul'a ne zaman ve nasıl gönderildiği bilinmemektedir. Bizans imparatoru I. Theodosius'un hükümdarlık

döneminde 390 yılında, Konstantinopolis hipodromunun orta yerindeki spinaya dikildiği belirtilmiştir. Günümüze ulaşan Dikilitaş'ın üzerindeki hiyerogliflerden üçte ikisinin ulaştığı düşünülmektedir (Tuna,1998). Eski tarihlere dayanan Dikilitaş uzun mesafeli ve uzun süreli bir taşıma örneği olmanın yanı sıra bir katmanlaşma örneğidir. Değişen zaman ve sosyokültürel ortamla birlikte anıta atfedilen anlamın da değişip dönüştüğü görülmektedir. Üzerinde bulunan hiyeroglif metinler, Yunanca ve Latince yazılmış yazıtlar ve hipodromda yapılan araba yarışlarını gösteren kabartmalar bir anıtın taşınması ve buna bağlı olarak anıta atfedilen anlamların üzerinde katmanlaştığı gözlenmektedir. İncelenen örneğin asıl önemi eski tarihlerde bir taşıma örneği olmasıdır. Ancak yine de Dikilitaş'ın yeni bir bağlama taşınmasında, anıt kavramının kökeninden kaynaklanan "amaçlanmış anımsatma değerinin" de anıtla birlikte yeni bağlamda tekrar inşa edilmiş olduğu görülmektedir.

M.Ö. 27 yılında Roma Pantheon tapınağı İmparator Hadrian döneminde mimar M. Vispanius Agrippa tarafından Roma'da inşa ettirilmiştir. M.S. 80 yılında yıkılmış olan yapı İmparator Hadrianus tarafından M.S. 118-128 yılında yeniden yaptırılmıştır. M.S. 609 yılında Bizans İmparatoru binayı Papa Boniface VIII'e hediye etmiştir. Böylelikle yapı Hıristiyan kilisesine dönüştürülmüştür (Altın,2010). Kültür varlıklarının yapısal olarak yeniden işlevlendirilmesi daha sıklıkla topluma hakim olan inancın dönüşmesi veya yaşam biçiminin değişmesiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Avrupa'da Ortaçağ'da ekonomik güçsüzlük ve güvensiz ortamda pagan inanışa ait tapınakların kiliseye dönüştürülmesi ve Colloseum'un önce kale / şatoya daha sonra iplik atölyesine hatta bir Hristiyan inanç merkezine dönüştürülmesi konu edilebilir (Erder,2007).

3.1.2.Çağdaş Restorasyon Kuramı ve Koruma Tüzükleri Bağlamında Yeniden İşlevlendirme

Kültür varlıklarının korunmasına ilişkin yaklaşımlar 19. yüzyıl itibarıyla kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya başlanmış; buna bağlı olarak yeniden işlevlendirme konusuna ilişkin ilke ve yaklaşımlar da çeşitli kuramsal metinlerde yer bulmaya başlamıştır. Bu bölümde, koruma kuramının ortaya konulduğu temel metinler ve sonrasında ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) tarafından hazırlanan ilke ve tüzükler

değerlendirilmekte; bu belgeler arasından yeniden işlevlendirmeyle ilişki kurulabilen metinler vurgu yaptıkları konular ile birlikte özetlenmektedir.

1836-1914 yıllarında yaşamış olan çağdaş restorasyon kuramcısı tarihi bir yapı üzerindeki herhangi bir değişimin aldatıcı olacağı görüşündedir. Yapının ayakta durabilmesi için veya elzem görünen başka nedenlerden ötürü bazı eklemelerden vazgeçilmeyeceğini belirtmiştir. Zorunlu değişiklikler: belli bir usule göre, değişik özelliklerle, değişik malzemeyle ve yapının görünüşüne zarar vermeyecek şekilde yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Değişik devirlerde yapılmış olan eklerin binanın bir parçası olarak düşünülmesi gerektiğini ve korunmasını belirtmiştir ve bina yakınında sökülmüş olan eski parçaların sergilenmesinin, sergilenecek parçalara açıklayıcı yazı – onarım tarihinin yer aldığı veya belirli bir işaretin konulduğu- eklenmesi gerektiğini de eklemiştir (Ahunbay,2009).

1873-1947 yıllarında yaşayan Gustavo Giovannoni, restorasyon işleminin bilimsel bir çerçevede yapılması gerektiğini ve anıtların çevreleriyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca yapıların yaşamlarını sürdürebilmelerinin yolu yapıların kullanımıyla olacağını da belirtmiştir. Giovannoni'nin savunduğu ilkeler 1931 yılında Atina'da toplanan bir konferansta benimsenmiştir. 1931 yılında Atina'da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu, anıtların restorasyonu ve korunması konusunun bir sorun haline gelmesi üzerine bir toplantı düzenleyip konu hakkında uyulması gereken kuralların belirlendiği Atina Kartası'nı hazırlanmıştır. 1932 yılında daha ayrıntılı ele alınan ilkeler Carta Del Restauro olarak yasal kimlik kazanmıştır.

Carta Del Restauro (Restorasyon Tüzüğü) ismiyle yayınlanan bu tüzükte tez kapsamında odaklanılan yeniden işlevlendirme meselesine ilişkin anıta verilecek yeni işlevin özgün işlevden çok uzak olmaması gerektiği, bu amaçla anıt üzerinde yapılacak düzenlemelerin yapıya zarar vermemesi koşuluyla kabulü uygun görülmektedir. Yapının yeniden kullanımı hedefiyle yapıya ek yapılması durumunda, eklerin minimum tutulması gerektiğini, denk bir üslupta olması gerektiğini ve süslemelerden uzak yapının mevcut formunu devam ettirecek şekilde olması gerektiğini belirtmektedir. Yapılacak eklerin yapıyı inceleyenleri yanıltmaması ve tarihi belgeyi değiştirecek şekilde olmaması

gerektiği yazılmaktadır. Eklerin açık ve net olması gerektiği, ekin algılanması için farklı bir malzeme tercih edilmesi gerektiği de belirtilmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında, yıkılan kentlerin yeniden düzenlenmesi için belirlenecek ölçütler için yukarıda belirtilen sağlamlaştırma ve anastylosis tekniklerinin yer aldığı ilkeler ve tüzük yetersiz kalmıştır çünkü harap haldeki kentlerin yeniden inşaya ihtiyacı vardı. Eski yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ölçütlerin belirlenmesi için 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında toplanan II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin aldığı kararlar Venedik Tüzüğü'nü oluşturmuştur (Ahunbay,2009). Bu tüzükte yeniden işlevlendirme için bir yöntem önerilmektedir. Anıtların korunmasının, anıtın bir toplumsal amaç için kullanımıyla kolaylaştırılabileceği ancak bu tür bir kullanım için anıtın özgün planında veya süslemelerinde herhangi bir değişiklik yapılmaması gerektiği; bu kurallar çerçevesinde yeni işlevin zorunlu kılacağı değişimlerin tasarlanarak yapılabileceği belirtilmektedir.

1975 yılında Avrupa Mimari Miras Yılı kutlamalarında tüzüğün güncellenmesi, yeni bir tüzüğün gerekliliği gündeme gelmiştir. Ancak Cevat Erder'in de belirttiği üzere Venedik Tüzüğü bir tarihi belge olarak görülmesi, kendi içinde bir bütün oluşturduğu ek maddelerin eklenmesi veya maddelerin değiştirilmesi durumunda bütünlüğünün bozulacağı gibi gerekçelerle Venedik Tüzüğü'nün özgün halinin korunmasına, ek tüzüklerin üretilmesine karar verilmiştir (Erder, 1977).

1975 yılında Avrupa'daki tüm ülkelerin delegelerinin katıldığı Amsterdam Kongresi, Avrupa'daki mimarlık mirasının tüm insanlığın ortak mirası olduğu görüşünü ifade etmektedir. Ayrıca Avrupa'nın mimarlık mirasının, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini öğretmekte olduğu, tarihi alanların iyileştirmelerinde bölge halkının yaşamında büyük değişiklikler gerektirmeyecek şekilde tasarlanması gerektiği, kamu kaynaklarından yapılan tüm restorasyon çalışmalarının kazandırdığı faydadan toplumun tüm kesimlerinin pay alması gerektiğini de ayrıca belirtmektedir. Tüzükte tarihi miras alanların sürdürülebilirliği için çeşitli eğitim programları, kamu kaynaklarının bu alanların korunması için kullanılması gerektiği, uluslararası, ulusal ve yerel örgütlenmelerin bu alanların korunmasında önemli olduğu da belirtilmektedir. Tarihi

mimarlık mirasına ait görülen bir yapıya karakterine uygun çağdaş yaşamın gereklerini yerine getiren bir işlev getirilmesi ifade edilmektedir. Zira yapının yaşamının garanti altına alınmasının yolunun bu olduğu düşünülmektedir.

19 Ağustos 1979 yılında kabul edilen Burra Tüzüğü (Avustralya ICOMOS Sözleşmesi), 23 Şubat 1981, 23 Nisan 1988, 26 Kasım 1999 ve 31 Ocak 2013 tarihlerinde revize edilmiştir. Burra Tüzüğü kültürel öneme sahip yerlerin korunması ve yönetimi için rehberlik sağlamayı amaç edinmiştir. Korumanın kültürel öneme sahip yerlerin yönetiminin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bunun devam eden bir sorumluluk olduğunu ifade etmektedir. Bazı durumlarda koruma, bir kullanım alanının tutulması veya yeniden kullanıma açılması, anlamın korunması, restorasyon, yeniden inşa, uyarlama, tarihsel özellikleri sürdürme ve düzenleme anlamlarına gelmektedir. Genellikle birden fazlasının birleşimidir. İnsan ve bir yer arasındaki ilişkiye saygı duyulup sürdürülmesi gerektiği, engellenmemesi gerektiği belirtilmektedir. Bu yerler için fırsatların yorumlanması, anılması ve kutlanması araştırılmalı ve uygulanmalıdır.

1982 tarihli Quebec Kültür Mirasının Korunması Tüzüğü, savaş sonrası dönemde çeşitli düşünce akımlarının dünya çapında yayılmasının insanların yaşam biçimlerini yeni sosyo-ekonomik koşullara uyarlamak, sanayileşme, büyük ölçekte kentleşme, tüketim toplumuna tanık olduğunu belirtmektedir. Tüzük ulusal mirasları korumaya yönelik çabaları düzenlemeyi ve teşvik etmeyi hedeflemektedir. Mirasın yeniden kullanılmaya karar verilmesi durumunda malzemenin tüm önemli özelliklerinin korunması gerektiğini, yapılacak herhangi bir değişikliğin geri alınabilir olması gerektiğini ve mirasın yeni bir işlev için kullanılması durumunda malzemenin zarar görmesi veya bozulması durumundan kaçınılması gerektiğini belirtmektedir.

Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü) Ekim 1987 tarihinde Washington'da yapılan ICOMOS Genel Kurulunda benimsenmiştir. Tüzük tarihi kentsel alanların korunmasını, tarih boyunca oluşturulan yaşam alanları arasında uyum sağlamayı ve insanlığın belleğini oluşturan kültürel değerlerin korunmasını amaçlamaktadır. İncelenen tüzükte söz konusu yeniden işlevlendirme için

kentsel alan karakteriyle uygunluk, çağdaş yaşam koşullarına uyumu esnasındaki teknik değişikliklerin itina ile yapılmasına yer verilmektedir.

Ekim 1999 tarihinde ICOMOS' un Meksika'da yaptığı 12. Genel Kurulda Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü onaylanmıştır. Kontrolsüz bir hızda değişimin meydana geldiği, bu değişimlerin özgün olan geleneksel mimariyi yok edip yerine kimliksiz çevreler oluşturduğu sorunu üzerine durulmuştur. Geleneksel mimariyi tehlikeye sokan bu duruma önlem oluşturmak hedefiyle Venedik Tüzüğü'ne ek oluşturacak ilkeler oluşturulmuştur. Tüzükte yeniden işlevlendirme hususunda yapıların belirli bir yaşam standardına yükseltilmesinin anlaşılabilecek bir durum olduğu ancak düzenlemelerin yapının bütünlüğüne, karakterine ve biçimine saygı gösterilerek yapılması gerektiği belirtilmektedir. Değişimlerin konuşulduğu yapının çevresinde geleneksel mimari biçimlerin şu an kullanılması durumunda yapıda yapılacak müdahalelerin kabul görecek çerçevede olması gerektiği de belirtilmektedir.

2003 yılında ICOMOS' un 14. Genel Kurulu'nda kabul edilen Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler Tüzüğü, mimari mirasın özgünlük ve miras özellikleri üzere modern yönetmelik ve yapı standartlarına uymadığını bu durumun restorasyon sorunlarına neden olduğunu belirtmektedir. Bu tüzük koruma ve onarım sorunlarına tavsiyeler sunmayı hedeflemektedir. Tüzük kapsamında, restorasyon uygulamalarında taşıyıcı sistemin restorasyonunun tek başına bir hedef olarak tanımlanamayacağı ve asıl hedefin yapının tümünün korunması olduğu bildirilmekte; yeniden işlevlendirme söz konusu olduğunda ise bütün koruma kurallarının ve güvenlik koşullarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

4 Ocak 2008 tarihinde benimsenen Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü'nde belirtildiği üzere kültürel miras alanlarının kamusal yorumu evrimindeki aşamalar, etkiler açıkça ayırt edilebilir olmalı ve tarihlendirilmelidir. Bir alanın tüm dönem katkılarına saygı duyulmalıdır. Miras alanlarının kültürler arası önemi, bilimsel araştırmaları, eski kayıtları ve yaşam üzerine geleneklerinin yanında yorumlayıcı programların formüle edilmesi düşünülmelidir.

28 Kasım 2011 tarihinde 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri, tarihi kent ve kentsel alanlarda yapılacak bütün müdahaleler için uygulanabilir ilke ve stratejiler önermek bu vesileyle tarihi kentlerin ve çevrelerinin değerlerini korumak aynı zamanda günümüz sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamıyla bütünleşmelerini sağlamak amacındadır. Yeni işlev meselesinde, bu durumun geleneksel faaliyetleri ve yerel halkın geçimini sağladığı işleri engellememesi gerektiğini belirtmektedir. Bir değişim yapılmadan önce yararlanacak kişi sayısının, kullanım süresinin, mevcut işlerle uyumunun ve geleneksel yerel faaliyetlere etkisinin bilinip değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda yeni işlevin tarihi kentin eşsiz ve yenilenemez bir alan olduğu düşüncesine paralel olarak, sürdürülebilir gelişme ihtiyacını da karşılaması gerektiğini belirtmektedir.

30 Mayıs 2012 ve 17 Mart 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen Ulusal Mimari Koruma Uzmanları Toplantıları ve ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'nin revizyonu sonucu ortaya çıkan Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, Türkiye'nin tarihin ilk çağlarından günümüze uzanan neredeyse tüm tarih katmanlarına ait kültürel miras alanları barındırması sebebiyle, bu miras alanlarının evrensel olduğunun göz önünde bulundurulması ve Türkiye'de koruma alanını düzenleyen bazı yasa ve yönetmeliklerin korumayı doğrudan veya dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermesi Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Bildirge, yeniden işlevlendirme hususunda gerekli görülen müdahalelerin proje kapsamında yapılması gerektiğini, bu süreçte yapılar belirli bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlük, bütünlük ve anlamının saygı görmesi gerektiğini belirtmektedir. Kullanım değeriyle kültürel mirasın varlığının kullanımının sürmesi ve çağdaş yaşamda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer alarak geleceğe taşınmasından söz edilmektedir.

2018 Avrupa kültürel miras yılı boyunca, geçiş halindeki miras başlıklı girişim çerçevesinde kentsel ve kırsal alanlardaki endüstriyel, dini ve askeri alanları yeniden kullanım stratejilerinin faydalarının yanı sıra iyi uygulamalar, zorluklar, uygulamalarının önündeki engeller kapsamlı bir şekilde tartışılmış olup belirlenen temel yaklaşımlar Avrupa Kültür Başkenti Leeuwarden'de (Hollanda) deklare edilmiştir. Bildirge tarihi

yapıların işlevlerini yitirmiş olsalar da tarihi, kültürel, mekânsal ve ekonomik değerlerini sürdürdükleri için değerlere sahip olan öğelerin korunması ve yeniden bir kullanım için uyarlanması stratejisidir.

2021 tarihli ICOMOS Tahkimat ve Askeri Miras Tüzüğü insan yerleşimlerinin bir parçası olan döneminin savaş teknolojisini yansıtan günümüze ulaşmış askeri yapıların korunmasına ve günümüzde nasıl yorumlanacağına yönelik bir tüzüktür. İlgili tüzük askeri yapıların kullanımı ve yeniden kullanımı hususunda, modern zamanın savaşın doğasını da değiştirdiğini belirterek bu tür yapıların günümüzde orijinal amaçlarında yeniden kullanılmayacağını belirtmektedir.

3.2. Tarihi Yapılara Yeni İşlev Verilmesinde Kullanılan Değerlendirme Ölçütleri

19. yüzyılda teknolojide yaşanan gelişmeler, toplumların yaşam biçimlerinin değişmesine, tarihi yapıların bir kısmının işlevlerinin yitirilmesine neden olmuştur. Geçmişte savunma, eğitim, sağlık, konaklama, sanayi tesisleri olarak kullanılan binalardan bir kısmı iyi durumdadır; ancak tasarımları, donanımları günümüzde kullanım için yeterli bulunmamaktadır (Ahunbay, 2021). Bu yüzden tarihi yapıların günümüzde yeni ve çağdaş işlevlerle kullanılması için yapı üzerinde yeni düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Yapılar yapıldığı dönemin yaşam biçimini, kültürünü, sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerini yansıtmaktadır. Bu sebeple birçok tarihi yapının çağdaş yaşamda özgün işlevinin -kaleler, surlar, sıbyan mektepleri- yeri yoktur (Madran, Özgönül, 2016).

Kültür varlığı olan bir yapının yeniden kullanımında doğru işlevin seçimi için ulusal ve uluslararası ölçekte birbirini destekleyen birden fazla düzenleme, bildirge yayınlanmıştır. Tarihi bir yapıyı yeniden işlevlendirme aşamasında incelenen bilgi ve belgelerin ortaya koyduğu temel ilkeler vardır. Temel ilkelerin referans alındığı bir koruma biçimi evrensel koruma düşüncesine yakın bir durum sunmaktadır. Tarihi bir yapı girişinden itibaren incelenmesi gereken birden fazla detayı üzerinde bulunduran kendini sergileyen bir müzedir. Üzerinde bulunan detayların korunması ve verilecek yeni işlevin de bu detayları gölgelememesi gerekmektedir. Yeni işlev aşamasında yapılacak müdahaleler de yapının mevcut durumuna zarar vermemelidir. Tarihi yapı kendini sergileyen bir müze ise

dışarıdan yapılacak her müdahale uyumlu olmalı ve mevcut durumun önüne geçmemelidir. Tarihi yapı mevcut durumuyla sergilenen bir eserdir. Yapılacak müdahaleler yapının dikey yatay sirkülasyon hattında detayların cephede oluşturduğu geometride ve doluluk-boşluk oranına zarar vermemelidir. Bu genel çerçeveye bağlı kalmak koşuluyla, yeniden işlevlendirmeye ilişkin değerlendirme ölçütleri, yeni işlevin belirlenmesinde kullanılacak fiziksel ve sosyo-kültürel girdiler bağlamında değerlendirilecektir.

3.2.1.Tarihi Yapılarda Yeni İşlevin Belirlenmesi

Bir yapının yeniden işlevlendirilmesi için yapıya verilecek işlevin getireceği yükün, yeni işlevin gerektirdiği müdahale ölçeğinin araştırılması gereklidir. Yapının bulunduğu çevre, toplum yapısı, sosyo-kültürel özellikleri, konumu ve ihtiyaç programı da işlevlendirme hususunda irdelenmesi gereken konulardır. Aşağıda işlevin belirlenme süreci fiziksel ve sosyo-kültürel girdiler olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir. Fiziksel nitelikli girdiler de çevresel kökenli girdiler ve yapısal kökenli girdiler olmak üzere iki alt başlıktan oluşmaktadır.

3.2.1.1. Fiziksel Nitelikli Girdiler

Fiziksel nitelikli girdiler yapının kendisinden kaynaklı ve yapının bulunduğu çevreden kaynaklı girdilerden oluşmaktadır. İki alt başlıktan biri olan çevresel kökenli girdiler bağlamında; tarihi yapıya yeni bir işlev verilirken yapının fiziksel çevresi göz önünde bulundurulmalıdır. İklim, topografya iyi analiz edilmelidir. Burra tüzüğü dokuzuncu bölümde bir yerin fiziksel konumunun, kültürel öneminin bir parçası olduğu aktarılmaktadır (The Burra Charter, 2013). Yapının içinde bulunduğu çevre ile bütünlüğü söz konusudur. Çevrede gelişebilecek veya geliştirilmesi planlanan durumların biliniyor olması yapının değerlendirilmesi konusunda yapı ve içinde bulunduğu çevrenin uyumu için bir ön şarttır. Fiziksel çevrenin değişimi sosyal çevrenin değişimiyle ilişkilidir. Kent yaşayan bir organizmadır. İnsanın çabası yaşamı boyunca çevresine bir imza bırakmaktır. Yapının bulunduğu konum, bölgenin merkezi ile olan ilişkisi, ulaşım durumu, yer aldığı çevrenin olanakları, bulunduğu bölgenin durumunu belirleyen işlevi ve işlevi meydana

getiren ilgili alanın olumlu ve olumsuz gelişmelerinin yol açacağı ekonomik girdiler çevresel kökenli girdilerdir (Madran, 1999).

Yapısal Kökenli Girdiler; Yapının fiziksel durumu, yapının malzemesindeki bozulma derecesi, mekânsal özellikleri, taşıdığı değerler yapısal kökenli girdilerdir. Yeniden işlevlendirme aşamasında tüm bu girdilerin karşılaştırılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Dönüşümü düşünülen yapıya verilecek fonksiyonun uygun olduğu düşünülerek işleme başlanılmasından önce getireceği yük ve gerekli hacmin hesaplanılarak değerlendirilmesi yapının korunması açısından önemlidir. Yapıları taşıyıcı özellikleri ve malzeme durumuna göre: iyi durumda olan yapılar, orta durumda olan yapılar ve harap durumda olan yapılar başlıkları altında inceleyebiliriz (Madran, 1999). İyi durumda olan yapılar: Yapının boya, badana, oluk onarımı gibi bakım işlerinin sürdürülmesi korunması için yeterli görülmektedir. Orta durumda olan yapılar: Plan kurgusu müdahale gerektirmeyen uzman değerlendirmesine bağlı kalınarak özgün biçime uygun yapılabilecek basit onarım türüdür. Harap durumda olan yapılar: Yapıdaki müdahale boyutu malzemenin onarılmasından yeniden yapıma doğru artan bir yöntemi kapsamaktadır. Benzer biçimde Tablo 3.1.'de örnekler verilerek, bu örneğin yapıda oluşturacağı değişim oranı ve ölçeği gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Değişim seçeneklerinin ölçeği ve değişiklik derecesi (Douglas, 2002)

Ölçek	Değişim Oranı	Çeşit	Örnek
Küçük	Düşük	Yüzeylerde küçük iyileştirmeler Küçük ekler Tesisatın ve donatıların yenilenmesi	Yeni zemin döşemeleri, yeni çatı kaplamaları, yeniden boyama veya dış duvarların boyanması Kapıların, pencerelerin, mutfak ve tuvalet ekipmanların değiştirilmesi Sundurma, kış bahçesi veya küçük arka/yan eklerin ve çatı katını dönüştürülmesi Yeni açıklıklar bazı küçük yapısal müdahaleler gerektirir
Orta	Önemli Derecede	Yeniden işlevlendirme Yüzeylerin ve süslemelerin büyük ölçüde yenilenmesi Tesisat ve donatıları büyük ölçüde güçlendirme Kapasitenin artırılması Yapısal değişiklikler Eski bir binanın kullanımındaki büyük değişiklik	Ofisten daireye veya tam tersi kullanım değişikliği Duvarları ve çatıyı yeni bir malzeme ile kaplamak Yeni klima sistemi, asansör ve servis çekirdeklerinin eklenmesi Büyük yatay veya dikey ekler Duvarları veya zeminlerin kaldırılması / eklenmesi Terkedilmiş veya harap olmuş bir mülkte dönüşüm ve yenileme çalışmaları
Büyük	Şiddetli	Kapsamlı tadilat işleri Mevcut ana duvarların arkasında yeni yapının yeniden inşası Binanın kapasitesini artırmak/ azaltmak veya kullanımını değiştirmek için kapsamlı mekânsal ve yapısal değişiklikler	Harap çok katlı bir binanın restorasyonu Cepheyi muhafaza etme şeması Mevcut binanın iç ve dış değişikliğinin yanı sıra büyük ölçüde genişletilmesi

3.1.2.2. Sosyo-Kültürel Nitelikli Girdiler

Toplumlar yaşam biçimlerini, kültürlerini, sosyal ilişkilerini ve ekonomik durumlarını zaman içerisinde yaşadıkları mekanlara yansıtırlar. Din, kültür, ekonomik ve toplumsal yapı zaman içinde değişime uğrar veya biçim değiştirir. Yapının bulunduğu çevredeki bu değişimler yapıyı da değişime uğratır. Bir bölgedeki inancın değişimi, inancı temsil eden yapının da değişimiyle sonuçlanmaktadır. Bölgede kültür sanat alanındaki üretimler veya dönüşümler sosyal yaşantıyı değiştirdiği gibi dönüşümlerin doğurduğu ihtiyaçlar sebebiyle mekan üzerinde de değişimlere yol açmaktadır. Örneğin bireysel yaşamın ön plana çıktığı ve aile biriminin değişime uğraması sebebiyle kullanım açısından büyük gelen konak yapılarının modern yaşamda yer edimi işlev değişimiyle sağlanmaktadır. Benzer bir bakış açısıyla bir dönemin temizlik anlayışının yer ettiği hamam yapıları değişen ve gelişen alt yapı ve üst yapılarla birlikte işlev değişimiyle modern yaşamda yerini bulmaktadır veya dini yapılar cemaatini yitirmesi, bölgede nüfus değişimi gibi sebeplerle toplumun büyük bir bölümünün kabul edeceği, mekana verilen ilk işleve saygı mahiyetinde dini bir işlevle işlemeye devam etmektedir. Bu kapsamda iki farklı durumdan söz edilebilir. İlk durumda yörede yaşayan toplumun zaman içinde sosyo-kültürel beklentilerinin dönüşümü söz konusuyken daha dramatik olan ikinci durumda ise zorunlu göçler, afetler, çatışmalar neticesinde yörede yaşayan nüfusun toptan ve bir anda değişimi söz konusudur. Her iki durumda da mimari kültür varlıkları geçmişin belgeleri olarak evrensel nitelikte bir miras niteliği taşımaktadır ve yitirilen özgün işlevleri yerine yeni işlevler belirlenirken evrensel ilkelere uygun yaklaşımlar benimsenerek bu varlıkların korunarak geleceğe aktarılmaları sağlanmalıdır.

Mekanın toplumlar tarafından organik bir biçimde oluşturulması onları özgün kılmaktadır. Günümüze ulaşmış ve bir dönemin toplumsal yapısını yansıtan yapılar insanlığın ortak mirasının bir parçasını oluşturduğu için korunmalıdır. Belge niteliğindeki bu yapıların korunması ancak aktif kullanılarak sağlanabilecek bir durumdur. Bu düşünceyle yapıların günümüzde kullanılması yeni işleve uyarlanarak kullanımı ile sürdürülebilmektedir (Madran, 1999).

4. HAFIZA MEKANI KAVRAMI ve YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Mimarlık alanı sadece yapı ve fiziki durumunu açıklayan bir alan değildir; mekan ve canlı ilişkisi üzerinden canlı yaşamına dair her alan aslında yer ve zaman bağlamı üzerinden şekillenir. Dolayısıyla mimarlığın diğer bilim ve sanat alanlarıyla bağının bütünleyici özellikleri tekrar tekrar ele alınması gerekir. Hafızanın somut bir nitelik kazanması için mekan ve yer üzerinden sabitlenmesi gruplar tarafından gerekli görülmüştür. Yerleşim alanlarının evrimi kendisi gibi uzun soluklu hafızalar kimi zaman ise hafıza katmanları oluşturur. Fakat gruplarda veya toplumlarda yaşanan olaylar hafızalar üzerinde yıkıcı etkilere sahip olmaktadır. Bu olaylar toplumun hafızasında kırılmalar oluşturmaktadır. Toplumların hafızası bir mekanda veya bir bölgede somutlaşmakta olup bu durum mimarlık alanında yapının zaman, yerin ruhu, zamanın ruhu, patina, güncel değer, anımsatma değeri vb. gibi kavramlarla ilişkisini ortaya koymaktadır. Koruma alanında sık sık yer verilen bu kavramların, yeniden işlevlendirmenin hafıza kavramıyla ilişkisini ortaya koymak için asıl konuya geçmeden önce irdelenmesi ön açıcı bir değerlendirme oluşturacaktır.

Genius Loci (yerin ruhu) kavramı insan-yer ilişkisini belirtmektedir. Bu kelimenin ne anlama geldiğini daha iyi anlamak için "mekân" ve "karakter" arasındaki ayrımı bilmek gerekmektedir. İnsan yaşadığında, aynı zamanda uzayda yer almakta ve belirli bir çevresel karaktere maruz kalmaktadır. Bu konu iki psikolojik işlev, "uyum" ve "kimlik" ile ilişkilidir. Varoluşsal bir dayanak elde etmek için insanın kendini yönlendirebilmesi ve nerede olduğunu bilmesi ama bir yandan da kendini çevreyle özdeşleştirmesi yani belli bir yerin nasıl olduğunu bilmesi gerekir (Schulz,19).

İnsan yaşamı bedeniyle deneyimlemektedir. Duyguların ve duyuların deneyimdeki payı büyüktür. Mimarlığa dair olanın deneyimlenmesi ancak yerin özelliklerini toplayan ve insana yaklaştıran yapılarla yapılabilir. Bu nedenle mimarlığın temel eylemi, yerin eğilimini anlamaktır. Bu şekilde dünyayı koruyabilir ve kendimiz kapsamlı bir bütünlüğün parçası olabiliriz. Burada savunulan şey bir tür çevresel determinizm değildir. Sadece insanın çevrenin ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğini ve ancak bunu unutursa insanın yabancılaşmasına ve çevresel bozulmaya yol açabileceğini kabul etmek demektir. Bir yere ait olmak, somut gündelik anlamda varoluşsal bir dayanak sahibi olmak demektir

(Schulz,32). Bu bağlamda yere ait bir hafızanın olduğu ve yerin belirleyici özelliklerinin bulunduğunu belirtmek gerekir. Bir mekana yeni işlevlerin kazandırılması veya değişim dönüşüm işlemlerinin belirleyicisi yere ait olan birikimdir.

Almanca olan zeitgeist kelimesi zeit- zaman -geist ruh kavramlarından oluşmaktadır. Zeitgeist (zamanın ruhu) kavramı bir dönemin düşünce ve duygu biçimini tariflemek için kullanılmaktadır. Kavram belirli bir dönemin özelliklerinin hissiyatıdır. Normal koşullar altında, ideal ortamda tarihi yapı zamanının ruhunu yansıtmaktadır. Korunarak gelecek nesillere aktarılan kültür varlıklarında ise zamanın katmanlaştığı görülür. Bu anlamda zamanın ruhu / zeitgeist koruma ve özellikle yeniden işlevlendirme konusunda kritik öneme sahiptir.

Patina diğer bir ifadeyle birincil yüzey erozyonu zamanın, yaşanmışlığın izlerini temsil etmektedir (Ersen, 2011). Yüzeyde hava koşullarına, zamana bağlı olarak oluşan yüzey eskimesi koruma alanında patina olarak kavramlaştırılmıştır. Yapı yüzeyinde oluşan bu dayanıklı katman bazı müdahale aşamalarında yüzeyde oluşan kir katmanıyla karıştırılmaktadır. Oysa patina, özgün yüzeyin zaman içinde dönüşmesiyle oluşur, zamanın kültür varlığı üzerinde bıraktığı izdir ve dolayısıyla söz konusu yapıya ait olan, korunması gerekli, değerli bir katmandır. Katmanın ayırt edilmemesi durumunda yapılacak müdahaleler yapının zararına olmaktadır. Patina geçen zamanın izleri demektir. Fiziksel ve kimyasal değişimlerin gözle görünür olduğu bu katman mekanın hafızasını sunmaktadır.

Riegl değerleri güncel değerler ve anımsatma değeri olmak üzere iki temel gruba ayırmaktadır. Güncel değerler kullanım değeri ve sanatsal değerden oluşmaktadır. Anımsatma değeri geçmişe bağlı olan, anımsatan, hafızayı uyaran ve geçmişle şimdiki zaman arasında bir süreklilik inşa eden değerleri kapsamaktadır. Anımsatma değeri ise eskilik değeri, tarihi değer ve amaçlanmış anımsatma değeri olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Amaçlanmış anımsatma değeri bir amaç için yapıt inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Bir tanrıyı, bir olayı, bir insanı anımsatmak için yapıt üretmek demektir. Bu değer kazanılan bir değer değildir, amaçlanan güncel bir değerdir. Tarihi değer geçmişten günümüze ulaşan gelişimin bir olaya bağlı olarak onunla anılması anlamına gelmektedir.

Eskilik değeri yapının yıpranmasını, yaşını temel almaktadır (Riegl, 2015). Tarihi bir yapı hafızasına, amacına, tarihine göre koruma alanındaki değerler sistemi üzerinden gruplandırılmaktadır. Tarihi bir yapı bir toplum için tarihte önemli bir olay ile anılıyor ise yapı tarihi değer ile anılmaktadır veya bir amaç için anıt yapılması durumunda yapı anımsatma değeri ile anılmaktadır.

4.1. Hafıza Kavramı

Sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi birçok alanda incelenen hafıza kavramı toplumların geçmiş yaşantılarının, gelenek ve göreneklerinin, öğretilerinin ve bireyin deneyimlerinin zihinde depolanması, yaşamın her anında bireyin anlık ihtiyacı olanın anımsanmasıdır. Bellek, hafıza, bilinç, şuur kavramları aynı anlamda kullanılan ancak farklı yerlerde farklı şeyleri temsil etmektedir. Bu durum belleğin kavram olarak neyi ifade ettiğinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır (Gürşimşir, 2012). Tez kapsamında incelenen kaynaklarda da hafıza bellek kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı tespit edilmiştir. Tez çerçevesinde bu kavram hafıza kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

Hafıza kelimesini Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü'nde dört farklı şekilde tanımlamaktadır; 1. Geçmişte yaşanan deneyimlerin ve yaşanmış olayların anımsanabilme gücü. Tecrübelerin anımsanması, zihinde canlandırılması ve geçmişin şimdiki zamanda korunma gücü. 2. Hatırlayan kişinin, geçmişteki bir nesneye dair bilinç durumuna, algısına ve yaşantısına ilişkin çıkarımsal olmayan bilgisi. 3. Zihinde bulunan olaylar, olgular, nesneler, imgeler mevcut olmadığı zamanda onları zihinde korumaktan meydana gelen fonksiyon. 4. Yukarıda belirtilen durumların depolandığı, biriktiği sistem veya yer. Hafıza kişinin psikolojik yaşantısı ile ilgili olduğu duruma içebakışsal hafıza, anımsayan kişinin geçmişte algıladığı, zihinden bağımsız olduğu duruma ise algısal hafıza adı verilmektedir (Cevizci, 1999).

Ayrıca sözlükte hafızanın oluşumunda ya da anımsama sürecinde, üç ayrı evre söz konusu olur: I Daha önce algılanmış olan nesnenin zihinde canlandırılması, hafızada bir imge oluşturulması, II imgenin, anımsayanın geçmişinin bir parçasını meydana getiren bir nesnenin imgesi, sureti olarak tanınması ve III anımsanan nesnenin psikolojik ya da fiziki

bir zaman çerçevesi içine yerleştirilmesi (Cevizci, 1999). Bir diğer tanıma göre hafıza; anımsama ve akılda tutmayı sağlayan güç, öğrenilmiş ya da olmuş, baştan geçmiş bir şeyi akılda tutma yetisidir. Bilgisayarda bilgi ve işlem dizilerinin ve komutların depolandığı cihaza ya da ortama söylenmektedir (Püsküllüoğlu, 2002). Hafızanın sadece geçmiş ile günümüz arasında köprü işlevinde olduğunu söylemek eksik kalır. Hafıza aynı zamanda geçmişten depoladığı bilgileri ihtiyaç duyulduğu takdirde yeniden hatırlama işlevini yerine getirdiği, bu durumun da günümüzde yaşanan ve gelecekte gelişecek davranışları etkileyeceğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan algıların ve anıların evi olan hafızanın, deneyim ve bilgilerin saklanma ve sonradan kullanılma merkezi olduğu söylenebilir.

4.1.1. Bireysel Hafıza

Bireysel hafıza bir iç olgu ve bu olgudan hareketle bireyin beynini hafıza için mekan olarak kullanmasıdır. Connerton (2019) bireysel hafızanın konusunu bireyin hayat hikayesinden alan anımsama eylemi olduğunu belirtmektedir. Bireysel bir geçmiş içine yerleştirilmiş olan ve bireysel geçmişi referans verdiğinden bireysel hafıza demiştir. Halbwachs (2017) ise bireysel hafızada hatıraların bireyin kişiliği veya özel hayatı çerçevesinde yer aldığını ve diğerleriyle ortak olan hatıralarında onlardan ayrıldığı kadar onu ilgilendiren yönleriyle birey tarafından değerlendirildiğini belirtmektedir. Bireysel hafızadan çekilip sunulan hatıralar bir olay örgüsüne ve olayın geçtiği bir mekana sahiptir. Yani her zaman için dış dünya ve insanlar ile bir temas söz konusudur. Bu durumda bireysel hafızanın salt bir biçimde ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Bireysel hafıza kolektif hafızaya bağlı bir öz alan gibi oluşturulmaktadır.

4.1.2. Toplumsal Hafıza

Pierre Nora ise hafıza konusunda:

> ‘Hafıza her zaman yaşanan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir. Bu amaçla, hafıza anımsama ve unutma diyalektiğine açık, onların sürekli biçim değiştirmelerinden habersiz, her türlü kullanımlara ve el oyunlarına karşı çok duyarlı, uzun belirsizliklere ve ani dirilmelere elverişlidir ve devamlı bir gelişim halindedir’ (Nora, 2006).

Beynimizde gerçekleşen hatırlamak ve unutmak eylemleri arasındaki diyalektik ilişki belleğimizi oluşturur. Beynimizin içinde olan bu ilişki, çevremizde gerçekleşen ve

çevremizle kurduğumuz ilişkilerden de etkilenmektedir. Dolayısıyla belleğimiz bireysel olarak, sadece kendi kendimize oluşturduğumuz bir yapı değildir. Bir bütün olarak doğayla ve diğer insanlarla kurduğumuz ilişkilerin hepsi hafızamızın oluşumunda etkilidir. Bu yüzden belleğimiz ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal dönüşümlerden bağımsız olarak düşünülemez. İçinde yaşadığımız çevre bizi ve yaşamımızı da şekillendirir. Nora ayrıca hafızanın anı, gelenek, görenek, adet, alışkanlık demek olduğunu ve bilinçten yarı bilinçsizliğe kadar uzanan alanı kapsadığını belirtmektedir (Nora, 1994).

Başvurduğumuz kaynaklar ve tanımları topluca değerlendirecek olursak hafızanın topluluklar tarafından inşa edildiği sonucuna varabiliriz. Toplulukların belirlemiş olduğu kurallar dizisi, adadıkları mekanlar, belirledikleri özel günler veya olaylara karşı geliştirdikleri tavırlar zihinde depolanmakta ve gerekli görüldüğü takdirde kullanılmaktadır. Bu çıkarımdan toplulukların hafıza oluşumunun bir kolektif üretim alanı olduğu düşüncesi oluşmaktadır.

Kolektif belleğin günümüz kullanımının izleri Emile Durkheim'e ve onun öğrencisi Maurice Halbwachs'a dayanmaktadır. Ancak Durkheim'in toplum kavramına karşılık Halbwach grup kavramını odağa almıştır. Bu kavram değişimiyle toplumun birden fazla kolektif bellek grubu barındırabileceği anlaşılmaktadır (Olick, 2014). Durkheim'e göre toplumun temeli, kolektif bilinçte gerçekleşen bir dizi gelenekten oluşmaktadır. Büyük ölçüde geleneğe dayalı kutsal değer temeli olmaksızın modern rasyonel toplumsal ilişkilerin bile var olamayacağını belirtmektedir (Gofman, 2018).

Ancak Susan Sontag hafızanın kolektif olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Yazara göre hafıza bireyseldir. Hafızanın birey ile birlikte yitip gittiğini belirtmektedir. Kolektif hafızanın hatırlatıcı değil, koşullandırıcı bir olgu olduğunu savunmaktadır. Bu olguyu kolektif suç kavramıyla özdeşleştirerek düzmece olduğu yönünde çarpıcı kılmaktadır. Kolektif hafıza yerine kolektif eğitimin olabileceğini dile getirmektedir. Toplumsallığın olduğu yerde bilgi aktarımının olduğu ve bunun da eğitim olarak tanımlanabileceğini söyler (Sontag, 2004).

Hafızanın oluşumu hakkında iki farklı görüşe yukarıda yer verilmektedir. Bir bireyin doğumu üzerine düşünürsek; bireyler doğacağı toplumu seçmez, bireylerin ailesini seçemeyeceği gibi. Doğduğu an itibariyle bireyler içine doğdukları toplum tarafından -büyük çaplı aile gibi düşünülebilir- şekillendirilirler. Durumun her ne kadar bilinçli bir şekilde geliştiğini düşünsek de aslında bilinçaltı da çevre tarafından şekillenir. Assman belleğin insanın sosyalizasyon sürecinde oluştuğunu belirtmektedir. Bellek bireylere ait olabilir ancak belleğin belirleyicisi toplumdur der. Bu yüzden toplumsal bellek kavramının mecazi bir ifade olarak algılanmaması gerektiğini ifade eder. 'Şüphesiz toplumlara ait bir bellek yoktur, ama toplumlar bireylerin belleğini oluşturur' (Assman, 2018).

İnsan hep bir varoluş kaygısıyla savaşır. Bu savaşın bir üretim ve yıkım sahası oluşur, insan bu deviniminde bir şeyleri bir şeylere sabitleyerek zihnini dinç tutar. Konuya hafıza kavramı üzerinden yaklaşırsak zihinler üzerinden tarif edilen bir olgunun somut bir olgu oluşturması gerekmektedir. Hafızanın ilk aracının mekanlaştırma olduğunu belirten yazar, hafıza sanatının hayali mekanlarla, hatırlama kültürünün ise doğal mekanlara verdiği işaretlerle çalıştığını belirtmektedir. Bütün bir coğrafyanın dahi hafızanın aktarım aracı olarak kullanılabileceği görüşündedir. (Assman, 2018).
Bir başka yaklaşım yukarıda belirtilene paralel olarak toplumsal hafızanın mekana sabitlenerek gerçekleşebileceğini, hafızanın mekansal olarak kurulduğunu ifade etmektedir. Bir sokağın mekânsal olarak görülmesi üzerinden sokağa verilen ismin dahi kolektif hafızanın yaşatılmasında rol oynadığı görüşündedir (Nora, 2006). Mevcut hafıza mekanlarının yaşatılmasının yanında hafıza üzerinden mekanların üretilmesinin de üzerinde durulması gerekmektedir. Unutturulmaya, inkar edilmeye çalışılan hafızanın bir mekanda yaşatılması mekanın simgesel olarak üretimini ve mekan üzerinden toplumsal hafızanın sürdürülebilirliğini sağlar.

4.2.Hafıza- Tarih İlişkisi

Hafıza ve tarih birbirini karşılayabilecek kavramlar değildir. Onları birbirinden ayıran dinamikler vardır. Pierre Nora (2006) eserinde hafıza ve tarih arasındaki ayrımı vurgulayarak ifade etmiştir. Nora'ya göre hafıza güncelliğini koruyan ve şimdi ile

yaşanan bir bağdır ancak tarih geçmişin zihinde canlandırılmasıdır. Hafıza mekanları için toplumun bireylerinin karşılaştığı ve ortak bir hafıza oluşturduğu mekan olarak tariflemektedir. Tarih yazımında kullanıldığını, tarihin ortak hafızanın inşa edildiği şeylerden oluştuğunu belirtmektedir.

Tarih ortak bir anlatı sunmaktadır ve tarihin bir yazıcısı vardır. Dolayısıyla tarih yazımı taraflı ve egemenlerin biçimlendirdiği bir aktarımdır. Hafıza ise organik bir yapıya sahiptir. Yukarıda farklı görüşlerin yer verildiği hafızanın toplumsal olduğu, bireysel olduğu ve bireyden toplum, toplumdan bireye değişip dönüşebilen bir aktarım olduğu yönündeki düşüncelere yer verilmiştir. Toplumdan bireye, bireyden topluma tesir eden ve süregelen aktarımın olanın dışında bir şey söylemesi beklenmez. Ancak tarih için aynı durum söz konusu değildir. Çünkü tarih kurgulanan ve yazılan bir şeydir. Kalemi elinde bulunduranın anlattığı kadardır. Gerçekliği, tarafsızlığı sorgulanabilmektedir.

4.3. Yeniden İşlevlendirmenin Hafıza Mekanı Üzerindeki Etkisi

> Eylemi ve gücü, toplumsal ve kültürel düzeni, etkileşimi ve ayrılığı, özdeşliği ve belleği yeniden sunma ve yapılandırma biçimiyle, mimarlık, temel varoluşsal sorunlarla uğraşır. Her deneyim anıları toplama, birleştirme ve karşılaştırma edimlerini imler. Ete bürünmüş bir belleğin bir mekan ya da yeri anımsamakta asli bir rolü vardır. Ziyaret ettiğimiz tüm şehirleri ve kasabaları, tanıdığımız tüm yerleri bedenimizin ete bürünmüş belleğine (incarnate memory) aktarırız (Pallasma, 2016).

Tarihi yapılar, yapıldıkları döneme ait sosyolojik, kültürel, ekonomik, toplumsal kodları mimariye aktarmaktadır. Mimarlık dönemsel yenilik ve özellikleri bünyesinde bulundurmaktadır. Bu yüzden mimari yapılar toplumun geçirdiği dönemleri yansıtan toplumsal hafızanın bir göstergesidir. Zaman içerisinde toplumlar ve alışkanlıklar değişmektedir. Koruma alanında araç edinilen yeniden işlevlendirme ile tarihin devamlılığı ve mimari yapıların yeniden kullanımı mümkün kılınmaktadır. Mimari yapılara verilen fonksiyonlar toplumun dini, sosyal, kültürel, ekonomik özellikleriyle ilişkilidir. Bu özelliklerde değişim meydana geldiğinde yapının fonksiyonu da bundan etkilenmektedir. Kimi zaman bölgede bulunan toplumun kendisinin değişimiyle de ilişkili olabilmektedir. Önemli olan tarihsel özellikleri gösteren simgelerin korunmasıdır. Tarihi yapıların özgün bileşenlerini kaldırıp yapı ile tamamen ilişkisiz yeni özellikler ve işlevler uygulanırsa yapının içinde bulunduğu toplumda zihinlerde olan etkisi zarar görmektedir.

> Şehrin sözü vardır: Sokaktan, meydanlardan, boşluklardan geçip giden ve buralarda olup biten şey, buralarda söylenen şey. Şehrin dili vardır: Söylemlerde, jestlerde, giysilerde, kelimelerde ve kelimelerin şehir sakinlerince kullanımında ifade bulan falanca şehrin özellikleri (Lefebvre, 2017).

Yapıların yeniden kullanımını planlamak hafızanın mekan üzerinden korunmasıyla yapıya yeni işlevin verilmesini -yeni bir hafıza katmanının eklenmesi- sağlamaktır. Tarihi bir yapıyı incelediğimizde yapının ilk işlevi yapının karakterini oluşturmaktadır. Kilise olarak inşa edilen bir yapı yeniden işlevlendirilmiş olsa dahi plan, mimari, süsleme, motifler bakımından ilk işlevinin değerlerini üzerinde bulundurur. Binaya yeniden işlevlendirme çerçevesinde yapılacak müdahalelerin kapsamını da özgün işlevi belirlemektedir. Hafıza mekan üzerinden korunduğu gibi aynı zamanda mekan toplumsal hafızanın dönüşümünde de araç edinilmektedir. Mekan aracılığıyla toplumsal hafızanın manipüle edildiği durumlar da söz konusu olmaktadır.

Fransa'da Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle yönetimi elinde bulunduranlar halkı tedirgin etmemek için pagan dönemine ait geleneksel festivalleri, önemli günleri ve kutsal mekanlarda değişiklikten kaçınarak, geleneksel alışkanlıkları korumuşlardır. Değişimi yavaş yavaş ve adım adım izleyen yönetim İsa, Meryem ve diğer azizlerin tapınaklara konulmasında, tapınaktaki diğer tanrılarla değiştirip ve çoğunlukla bir önceki inancın tanrılarını ikinci derece önemli olarak görülen alanlara koymuşlardır. Bu durum mimari unsurların, yapı ve çevrelerinin yeniden kullanımını ve birçok eserin çağımıza ulaşmasını sağlamıştır (Erder, 2007). Hafızanın yönlendirilmesinde mekanın biçimlendirici olduğu gözlenmektedir. Mekan ile birlikte toplumsal alışkanlıkların yönlendirildiği görülmektedir. Fransa'da görülen her Gotik katedralin kendinden önceki dönemlerin yapılarının yıkılması aynı yere yıkılanın malzemesinin kullanılarak yapıldığı bilinmektedir. En az zararla mevcut kiliselere eklerin yapılması veya kısmi değişikliklerle döneme uydurulduğu bilinmektedir. Ayrıca Ortaçağ'da inşa edilen kiliselerin yer değişiminin önünde bir engel bulunmaktadır. Bu dönemin kiliseleri azizlerin mezarları üzerine yapılmıştır (Erder, 2007). Bu durum mekanın yer ile bütünleştiği ve yerin zorunlu unsur olduğunu gösterir. Özetle yerin belirleyici özelliğinin olduğu ve işlev değişiminde yine yerin özelliğinin dikkate alınması gerektiği görülmektedir.

Fransa’da Cumhuriyet'in kurulması sürecinde:

> "(...) Hıristiyanlığın silinip yerine yeni bir çağ başlatmak amacıyla (...) Fransa'daki yer isimlerinde de değişiklikler yapılmıştır. Dini isimler taşıyan, azizlerle başlayan yerlerin isimlerinin laikleştirilmesi hızla yapılmış, kral, kraliçe ve asil kişilerin isimlerini taşıyan yerler de değişikliğe uğramıştı. Aynı şekilde meydan ve sokak isimleri de ele alınarak yeniden isimlendirilmiş, bu arada dini olan ve olmayan anıtlar da unutulmamış, bunlara yeni düzenle ilgili, özellikle eşitlik ve bağımsızlık düsturunu aksettiren isimler verilmiştir." (Erder, 2007)

Bir yerin ismini değiştirmek zaman içinde o yeri unutturmak demektir. Yapıların yıkılması ve yok edilmesi unutturularak kolaylaştırılmaktadır. İstanbul Sarayburnu’nda "Aya İrini ve Aya Sofya kiliselerinin eski pagan tapınakları üzerine kurulduğu yolunda görüşler vardır. Aya Sofya’nın yerinde görkemli bir Apollon Tapınağı olduğu düşünülür." Pagan tapınağı yerine Ayasofya yapılmıştır. Osmanlı Devleti tarafından fethinden sonra camiye dönüştürülmüştür. Benzer biçimde Diyarbakır Ulu Cami’nin fetih sonrası kiliseden dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Camiye dönüştürülen kilisenin de bulunduğu yerde bir pagan tapınağının olduğu kilisenin bu yere inşa edildiği belirtilmektedir (Tuncer,1996). Yaşanan toplumsal (sosyal) değişimleri "kolaylaştırmak" için mekansal dönüşümlerin araç edinildiği durumlar söz konusu olmaktadır.

Bir yandan surlarla çevrili kent merkezlerinde yaşanan yer sorunu diğer yandan ise toplumsal alışkanlıkların yerinde sürdürülmesi dönüşümlerin temelini oluşturmuştur. Ancak bir diğer yandan savaş sonucu ele geçirilen bir bölgede bulunan insanların yeni yönetime adaptasyonu ve itaat etmesi aynı yer veya mekanların yeni düzen ile kullanılmasıyla sağlanabilir bir durumdur. Bu durum kuşakların hafızasının kontrol altına alınmasını da sağlamaktadır. Önce pagan tapınağı sonra kilise daha sonra cami derken yere atfedilen kutsallık yer ile birlikte birleşip yerin ruhunu oluşturmaktadır. Dönüşüm kimi durumlarda kasıtlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu tür bir yaklaşım özgünlüğünü koruyarak dönüştürüyorsa –yeni bir hafıza eklediği için- olumlu bir dönüşüm ancak varlığı unutturarak yok etme çabasıyla gerçekleştiriliyorsa olumsuz dönüşüm olarak görülmektedir.

5. HAFIZA MEKANI OLARAK SİLVAN

Yerleşim alanları tarihsel süreklilik ve kültürel gelişim sonucu oluşmaktadır. Bu gelişimler ağı alanların karakterini ve onları biricik kılacak unsurların temelidir. Kayıtların devamlılığı yerleşim alanlarının dönemsel süreçlerinin bir bütünüdür; farklı kimlikler, farklı zaman dilimleri, farklı kültür ve öğretilerden oluşan katmanlar birikimleri oluşturur. Yerler tarihleri boyunca biriktirdikleri katmanlar doğrultusunda zenginleşir ve çeşitlenirler. Bu süreç boyunca inşa edilen yapılar da zamanla değişen koşullara uygun olarak dönüştürülür, işlevi değiştirilir veya yitirilirler.

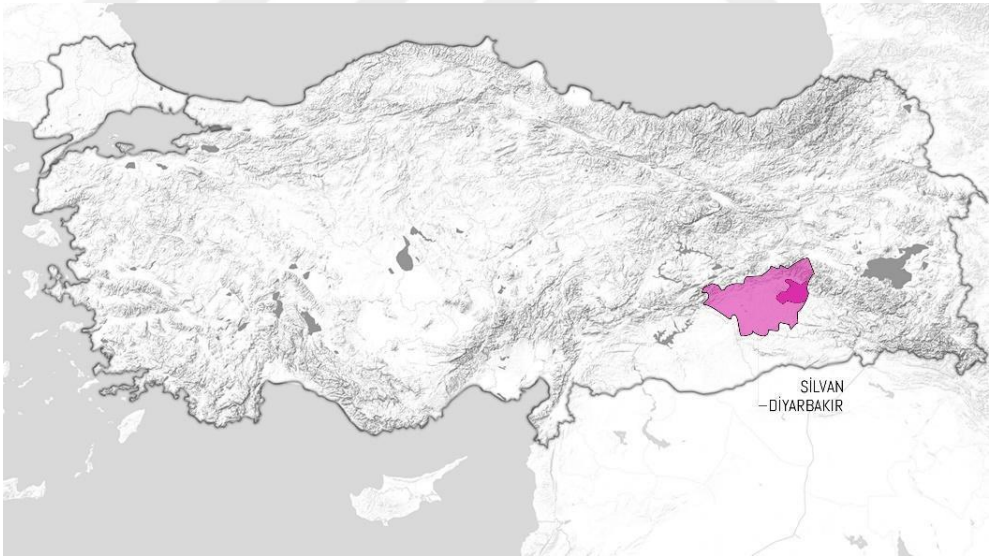
Bir yerleşim alanı olarak 10.000 yıllık birikimi ile Diyarbakır; adı, öğretileri, eserleri ve kültürüyle katmanların okunurluğunu kırsal alanlarında ve kent merkezinde günümüzde de koruyan bir kenttir. Stratejik öneme sahip Diyarbakır Irak ve İran'ı Akdeniz ve Karadeniz'e bağlayan yolların kavşağında kurulan, konumu ve verimli toprakları sebebiyle imparatorlukların mücadele bölgesi olmuş tarihte önemli bir merkez konumundadır. Hurri-Mitanniler, Asurlar, Urartular, Medler, Persler, Bizanslar, Emeviler, Abbasiler, Mervaniler, Artuklular, Eyyubiler, Selçuklular, Akkoyunlular ve Osmanlılar bu şehirde hüküm süren başlıca medeniyetlerdir (Bozan, 2019:5). Uygarlıkların kentte bırakmış olduğu izler kentin heterojen geçmişini kanıtlar niteliktedir ve farklı kültürlerin tarihine dair izlerin bulunduğu kent bir açık hava müzesi niteliğindedir. Diyarbakır ilinin evrimsel süreciyle benzerlik gösteren Silvan, ticaret ve kültür bakımından doğu ile batıyı birbirine bağlayan bir noktadır. Kral yolu da yine bölgeden geçmektedir. Mervani Devleti'nin başkenti, Artuklu Devleti'nin ikinci başkenti, Eyyubilerin ana merkezi olan Silvan'ın saldırı ve savaşlarda daha büyük yıkımlara uğraması, bölgedeki tüm bu olumsuzluklardan kaybının daha büyük olduğunu göstermektedir.

Meyyafarikin'in (Silvan) büyük yitimi bir görüşe göre; 1241 yılında Moğol baskısıyla Ogeday Kağan'ın Eyyubilerden olan Şahabeddin Gazi'den kendisine bağlanmasını ve korunaklı alanlarının yıkılmasını istemiştir. Şahabeddin Gazi tehdidi geçiştirmeye çalışmıştır. Bunun üzerine Mengü Kağan 1252'de Meyyafarikin'in çevresini yağmalamıştır. 1260 yılında Yaşmut emrindeki bir Moğol ordusu Meyyafarikin'i

ablukaya almıştır. Sonrasında bölge Kutay Hatuna malikane olarak verilmiştir. Savaşlar, yıkımlar ve son olarak bir kişiye devriyle Meyyafarikin'in bireysel tarihi noktalanmıştır. Şehir Diyarbakır'a hakim olan iktidarlara bağlı kasaba haline dönüşmüştür. Aynı görüşe göre şehrin Silvan ismini alması o dönem Yaşmut ulusu ismini alması ve bu ismin zaman içinde değişimiyle Silvani/ Silevani/ Silvan olarak dönüşümüyle olmuştur (Parlak,1997).

5.1. Silvan'ın Coğrafi Konumu ve Fiziki Yapısı

İlçenin hangi jeolojik zaman dilimine ait olduğu ile ilgili yapılan çalışmalara göre çoğunluğunu 2. ve 3. Jeolojik dönemin oluşturduğu ancak her döneme ait arazilerin bulunduğu belirtilmektedir (Parlak, 1997). Silvan, Diyarbakır Havzası'nda Güneydoğu Torosların güney eteklerinden, güney plato yüzeylerine doğru uzanan bir alan üzerinde kurulmuştur. Diyarbakır merkezine 82 km uzaklıkta bulunan yerleşimin yüzölçümü 1879 km²'dir. Silvan ilçesinin doğusunda Batman ili, batısında Diyarbakır merkez ilçe ve Hazro, kuzeyinde Lice ve Kulp ilçeleri ve güneyinde Bismil ilçesi bulunmaktadır (Şekil 5.1.). Silvan'ın önemini bulunduğu konum belirlemektedir.

Şekil 5. 1. Silvan İlçesinin Konumu

Engebeli bir arazi üzerine kurulu Silvan'ın kentsel gelişimi topoğrafyaya uygun biçimde kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda şekillenmektedir. 30 bin metre uzunluğunda yaklaşık 1500 metre yüksekliğinde ilçenin kuzey yönünde gelişimini engelleyen Albat Dağları Malabadi çayına kadar uzanır (Parlak, 1997). İlçenin doğu, batı ve güneyi tepeler

ve ovarlarla çevrilidir (Şekil 5.2.). Silvan'da ovalar çıplak, dağlık kesimlerde meşe ve yabani meyve ağaçları ile kaplıdır (Payaslı Oğuz ve diğ. 2017). Toprağı ekime elverişli olan bölgenin geçim kaynağını başlıca buğday, tütün, çeltik oluşturmaktadır. Özellikle Soran ve Ömerkan ovalarında geçim kaynağını oluşturan tütün, çeltik ve pamuk ekimi yapılmaktadır (Parlak, 1997).

Şekil 5. 2. Silvan İlçesinin Topoğrafyası

Silvan'da karasal iklim hakimdir. Yazları uzun sıcak ve kurak, kışları soğuk ve az yağışlıdır. En sıcak ayı Temmuz, en soğuk ayı ise Ocak ayıdır. 21.07.1937 tarihinde Türkiye'nin en yüksek sıcaklığı 46,2 derece ve 11.01.1933 tarihinde Türkiye'nin en düşük sıcaklığı -24,2 derece bu bölgede görülmüştür. Ortalama yağış miktarı 7300 mm'dir. Ocak ayı en fazla yağışın görüldüğü aydır (Parlak, 1997).

5.2. Silvan'ın Tarihsel Gelişimi

Çeşitli kaynaklarda kuruluşu hakkında farklı bilgiler yer alması ve bölgedeki arkeolojik kazıların yetersizliği sebebiyle bölgenin ne zaman kim tarafından kurulduğu tam olarak bilinememektedir. Geçmişi çok eskilere dayanan Silvan birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış eski bir yerleşimdir. Silvan bölgesinin eski adının Sophanane olduğu belirtilmektedir (Parlak, 1997). Şehrin Yunanca adı Martiropolis, Süryanice Miferket, Ermenice Nphrkert, Muhargin'dir (Alkan; Arınç, 2018). İslam kaynaklarında adı Mâfârkîn, Mefârkîn ve Farkîn olarak belirtilmektedir. Grekçe'de Martyropolis (şehidler

şehri), Süryânîce'de Mipherkêt, Muhârikîn, Muphargin ve Ermenice'de Nphkert isimleriyle bilinmektedir (Savran, 2004).

Silvan iline ait en eski arkeolojik veriler Neolitik Çağ'a aittir. 1963 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi'nin ortaklaşa yürüttüğü 'Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi Araştırmaları Karma Projesi' ve Deleware Üniversitesi'nden Dr. Michael ROSENBERG ile Diyarbakır Müzesi Müdürlüğü tarafından 1990 yılından itibaren Demirköy Höyüğü'nde yürütülen kazı çalışmaları vesilesiyle bölgenin tarihi ve önemi ortaya konmuştur. Batman ilinde Hallan Çemi höyüğünde yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen veriler bölgenin 12.000 yıl öncesi bir yerleşim alanı olduğunu göstermektedir. Ayrıca arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, insanların ilk defa tarımla uğraştığı ve yabani tohum ekerek mercimek ve bezelye elde ettikleri anlaşılmıştır (Laflı, 2008). Dolayısıyla Hallan Çemi Höyüğü ve Çayönü yerleşimleri arasında kalan ve Silvan'ın da dahil olduğu bölge kronolojik boşluğu dolduracak öneme sahiptir.

Tartışmalara konu olan Meyyafarikin'in Armenia Kralı II. Tigranes tarafından M.Ö. 1. Yüzyılda kurulmuş olan Tigranokerta olduğu Lehman- Haupt tarafından öne sürülmektedir. Ancak Tigranokerta'nın kurulduğu yer hakkında Theodore Reinach Medyat (Midyat) olduğunu, Ermeni müelliflerin ise eski Amid (Diyarbakır) olduğunu kabul etmişlerdir (Beysanoğlu, 1963). Başka bir iddia ise; J. G. Taylor Meyyafarikin'in Armenia Kralı Tigranes'in kız kardeşi Nouphar tarafından ve Nouphargerd ismiyle kurulduğudur (Alican, 2012). Evliya Çelebi ise şehrin kuruluşunu milattan sonrasına tarihlemektedir. Evliya Çelebi'ye göre Meyyafarikin M.S. 3. Yüzyılın sonlarında yaşamış olan Cercis Nebi'nin ümmetinden Handik tarafından kurulmuştur (Çelebi, 2010). Ancak Silvanlı tarihçi İbnü'l-Ezrak'a göre çağının tanınan bilgin ve devlet adamı olan Mezopotamya Piskoposu Mar Marutha (Marusa) arabulucu ve tıbbi bilgileri sayesinde Bizans İmparatoru ve Sasani Şahı Şapur'un onayını alarak 399 yılında şehrin temellerini –şehir surlarını andıran bir duvar ve büyük bir kilise yaptırarak- atmış ve 408 yılında İran seyahatinden Hıristiyan din şehitlerinin kemiklerini bu kente getirmiştir. Kente 'Şehitler Şehri' anlamına gelen Mortyropolis adını vermiştir (Alican, 2012).

Silvan kalesinin Romalılar tarafından inşa edildiği düşünülmesine rağmen bu konuda kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Silvan Tarihi isimli kitapta plan, şema ve biçiminden dolayı Romalılar döneminde yapıldığının tahmin edildiği ancak net bir bilginin olmadığı yer almaktadır (Savcı, 1956). Bir başka kaynakta M.Ö. 69- M.S. 53 tarihleri arasında Silvan ve bölgesine Romalılar'ın hakim olduğu belirtilmektedir. M.S. 53 tarihinden itibaren M.S. 226 yılına kadar bölgenin Partlar ve Sasanlılar arasında çekişmeli bir hakimiyet sahası oluşturduğu belirtilmektedir (Parlak, 1997).

İran'ın güneyine hakim olan Persler, Partlar'ın bölgedeki hakimiyetini savaşlar ve iç mücadelelerle zayıflatmaktadır. 226 yılında Pers saldırıları bütün bölgeyi sarmıştır. Part Kralı V. Artaban'ın ordusu yenilgiye uğratılmış, Kral ve ailesi katledilmiştir. Bölgede Sasanlılar dönemi başlamıştır (Parlak,1997). Bölgenin ilk hükümdarı Ardeşir 241 yılına kadar yaşamıştır. Ardeşir'in ölümü üzerine 241- 272 yılları arasında hakimiyet 1. Şapur'un olmuştur. Bu tarih itibariyle bölgede istikrarsız dönem başlamıştır (Parlak, 1997).

395 yılı itibariyle Bizans'ın hakimiyetinde olan Silvan'da savaşların sürdüğü istikrarsız dönem devam etmiştir. Ayrıca bu dönemde bölgede kıtlık başladığı da belirtilmektedir. 639 yılına kadar Bizans yönetiminde kalmıştır (Parlak, 1997). Bu dönemde İpek yolu güzergahına yakın olan Silvan dönemin gerektirdiği mimari unsurlardan köprüler, kaleler ve yolların bölgesi olduğu belirtilmektedir. Yapım tarihi bilinmeyen Silvan Kalesi'nin Bizans İmparatoru 1. Ioustinianous tarafından 532 yılında kapsamlı bir onarım geçirdiği belirtilmektedir (Laflı, 2008).

İslam Orduları 636 yılında Heraklius ordusuna karşı yapılan Yarmuk savaşında orduyu yenerek Suriye'yi istila etmiştir. Kuzey Mezopotamya bölgesini ele geçirmek için önünde engel kalmayan İslam ordusu İyaz bin Ganm komutasında sekiz bin kişilik bir orduyla güzergah boyunca bölgeleri ele geçirerek Diyarbakır kalesi önüne ulaşmıştır. Amid (Diyarbakır) kentini çevreleyen, çok büyük bir bölümü günümüze ulaşan, tarih boyunca anlatıla gelen Diyarbakır Kalesi'ni ele geçirmek kolay olmamıştır. Ancak sonuç olarak bölge ele geçirilmiştir (Parlak, 1997), (Savcı, 1956). Meyyafarikin, Emevi ve Abbasi dönemlerinde Arap kabilelerinin denetimi altında atadıkları valilerle yönetilmiştir (Savcı,

1956), (Alican, 2012). Hamdan bini Hamdun Musul taraflarındaki Arap kabilelerinden olup Harun-i Harici ile münasebette bulunmuş ve Mardin Kalesini zor kullanarak ele geçirmiştir. Hamdanın oğlu Nasırüddevle Ebu Muhammed el Hasan Diyarı Rebia, Nuseybin, Sencar, Miyafarkin Valiliğine tayin olmuştur. Nasırüddevle Ebu Muhammed el Hasan'ın otuz dokuz yıl süren hükümdarlığı oğlu Ebu Talip tarafından elinden alınmıştır. Ebu Talip'in karmaşık yönetimi ve Büveyhoğullarının işlerine müdahalesi sonucu bölgenin yönetimini kaybetmiştir. Bölgede Hamdan oğullarına ait dört kitabe bulunduğu belirtilmektedir (Savcı,1956). Hamdaniler'in şehre bir kasır yaptırdığı da belirtilmektedir (Savran, 2004). Kalenin imarı hakkında; Seyfüddevle ibn Hemedani tarafından imar edilip Kürtlere ve Ermenilere ün saldığı belirtilmektedir (Çelebi, 2010). Meyyafarikin Hamdaniler döneminde ikinci başkent olarak kullanılmıştır. Mervanilerin hakimiyetiyle bölgesel bir başkent olmuştur (Alican, 2012). Kaynaklarda belirtildiği üzere Mervaniler döneminde Meyyafarikin İslam dünyasının ilim, kültür merkezi olmuştur. Üretken bir dönemin yaşandığı bölgede bolluk ve rahatlık içinde yaşandığı belirtilmektedir. Tüm gelişmeler silsilesinde bölge bayındırlık hareketinin faaliyet alanı olmuştur. Mervaniler'in saraylar, camiler, hastaneler inşa ettiği belirtilmektedir. Surların çeşitli bölümlerinde onarımların yapıldığı belirtilmektedir (Parlak, 1997). Silvan'da Mervanilere ait dört kitabe bulunduğu belirtilmektedir (Savcı,1956).

Meyyafarikin uzun soluklu bir savaşın ardından Büyük Selçuklu İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiştir. Sultan Melikşah'ın vefatının ardından yaşanan taht kavgalarıyla istikrarsız ve yıkıcı bir dönem yaşayan şehirde imar faaliyetleri ağırlaşmış, şehrin dokusu tahribata uğramıştır (Alkan, Arınç, 2018). Şehrin yönetiminin Artuklulara geçmesiyle şehir siyasal bir merkez olmasa da kültürel ve ekonomik açıdan yeni bir yükseliş dönemi yaşamıştır. Mervaniler dönemine paralel olarak istikrarlı ve sosyal gelişmelerin yaşandığı bu dönemde eğitim, ekonomi, kültür alanlarındaki gelişmeler silsilesi kamusal mimari, sosyal faaliyetler alanlarında da etkisini göstermiştir. Çarşı, medrese, mescit, han yapıldığı bilinmektedir. Günümüzde halen ayakta, önemli anıtsal eserler olan Ulu Cami ve Malabadi Köprüsü Artuklular döneminde inşa edilmiştir (Alican, 2013), (Parlak, 1997). Selahaddin Eyyubi yönetimindeki Eyyubiler'in kenti ele geçirmesiyle Artuklular dönemi sonlanmıştır. 1180 yılında Eyyubiler tarafından ele geçirilen şehir hakkında; Silvan Eyyubi Minaresinin inşa edildiği, Ulu Cami ve şehir

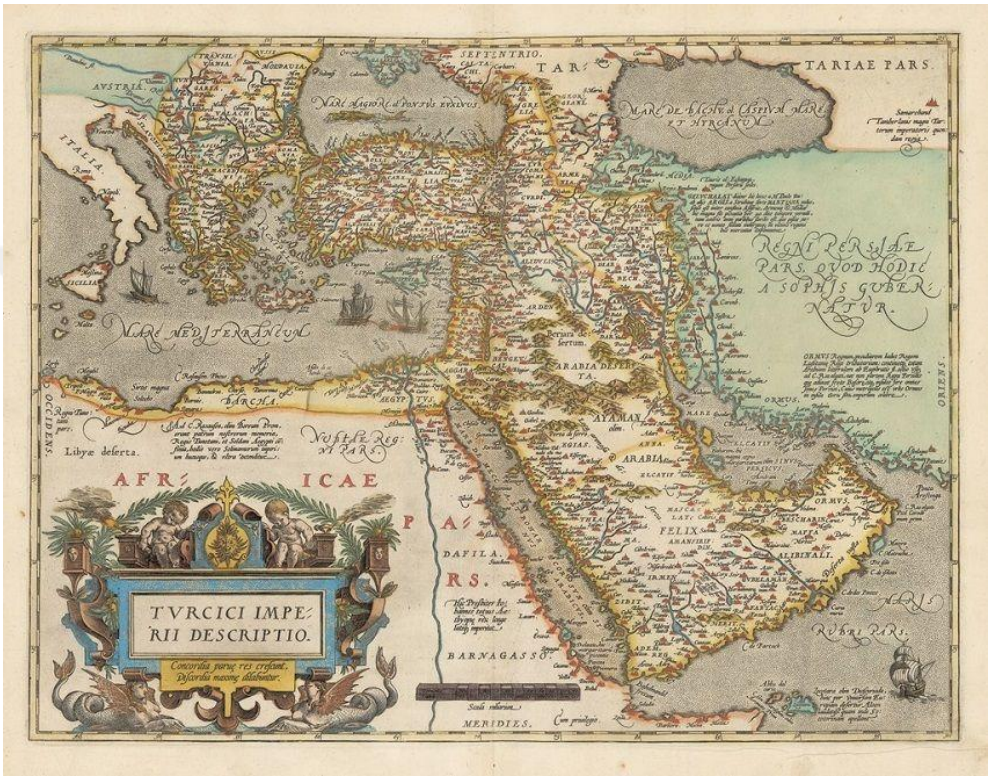
surlarında onarım faaliyetlerinin yapıldığı bilinmektedir. Artuklular ve Eyyubiler döneminde şehrin mimari dokusu itinayla korunmuştur. O dönemlerde şehir oldukça gelişmiş durumdadır. Şehirde 200'den fazla mescit, üç medrese, han, çarşı, birçok hamam ve bir manastırın bulunduğu bilinmektedir (Alican, 2012). Silvan'da Eyyubilere ait on iki kitabe bulunmaktadır (Savcı, 1956).

Moğollar tarafından iki kez kuşatılan şehir Hulagü'nun oğlu Yaşmut tarafından başlatılan ve iki yıllık şiddetli bir kuşatmadan sonra ele geçirilmiştir ve şehir savunucularından yetmiş kişi kalmıştır. Kalanların da Moğollar tarafından yok edildiği ve surların yerle bir edildiği belirtilmektedir. Moğolların yaptığı bu yağma ve talan, şehri neredeyse yok etme noktasına getirmiştir. Ortaçağ'ın önemli merkezi olan şehir asla eski görkemli haline dönememiştir. Issız bir harabeye dönüşen şehrin yüz yılı aşan bir süre boyunca sadece küçük bir yerleşim olarak kaldığı belirtilmektedir (Parlak, 1997). Moğollar dönemindeki tüm bu yıkım ve talanların, Meyyafarikin'in tarihinde en önemli olaylardan biri olduğu düşünülmektedir.

1259 tarihinden 1302 tarihine kadar Diyarbakır Anadolu Selçukluları'na bağlı ancak yönetiminin Moğolların gözetim ve kontrolü altında olan bir yerleşim olmuştur. 1302 tarihinde şehir İlhanlılar'ın ele geçmiştir. Küçük bir yerleşim konumundaki şehir 1359 tarihinde Akkoyunlar'ın yönetiminde, 1375 tarihinde Karakoyunlular ve tekrar Akkoyunlular'ın yönetiminde olmuştur. 1507 tarihinde şehir Safevilerin egemenliği altına girmiştir (Parlak, 1997). Şekil 5.3.'te 1600 yılında Jodocus Hondius'un yaptığı Osmanlı İmparatorluğu Haritası yer almaktadır.

Yavuz Sultan Selim, 1514 tarihindeki Çaldıran Savaşından sonra İdris-i Bitlisi'yi, yerel beyleri Safeviler aleyhine döndürmeye ve bütün Diyarbakır eyaletinde isyan çıkarmak için görevlendirmiştir. Bölgenin yerel halkı üzerinde itibarı olan İdris-i Bitlisi'nin etkisiyle Doğu Anadolu'nun çeşitli şehir ve kalelerinde halk Safevileri kovarak, Osmanlı hakimiyeti kabul edilmiştir. Böylece bölge bütünüyle Türk hakimiyetine girmiştir. Diyarbekir bölgesi, merkezi Amid olacak şekilde teşkilatlandırılır; Meyyafarikin, bu dönemde Diyarbekir Eyaletine bağlı bir sancak konumundadır (Beysanoğlu, 1963, s. 154).

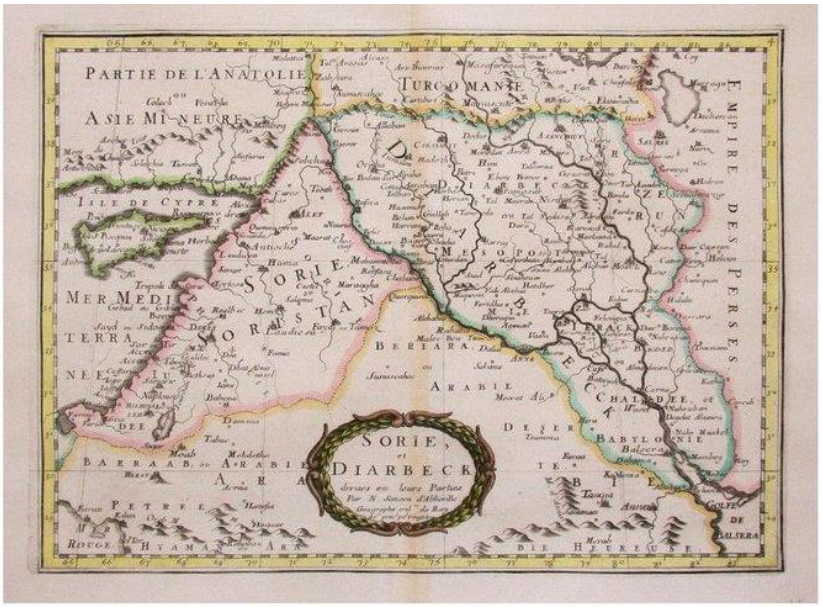
1560-1600 yılları arasında Kulb Sancağı'nın 6 kazasından biri olan Silvan, 1609 tarihinde Diyarbekir Beylerbeyliği'ne bağlı sancak olmuştur. Eyalet sistemine geçilmesinin ardından Diyarbekir Merkez Sancağı'na bağlı kaza merkezi olmuştur. Diyarbekir Vilayeti'nin kazası durumu günümüze kadar sürmektedir (Baykara, 1988). Silvan Belediyesi ise 1880 yılında kurulmuştur.

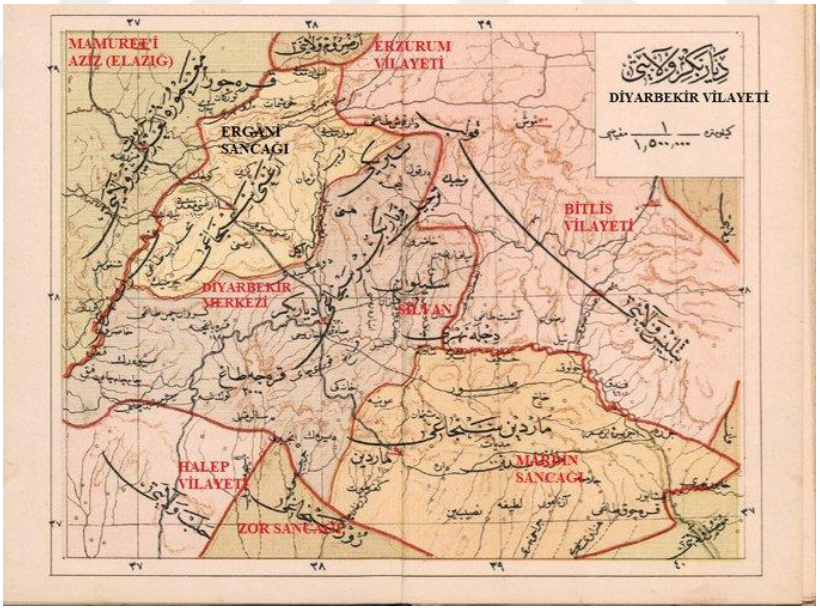
Şekil 5. 3. 1600 yılında Felemenk haritacı Jodocus Hondius'un yaptığı Osmanlı İmparatorluğu Haritası (URL-1)

Şekil 5.4.'te Nicolas'ın çizdiği Diyarbakır Suriye Haritası yer almaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda aşiretlerin toprak üzerindeki hakimiyeti elbette anlaşmazlıklara yol açıp aşiretler arası çatışmalarla sonuçlanmıştır. Yine bu dönemde savaşlar, salgın hastalıklar, doğal afetler bölgeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Doğal afet olarak değerlendirilen büyük çaplı çekirge istilası, kuraklık, şiddetli yağmurlar gibi olumsuz durumlar sonucunda kıtlıklar meydana gelmiştir. Şehrin sosyal ve ekonomik hayatına büyük etkilerde bulunmuştur. (Demirtaş, 2008). General Von Moltke 1838 tarihinde şehri gezerken, surların ve burçların sağlam bir şeklide ayakta kaldığını, dağın en alt basamağında kurulmuş olan şehirden bol sulu bir derenin geçtiğini belirtmiştir. Mevcut durumun yanı

sıra şehrin bir süre önce binlerce insanın Kürtlerin hayatına mal olan bir savaştan çıktığını ve savaşın tüm izlerini yansıttığını belirtmiştir (Moltke, 1999).

Şekil 5. 4. 1652 Fransız Nicolas Diyarbakır Suriye haritası (URL-2)

Şekil 5. 5. 1909 Diyarbekir Vilayeti (URL-3)

Şekil 5.5.'te Diyarbakır Vilayeti ve çevre sancakları gösteren harita yer almaktadır. Diyarbakır'da kurulacak yeni bir Kolorduya komutan olarak Mustafa Kemal Atatürk tayin edilmiştir. 14 Nisan 1916 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk Silvan'da işe başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk Silvan'da bulunduğu dönemde mülkiyeti Hazrolu

Mehmet Budak Bey'e ait olan sonradan mülkiyetinin çiftçi Emin Yörük'e geçtiği Hatip Bey Konağı'nda konaklanmıştır. Bu dönemde karargah binası olarak Silvanlı Sadık Üstün Bey'e ait olan günümüzde Gazi İlkokulu olarak bilinen konak kullanılmıştır (Parlak, 1997). Takvimler ileri saydıkça Silvan eski ününü kaybetmiştir. 19. Yüzyılda kentte birtakım gelişmeler görülse de yüzyıl sonu itibariyle ve 20. yüzyılda meydana gelen Ermeni sorunu temelli çatışma ortamı, 90'lı yılların çatışma ortamı bölgeyi olumsuz etkilemiştir. Bir süre sağduyunun hakim olduğu bölgede 2015 yılına gelindiğinde çatışmalar bölgeyi içinden çıkamadığı bunalım dönemine yeniden sürüklemiştir.

Silvan'ın tarihsel süreci değerlendirildiğinde, çok sayıda farklı medeniyete ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bizans hükümdarı II. Theodosios döneminde kent imar ve tahkim edilerek bölgenin askeri merkezi haline getirilmiştir. M.Ö. 69 M.S. 53 tarihleri arasında kentin hâkimiyetini elinde bulunduran Romalılar, M.S. 226 yılına kadar olan süreçte Romalılar ve Sasaniler arasında el değiştirmiştir. 226 yılında Perseler, 395 yılında Bizanslılar tarafından ele geçirilmiştir. Emeviler, Abbasiler tarafından ele geçirilen kent daha sonraki dönemde sırasıyla; Hamdaniler, Mervaniler, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Artuklu Beyliği, Eyyubiler, Moğollar, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Akkoyunlular, Karakoyunlular tarafından ele geçirilmiştir. Sonrasında 1507 yılında Safevi tarafından ele geçirilen kent Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Silvan'ın ilk dönemlerden itibaren içinde bulunduğu siyasi karmaşıklık sadece kentin tarihlendirilmesini güçleştirmenin ötesinde, kentin kültürel miras alanlarının korunmasını da önemli ölçüde etkilemiş, zorunlu dönüşümler bağlamında kültürel mirasın korunmasında tartışmaya neden olacak tarihsel kırılmalar yaratmıştır.

5.3. Silvan'ın Sosyal ve Demografik Yapısı

Kuruluşu itibariyle birçok medeniyete ev sahipliği yapan, birçok savaş gören Silvan farklı etnik ve dini kimliklere mensup insanların yaşamlarını sürdürdüğü bir bölgedir. Bir Hıristiyan kenti olan Silvan Müslümanlarca fethedilmesinden sonra da Süryanilerin, Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin yaşadığı ve Kürtlerin, Arapların, Türklerin de gelmesiyle farklı kimliklerden oluşan toplumsal yapısını sürdürmüştür. 1871 Vilayet Salnamesi'ne göre Silvan kazasında 4271 Gayrimüslim, 9941 Müslüman yaşamaktadır

(Yurt Ansiklopedisi, 1981). 1878 tarihinde ise sayı 5262 Gayrımüslim ve 12950 Müslüman olmuştur (1878 Tarihli Salname-i Vilayet-i Diyarbekir). 1893 tarihinde sayı 7443 Gayrımüslim, 11375 Müslüman olmuştur (Yurt Ansiklopedisi, 1981). 19. yüzyılda Gayrımüslimler ihtiyaçlarına cevap veren bir çevrede ve toplumsal yapıda yaşamaktadır (Demirtaş, 2008). 20. Yüzyılın başında meydana gelen I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'yla şehrin nüfusu azalmıştır (Alkan ve Arınç, 2018). Şehirde yaşayan Gayrımüslim nüfusun yok olmasıyla kentin çok kimlikli yapısı da yok olmuştur. 1927 yılındaki kayıtlarda ilçenin nüfusu 2605'tir. Silvan ilçe merkezinin 1965 yılında nüfusu 12158, 1975 yılında 29599'dır (URL-4). 2000 yılında nüfus 64136 ve 2010'da 41451'dir. 2018 TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri kullanılarak hesaplanan güncel nüfus 46262'dir.

Nüfus çeşitliliği zamanla farklılıklarını yitirmiştir. Aynı zamanda yukarıda verilen sayılarda da görüldüğü üzere yıllara göre artış gösteren nüfusta oluşan kırılma yine bölgenin içinde bulunduğu çatışma ortamının belirli aralıklarla devam ettiğini göstermektedir. 1990 yılı itibariyle din ve kimlik üzerinden yaşanan çatışma ortamı ve köylerin boşaltılması sonucu nüfusu azalmıştır. Bir süre gelişim gösteren bölgede 2015 yılında yeniden bir çatışmalı süreç ve ciddi kayıplar oluşmuştur. Yerelin nüfusu İstanbul başta olmak üzere Diyarbakır merkez ve çevre illere ve büyük batı illerine –Ankara, İzmir, Bursa- göç etmiştir (Alkan, 2013).

5.4. Tescilli Kültür Varlıklarının Dökümü ve Değerlendirilmesi

Eski tarihlerden bugüne ulaşan bir toplumun dini mekanı, bir liderin anıt mezarı ile tanımlanmaya başlayan kültür varlığı kavramı gelişerek gündelik yaşama dair olan veya işlevselliği ile ön plana çıkmış kültür varlıklarını da zaman içinde kapsamıştır. İnsanın varoluşunu dünya üzerinde somutlaştırma çabası başladığı günden itibaren sürekli bir biçimde devam etmektedir. Bu süreklilik zaman içinde var olanı dönüştürme, dönüştürülemeyenin yıkımı ve yeniden inşasıyla süregelmektedir. Toplumun ortak geçmişinin belgesi niteliğindeki ve toplumun hafızası için elzem olan bu alanlar, bir döngü biçiminde devam eden yapım ve yıkım süreçlerinden etkilenmiştir. Belge

niteliğindeki kültür varlıklarının korunması yasal düzlemde tespit edilmesi ve ardından tescili ile sağlanmaktadır.

Bölgede bulunan kültür varlıklarına ilişkin ilk tespit ve tescil çalışmaları GEEAYK (Gayrimenkul, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) tarafından yapılmıştır. 1982 yılına tarihlenen bu tespit ve tescil çalışması 1988 yılında Diyarbakır Koruma Kurulu Büro Müdürlüğü adıyla kurulan[2], daha sonra Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu adını alan ve 2011 yılında 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ismi ve görev tanımı güncellenen Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından sürdürülmektedir. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan Kasım 2019 tarihinde alınan tescil listesine göre, Silvan ilçesinde 105 adet tescilli alan/yapı bulunmaktadır.

Silvan'da bulunan 105 adet tescilli alan/yapının 48'i arkeolojik sit, 3'ü askeri yapı, 9'u dini yapı, 1'i idari yapı, 11'i kalıntı, 9'u kültürel yapı, 1'i mezarlık ve 23'ü sivil mimarlık örneğidir. Tescilli yapıların 35 adeti ilçe merkezinde bulunmaktadır. 11 Mahalleden oluşan ilçe merkezinin 7 mahallesinde tescilli yapıların heterojen bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Tablo 5.1. de Silvan ilçe merkezinde bulunan 35 adet tescilli yapının konum ve grup bilgileri yer almaktadır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.11.1982 tarihinde A_3860 No'lu kararıyla Diyarbakır Silvan'da bulunan Üstünler Evi, Gazi İlkokulu, Aslanlı Burç, Sur duvarı üzerinde bulunan konut yapıları (2 adet), Kent Surları, Minare, Selahattin Eyyubi Camii'nin 1710 ve 5805 sayılı yasalarca korunması gerekli eski eserler olarak tesciline karar verilmiştir. Bunlara ek olarak Aslanlı Burç'a bitişik yapıların yıkılarak çevre düzenlemesine karar verilmiştir

[2] Kurulduğu dönemde Diyarbakır, Elazığ, Mardin, Siirt, Şırnak, Batman, Bitlis, Van, Hakkâri ve Şanlıurfa illeri olmak üzere kurulun görev alanında toplam 10 il bulunmaktaydı. Şanlıurfa ve Van Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri'nin kurulmasıyla Diyarbakır Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün görev alanlarında, değişiklik yapılmıştır. Şu an Diyarbakır, Batman, Elazığ, Siirt ve Şırnak illeri Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nün görev kapsamındadır.

Tablo 5. 1. Silvan İlçe Merkezinde bulunan tescilli yapıların dökümü

Ad	Ada	Parsel	Grup
Kilise (Silvan Şehir Sineması)	137	6	Dini Yapılar
Şeyh Halil Türbesi	236	16	Dini Yapılar
Ulu Camii (Selahattin Eyyubi)	225	17	Dini Yapılar
Kara Behlül Camii	226	17	Dini Yapılar
Altıbulak Çeşmesi Kaniya Dergah	128	12	Dini Yapılar
Cami (Kara Behlül) Haziresi	226	68	Dini Yapılar
Arslanlı Burç	236	14	Askeri Yapılar
Kent surları			Askeri Yapılar
Minare yada Kule (Eyyubiler Minaresi)			Askeri Yapılar
Gazi İlkokulu	209	19	İdari Yapılar
Konut	146	5	Sivil Mimari
Aliağa Konağı	209	17	Sivil Mimari
Konut(Gündoğdu)	474	28	Sivil Mimari
Konut(Azizoğlu Konağı)	120	17	Sivil Mimari
Konut(Klavuzlar Evi)	138	42	Sivil Mimari
Konut(Üstünler Evi)	210	28	Sivil Mimari
Azizoğulları Evi	107	3-4-19-20-25	Sivil Mimari
Konut	120	14	Sivil Mimari
Konut	207	16	Sivil Mimari
Silvan Atatürk Evi	207	13	Sivil Mimari
Konut	474	29	Sivil Mimari
Konut	115	8	Sivil Mimari
Konut	104	17	Sivil Mimari
Konut	117	9-10	Sivil Mimari
Konut	117	1	Sivil Mimari
Konut	104	3-4	Sivil Mimari
Konut	224	19	Sivil Mimari
Konut	224	17	Sivil Mimari
Konut	314	5	Sivil Mimari
Hassuni Mağaraları	101	1	Arkeolojik Sit
Hamam Kalıntısı	236	24	Kalıntılar
Konut	314	20	Sivil Mimari
Konut	120	15	Sivil Mimari
Konut	115	13	Sivil Mimari
Konut	125	13	Sivil Mimari

12.10.2011 tarihinde 17 No'lu kararıyla Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Silvan ilçesinde bulunan kültür varlıklarının tespiti ve tescil listesinin güncelleştirilmesi Kültür Envanteri Çalışmasıyla; liste-1 de bulunan 17 adet yapının

Korunması Gerekli Kültür Varlığı özelliği gereği listenin güncelleştirilmesine ve yapı grupları listede belirtildiği gibi kabulüne karar verilmiştir.

1982 yılında alınan kararlar neticesinde Silvan ilçe merkezinde 9 adet yapının tescillenmesine karar verilmiş olup, 2011 yılında alınan kararlar ve tescil listesi güncelleştirilmesiyle Liste-1'de 17 adet, Liste-2'de 13 adet olmak üzere 30 adet tescilli yapı bulunmaktadır. 2019 yılında alınan tescil listesinde ise 35 adet tescilli yapının olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada Silvan ilçe merkezindeki tescilli yapılar arasından farklı gruplar için yeniden işlevlendirme örneği oluşturabilecek yapılar detaylı olarak incelenmiştir. Yapının geçmişten bu yana üstlendiği fonksiyonlar, tarihinde yaşadığı kırılmalar, çeşitli koruma sorularının bulunması ve farklı tüzüklerle ilişkilenebilmesi göz önünde bulundurularak, değerlendirilmiş ve ilçedeki kültür birikiminin çeşitliliğini ortaya koymak üzere 5 adet örnek detaylı incelenmek üzere belirlenmiştir. Seçilen yapılara ilişkin veriler Tablo 5.2.'de sunulmaktadır.

Tablo 5. 2. Silvan İlçe Merkezinde seçilen yapıların grup bilgisi

Ad	**Ada**	**Parsel**	**Yapı Grubu[3]**	**Özgün İşlev**	**Günümüz İşlevi**
Kilise (Silvan Şehir Sineması)	137	6	I.Yapı Grubu	Dini Yapılar	Dini Yapılar
Kent Surları			I.Yapı Grubu	Askeri Yapılar	Özel İşlevli Yapılar
Gazi İlkokulu	209	19	I.Yapı Grubu	Sivil Mimari	Eğitim ve Kültür Yapıları
Aliağa Konağı	209	17	II.Yapı Grubu	Sivil Mimari	Ticari Yapılar

[3] Listede yapılan gruplandırma Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 tarihinde 60 No'lu toplantısında yapı bakım ve onarımın genel sınıflandırmalara göre yapımının yanlış sonuçlar verdiği göz önünde bulundurularak 660 No'lu karar ile kurul kararlarına temel oluşturacak sınıflandırmalara gidilmiştir. Yapı grubu başlığı altında yapılar I. Ve II. Grup yapı olarak ikiye bölünmüştür. I. Yapı grubu; ''*Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılar''* olarak tanımlanmıştır. II. Yapı grubu ise; ''*Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar''* olarak tanımlanmıştır.

Tablo 5. 3. (Devam) Silvan İlçe Merkezinde seçilen yapıların grup bilgisi

Silvan Atatürk Evi	207	13	II.Yapı Grubu	Sivil Mimari	Eğitim ve Kültür Yapıları

5.5. İşlevi Yitirilmiş/ Yeniden İşlevlendirilmiş Kültür Varlıkları

Hafıza mekanı olarak Silvan çalışması için yapılan literatür taramasında tarih bilgisinin vurgulandığı görülmektedir. Tarihi değerleri söz konusu yer alan kaynaklarda öne çıkan Silvan Ulu Cami, Malabadi Köprüsü, Silvan Kent Surları, Hasuni Mağaraları'nın olduğu görülmektedir. Ancak uzun soluklu bir hikayesi olan Silvan'ın kaynaklarda bütünlüklü olarak yer verilmeyen birçok değere sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışma Silvan'ın literatürde yer etmiş kültürel mirasından ziyade daha az görünür durumda olan hafızasına dahil olan kültürel mirasını farklı açılardan incelemeyi hedeflemiştir.

Adetlerin, geleneklerin veya tarihi alanların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi tekrar edilmesi ya da kullanılmasıyla sağlanabilir. Kültürel mirasın ilk fonksiyonuyla aktarımı kimi zaman mümkün olamamaktadır. Bir binanın fiziksel dokusu işlevinden daha uzun ömürlü olmaktadır ve işleve göre daha uzun zaman sonra kendiliğinden bir değişime uğrar. İşlevini tamamlamış ancak yapısal ömürlerini tamamlamayan yapıların işlev değişikliğine gidilerek kullanımı aktarımı için önemlidir. Venedik Tüzüğü'nde anıtların korunması hakkında anıtın herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanımının korunmasını kolaylaştıracağı belirtilmektedir. Yeniden işlevlendirme örneği olan yapılardan Silvan Kalesi bir dönemin savaş stratejisini ortaya koyarken, o dönem kullanılan teknolojinin de somut belgesidir. Değişen teknolojiyle günümüzde bir savaş aracı olarak kullanımı mümkün değildir. Cemaatini yitiren kilisenin günümüzde sürdürülebilir olması yeniden kullanımıyla mümkündür. İncelenen konakların yeniden kullanımı; Hatip Bey Konağının Atatürk Müze Evine dönüşümü, Bedri Bey Konağının Gazi İlkokulu'na dönüşümü ve Ali Ağa Konağının kafeye dönüşümü ile olmuştur.

Çalışma kapsamında her bir örneğe ait tescil fişi incelenmekte, çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler sunulmakta, yerinde fotoğraflarla belgelenmektedir. Seçilen yapıların nitelikleriyle ilişkili olarak, özellikle değerlerin belirlenmesi ve yeniden işlevlendirme / yeniden kullanım konularına ilişkin maddelere referans vermek üzere seçilen örnekler,

korumanın temel değerleri, işlevleri, yapım teknikleri açısından ele alınmakta ve konuya ilişkin uluslararası tüzükler ve yasal çerçeve bağlamında değerlendirilmektedir.

Koruma kuramının temel metni olarak kabul edilen 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'ne ek olarak yıllar boyunca çeşitli uzman grupları, korumanın özel konularına ışık tutmak amacıyla, farklı tüzükler, ilkeler ve bildirgeler geliştirmişlerdir. Bu çalışmada da ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)'un uluslararası bilimsel komiteleri aracılığıyla ortaya koyduğu evrensel metinler Silvan örnekleri üzerinden okunmakta ve yorumlanmaktadır.

Seçilen örnekler (Şekil 5.6.) ele alınmak üzere, ICOMOS Tahkimat ve Askeri Miras Tüzüğü (2021), Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü (2008), Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü: Kültürel Miras Değerine Sahip Alanlarda Turizmin Yönetimi (1999), Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999) yerel kültür mirası üzerinden ele alınmaktadır. Bu belgelerin yanı sıra, seçilen örnekler ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013) ile ilişkilendirilmekte ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 658 sayılı ilke kararı (Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları)'na gerektiği yerlerde referans yapılmaktadır.

Şekil 5. 6. Seçilen Yapıların gösterimi

6. SİLVAN KÜLTÜR VARLIKLARI VE YENİDEN KULLANIM

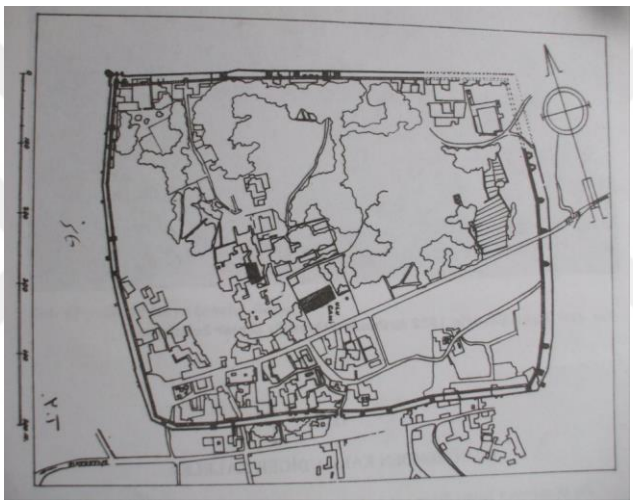
6.1. Kent Surları

Kaynaklarda kent surlarının Romalılar tarafından inşa edildiği belirtilse de bu dönem kaynaklarda farklılık göstermektedir. Plan, şema ve biçiminden dolayı Romalılar döneminde yapıldığının tahmin edildiği fakat bu bilginin doğruluğunun kesin olmadığı belirtilmektedir (Savcı, 1956). Ancak bir başka kaynakta M.Ö. 69- M.S. 53 tarihlerinde Silvan'a Romalılar'ın hakim olduğu yazmaktadır. 532 yılında Bizans İmparatoru 1. Ioustinianous tarafından kapsamlı bir onarım geçirdiği belirtilmektedir (Laflı, 2008).

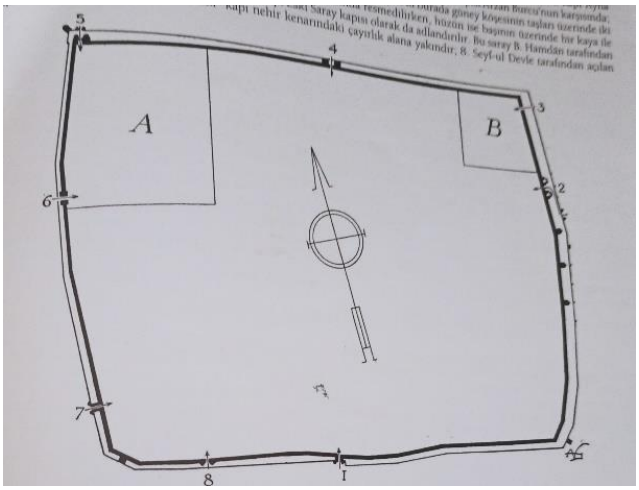
Silvanlı tarihçi İbnü'l-Ezrak'a göre çağının tanınan bilgin ve devlet adamı olan Mezopotamya Piskoposu Mar Marutha (Marusa)'nın İmparator II. Theodosios'tan (408-450) aldığı izinler ve destek vesilesiyle kerpiç malzeme kullanarak surların –duvar, kemer-kale yapımıyla- ilk temelinin atıldığı düşünülmektedir. O dönemde surların yapımı için Sasani hükümdarı da Marusa'ya destek vermiştir. Sonraki tarihlerde şehrin surları kendi kaderine bırakılsa da, 6. Yüzyılda bölgeye yakın ve bölgeye oldukça benzeyen Amid kentinin Sâsâniler tarafından işgal edilmesi sonucu İmparator Anastasios şehrin güçlü bir savunmaya sahip olması için çalışmalara başlanmasını emretmiştir. Fakat bu girişimler Martyropolis'in Sasaniler tarafından ele geçirilmesinin önüne geçmemiştir. İmparator Anastasios 518 yılında hayatını kaybetmiştir. Kendinden sonraki hükümdar I. Iustinos; şehrin ismini 'Iustinianopolis' olarak değiştirip, kentin surlarının yüksekliği ve kalınlığını iki katına çıkartırmıştır (Alican, 2012). Kurulduğu dönemden itibaren onarım, eklemeler alan kentin surları İslâmî dönemde Şeybânîler, Hamdânîler, Büveyhoğulları (Büveyhî hükümdarı Adududdevle), Mervaniler tarafından inşa faaliyetleri devam etmiştir. Ana hatlarının ilk oluşturulduğu dönem itibariyle kent surları Mervaniler döneminde kapsamlı inşaa faaliyetleri geçirmiş ve en görkemli dönemlerinden birini yaşamıştır. Kent surları üzerinde Mervanilerden sonra Artuklular, Eyyubiler döneminde de inşa çalışmaları yapılmıştır. Tüm bu süreçler kent surlarına eklenen burç, kapı veya onarım ölçüsünde yapıya eklenen kitabelerden okunmaktadır (Savcı, 1956).

Kent surları kuzey güney yönünde 500m, doğu batı yönünde 600m uzunluğunda dikdörtgen formundadır (Şekil 6.1.). Birbirini çevreleyen iki sıradan oluşan surlar iç içe

birbirini çemberleyen bir formdadır. Kent surlarının uzunlukları 10,5 metre ve eni 7 metre olan yükseklikleri 25 metreyi geçmektedir. İki burç arası mesafe 20 metreden fazladır (Savcı, 1956). Doğuda 10 adet, batı 10 adet, kuzey 15 adet, güney 15 adet olmak üzere 50 adet burç bulunmaktadır. İkinci surun kalınlığı 1.93 metre olup her köşede surdan daha yüksek inşa edilmiş birer bekçi kulübesi bulunmaktadır. (Savcı, 1956). Üzerinde dokuz tane kapı vardır (Şekil 6.2.). Bunlar; *Bâbu'l-Hevâ* (Heva Kapısı), *Bâbu'l-Cenâiz* (Cenazeler Kapısı), *Bâbu'l-Hanâzîr* (Domuzlar Kapısı), *Bâbu'l-Mir'ât* (Ayna Kapısı), *Kulfa (Kulunc) Kapısı, Cebel Kapısı, Rabad Kapısı, Bâkûse Kapısı, Bâbu'l-Meydân* (Meydan Kapısı)'dır.

Şekil 6. 1. 1932 Silvan Kalesi Planı (Gabriel, 2014)

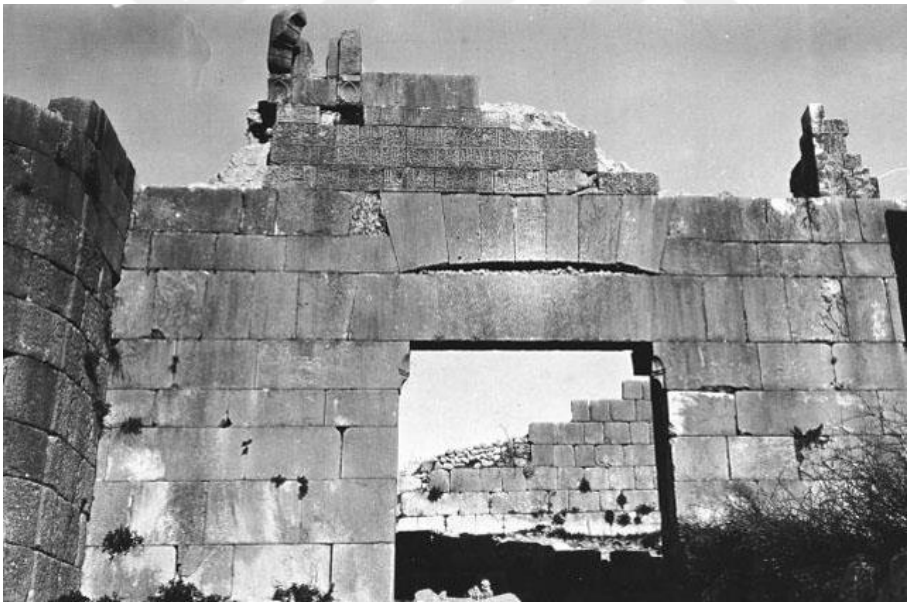

Şekil 6. 2. Silvan Kale Kapıları (Gabriel, 2014)

Dünyada dolgu sistemi ile yapıldığı bilinen ender kalelerden biri olduğu belirtilmektedir. Dolgu sistemi terimiyle ifade edilmek istenen, üzerindeki burçların işlevsel olarak konut

veya başka bir amaç için kullanılmasıdır (Işık, 2008). Silvan kalesinde malta taşı olarak bilinen kireç taşı kullanılmıştır. Kireç taşının önemli özelliği ocaktan çıkarıldığı vakit çok yumuşak olan taş üzerinde değişikliklerin kolayca işlenebilmesidir. Kale ve kale üzerindeki evlerde taş işçiliğinin ve kitabelerin çok olması malzemenin işlenebilmesinin kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca malzeme zaman içerisinde katılaşarak sert bir malzemeye dönüşmektedir.

Kent surlarının güncel durumuna ilişkin; büyük bir bölümünün tahrip edildiği bütünlüklü bir okumanın mümkün olmadığı gözlenmektedir. Surların kuzey bölümünde Mervani Burcu, kuzeydoğu bölümünde Zembilfroş Burcu, doğu bölümünde Aslanlı Burç, Kulfa Kapı, Artuklu Burcu, güneyde Aşağı Mahalle Kapısı, güney batı bölümünde Küçük Kapı ve kuzeybatı bölümünde Boşat Kapısı, Meyhane Kapı ve yer yer sur duvar kalıntısı görülmektedir (Şekil 6.3.).

Şekil 6. 3. Gertrude Bell Arşivi – 1911 Silvan (URL5)

Silvan Kent Surları'nın fiziksel durumu, kent içinde varlığını sürdüren parçaların süreksizliği ve işlevsel nedenler göz önünde bulundurulduğunda, bu örnek üzerinde "yeniden işlevlendirme"den ziyade "yeniden kullanım" gündeme gelmektedir. Yeniden işlevlendirmeden farklı olarak yeniden kullanım söz konusu olduğunda yapıya yeni bir işlev atanmasından bahsedilmemekte, yapının mimari bünyesinin bir hafıza aracı olarak yerin ve zamanın değişen bağlamında güncel yaşama katılmasından söz edilmektedir.

Geçmişte kentin sınırını oluşturan ve bütüncül bir yapı olarak önemli bir işlev üstlenen kent surlarının günümüzde kentin gelişmesiyle özgün bağlamsal ilişkileri dönüşmüş, kentli için anlamı değişmiştir. Bu anlamda kent surlarının artık bir hafıza aracı olarak toplumsal yaşama katılması önceliklidir.

ICOMOS Tahkimat ve Askeri Miras Tüzüğü (2021) çerçevesinde değerlendirildiğinde, Silvan kent surları, yerleşim alanını dış tehdide karşı koruma özelliği gösteren ve yan kuşatmalara karşı kör noktalar oluşturarak savunma sağlayabilen yer üstü sur ve burç yapı özelliği göstermektedir. Tüzüğün, askeri miras için tanımlamış olduğu 'mimari ve teknik değer,' 'bölgesel ve coğrafi değer,' 'kültürel peyzaj değeri,' 'stratejik değer,' 'insani ve antropolojik değer,' 'bellek-kimlik ve eğitsel değer,' 'tarihi değer' başlıklarının tümü Silvan Kent Surları için geçerlidir. 'Sosyal / ekonomik değer' ise söz konusu kent surlarının turistik ve rekreatif amaçlarla yeniden kullanımıyla kazandırılabilir niteliktedir. Bugünümüzü tarifleyen modern yaşam, savaşın doğasını da dönüştürdüğünden dolayı, geçmişte kalan savunma biçimlerinin mekanını oluşturan tahkimat, kale ve sur yapıları da özgün işlevlerini yitirmiş durumdadırlar. Ancak, askeri amaçlı bu tür yapılar teknik/teknolojik değer açısından dönemin yapım teknolojisinin yanı sıra, silahların ve savaşın evrimini, askeri ve mühendislik alanındaki değişimleri de tarifler niteliktedir.

Tüzük, işlevini yitiren savunma yapılarının değerlendirilmesinde, kültür varlığının tarihe tanıklığının ve belge niteliğinin öncelenmesi gerektiğini vurgulamakta, gelecek nesillere bilgi aktarımının sağlanmasında bu tür alanların korunması ve restorasyonu ile bir 'toplanma yeri' olarak kullanılmasının araç edilebileceğini bildirmektedir. Kale yapısının bir toplanma yerine dönüştürülebileceği göz önünde bulundurulduğunda ICOMOS Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü' nde belirtildiği üzere kültürel miras alanlarının kamusal bir alana dönüşümüyle bu alanların sunumu konusunda dönemsel katmanlarının açıkça ayırt edilebilir olması ve tarih kavramının anlaşılır olması önemlidir. Miras alanlarının aldığı eklere saygı duyulmalı birer katman olarak değerlendirilmelidir. Geçmişin somut belgesi niteliğindeki bu alanlar bilginin doğru aktarımını sağlamalıdır. (Şekil 6.4.) Savunma yapılarının birer toplanma yeri yani rekreatif amaçlarla kullanımının sağlanmasıyla ilişkilendirecek olursak ICOMOS Kültürel Turizm Tüzüğü miras alanının turistik bir alana dönüşümü konusunda

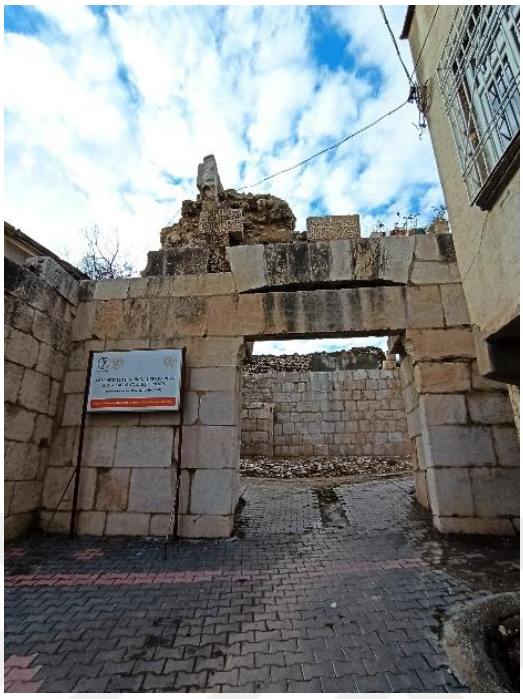
ziyaretçilerin alanı istek doğrultusunda istenilen hızda gezebilmelerini ancak miras alanının fiziksel yapısı, doğal ve kültürel özellikleri üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirgemek için özel dolaşım rotalarının bir çıkış yolu olduğunu ifade etmektedir. Kültürel miras alanlarının temasa-görme eylemi açılması bilgi aktarımının sağlanması için etkili bir yöntemdir. Bir alan gezisi sırasında gördüğümüz şey sadece bir görüntüden ibaret değildir. Gezilen mekanın yukarıda belirtilen tüm değerlerinin gözetilebildiği ve geçmişe doğru bir yolculuğun izlerinin hissedilebileceği bir vakti içerir. Bu kapsamda turizm dengeli bir araç olarak kullanılabilir.

Şekil 6. 4. Silvan Sur Kesiti – 10.11.2021

Kale, yapısı gereği, bir kültürel peyzaj unsurudur. (Şekil 6.5.) Büyük bir kısmı yitirilmiş olsa dahi, parçaların bağımsız olarak tescil edilmesindense, tüm sur bandının arkeolojik miras olarak değerlendirilmesi ve bir koruma bandı oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu tür bir değerlendirmeyi güçleştiren unsur ise Silvan Kalesi'nin sur duvarlarının üzerinde birtakım konutlar inşa edilmiş olmasıdır. Surların kuzeybatı bölümünde 5 No'lu Kapı (Rabad Kapısı ve burçlar) ve üzerinde bulunan Sadık Bey Kasrı; doğu yönünde 2 No'lu Kapı (Kulfa Kapı), Artuklu Burcu ve Aslanlı Eyyubi Burcu; güney yönünde de Azizoğlu konağı bulunmaktadır. Koruma Bölge Kurulu'nun tescil listesinde kent surlarının, surların bir parçası olan burçların ve üzerinde bulunan konut yapılarının farklı yapı gruplarında ayrı ayrı tescillendiği görülmektedir. Üstünde inşa edilmiş sivil

mimarlık örnekleri ile birlikte bütünleşik bir kültür varlığı niteliği taşıyan sur duvarının bu özel duruma ilişkin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şekil 6. 5. Kulfa Kapı – 01.02.2021

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde de belirtildiği üzere tarihi belge niteliğindeki miras alanları varlık kazandığı çevreyle birlikte önem taşımaktadır. -Her ne kadar üzerinde bulunan konut yapıları sivil mimarlık örneği teşkil etse de- bütünleşik bir kültür varlığı niteliği taşıyan sur duvarlarının bu özel durumuna ilişkin olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu bildirgede koruma değerleri başlığı altında belirtilen 'özgünlük' ve 'bütünlük' değeri Silvan Kent Surları' nda kısmen korunmakta; 'tarihsel,' 'belgesel,' 'teknik ve teknolojik' değer devam etmektedir. Kullanım değeri, mirasın özgün işlevinin çağdaş yaşamda devam etmemesi nedeniyle sekteye uğramış durumdadır. Sur ve çevresinin yitirilmiş parçaları ile birlikte günümüze ulaşan parçalarını bütünleştirecek bir yaklaşımın benimsenmesi ve arkeolojik niteliklerin korunması konusu Arkeolojik sit alanlarına ilişkin 658 sayılı ilke kararı çerçevesinde ele alınmalıdır. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 18.06.2014 tarihinde 21.12.153 Dosya No'lu kararının değerlendirilmesi sonucu Silvan Surlarının Koruma Bandının genişletilmesine karar verilmiştir. Ancak karara dayalı uygulamalar hayata geçmemiştir

Savunma yapılarının yeniden işlevlendirilmesi konusunda ICOMOS Tahkimat ve Askeri Miras Tüzüğü'nün (2021) özellikle vurgu yaptığı diğer bir konu ise, özgün işlevleri gereği, bu yapıların ulaşılmamak üzere tasarlanmış olması ve bu niteliklerinin yeniden işlevlendirme sürecinde erişilebilirliği ve yeni işlevin gereksinimlerinin karşılanmasını güçleştirmesidir. Tarihi niteliğin ortadan kaldırılmasını önlemek için restorasyon ve rekonstrüksiyon aşamalarında değerlendirmeler yapılmasını ve uzman ekipler tarafından Koruma Master planı hazırlanmasını önermektedir. Uluslararası tüzüklerin ifade ettiği üzere miras alanlarının uzun değerlendirme ve planlama süreçlerinin sonucunda yeniden işlevlendirilerek günlük yaşama dahil edilmesi tarihi mekanların ölçülü biçimde faydalanılarak gelecek kuşaklara aktarılması için bir çıkar yoldur. Uluslararası tüzüklerin ifade ettiği üzere miras alanlarının uzun değerlendirme ve planlama süreçlerinin sonucunda yeniden kullanım kapsamında günlük yaşama dahil edilmesi tarihi mekanların ölçülü biçimde faydalanılarak gelecek kuşaklara aktarılması için bir çıkar yoldur.

Şekil 6. 6. Gertrude Bell Arşivi – 1911 Silvan (URL6)

Kaleler ve askeri savunma yapıları bir döneme tanıklık etmiş ve günümüzde özgün işleviyle kullanımı mümkün olmayan kültürel miras alanlarıdır (Şekil 6.6.). ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi, toplumların kültürel sürekliliği için kültürel miras alanlarının günlük yaşama dâhil edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu anlamda, ICOFORT Tüzüğünde gündeme gelen 'toplanma yeri' olarak yeniden kullanım önerisi Silvan Kent Surları için değerlendirilebilir. Bu sayede, surların geçmişteki teknik bilgi, beceri, yapım, malzeme ve işçilik konusunda somut belge niteliği taşıyan ve tarihi savaş teknolojilerini, savunma stratejilerini belgeleyen fiziksel yapısı, çevreyle bütünleştirilerek kamusal ve rekreatif amaçla gündelik yaşama yeniden kazandırılabilir. Kaynak niteliğindeki bu tür alanların kültürel peyzaj ve arkeolojik alanlar olarak, bir dönemin tutumlarını ve dünya görüşlerini somutlaştırdığı dikkate alınarak, yapılacak herhangi bir müdahalenin öncelikle yerel toplum tarafından kabul edilebilir olması ve müdahale için izleme, geliştirme projeleri hazırlanması büyük önem taşımaktadır.

6.2. Silvan Surp Stepanos Kilisesi – Şehir Sineması – Belediye Cami

Silvan ilçe merkezinde Selahattin Mahallesi Sinema Meydanı Gazi Caddesi 137 Ada 6 parselde bulunan yapı kesme kalker taşından ve yığma yapım sistemi ile inşa edilmiş tek katlı bir yapıdır. (Şekil 6.7., Şekil 6.8., Şekil 6.9.) Yapıya kuzey ve batı cephesinde bulunan iki kapı yardımıyla giriş sağlanmaktadır. Kapılar ve kapı hizasında bulunan pencereler dilimli kemerli olup bir üst kottaki pencereler yuvarlak kemerlidir. Kuzey cephesinde bulunan kapının iki yanında sütünce bulunmaktadır. Yapının haçvari planında kare planlı orta alan kubbe ile, transeptler ise sivri tonozlarla örtülüdür. Yapının ana mekanında geçişleri taş mukarnaslı olan kubbe bulunmaktadır. İç mekanda güney duvarında mihrab ve mihrabın iki yanında yuvarlak kemerli nişler bulunmaktadır. Doğu cephesinde ise mukarnaslı nişler bulunmaktadır. Kubbenin dış görünümü sekizgen planlı olup yapı kütlesinden yükseltilmiştir. Kubbesi kiremit kaplıdır.

Silvan Keldani Kilisesi'nin yapım tarihi Osmanlı Devlet Arşivlerinin incelendiği, 'Meyyafarikin'in İslamlaşma Süreci ve Müslim-Gayrimüslim İlişkileri Bağlamında: Silvan Keldani Kilisesi İnşa' isimli makaleden: Silvan Keldani Kilisesi'nin Sadrazam Ahmed Cevdet Paşa'nın izin yazısı ve Sultan II. Abdülhamit'in onayıyla- Keldânî milletinin ihtiyaçları üzerine bir kilise inşaatı için talepte bulunduğu- 1892 yılında

yapımına karar verildiği anlaşılmaktadır (Aktaş, 2021). Sözü geçen makalede yapının tasarımı hakkında bilgiler, yapım sürecine ilişkin inşai faaliyetler, maliyetler ve hesaplar verilmiştir. Ayrıca makalede kilisenin yapımında kullanılan taşların ve harcın surların taşları sökülerek bedeli karşılığında kullanıldığı, kasabada inşa edilen birçok yapının da sur taşlarıyla yapıldığı belirtilmektedir -4 Haziran 1894 tarihinde bir bekçi tutulmuş ve taşların satışı yasaklanmıştır- (Aktaş, 2021). Yapı üzerinde bulunan Silvan Müftülüğüne ait panoda ise 1880 tarihi yer almaktadır.

Şekil 6. 7. Silvan Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephesi – 10.11.2022

Yapının sinema mekanına dönüşme tarihi bilinmemektedir. Ancak Diyarbakır'ın sinema ile tanışması 1920 yılında Rum Kilisesi'nde film gösterimleriyle olmuştur (Şahin, Demir, Halifeoğlu, Işık, 2019). Diyarbakır'ın ilçesi konumdaki Silvan'ın da benzer tarihlerde sinemayla tanıştığı düşünülmektedir.

Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı Gayrimenkul, Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 22.07.1983 tarihli 4475 No'lu kararıyla Silvan ilçesinde bulunan Şehir Sinemasının (Eski Kilise) korunması gerekli eski eser olarak tesciline karar verilmiş

olup, yapının dönemini ve mimari özelliklerinin değerlendirilmesi için yapının plan çizimi, fotoğraflarının kurula iletilmesine karar verilmiştir. Karar metninde belirtildiği üzere yapı sinema olarak kullanılırken tescil edilmiştir. Tescilli kilise 1984 tarihine kadar Şehir Sineması olarak kullanılmıştır.

Şekil 6. 8. Surp Stepanos Kilisesi Batı Cephesi – 01.02.2021

Şekil 6. 9. Surp Stepanos Kilisesi Doğu Cephesi – 10.11.2021

06.12.1988 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Ankara'da yaptığı 6 No'lu toplantıda alınan karar; 06.12.1988 tarihli 53 No'lu karar da kilise yapısının camiye dönüşümü konusunda Koruma Kurulu'ndan izin alınmadan uygulamaya geçildiği belirlenmiştir. Bu tarih itibariyle yapılacak onarımlarda Silvan Belediyesinin duyarlı olmasına karar verilmiştir.

02.11.2002 tarihinde yapılan toplantıda daha önce alınan çeşitli kararlar incelenerek, 3028 sayılı karar neticesinde Belediye Camisi olarak kullanılan tescilli Kilise (Eski Sinema) Binası'na minare yapma talebinin uygun olmadığına karar verilmiştir.

05.05.2017 tarihli 4768 No'lu karar da kilisede oluşan tahribatların onarımı için, kapsamlı onarıma temel oluşturacak rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin ilgilisi tarafından hazırlanmasına ve kurula bildirilmesine, yapının restorasyonu tamamlanıncaya kadar bulunduğu sokağa ve yapının içine –çökme tehlikesi sebebiyle- bitişik parselde bulunan yapıya zarar vermeden- can ve mal güvenliğinin sağlanabilmesi için gerekli desteklemenin yapılabileceğine ve önlemlerin alınması durumunda yapıda oluşabilecek maddi veya manevi bir kaybın ilgili yasa ve yönetmelikler kapsamında yapı sahibine cezai sorumluluk getireceğinden durumun ilgililere bildirilmesine karar verilmiştir.

Silvan Surp Stepanos Kilisesi inşa edildiği dönemden itibaren işlev değişikliği yaşamıştır. Geçmişten bu yana yapı üzerindeki işlev değişiklikleri aslında Silvan'ın toplumsal dönüşümlerine işaret etmektedir. İlçe nüfusunun değişiminin yapı üzerinden mimari karşılığı gözlenmektedir. 1891 yılında Vital Cuinet'in Silvan'ın nüfusunun 4000 Müslüman ve 3000 Gayrımüslim olmak üzere 7000 olduğunu ifade etmektedir (Cuinet, 1891). Bir dönem Keldani Cemaatinin ayinlerini icra edebilmek için talepte bulunarak inşa ettirdiği kilise, cemaatini kaybetmesiyle sinema mekanına dönüşmüştür. Yine yapının zamanla kullanıcı kitlesini kaybetmesiyle yapı atıl bir alana dönüşmüştür. Silvan halkının talebiyle yapı camiye dönüştürülmüştür

Kilisenin sinema için mekan edildiği döneme ilişkin müdahaleler bilinmemekle birlikte Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivinden edinilen 1988 yılına ait fotoğrafta yapının batı çephesinde kolonlar üzerinde yükselen birinci kat seviyesinde

betonarme bir ekin olduğu (Şekil 6.10.), cami olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde yapının çevresinde tuvaletler, abdest alma yerleri, imam odası yapılmış; iç mekanda ahşap trabzanlı, strüktürü betonarme olan bir asma kat –mahfil katı- -kuzey, güney ve batı bölümüne- eklenmiştir (Şekil 6.11., Şekil 6.12., Şekil 6.13., Şekil 6.14.). İç bölümüne elektrik panosu eklenmiştir. Ayrıca günümüzde yapının kuzey ve batı cephelerinde klima üniteleri ve yağmur suyu tahliye boruları bulunmaktadır. Cami olarak yeniden işlevlendirilen yapıya yeni işlevin ve çağdaş yaşam koşullarına ilişkin beklentilerin gerektirdiği bu eklemeler kabul edilebilir görülmekle birlikte, söz konusu eklerin özgün yapıyla ilişkilendirilmesinde ayırt edici hassasiyetlerin gözetilmediği algılanmaktadır. Yapının sürekli bakımı ve onarımına ilişkin olarak ise, doğu cephesinde derin bir çatlak oluştuğu gözlenmektedir. Kuzey ve batı cephelerinde pencere çevresinde kılcal çatlaklar bulunmaktadır. Cephede yer yer çiçeklenme, küflenme ve harç kaybı gibi bozulmalar görülmektedir.

Şekil 6. 10. Batı Cephesi - D.K.V.K.B.K Arşivi 1988

Şekil 6. 11. Silvan Surp Stepanos Kilisesi – 01.02.2021

Şekil 6. 12. Silvan Surp Stepanos Kilisesi İlave Mahfil Katı - 01.02.2021

Şekil 6. 13. Surp Stepanos Kilisesi Doğu Cephesi – 01.02.2021

Şekil 6. 14. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephesi – 01.02.2021

Güncel durumunda cami olarak kullanılan bu yapı, yapıldığı tarihte kilise olarak inşa edilmiş olup toplumun bir bölümünün ruhani ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Bir yapının

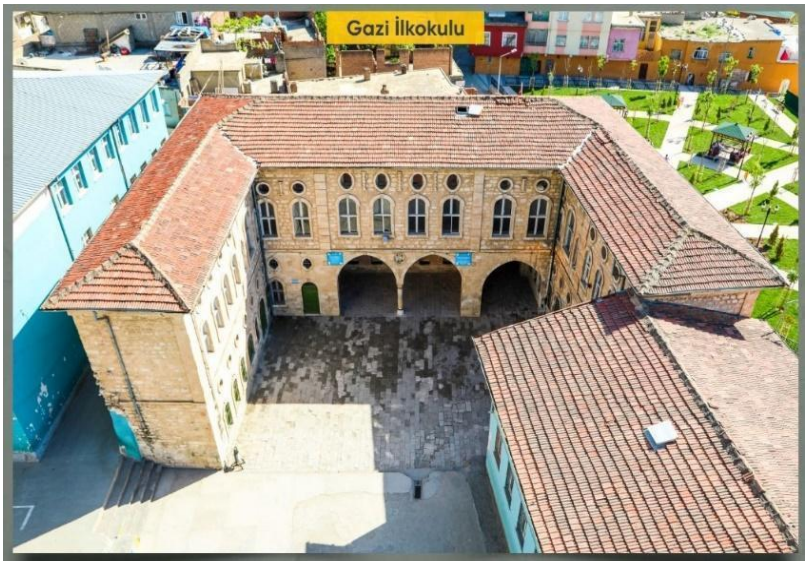
sürekliliği aynı zamanda kullanıcısı ile sağlanabilecek bir durumdur. Kilisenin günümüzde cemaatinin olmayışı yaşam belirtisini sekteye uğratır. Ancak yapının belge ve temsiliyeti günümüz kullanımı için dikkate alınmalıdır. ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Yorumlanması ve Sunumuna İlişkin Sözleşmede de ifade edildiği üzere eserin mevcut kullanımı eserin korunmasına katkıda bulunmalıdır. Aynı zamanda eserin özgünlüğünü, önemi belirtilmeden iletmek kültürel değerini olumsuz etkiler ve eserde oluşacak tahribatın telafisi mümkün olmayabilir. Miras alanının kamusal yoruma açık bir biçimde ayırt edilebilir olmalı ve değişim aşamaları tarihlendirilmelidir. Silvan Belediye Cami'nin yerel halk tarafından 'Sinema Camisi' olarak anılması yapının bir önceki işlevinin toplumun hafızasında hala yer ettiğinin göstergesidir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde ifade edilen değerler bağlamında incelediğimizde değerlerin mevcut olduğunu, kullanım değerinin ise işlev değişikliğiyle birlikte dönüşerek sürdüğü görülmektedir. Bir kültürel miras alanının sunumu, evrimindeki ardışık aşamaları ve etkileri açıkça ayırt etmeli ve tarihlendirmelidir. Bu bağlamda, yapının camiye dönüştürülmesi sürecinde eklenen kısımların özgün yapıya ilişkilendirilmesinde dikkat edilmesi gerektiği açıktır. Mahfil katı, imam evi, tuvaletler ve abdest alma yeri gibi cami işlevine yönelik eklerin ve elektrik panosu, klima üniteleri gibi çağdaş konfora ilişkin eklerin ayırt edilebilir ve özgün yapıyı önceler bir tavırla değerlendirilmesi gerekmektedir. Kültür varlıklarının yeniden işlevlendirilmesinde, miras alanlarının kültürler arası önemi ve bunlara ilişkin bilimsel araştırmalara, eski kayıtlara ve yaşayan geleneklere dayanan çeşitli bakış açıları göz önünde bulundurulmalıdır. Kültürel mirasın yeni işleve uyarlanması kararının gerektirdiği müdahalelerin, koruma projesi kapsamında uygulanmalıdır.

Yapının sinemaya dönüşüm tarihi ve süreci bilinememektedir. Kurul kararları ve 1988 tarihli fotoğraf arşivinden bu dönemde yapıya betonarme bir ek yapıldığı ancak bu ekin günümüze ulaşmadığı görülmektedir. Sinemadan camiye dönüşüm sürecinde ise yapılan müdahalelerin bir proje kapsamında yapılmadığı kurul kararlarında yazmaktadır. Yeniden kullanım aşamasında yapılar belli bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir. Yapının incelenen kararlar doğrultusunda rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin çizilmemesi veya Koruma Kurulu Müdürlüğü'ne iletilmemiş olması da ilgilisi tarafından yapının tarihi

belgelendirme ve korunması açısından sorun teşkil etmektedir. Cemaatini yitirmiş bir kilise yapısı olarak farklı bir kültüre işaret eden bu yapının özgün işlevi ile günümüz işlevi arasındaki çatışmalı süreklilik dikkat çekicidir. Özgün işlevinin sürdürülmesi mümkün olmadığından camiye dönüştürülerek, bir ibadet mekanı olarak kullanımının sürmesi yapı açısından olumlu bulunmaktadır, ancak yapının geçmişine ilişkin izlerin korunması ve ayırt edilebilmesi kültürel açıdan öncelenmelidir.

6.3. Bedri Bey Konağı – Gazi İlkokulu

Silvan ilçe merkezinde Kale mahallesi No:4'te 209 Ada 19 parselde bulunmaktadır. Silvan Gazi İlkokulu'nu inceleyen tez çalışmasında yapım tarihine ilişkin okul arşiv belgelerine dayanarak 1890 olduğu aktarılmaktadır (Akan, 2019). Ancak bir diğer kaynakta Gazi İlkokulu olarak bilinen yapının Bedri Bey tarafından 1908 yılında konak olarak inşa edildiği, Mustafa Kemal Atatürk'ün 16. Kolordu Komutanlığının başında bulunduğu sırada -7 Kasım 1916—24 Aralık 1916- yıllarında yapının karargah binası olarak kullanıldığı ve 1918 yılında okul olarak kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir (URL-7). Yapının öğrenci kapasitesini karşılayamama sebebiyle bulunduğu alana iki ek bina inşa edilmiştir. Ek binaların yapım tarihi hakkında yine sözü geçen tez çalışması için yapılan sözlü görüşmelerden, ek binaların 1974 ve 1992 tarihinde yapıldığı belirtilmektedir (Akan, 2019).

Şekil 6. 15. Gazi İlkokulu (URL-8)

Bedri Bey konağı iki katlı avlulu U biçiminde bir plan şemasına sahip; kesme taş ile inşa edilmiş, avlusu taş döşemeli bir yapıdır (Şekil 6.15.). Konağın plan düzeni zamanla önemli ölçüde değişmiştir. Akan (2019), tez çalışmasında binanın evrimini dört aşamada analiz etmektedir (Şekil 6.16.). İlk aşamada yapı, avlunun güney cephesinde eyvan ve üç odadan oluşan dikdörtgen planlı tek katlı bir konak olarak inşa edilmiştir. İkinci aşamada yapıya bir üst kat eklenmiştir; zemin kat planı aynı kalmıştır. İkinci aşamadaki bir başka değişim ise avlunun batı cephesine merdiven eklenmesi ve üst kata 4 oda eklenmesidir. 1918 yılında okul olarak yeniden işlevlendirilen yapıya üçüncü aşamada kapsamlı müdahaleler yapılmıştır. Üçüncü aşamada, avlunun doğu tarafına ikinci bir merdiven eklenmiş ve her iki katta da iki merdivenin yanına odalar eklenmiş olup üst kattaki eyvanın açık cephesi pencereli bir duvara dönüştürülmüştür. Üst kattaki eyvanın açık cephesi pencereli bir duvara dönüştürülmüştür. Dördüncü aşamada öğrenci kapasitesinin artması sebebiyle ek binalar yapılmış ve üst katın planı değiştirilmiştir. İkinci aşamada oluşturulan ve odaların birbirine bağlandığı plan düzeni, güneyde avluya ve dersliklere bakan bir koridor oluşturacak şekilde yeniden tasarlanmıştır.

Şekil 6. 16. Konağın Dönem Ekleri ve Mevcut Plan Şeması[4]

Yapının aldığı müdahalelere ilişkin Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünün aldığı kararlar şu doğrultudadır;

[4] Akan (2019) yayımlanan çizimler üzerinden yazar tarafından şema oluşturulmuştur.

Karar (340- 14.05.1982): okulun onarımına ilişkin onarımın yıkım olmadan yapılabileceği kararı verilmiştir (DKVKBK, 1982a).
Karar (3860- 13.11.1982): okulun tesciline karar verilmiştir (DKVKBK, 1982b).

Karar (1882-19.12.1990): okulun duvarında oluşan çatlak ve çürümelerin tehlike oluşturduğu için önleminin alınması kararı verilmiştir (DKVKBK, 1990).

Karar (3378-17.09.2010): okulun bahçesindeki –bahçenin kuzey bölümündeki- -ihtiyaç sebebiyle yapılan betonarme- tuvalet ve lavaboların niteliksiz ve yıkık hale gelmesi sebebiyle kaldırılmasına, uygulama sonrası fotoğrafların kurula iletilmesine karar verilmiştir (Şekil 6.17.) (DKVKBK, 2010).

Karar (21.12.05-03.07.2014): Gazi İlkokulu için basit onarım talebinin kararı alınmıştır. Karar; kapı ve pencerelerin özgün haline uygun değişimi, elektrik sisteminin değişimi, ahşap zeminin onarımı, çatı onarımı, peteklerin değişimi, boya ve badana yapılmasını içermektedir (DKVKBK, 2014).

Mevcut durumda zemin katta kütüphane, kantin, depo ve hademe odası, birinci katta ise derslikler yer almaktadır. Yapının cepheleri farklı dönemlerin müdahaleleri hakkında ipuçları vermektedir. Yapıya giriş, güney cepheden, ilk aşamada tasarlanmış gibi görünen anıtsal bir kapıdan sağlanmaktadır. Avlu cephesine açılan daha büyük açıklıkların aksine, zemin katın güney cephesindeki dar pencereler, önceki konağın mahremiyet gereksinimlerini göstermektedir. Girişin üzerindeki üst katın cephesi, cephenin geri kalanından açıkça ayırt edilebildiği için daha sonraki bir müdahale olarak belirlenmiştir (Şekil 6.17.). Silvan'da 20. yüzyılın başlarındaki konut mimarisinin ortak bir cephe düzeni olarak, kemerli pencereler ve üzerinde yuvarlak pencereler görülmektedir (Akan, 2019). Böylece Akan, üst katın cephelerini ve üst kattaki eyvanın avlu cephesini üçüncü evreye müdahale olarak belirtmektedir (Şekil 6.18., Şekil 6.19., Şekil 6.20.).

Şekil 6. 17. Gazi İlkokulu Güney Cephe – 01.02.2021

Şekil 6. 18. Gazi İlkokulu – 01.02.2021

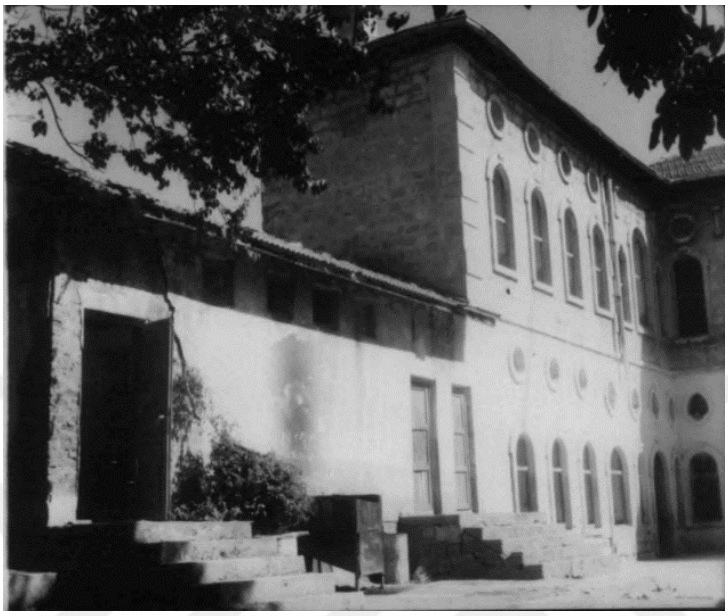
Şekil 6. 19. Gazi İlkokulu Doğu Cephe – 01.02.2021

Şekil 6. 20 Gazi İlkokulu – 01.02.2021

Yapının cephesinden anlaşıldığı üzere bir inşa ve yıkımın izleri görülmektedir. Mevcut ek binanın ve orijinal bahçe duvarının (1991) kaldırılması, özgün binanın cephesinde ciddi bir kayıp oluşturmuştur. DKVKBK arşivinden elde edilen bir fotoğraf, günümüzde mevcut olmayan bir tuvalet (1980) binasını göstermektedir (Şekil 6.21.). 1974 ve 1992 yıllarında konağın avlusuna iki ek bina daha eklenmiştir. Binalardan biri tarihi yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir (Şekil 6.22.), diğeri ise tarihi yapının doğu cephesinden

tuvaletlerle bağlanıldığı görülmektedir. Daha önceki müdahalelerin aksine yeni yapılar mimari özellikler (boyut, malzeme, renk, doku) açısından tarihi yapı ile uyumsuz olduğu görülmektedir.

Şekil 6. 21. Yapıya Bitişik Olan Tuvalet (DKVKBK, 1b)

Şekil 6. 22. Tarihi Yapıya Bitişik Olan Ek Yapı

ICOMOS Türkiye (2013) tüzüğünde belirtilen değerler açısından, Bedri Bey Konağı, ilk yapının izleri hala binada görülebildiğinden, “özgünlük & bütünlük değeri” kısmen mevcut; 'tarihi değer', 'belgesel değer', 'estetik ve sanatsal değer', 'teknik ve teknolojik' değer, yapı hala geçmişin değerli bilgilerine sahip olduğu için korunmakta; 'işlevsel değer', yeniden işlevlendirmenin bir sonucu olarak bir değişiklik yoluyla sürdürülmektedir.

Yapının plan ve cephe düzeninde yıllar içinde ciddi müdahaleler yapılmıştır. Gereksinimler değiştikçe, bina yeni koşullara uyarlanmıştır. Konaktan askeri karargaha, karargahtan da okula dönüşen yapı önemli değişiklikleri gerektirmiştir. Venedik Tüzüğü’nün de (1964) önerdiği gibi, yeniden işlevlendirme sırasında binanın plan düzeni ve bezeme programı değiştirilmemiştir. Ancak üst katın plan şeması ile yapının cepheleri tamamen değiştirilmiştir. Üst katın eklenmesi, cephelerde ve özgün yapının plan şemasındaki değişiklikler gibi daha önceki müdahaleler, Tüzüklerde belirtilenin dışında bir yaklaşım olsa da, yapının özgün mimari özelliklerine daha duyarlı görünmektedir. Böyle bir değerlendirme, özgün malzeme ve döneme özgü mimari yaklaşımlarla uyumluluğa dayalı olabilir. Daha önceki dönem müdahaleleri yapıya ayrı bir değer katmıştır. ICIP Bildirgesi'nin vurguladığı gibi, “bir kültürel miras alanının kamusal yorumu, dönemsel evrelerinde ayırt edilebilir olmalı ve tüm dönemlerden gelen katkılarına saygı gösterilmelidir” (ICOMOS, 2008).

Ancak 1974 ve 1992 yıllarında eklenen ek binalarda böyle bir hassasiyetten söz edilemez. Venedik Tüzüğü şunları belirtir: “Binanın ilginç kısımlarını, geleneksel düzenini, kompozisyonunun dengesini ve çevresiyle olan ilişkisini bozmadığı sürece ilavelere izin verilebilir.” Benzer şekilde, ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999b) şunları belirtmektedir: “Yöresel yapıların uyarlanması ve yeniden kullanımı, yapının bütünlüğüne, karakterine ve biçimine saygı gösterirken kabul edilebilir yaşam standartlarıyla uyumlu olacak şekilde gerçekleştirilmelidir”. Ancak alandaki yeni yapılar, boyut, malzeme ve kompozisyon açısından uyumsuz olup, orijinal yapının ilginç ve özgün kısımlarını gölgede bırakmaktadır. Batı cephesinde tarihi yapıya bitişik ikinci ek binanın yapılması özgün cepheyi bloke eden bir müdahaledir.

ICOMOS Türkiye (2013) tüzüğü şunları belirtmektedir: “müdahaleler binaya zarar vermemelidir; geçmişin izleri tarihin kayıtlarıdır, bu nedenle onları yok etmemek veya değiştirmemek için azami özen gösterilmelidir; Binanın bütünlüğü nihayetinde korunmalıdır.” Ancak çağdaş müdahelelerin bakımsızlığı ve kalitesizliği göz önüne alındığında, çağdaş ek yapıların yapım ve yıkımındaki duyarsız tavrın ve onarımlarda çimento harcı kullanımının Bedri Bey Köşkü'ne zarar verdiğini söylemek mümkündür. Binaya eklenen yağmur suyu drenaj borusu -zemin seviyesine ulaşmayıp daha yüksekte bittiği için- cephede bozulmalara neden olmuş; cephede grafiti yazıları ve harç kaybı görülmektedir. Doğu cephesinde yapıya eklenen saçak nem ve renk değişikliğine neden olmuş ve bu bozulma tüm cephe boyunca devam etmektedir. Batı cephesindeki düzenli malzeme kaybı yıkılan bir ilave olduğunu göstermektedir.

Konaktaki değişiklikler izlendiğinde, 1974 ve 19992 tarihlerinde yeni binaların eklenmesi, ne zaman yapıldığı bilinmeyen ek yapıların inşası ve yıkılması gibi daha yeni müdahaleler binayı tehlikeye atmaktadır. Konağın Gazi İlköğretim Okulu olarak yeniden işlevlendirilmesi, binanın gündelik yaşama dahil edilmesi ve eğitim amaçlı toplumun kullanımına açılması nedeniyle olumlu bir yaklaşım olsa da, mevcut doku ile ilgili hassasiyetler göz ardı edilmiş, yeni işlevinin tarihi yapıya ağır bir yük getirdiği görülmektedir.

6.4. Hatip Bey Konağı – Silvan Atatürk Evi

Silvan ilçe merkezinde Kale mahallesi Gazi İlkokulu Caddesi 207 Ada 13 parselde bulunmaktadır (Şekil 6.23.-6.24.). Günümüzde Silvan Atatürk Müze evi olarak bilinen yapı, Hatip Bey tarafından konak olarak yaptırılmıştır. I. Dünya savaşının ortalarında doğu cephesinde 16. Kolordu komutanı olarak görevlendirilen Mustafa Kemal Atatürk’ ün mülkiyeti Budak Bey’e ait olan evde konaklandığı belirtilmektedir (Beysanoğlu, 1992). Yapının birinci katında balkonlu dışa açık bölümün batı duvarında bir kitabe bulunmaktadır (Şekil 6.25.). Kitabede iki tarih yazılıdır. Bunlar 1320 ve 1322 (1902-3 ve 1904-5) tarihleridir. Silvan Atatürk Evi’nin 1980 yılında Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılıp tescillenerek koruma altına alındığı, 1982 yılında onarımı tamamlanıp müze olarak ziyarete açıldığı belirtilmektedir (Koral, Ötgün, Dönmez, 2007). Söz edilen

kaynakta, yapının tescil tarihi 1982 olarak tanımlanmakla birlikte Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan elde edilen resmi evrakta, yapının (1063-20.06.1992) karar ile tescil edildiği belirtilmektedir (DKVKBK, 1992).

04.01.1990 tarihli 331 nolu kararda Silvan Atatürk Evi'ne ilişkin Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün yazısı ve projesi incelenmiş olup, görüşmeler sonucunda sunulan elektrik projesinin düzeltmelerle uygun olduğuna karar verildiği yazmaktadır.

20.06.1992 tarihli 1063 No'lu kararla Atatürk Evi 2863-3386 yasalar uyarınca korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı özelliği gösterdiği için tesciline karar verilmiştir.

15.04.2010 tarihli 3054 nolu karar da Atatürk Evi'nin onarımına ilişkin olarak; yapının II. Grup yapı olarak belirlenmesine, boyaları dökülen oda duvarlarının sıva ve boyalarının yenilenmesine, yağmur suyu borularının yenilenmesine, avlu döşemesinde yağmur suyu borularından kaynaklanan rutubet ve yosunlaşmadan dolayı yüzey temizliği yapılarak giderilmesine karar verilmiştir. Karar kapsamı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun ilgili yasa gereğince basit onarım kapsamında yapılmasına ve uygulama sonrasında hazırlanan rapor ve fotoğrafların kurula iletilmesine karar verildiği yazmaktadır.

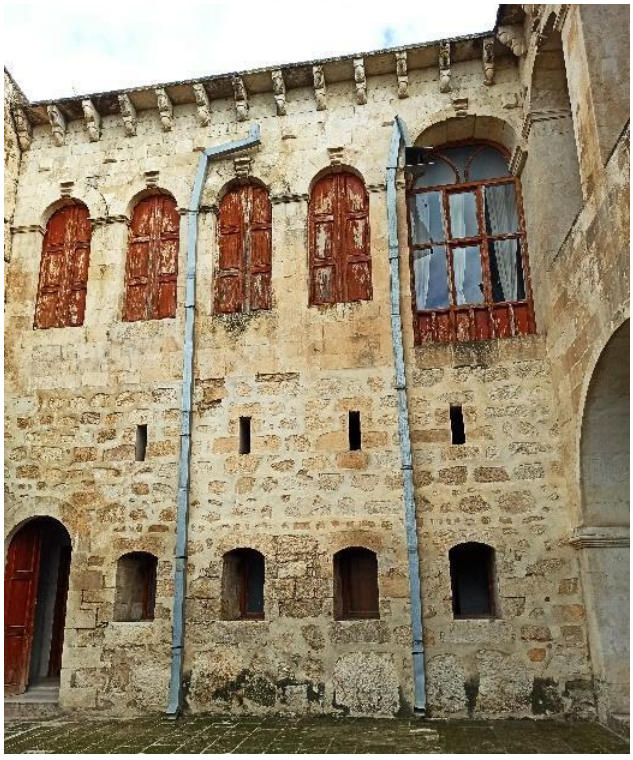
Konak kare planlı bir avlunun güney ve doğu kısımlarına kurulmuş L plan şemasına sahip iki kattan oluşmaktadır (Şekil 6.26.). DKVKBK' dan (2020) elde edilen bilgilere dayanarak, giriş katın özgün durumunda güneydoğu köşesinin mutfak hizmet alanı olarak kullanıldığı, üst katın ise konak sahipleri tarafından kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çıkarsama cephelerde yapılan gözlemlerle de doğrulanmaktadır. Konağın zemin seviyesindeki pencereler daha küçük açıklıklara sahipken, üst katta yuvarlak kemerli pencereler, küçük boyutlu üst pencereler ve binanın dar saçağının altında furuşlar bulunmaktadır.

Yapıya giriş güney cepheden yuvarlak kemerli bir kapı ile sağlanmaktadır. Giriş holü, yapının doğu ve güney kanatlarının kesiştiği noktada yer almakta ve aynı zamanda avluya bağlanmaktadır. Doğu cephede iki, güney cephede kemerli revak arkasında bir oda

bulunmaktadır. Giriş holünün doğu tarafından üst kata bir merdivenle çıkılmaktadır. Üst katta, günümüzde kemerli revak arkasında güney kanatta iki, doğu kanatta ise tek bir oda bulunmaktadır.

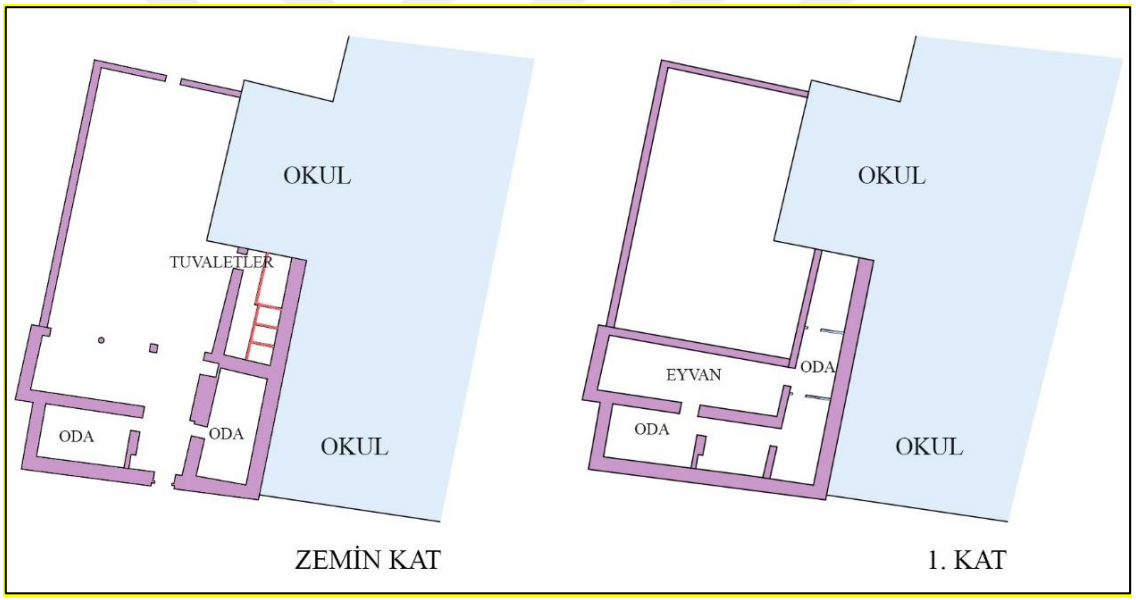
Şekil 6. 23. Atatürk Evi Güney Cephesi – 01.02.2021

Şekil 6. 24. Silvan Atatürk Evi Doğu Cephesi – 10.11.2021

Şekil 6. 25. Birinci katta bulunan kitabe – 01.02.2021

Şekil 6. 26. Ali Ağa Konağının Plan Şeması[5]

Konağın müze olarak yeniden işlevlendirilmesi sürecinde bazı müdahalelerin yapıldığı görülmektedir. Zemin katın güneydoğu köşesindeki özgün plandaki mutfak, eski bir mutfağa ait herhangi bir iz olmaksızın günümüzde normal bir oda olarak kullanılmaktadır. Doğu kanadındaki diğer oda ise müze ziyaretçilerinin kullanımı için tuvalete dönüştürülmüştür. Tuvaletler için yeni bölme duvarların eklendiği, çimento sıva ve seramik karolarla kaplandığı görülmektedir. Üst katta, doğu kanattaki tek kişilik oda,

[5] DKVKBK arşivindeki planlar üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

özgün yapıya bir başka müdahale olarak görülmektedir. Halen Atatürk'ün kullandığı eserlerin sergilenmesi için kullanılan oda, boyut ve şekil bakımından düzensizdir. Temel bir gözlemle, uzun odanın başlangıçta bölünmüş olması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Restorasyon projesi (DKVKBK,2020) -1987 yılında hazırlanan daha önceki bir projeye atıfta bulunarak -doğu kanadında eski bölme duvarları belli belirsiz işaretlemiştir. Merdivenlerin doğu tarafında ortak bir mekan olduğu ve birinci katta doğu kanatta yer alan iki odanın bu ortak mekana bağlandığı anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde bölme duvarlar kaldırılarak uzun odanın doğu tarafında ahşap bir sergileme duvarı oluşturulmuştur. Orijinal duvarların iç yüzeylerinde çimentolu sıva kullanımı, uyumsuz bir müdahaleye işaret etmektedir. Konağı ciddi şekilde etkileyen bir diğer müdahale ise doğu cephedeki bitişik yapının yıkılmasıdır. Yapının doğu cephesi, yapının aslında bitişik düzende tasarlandığını açıkça ortaya koymaktadır. Ancak 1987 restitüsyon planlarında da yer alan konağa bitişik yapı günümüzde yerinde bulunmamaktadır. Bina 1987'den önce yıkılmış olduğu muhtemeldir. Bitişiğinde bulunan okul binasının yıkılması, konağın doğu cephesini tasarımsız kör bir cepheye dönüştürmüştür.

> "Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir " (Venedik Tüzüğü, 1964).

Bu örnekte, Venedik Tüzüğü'ne uygun olacak biçimde, yapının yararlı bir toplumsal amaç için kullanımı söz konusudur. Ancak, yeni işleve uyarlama esnasında uygulanan restorasyon müdahalelerinin yapının fiziksel anlamda bozulmasını hızlandırmakta olduğu görülmektedir. Yeniden kullanım için işlev kararının ötesinde, yeni işleve uyarlamak için yapılacak müdahalelerin de derinlemesine değerlendirilmesi ve sürekli bakımın sürdürülmesi gerekmektedir. Konak genelinde bakımsızlık gözlenmektedir. Yapının avlu cephesi boyunca duvarlarda küf benzeri oluşumlar görülmektedir. Aynı cephede bulunan drenaj borusu ise kültür varlığına uyumsuz bir eklenti olarak dikkat çekmektedir. Pencerelerin ahşap doğramalarında yüzey bozulmaları görülmektedir. ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999b) de yeniden kullanımın bazı talepleri beraberinde getirdiğini, bu isteklerin kabul edilebilir olduğunu ancak eklemelerin yapının genel kompozisyonuna uygun, görünüm, doku açısından uygun malzemelerle ve formda ve birbiriyle uyumlu yapılması gerektiğini belirtmektedir. Sorunun kaynağı ihtiyaçlar için

yapılan düzenlemelerden ziyade kullanılan malzemelerin dengesi ve seçimidir. Yapılan görüşmeler sırasında müze sorumlusunun yapının restorasyonu için proje sürecinin tamamlandığı ve yakın bir süreçte uygulamaya başlanacağı aktarılmıştır.

Şekil 6. 27. Atatürk'ün Kaldığı Oda – 10.11.2021

Hatip Bey konağı adıyla inşa edilen yapı döneminin özelliklerini, inşa biçimini gösterdiği için korunması gerekli kültür varlığıdır. Bir dönemin somut belgesi niteliğinde konak olarak inşa edilen yapının günümüzde adından anlaşılacağı üzere eskilik değerinin yanında onu önemli kılan tarihin bir noktasında bir olaya tanıklık etmiş olmasıdır. Atatürk'ün 16. Kolordu komutanlığı döneminde bu evde kalması, hatıralar ve izler bırakması konağı önemli kılmaktadır (Şekil 6.27). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Madde 6d'de belirtildiği üzere;

> "Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler" (KTB, 1983).

Yapının Atatürk tarafından kullanılması tarihi değerin önemli bir bileşenidir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013) tarihi değer kapsamında değer ölçütü iki kıstasa bağlıdır. Yapının yapıldığı zaman itibariyle yaş alması eskilik değeri

olarak değerlendirilmektedir. Hatip Bey Konağının Atatürk'e tahsis edilmesi sonrasında yapıya tarihi değer özelliği kazandırmıştır. Riegl, anıtı, tarihi değer olarak insanın herhangi bir alandaki gelişiminde belirli, tekil bir aşama olarak tanımlar ve anıtın özgünlüğünü bozmadan korunmasının tarihi değerine katkı sağladığını belirtir. Ortak olan şudur ki toplum için önemli gelişmelerin yaşandığı kültürel miras alanlarında yapının eskilik değerinden çok yapının tarihi değeri ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle korunan yapıyı tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması, yapının fiziki ve sosyal gereksinimlerinin yerine getirilmesi yapının tarihsel devamlılığı açısından önemlidir.

Güncel durumuna ilişkin binanın ziyaretçi devamlılığının olmaması, kullanım değeri için bir tehdit oluşturmaktadır. Kültürel miras yapılarının yararlı bir sosyal amaç için yeniden işlevlendirilmesi de Venedik Tüzüğü (1964) tarafından da önerilen bir yaklaşımdır; müze olarak yeniden işlevlendirme bu anlamda olumlu bulunmaktadır. Ancak, yine Venedik Tüzüğü'nde belirtildiği üzere, anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu nedenle, ICIP Tüzüğü (2008) doğrultusunda, yeniden işlevlendirme sürecinde özgün yapının tamamının değerlendirilmesi, ziyaretçilerin devamlılığının uygun yoğunlukta sağlanması ve yapının tüm özgün bölümlerinin kullanımının sürdürülmesi açısından önemlidir. Yapı için ziyaretçi yoğunluğunu sağlamak yapının görülüp terk edilecek bir alan olmasının ötesinde vakit geçirilebilecek bir mekana dönüşümü katkı sağlayabilir. ICOMOS Kültür Turizm Tüzüğü (1999a), miras yerlerinin korunması ve turizm planlamasının mirasın özelliklerini koruması ve geliştirmesi ve ziyaretçi deneyiminin değerli, tatmin edici ve keyifli olmasını sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Mevcut durumunda köşkün bazı odaları kilitli ve müzeyi ziyaret etmeyi az sayıda ziyaretçi tercih etmektedir. Silvan Atatürk Evi, bir konak ve müze olarak dengeli bir zaman ve mekan kullanımı sağlamak için kültürel ilgiyi çekecek şekilde geliştirilmelidir.

6.5. Aliağa Konağı

Aliağa Konağı, Silvan ilçe merkezinde Selahattin Mahallesi Gazi İlköğretim Caddesi No:16-18, 209 ada 17 parselde bulunmaktadır. (Şekil 6.28.) Konağın yapım tarihi bilinmemektedir. Güney ve batı yönlerinde Silvan sur duvarları üzerinde yer alan bu yapı

kompleksi, birbirine bağlı iki avlu etrafında şekillenmiştir (Şekil 6.29.). Selamlık avlusuna güneyde yer alan bir giriş ile ulaşılmaktadır. Söz konusu girişin yer aldığı yerde günümüzde betonarme bir yapı inşa edilmiş durumdadır; bu nedenle ilk avluya betonarme yapının beş basamaklı merdiveni aracılığıyla ulaşılmaktadır. Selamlık avlusunun batısında iki katlı yığma bir yapı olarak selamlık bulunmaktadır (Şekil 6.30., Şekil 6.31.). Bu avlunun kuzeydoğusundan kemerli bir açıklıkla harem avlusuna ulaşılmaktadır. Harem avlusundan giriş alan yapılar: güneyde yer alan harem yapısı, kuzeybatıda yer alan diğer harem yapısı ve batı yönde yer alan ahır ve müştemilat yapılarından oluşmaktadır.

Şekil 6. 28. Konağın Restorasyonu Süren Bölümü – 10.11.2021

Uzun yıllar bakımsızlık nedeniyle yıpranan yapı için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ödenek oluşturularak 2020 yılında restorasyon süreci başlatılmıştır. Ancak, Aliağa Konağı, tüm bu yapılardan oluşan bütüncül bir kompleks olmakla birlikte, günümüzde sadece harem avlusunun güneyinde yer alan yapı kapsamlı bir restorasyon sürecindedir, diğer yapılar ise önemli hasarlarıyla birlikte varlıklarını sürdürmektedirler (Şekil 6.32.).

Şekil 6. 29. Konağın Plan Şeması[6]

Güney girişinde inşa edilmiş olan betonarme yapıda mülk sahibi ikamet etmekte; harem yapılarından biri cafe olarak yeniden kullanılmak üzere restore edilmekte, diğer yapılar ise atıl durumdadırlar (Şekil 6.33., Şekil 6.34., Şekil 6.35.).

Şekil 6. 30. Aliağa Konağı Güney Cephesi Selamlık Bölümleri – 01.02.2021

[6] DKVKBK arşivindeki planlar üzerinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 6. 31. Aliağa Konağı Betonarme Selamlık ve Harem Bölümleri – 01.02.2021

Şekil 6. 32. Sur Duvarı Üzerinde Bulunan Atıl Durumdaki Selamlık – 01.02.2021

Çalışma kapsamında restorasyon süreci devam etmekte olan harem yapısı değerlendirilecektir. Bodrum ve zemin kattan oluşan kesme taşla inşa edilmiş yapıya giriş yapının kuzeybatı cephesinde bulunan ve harem avlusuna açılan bir eyvanla sağlanmaktadır. Eyvanın iki yanında birer oda ve arkasında ise bir hol ve hole bağlı üç

mekan bulunmaktadır (Şekil 6.36.). Söz konusu holde bulunan merdivenin altında yapının sokakla ilişkisinin kurulduğu diğer bir kapı yer almaktadır. Yapının bodrum katına erişim ise harem avlusundan erişilen basamaklarla sağlanmaktadır. Bodrum katta bulunan mekanların depolama amaçlı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yapının avlu cephesinde eyvanın kemerli giriş açıklığı ve üzerinde yer alan kemerli bir pencere, yine eyvana ışık sağlayan iki adet kemerli geniş açıklık ve yandaki odalara ait yuvarlak kemerli pencereler ile bodrum katın küçük açıklıkları bulunmaktadır.

Şekil 6. 33. Avlunun Kuzeybatısındaki Harem – 01.02.2021

Şekil 6. 34. Kuzeybatı Harem Girişi – 01.02.2021

Şekil 6. 35. Kuzeybatı Harem Odası – 01.02.2021

Şekil 6. 36. Güney Harem Bölümünün Girişi – 01.02.2021

2006 yılında tescil edilen yapı uzun yıllar bakımsız kaldığından çatısı ve döşemelerini yitirmiş, gövde duvarları dış hava koşullarına açık hale gelmiştir. Yapının restorasyonu

için başlatılan çalışmalar kapsamında, Diyarbakır KVKBK (7138-25.09.2019a) kararında yapının rölövesi uygun görülmüş; (7189-23.10.2019b) kararı ile de restitüsyon ve restorasyon projesi onaylanmıştır. Restorasyon çalışmaları kapsamında yapının çatısı ve döşemeleri yenilenmiş, duvarların konservasyonu yapılmış, doğramalar yenilenmiştir. Hazırlanan projeler değerlendirildiğinde yapının özgün plan ve cephe düzenine ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmayacağı anlaşılmaktadır. Ancak restorasyon uygulaması henüz devam etmekte olduğundan, yapının yeni önerilen cafe işlevine uyarlanması için hangi müdahalelerin yapılacağı yerinde henüz izlenememektedir.

Şekil 6. 37. Güney Harem Bölümü

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2003) kullanım değeri kapsamında, bir yapının yeniden kullanımının yapıya kattığı değer belirtilmektedir. Binanın atıl durumuna müdahale edilerek çağdaş yaşama kazandırılması binaya yeni bir değer katarken aynı zamanda binayı yok olma tehlikesinden korumaktadır. Ancak bu örnek çerçevesinde değerlendirildiğinde, yapılar grubunun bir bütün halinde ele alınmasının, avlular ve çevreleyen yapıların bütüncül bir yaklaşımla korunmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Aliağa Konağı'ndaki geçmiş yaşantının kültürel bir değer olarak

geleceğe aktarılmasında parçacıl bir tutumun yetersiz kalacağı açıktır. Ancak, ödenek yetersizlikleri nedeniyle kapsamlı bir restorasyon ve yeniden kullanım sürecinin başlatılamadığı anlaşılmaktadır.

Yapı için önerilen yeni işlev değerlendirildiğinde ise ICOMOS Kültürel Turizm Tüzüğü'nde (1999a) vurgulandığı üzere, miras alanlarının turizme yönelik kullanımı konusu gündeme gelmektedir. Yapının turistik ve ticari amaçlı bir işlevle kullanılması ziyaretçi ve yerel halk arasında bir iletişim doğuracaktır. Bu durum günlük yaşantısını sürdürmekte olan yerel halkın yabancı kimselerle temasına ve arada yeni bir iletişim oluşmasına izin verecektir. ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (2008) kültür varlığının yeniden kullanımında yapının kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken bütünlük, karakter ve biçiminin saygı görecek biçimde şekillenmesini belirtmektedir. Yapının ziyaretçilerce kullanımı konusunda yine ICOMOS Uluslararası Kültür Turizmi Tüzüğü'nde ziyaretçinin deneyiminin tatmin edici ve değerli olması gerektiği ancak yapının özgün işlev akışının da olabildiğince korunması gerektiği belirtilmektedir.

Özgün işlevi konak olan bu yapı turizme kazandırılırken özgün plan şemasının değiştirilmemesi, yeni işlevin gerektirdiği donatıların yapıya eklenmesinde hassas bir tasarım yaklaşımının benimsenmesi önemlidir. Ziyaretçilerin yapı içindeki kullanım alanlarının özgün akışa uygun biçimde sürdürülmesi yapının ruhuna uygun olacak ve ziyaretçilerin yapıyı doğru algılamalarını ve hissetmelerini sağlayacaktır. Bu kapsamda, Aliağa Konağı'nın tek bir yapısının diğerlerinden soyutlanarak yeniden işlevlendirilmesi sakıncalı bulunmakla birlikte, değer yapıların da hızlı bir biçimde aktif koruma altına alınacağı umulmaktadır. Tüm bu çerçevelerde belirtildiği üzere, yeniliklerin planlı ve hassas bir şekilde ilerlemesi şartıyla miras alanlarının korunması, gelecek nesillere aktarılması ve yapılara yeni değerler kazandırılması olumlu sonuçlar verecektir.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İskan edilen alanların karmaşık tarihsel evriminin somut izlerini bünyesinde barındıran kültürel mirasın çağdaş varlığı, aidiyet ve devamlılık duygusu açısından büyük önem taşımaktadır. Geçmişin izlerinin korunması ve yeni katmanların eklenmesiyle gelecek nesillere aktarılması kültürel bir zorunluluktur. Ancak bazı durumlarda dönüştürücü (kültürel, sosyal veya ekonomik) nedenlerle kültürel mirasa sahip yapıların özgün işlevleriyle korunması mümkün olmamaktadır. Bu yapılar çağdaş yaşamda aktif hale getirilemezlerse, kaçınılmaz olarak terk edilme, bakımdan yoksun kalma, yıpranma ve sonunda yıkılma tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Böyle durumlarda kültür varlıklarının yeniden kullanılması ve çağdaş yaşama adapte edilmesi hafıza için bir gereklilik haline gelmektedir. Yeniden işlevlendirilen yapının özgün işlevi ve yeni işlevi arasında bir denge oluşturması gerekmektedir. Teknoloji, yaşam biçimi gibi meydana gelen değişimler yapıların bir dönemin ruhunu yansıttığını göstermektedir.

Toplumsal hafızanın devamlılığı mekan ile korunmaktadır. Kültür varlıklarını topluma ve dış dünyaya kapalı tutmadan toplumun kullanabileceği mekanlar oluşturmanın hafıza için önemi vurgulanmıştır. Bir dönemin belgesi, tanığı olan alanların zamanla işlevini yitirerek atıl duruma dönüşmesi önlenmeli, bu alanların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede çalışmanın konusunu tarihi alanların yeniden kullanılarak hafızanın devamlılığını sağlamadaki rolü anlatılmaktadır.

Tüzüklerin ayrıntılı bir değerlendirmesi, öncelikle kültür varlığının özgün özelliklerinin korunması gereken değerlerin belirlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yeniden işlevlendirme süreci içinde, özgün değerlere gereken vurgu, kesinlikle bu kritik özelliklerin doğru belirtilmesine bağlıdır. İlk işlevi sürdürmenin potansiyelleri yerel koşullar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Mümkün değilse, tarihi yapının bütünlüğünü ve mekansal akışını sağlayan yeni bir işlev düşünülmelidir. Binayı kaybetmek yerine yeniden kullanılması ve yaşatılması önerilmektedir. Yeni işlevin kültürel mirasa ağır bir yük getirmemesi, onu gölgede bırakmaması, bütünsel algısını bozmaması ve gerekli bakımların yapılması sağlanmalı ve yeni işlev için getirilen ek tesisatların tarihi yapıya fiziksel zarar vermemesi beklenmektedir.

Bu ilkelerin yerel bağlamla ilişkisini değerlendirmek için Silvan'da seçilen vaka çalışmaları ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Tarihi kent merkezi incelenmiş ve özgün işlevleri, süreçleri ve günümüz işlevleri birbirinden farklılık gösteren tarihi yapılar detaylandırılmıştır. Farklı değerdeki yapılara farklı işlevler verilirken ne gibi ilkeler izlendiği ya da sonuçlarının ne olduğu gözlenmiştir.

Tescilli yapılardan 3 askeri yapı arasından kentin geleneksel sınırlarını belirleyen kent surları incelenmiştir. Büyük bir bölümünün yitirildiği kent surlarının izleği alan çalışması esnasında gözlenmiştir. Savunma yapıları arasından seçilen kent surları bölgenin tarihi dokusunun sınırlarını oluşturan ve büyük bir bölümünün yitirildiği ve korunması amacıyla yeniden işlevlendirme konusunda en zor yapı grubudur. Toplumsal yapı değişmekte, günlük yaşam ihtiyacı değişmekte, toplum aynı kalmakla birlikte yaşam biçimi değişmekte bu da mekan ve an arasında farkı ortaya koymaktadır. Silvan' da 24 bina konut olarak tescillenmiştir. Bunlardan 8'i özel isimlerle konak olarak kayıtlara geçmiştir. Bu konaklardan 5'i (Gündoğdu Konağı, Azizoğlu Konağı, Kılavuzlar Evi, Üstünler Evi ve Azizoğulları Evi) özgün işlevini korurken, 3 konakta (Bedri Bey Konağı, Hatip Bey Konağı ve Aliağa Konağı) özgün işlevini sürdürmemektedir. Bedri Bey Konağı daha önce yapılan bir müdahale ile ilkokula dönüştürülmüş ve bu eğitim işlevi halen devam etmektedir. Hatip Bey Konağı, Atatürk'ün burada kalmasının önemi ile müze olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Aliağa Konağı, sahibi tarafından turistik/ticari işler için kafe olarak yeniden işlevlendirilmektedir. Tescil listesinde bulunan 6 dini yapıdan Surp Stepanos Kilisesi incelenmiştir. Kilise olarak inşa edilen yapı bir dönem sinema olarak kullanılmış olup bu dönemde tescillenmiştir. Günümüzde cami olarak kullanılmaktadır.

Bir bölgedeki mevcut nüfusun gereksinimlerinin değişimi zamana bağlı dönüşümü işaret etmektedir. Birbirine yakın konumlanmış ve benzer özelliklere sahip olan bu konakların, yeniden kullanılma sürecinde farklı sonuçlar ve komplikasyonlar ortaya çıkmıştır. Bedri Bey Konağı'nın ilkokul olarak kullanılması öğrenci yoğunluğundan dolayı özgün yapıya ağır bir yük bindirdiği, yeni işlevi karşılamak için getirilen ek yapı ve donatıların kültürel mirasa zarar verdiği görülmektedir. Müze olarak yeniden işlevlendirilen Hatip Bey Konağı'nda ise yükün yapıya hafif geldiği görülmektedir. Binanın müzeye

dönüştürülmesi sonucunda özgün yapının tüm mekanları etkin bir şekilde kullanılamamakta ve ziyaretçi sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu konakların her ikisi için de binaları yeniden kullanıma uyarlamak için yapılan müdahalelerin yetersiz olduğunu ve bakım süreçlerinin sağlıklı sürdürülemediğini söylemek mümkündür. Aliağa Konağı'nda restorasyon halen devam ettiği için yeni işlevin olası etkileri henüz değerlendirilememiştir. Ancak ekonomik nedenlerden dolayı yapılardan sadece biri restorasyon sürecindedir; bu nedenle avlular etrafında şekillenen yapı kompleksinin bütünlüğü kaybolmuş ve konağın diğer önemli bileşenleri ciddi bir bozulmaya terk edilmiştir. Tüm bu yapılar için gerekli tedbirlerin alınması ve koruma/restorasyon/yeniden işlevlendirme süreçlerinin evrensel ilkeler ışığında geliştirilmesi Silvan'daki mimari mirasın sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Bu çalışma, Silvan'daki yerel kültür mirasını ortaya çıkarmayı ve seçilen yapılar için ayrıntılı bir analiz sunmayı ve evrensel koruma ilkeleri ile yerel bağlam arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Uluslararası tüzükler, doğası gereği esnek bir çerçeve ve konuya kapsamlı bir yaklaşım tanımlar. Bu anlamda her yöre için geçerlidir. Ancak bu ilkelerin her bina özelinde mevcut koşullar temelinde yeniden değerlendirilmesi ve yorumlanması beklenmektedir. Örneğin, çalışmada vurgulandığı gibi, Venedik Tüzüğü'ndeki yeniden işlevlendirme sürecinde plan ve bezeme düzeninin değiştirilmemesi yönündeki ifade, Bedri Bey Konağı'nda çelişkili bir durumu ortaya koymaktadır. Bedri Bey Konağı'nda plan ve cephe düzenini değiştiren erken dönem müdahalelerin belirli bir dönemin müdahalesi olarak zamanla önem kazandığı ve günümüzde korunması gereken bir değer olduğu görülmektedir. Örnek olay incelemelerinden hareketle, kültürel mirasın yeniden işlevlendirilmesine ilişkin çağdaş müdahalelerin en üst düzeyde hassasiyet ortaya koyan uygulamalar olarak geleceğe aktarılacak nitelikte olması kültürel devamlılık açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Altın, M. (2010). *Pantheon'dan Günümüze Kubbelerin Gelişimi* (1. Baskı). Yalın Yayıncılık Matbaası, İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (5. Baskı). İstanbul: Yem Yayın.

Ahunbay, Z. (2019). *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri* (2. Baskı). İstanbul: Yem Yayın.

Alkan, A., Arınç, K., (2018). Silvan Şehrinin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Siirt Üniversitesi, 2018:64-96*(11), 64-96.

Alkan, A. (2013). *Silvan İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası,* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum, 339365.

Alican, M. 2012, *Bir Ortaçağ Şehri Olarak Meyyafarikin (Silvan),* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ersan, Doktora Tezi, İzmir, 320456.

Alican, M. (2013). Artuklular Döneminde Meyyafarikin (Silvan). *History Studies-International Journal Of History, 5*(5), 1-18.

Assmann, J. (2018). *Kültürel Bellek* (3. Basım). Kayhan Matbaa, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Akan, B. (2019), *Diyarbakır Silvan Gazi İlkokulu (Bedri Bey konağı) Koruma Önerisi,* İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 502161202.

Aktaş, Ö. (2021), Meyyafarikin'in İslamlaşma Süreci ve Müslim-Gayrimüslim İlişkileri Bağlamında: Silvan Keldani Kilisesi İnşa, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 14*(79), 123-133.

Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Beysanoğlu, Ş. (1992). *Kültürümüzde Diyarbakır*. San Matbaası, Ankara: Ziya Gökalp Derneği.

Beysanoğlu, Ş. (1963). *Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri*. Şehir Matbaası, İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği.

Burden, E. (2004). *Illustrated Dictionary of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse*. New York: McGraw-Hill Press.

Bozan, O. (2019). *Tanzimattan Günümüze Kadar Diyarbakır* (1. Basım). Ankara: Manas Yayıncılık.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü* (3. Basım). Paradigma Yayınları, İstanbul.

Connerton, P. (2019). *Toplumlar Nasıl Anımsar?* (3. Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Cuinet, V. (1891). *La Turquie D'asie Geographie Administrative Statistique Descriptive Et Raisonnee De Chaque Province De L'asie- Mineure*. Paris.

Çelebi, E. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dağtekin, E., Oğuz, G. P., Yıldırım, M. (2017). Geleneksel Silvan Evlerinin Mimari Analizi. *Online Journal of Art and Design, 5*(3), 96-118.

Demirtaş, M. (2008). Silvan Kazası'nda Yerleşme ve Nüfus (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (38), 289-312.

Diyarbakır Salnameleri. (1999). C.1 İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayını.

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1a). *,arşiv Dokümanı – Tescilli yapılar listesi*.

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1b –unknown date). *Arşiv Dokümanı – Gazi İlkokulu yıkılan yapıyı gösteren fotoğraf.*

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1982a). Karar no: 340, Tarih: 14.05.1982).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1982b). Karar no: 3860, Tarih: 13.11.1982).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1990). Karar no: 1882, Tarih: 19.12.1990).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (1992). Karar no: 1063, Tarih: 20.06.1992).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2010). Karar no: 3378, Tarih: 17.09.2010).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2014). Karar no: 21-12-05, Tarih: 17.09.2010).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2019). Karar no: 7189, Tarih: 23.10.2019).

DKVKBK - Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu. (2020). *Arşiv dokümanı – Hatip Bey Konağı için hazırlanan restorasyon projesi*.

Douglas, J. (2002). *Building Adaptation* (2. Basım). Heriot-Watt University, UK.

Erder, C. (2007). *Tarihi Çevre Bilinci*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.

Erder, C. (1977). Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 3*(2), 167-190.

Ersen, A. (2011). Cesare Brandi 1906-1988 ve Restorasyon Teorisi. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, *7*(3), 3-11.

European Year Of Cultural Heritage (2018). Leeuwarden Declaration.

Flusser, V. (2007). Kodlanmış Dünya. *Doxa Mekan, Tasarım, Eleştiri Dergisi, 4,* 84-91.

Gabriel, A. (2014). *Şarki Türkiye'de Arkeolojik Geziler.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Gofman, A. (2018). Tradition, Morality and Solidarity in Durkheim's Theory. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 39*(1), 29-30.

Gürşimşir, İ. (2012). Metaforik Bir Kapan Olarak Bellek. Parmaksız, P., (Ed.), *Neye Yarar Hatıralar? Bellek ve Siyaset Çalışmaları* (19-45). Ankara: Phoenix.

Halbwachs, M. (2017). *Kolektif Hafıza* (2. Basım). Ankara: Heretik Yayınları.

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1975). *Amsterdam Bildirgesi.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1931). *Carta Del Restauro.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1982). *Charter For The Preservation Of Quebec's Heritage.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0278064001542192555.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1999). *Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2013). *ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2021). *ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage.* https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/AGA_202111_61_ICOMOS_ Guidelines_Fortifications_MilitaryHeritage_2021_EN.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2008). *Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2003). *Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0033791001536913477.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1987). *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2011). *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1981,2013). *The Burra Charter.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0795934001587381516.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (2008). *The ICOMOS Charter For The Interpretation And Presentation Of Cultural Heritage Sites.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0066198001536912401.pdf

ICOMOS –Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi. (1964). *Venedik Tüzüğü.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf

Koral, B., Ötgün, Ö., Dönmez, H. (2007). *Atatürk Evleri.* Dösimm Basımevi, Ankara.

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu.* Yem Yayınları, İstanbul.

KTB – Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1983). *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu (no.18113).* Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf

Laflı, E. (2008). İlkçağ'da Silvan, *Uluslararası Silvan Sempozyumu,* Mardin, 25-27 Nisan 2008.

Lefebvre, H. (2017). *Şehir Hakkı* (2. Baskı). Sel Yayıncılık, İstanbul.

Madran, E., Özgönül, N. (2016). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. İstanbul: TMOBB Mimarlar Odası Yayınları.

Madran, E. (1999). *Tarihi Miras Niteliğindeki Yapılara Müze İşlevinin Verilmesinde Kullanılacak Değerlendirme Ölçütleri.* Müzecilik Anabilim Dalı Yayını, İstanbul.

Moltke, H. (1998). *Moltke'nin Türkiye Mektupları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları.* Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Norberg-Schulz, C. (1991). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture.* New York: Rizzoli.

Olick, Jeffrey K. (2014). Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi (Moment Dergi), 1*(2), 175-211.

Pallasmaa, J. (2016). *Tenin Gözleri* (3. Baskı). İstanbul: Yem Yayınları.

Parlak, Y. (1997). *Çeşitli Yönleri ile Silvan*. San Matbaası, Ankara.

Payaslı Oğuz, G., Yıldırım, M., Dağtekin, E., (2017). Silvan'daki Tarihi ve Kültürel Mirasın Değerlendirilmesi, *1. Türkiye Mimarlık Tarihi Kongresi,* Ankara, 20-22 Ekim 2010.

Pekol, B. (2010). İstanbul'da Yeni İşlevlerle Kullanılan Tarihi Yapıların Üslup Sorunsalı. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 293842.

Püsküllüoğlu, A. (2002). *Öz Türkçe Sözlük* (13. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Savran, A. (2004). *Meyyâfârikîn.* Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara.

Riegl, A. (2015). *Modern Anıt Kültü*. İstanbul: Daimon Yayınları.

Savcı, S. (1956). *Silvan Tarihi,* Diyarbakır Matbaası, Diyarbakır:Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı.

Susan, S. (2004). *Başkalarının Acısına Bakmak* (5. Baskı). Agora Kitaplığı, İstanbul.

Şahin, D., Demir, H., Halifeoğlu, Fatma M., Işık, N. (2019), Diyarbakır'ın Kentsel Gelişiminde Kent Sinemalarının Rolü. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 8*(2), 1-7.

Tuna, T. (1998). İstanbul'da Bir Mısır Anıtı Dikilitaş. *Skylife, 7/98,* 21-28.

Tuncer, Orhan C. (1996). *Diyarbakır Camileri.* Diyarbakır: Kültür ve Sanat Yayınları.

URL-1: https://diyarbakirhafizasi.org/amidadan-girip-caramitten-cikan-haritalar/, (Ziyaret tarihi: 20 Temmuz 2022).

URL-2: https://twitter.com/ant_diyarbakir/status/1097953948038844417/photo/1, (Ziyaret tarihi: 20 Temmuz 2022).

URL3: https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~311605~90081057:Diyarbekir-Vilayeti, (Ziyaret tarihi: 20 Eylül 2022).

URL-4: https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul, (Ziyaret tarihi: 25 Temmuz 22).

URL5: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/photos_in_album.php?album_id=23&start=180, (Ziyaret tarihi: 25 Mayıs 2022).

URL-6: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/photo_details.php?photo_id=5837, (Ziyaret tarihi: 25 Mayıs 2022).

URL7: https://silvangaziilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/21/13/713329/icerikler/tarihce_101476.html?CHK=9b52759683fc7ebb960a7c98e2a8e29c, (Ziyaret tarihi:11 Kasım 2022).

URL-8: https://www.silvan.bel.tr/gazi-ilkokul-bedri-bey-konagi, (Ziyaret tarihi: 25 Mayıs 2022).

URL-9: https://twitter.com/zilan1930/status/1604508522238324736/photo/1, (Ziyaret tarihi: 18 Kasım 2022).

URL-10: https://twitter.com/BitlisName/status/1560872129213726722/photo/1, (Ziyaret tarihi: 20 Ağustos 2022).

URL-11: https://silvan.bel.tr/public/uploads/post/tarih-1567585685.jpg, (Ziyaret tarihi: 05 Kasım 21).

URL-12: http://www.gerty.ncl.ac.uk/photo_details.php?photo_id=5834, (Ziyaret tarihi: 25 Nisan 2022).

URL-13: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/images/S_103.jpg, (Ziyaret tarihi: 25 Ekim 2022).

URL-14: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/images/S_102.jpg, (Ziyaret tarihi: 25 Ekim 2022).

URL-15: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/images/S_117.jpg, (Ziyaret tarihi: 25 Ekim 2022).

URL-16: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/images/S_113.jpg, (Ziyaret tarihi: 25 Ekim 2022).

URL-17: http://gertrudebell.ncl.ac.uk/images/S_118.jpg, (Ziyaret tarihi: 25 Ekim 2022).

URL18:http://www.diyarbakir.gov.tr/kurumlar/diyarbakir.gov.tr/valilik2019/ilceler/silvan/ silvan3.jpg?mode=resize&width=800, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL19:http://www.diyarbakir.gov.tr/kurumlar/diyarbakir.gov.tr/valilik2019/ilceler/silvan/silvan2.jpg?mode=resize&width=800, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL20:https://pbs.twimg.com/media/FP5BhNiWQAQ9Nke?format=jpg&name=small, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL21:https://m.bianet.org/system/uploads/1/articles/spot_image/000/169/099/original/aabuyuk.jpg, (Ziyaret tarihi: 18 Kasım 2022).

URL22:https://www.hrw.org/sites/default/files/styles/embed_medium/public/multimedia_images_2015/img_5_resized.jpg?itok=G43eAwNJ, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL-23:https://vicdaniret.org/wp-content/uploads/2015/12/kurt-goc-silvan660x336.jpg, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL-24: https://www.silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/Kadim-Silvan/Tarihi-Eser-Fotolari/Aslanli-Burc.JPG, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL25:https://silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/Galeri/FotoGaleri/c917fe48_90ee_456e_9673_51f94a0ecae6.jpg?mode=resize&width=1200, (Ziyaret tarihi: 19 Kasım 2022).

URL26:https://www.silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/KadimSilvan/SilvanHakkinda/silvan_1_1567673231.jpg, (Ziyaret tarihi: 10 Kasım 2022).

URL-27:https://silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/Kadim-Silvan/Tarihi-Eser-Foto.JPG, (Ziyaret tarihi: 10 Kasım 2022).

URL-28: https://www.facebook.com/366494692753/posts/10157538061042754/, (Ziyaret tarihi: 10 Kasım 2022).

URL-29: https://twitter.com/dikranagert__/status/1491409544529985539/photo/1, (Ziyaret tarihi: 10 Kasım 2022).

URL-30: https://silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/Kadim-Silvan/Tarihi-Eser Fotolari/Belediye-Camisi.JPG, (Ziyaret tarihi: 15 Kasım 2022).

URL-31:https://cdn.kulturenvanteri.com/wp-content/uploads/2020/06/1937.jpg, (Ziyaret tarihi: 17 Kasım 2022).

URL-32:https://cdn.kulturenvanteri.com/wp-content/uploads/2020/06/1938.jpg, (Ziyaret tarihi: 15 Kasım 2022).

URL-33: http://www.diyarbakir.gov.tr/kurumlar/diyarbakir.gov.tr/valilik2019/ilceler/silvan/silvan4.jpeg, (Ziyaret tarihi: 15 Kasım 2022).

URL-34:
https://silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/KadimSilvan/TarihiEserFotolari/GaziIlkokulu.JPG, (Ziyaret tarihi: 15 Nisan 2022).

URL-35:
https://silvan.bel.tr/kurumlar/silvan.bel.tr/KadimSilvan/TarihiEserFotolari/AtaturkEvi.JPG, (Ziyaret tarihi: 15 Nisan 2022).

URL-36: https://www.tigrishaber.com/d/other/silvan-tarihi-yapi.jpg, (Ziyaret tarihi: 15 Kasım 2022).

URL-37: https://media-cdn.t24.com.tr/media/stories/2018/03/raw_silvanda-158-yillik-konak-icin-restorasyon-istegi_725167215.jpg, (Ziyaret tarihi: 03 Kasım 2022).

Yurt Ansiklopedisi. (1981). *Diyarbakır* Cilt III-IV. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

EKLER

EK-A

CARTA DEL RESTAURO (1931)

İtalya'da ulusal bir sorun derecesine yükselen anıt restorasyonu konusunda uyulması zorunlu kurallar üzerine eğilen Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu, bilim, sanat ve tekniği birleştiren bu tür çalışmalarda ülkenin tartışılmaz üstünlüğünü korumak ve mükemmelleştirmek gereğinin bilincinde olarak;

Kazıyla birlikte yürütülsün, yürütülmesin her restorasyon işleminin hasarlı parçaları sağlamlaştırmak; müzelerde ve arşivlerde korunanlardan daha az değerli olmayan, taşa işlenmiş sanat ve tarih belgelerinin tümünü incelemek, sonuçları sanat ve yapım tarihine yeni, beklenmedik bulgular kazandırabilecek titiz araştırmalara olanak sağlamak gibi çok yönlü ve ciddi sorumlulukları içerdiğine; v bu nedenle acelecilik, uygulama kolaylığı ve duygusallık nedenlerinden hiçbirinin, eksikleri olan, sürekli ve yeterli denetimi yapılmayan, belirlenen ölçütlere uymayan uygulamalara yol açmamasına ve bu ilkelerin başta anıtların incelenmesi ve korunmasıyla görevli genel müdürlük (Sopraintendenza) olmak üzere hem özel sektör, hem kamu kuruluşlarınca uygulanması gereğine inanmaktadır.

Restorasyon işleminde, farklı kurumların görüşleri, kısmen de olsa, birleştirilmeli, bir görüş diğerini etkisiz kılmamalıdır. Başka bir deyişle, tarihçinin anıtı oluşturan farklı dönemlerin hiçbirinin yok edilmemesi, bilim adamlarını yanıltacak eklemelerin yapılmaması ve analitik araştırmalar sırasında günışığına çıkan malzemenin dağıtılmaması istekleri, mimari anıtı bir sanatsal işlevle ilişkilendirmek ve mümkün olduğunda (bu üslup işbirliğiyle karıştırılmamalıdır) bir anlatım birliğine getirme yaklaşımı, kentlilerin kendi görüş, anı ve özlemleriyle kent ruhundan kaynaklanan arzuları ve son olarak yönetim kuralları ile kullanıma ilişkin kaçınılmaz taleplerin dikkate alınması gerekir.

Bu alandaki otuz seneye aşkın bir süredir yapılan çalışmaları başarılı sonuçlarında bir restorasyon kuramını geçerli kılacak ve netleştirecek somut öğretiler bütününün çıkarılabileceğini ve bundan böyle bu kuramın Yüksek Kurul'un görüşmelerinde ve antikite-ortaçağ-çağdaş sanat yapıtlarından sorumlu yetkililerin(Sopraintendenze) çoğunluğunun kararlarında esas alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Uygulamalarla onaylan bu kuramın temel kuralları şöyle sıralanabilir:

Madde 1- Herşeyden önce, anıta, çökme ve aşınmalardan ötürü kaybettiği dayanıklılığı ve zamana karşı direnme gücünü yeniden kazandırmaya yönelik sürekli bakım ve sağlamlaştırma çabalarına önem verilmesi gerekir.

Madde 2- Sanatsal nedenler veya mimari bütünlük sağlama kaygısından kaynaklanan restorasyon sorunları tarihi ilke ve ölçütlerle sıkı sıkıya bağlıdır; bir anıtın bütünlenmesi birtakım varsayımlara değil, anıtın sağladığı kesin verilere ve büyük ölçüde anıtın özgün öğelerine dayandığı takdirde gündeme gelebilir.

Madde 3- Artık kullanılmayan ve geçmiş uygarlıklara ait anıtlarda, örneğin antik dönem eserlerinde, her tür bütünlemeden kaçınılmalıdır. Böyle yapılarda ancak anastilosis, yani kalıntının genel çizgilerini ortaya çıkarmak ve korunmasını sağlamak amacıyla, mümkün olan en az ek ve nötr malzeme ile dağılmış parçaların birleştirilmesi işlemi söz konusu olabilir.

Madde 4- Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanır verilmesi kabul edilebilir.

Madde 5- Hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan tüm öğeler korunmalıdır, üslup birliği veya yapıyı ilk tasarımına döndürme kaygılarıyla bu öğelerden bazılarının dışlanmasına yönelik bir tutum kabul edilemez. Ancak pencere ve kolonatlara sonradan yapılmış dolgular gibi, önemsiz ve anlamı olmayan, gereksiz değişikliklere neden olan kısımlar ortadan kaldırılabilir. Bunlarla ilgili değerlendirme ve ortadan kaldırma kararları sağlıklı temellere dayanmalı; yalnız restorasyon projesi müellifinin kişisel görüşüne bırakılmamalıdır.

Şekil A. 1. Carta Del Restauro – Atina Tüzüğü (1931)

Madde 6- Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır.

Madde 7- Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütünlemek amacıyla, ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir.

Madde 8- Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveyle sınırlandırılarak, ya da damga veya yazıtla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır.

Madde 9- Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütlesini bütünlemek için eski yapım yöntemleriyle amaca ulaşılmazsa, çağdaş tekniklerin kullanılması uygun olabilir. Aynı biçimde, basit ya da karmaşık tüm yıpranmış strüktürleri ayakta tutabilmek için çeşitli bilimlerin katkıda bulunmaya çağrılması gerekir. Böylece bilime dayanmayan yöntemler yerlerini bilimsel olanlara bırakmak zorundadır.

Madde 10- Antik eserlerin gün ışığına çıkarıldığı kazı ve araştırmalarda, topraktan çıkan kalıntıların düzenlenmesi ve in-situ bırakılacak olan sanat eserlerinin sürekli olarak korunması çabalarını kapsayan "kurtarma" çalışması derhal ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Madde 11- Kazılarda olduğu gibi, anıtların restorasyonunda da önemli koşullardan biri, çalışmalar sırasında bir günlük tutularak çizim ve fotoğraflarla sağlıklı bir belgeleme yapılmasıdır. Böylece anıtın biçim ve strüktürüne ilişkin bütün ayrıntılar, bütünleme, temizleme ve yenilemenin bütün aşamaları kalıcı ve güvenli olarak kaydedilmiş olur.

Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu her anın ve her restorasyonun aşamalarının kendine özgü sorunlar ortaya koyduğu çok güç ve karmaşık durumlarda, genel kuralların gözden geçirilip, tartışılarak tamamlanmasını ve zenginleştirilmesini gerekli görmekte, bu nedenle aşağıdaki istekleri dile getirmektedir:

a. İster özel kişiler, ister resmi makamlar, ister Sopraintendenza tarafından yürütülüyor olsun, sıradan onarım işlerinin dışında kalan tüm restorasyon çalışmalarından önce, ilke olarak Yüksek Kurul'un görüşü alınmalıdır.

b. Her yıl Roma'da yetkililerin karşılaştıkları sorunları meslektaşlarının ilgisine sunmalarına ve çözüm önerilerini açıklamalarına olanak veren dostça bir toplantı düzenlenmelidir (Bu toplantıların tutanakları Milli Eğitim Bakanlığı'nın Bolletino d'Arte dergisinde yayınlanabilir).

c. Yukarıda sözü edildiği gibi, restorasyon sırasında düzenli olarak günlük tutulması ve bunların korunması zorunlu olmalı ve mümkün olursa bunlardan elde edilecek analitik veri ve bilgilerin tıpkı kazılar için yapıldığı gibi bilimsel yayına dönüştürülmesine özen gösterilmelidir.

İtalyanca metnin çevirisi Doç. Dr. Aygül Ağır tarafından yapılmıştır.

Şekil A. 1. (Devam) Carta Del Restauro – Atina Tüzüğü (1931)

VENEDİK TÜZÜĞÜ (1964)

Tanımlar:

Madde 1- Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç:

Madde 3- Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma:

Madde 4- Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Anıtların korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir anıtın tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına - anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında - izin verilmemelidir.

Madde 8- Anıtın tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım:

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Şekil A.2. Venedik Tüzüğü (1964)

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi Yerler:

Madde 14- Anıtın bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar:

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır.

Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız *anastylosis*'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, anıtın korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın:

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırıcılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

Prof. Dr. Cevat Erder'in çeviri metni alınmıştır.

Şekil A.2. (Devam) Venedik Tüzüğü (1964)

AMSTERDAM BİLDİRGESİ (1975)

1975 Avrupa Mimarlık Mirası yılını taçlandıran ve Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi, Avrupa'nın benzersiz mimarlığının tüm halklarının ortak mirası olduğunun bilincini taşıyan ve korunması için üye devletlerin aralarında ve diğer Avrupa hükümetleriyle birlikte çalışma isteklerini bildiren Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nce yürürlüğe konulan Karta'yı sevinçle karşılamaktadır.

Kongre, Avrupa mimarlık mirasının tüm dünyanın kültürel mirasının bütünleyici bir parçası olduğunu onaylamaktadır ve bu yılın Temmuz ayında Helsinki'de benimsenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kongresi Sonuç Yasası'nca öngörülen kültürel alanda işbirliği ve alışverişi teşvik amacıyla karşılıklı yüklenilen sorumluluğu büyük bir memnuniyetle izlemiştir.

Bu şekilde, Kongre aşağıdaki temel düşünceleri vurgulamaktadır:

a. Avrupa'nın mimarlık mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanısıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşılamaktadır. Bu nedenle yaşatılması çok önemlidir.

b. Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapılan ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.

c. Bu hazineler tüm Avrupa halklarının ortak varlığı olduğundan, bu halklar ihmal, kasıtlı yıkım, düzensiz yeni yapılaşma ve aşırı trafik gibi gittikçe artan tehlikelere karşı, onları korumak için ortak bir sorumluluğa sahiptirler.

d. Mimarlık ürünlerinin korunması marjinal bir sorun olarak değil, kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınmalıdır.

e. En önemli planlama kararlarını alan yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel bir sorumluluğu vardır ve fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirlerine yardımcı olmalıdırlar.

f. Eski alanların sağlıklılaştırılması olanak ölçüsünde, bölge sakinlerinin toplumsal kompozisyonunda köklü bir değişiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yararlardan tüm toplum kesimleri pay almalıdır.

g. Gerekli yasal ve yönetimsel önlemler tüm ülkelerde güçlendirilmeli ve daha etkin kılınmalıdır.

h. Mimarlık veya tarih açısından önemli binaların ve yörelerin restorasyon, uygulama ve bakım giderlerinin karşılanmasına katkıda bulunmak için yerel yönetimlere parasal yardım sağlanmalı, aynı biçimde özel mülk sahiplerine de parasal destek ve devletten yardım sunulmalıdır.

i. Mimarlık mirası ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır.

j. Kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız örgütler yüreklendirilmelidir.

k. Bugünün yeni yapıları yarının mirası olacağından, çağdaş mimarlığa yüksek kaliteli olması için her türlü çaba gösterilmelidir.

Avrupa Mimarlık Mirası Kartası'nda Bakanlar Komitesi'nin belirttiği gibi, üye devletlerin dayanışma ruhu içinde birbirini tutan politikalar izleyeceğini garanti altına almak Avrupa Konseyi'nin sorumluluğundadır. Bu nedenle tüm Avrupa ülkelerinde mimarlık ürünlerinin korunması için gösterilen aşamalar deneyim alışverişini özendirecek biçimde periyodik raporlar halinde sunulmalıdır.

Kongre hükümetleri, parlamentoları, ruhani ve kültürel kuruluşları, profesyonel enstitüleri, ticari, endüstriyel ve bağımsız birlikleri ve tüm vatandaşları bu bildirinin hedeflerini tüm güçleriyle desteklemeye ve bunların uygulanmasını sağlamak için her türlü çabayı göstermeye çağırmaktadır.

Şekil A. 3. Amsterdam Bildirgesi (1973)

Avrupa'nın yeri doldurulmaz mimarlık mirası, şimdi ve gelecekte tüm halklarının yaşamlarının zenginleştirilmesi için ancak bu yolla yaşatılabilir.

Kongre tartışmalar sonucu ortaya çıkan sonuç ve önerilerini aşağıda sunmaktadır.

Yeni bir koruma politikası ve bütünleşik koruma uygulanmazsa, toplumumuz çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasının çoğunu yitirmiş olduğunu görecektir. Koruma bugün tarihi park ve bahçelerin yanısıra, tarihi kentler, kentlerin eski mahalleleri ve geleneksel karakteri olan kent ve köyler için de gereklidir. Bu mimarlık ürünlerinin korunması en büyüğünden en alçak gönüllülerine kadar, günümüz yapılarını da unutmadan, kültürel değer taşıyan tüm yapıları çevreleriyle birlikte kapsayan geniş bir perspektif içinde görülebilir.

Mimarlık mirasının önemi ve onu koruma tartışmaları artık çok daha açıklıkla biliniyor. Ani toplumsal değişikliklere karşı bireylerin kimliklerini bulmalarına olanak veren çevreleri korumak, ya da yaşatmak zorundaysak, tarihsel sürekliliği korumamızın gerektiği kabul edilmelidir.

Çağdaş kent planlamasında eski kentlerin kentsel dokusunu karakterize eden insan ölçeğini, kapalı mekânları, işlevlerin etkileşimini ve toplumsal ve kültürel değişkenliği geri getirmek için bir çaba vardır. Fakat aynı zamanda eski yapıların korunmasının günümüz toplumunun ana ilgilerinden biri olarak kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunduğunun farkına varılmıştır. Tarihi yapılara çağdaş yaşamın gerekleriyle ilişkili yeni işlevler verilebileceği gösterilmiştir. Dahası, koruma, yetenek ve becerilerini yaşatıp geleceğe aktarmak zorunda olan sanatçı ve yüksek nitelikli zanaatçılara da gereksinme yaratmaktadır. Mevcut yerleşmelerin iyileştirilmesi aynı zamanda, tarımsal alanlara daha az el uzatılmasına ve koruma politikasının çok önemli bir üstünlüğü olarak, nüfus hareketlerini önlemeye, ya da büyük ölçüde azaltmaya da yardımcı olur.

Tüm bu nedenlerle, mimarlık mirasının korunması için yapılan tartışmalar bugün her zamankinden daha güçlüdür. Bununla beraber sağlam ve kalıcı bir temele oturtulmalı ve böylece esaslı bir araştırma konusu haline getirilerek tüm eğitimsel ve kültürel gelişim programlarının parçası olmalıdır.

Mimarlık mirasının korunması kentsel ve bölgesel planlamanın baş hedeflerinden biridir. Mimarlık mirasının korunması, yakın geçmişte sık sık olduğu gibi, ikincil bir kaygı, ya da anlık eylemler gerektiren bir çalışma gibi ele alınmak yerine, kentsel ve bölgesel planlamanın bütünleyici bir parçası haline gelmelidir. Yani korumacılarla planlama sorumluları arasında sürekli bir diyalog kaçınılmazdır.

Plancılar tüm alanların aynı olmadığını ve bu nedenle de kendi özel niteliklerine göre ele alınmak zorunda olduklarının bilincinde olmalıdırlar. Mimarlık mirasının estetik ve kültürel değerlerinin gerektirdiklerinin bilinmesi eski mimarlık kompleksleri için özel hedef ve planlama kurallarının benimsenmesine yol açmalıdır.

Sıradan planlama yönetmeliklerini ve tarihsel yapıları koruma amaçlı özel kuralları, birbirine uyarlamaksızın, yalnızca birlikte uygulamak yeterli değildir. Gereken bütünleşmeyi olası kılmak için, çevrelerindeki koruma bölgelerini de belirleyerek, yapıların, mimarlık komplekslerinin ve sitlerin envanterlerini hazırlamak şarttır. Bu envanter, koruma değeri taşıyan yapı ve bölgelere kişilerin dikkatini çekmek amacıyla, özellikle de kent ve ülke planlamasından sorumlu bölgesel ve yerel yetkili ve görevlilere ulaştırılmalıdır. Böyle bir envanter, mekân yönetimindeki esaslı bir niteliksel öğe olarak koruma için gerçekçi bir temel oluşturacaktır.

Bölgesel planlama politikası, mimarlık mirasının korunmasını hesaba katmalı ve ona katkıda bulunmalıdır. Bu, özellikle nüfus azalmasını denetlemek ve dolayısıyla eski yapıların bozulmasını önlemek amacıyla, yeni etkinliklerin ekonomik çöküntü içinde bulunan bölgelerde yerleşmesini teşvik edebilir. Buna ek olarak, kent çevresindeki alanların gelişim kararları eski mahallelerin üzerindeki baskıyı hafifletecek bir biçimde yönlendirilebilir; burada ulaşım ve çalışma politikaları, birde kentsel etkinliklerin odak noktalarının daha iyi bir dağılımının sağlanması, mimarlık mirasının korunması üzerinde önemli bir etki oluşturabilir.

Kalıcı bir koruma politikasının eksiksiz gelişmesi yerel kültürlerin dikkate alınmasının yanısıra, geniş çaplı bir merkezden uzaklaştırma önlemi de gerektirir. Bu planlama kararının alındığı tüm düzeylerde

Şekil A. 3. (Devam) Amsterdam Bildirgesi (1973)

(merkezi, bölgesel, yerel) koruma çalışmalarından sorumlu kişiler bulunması gerektiği anlamına gelir. Bununla birlikte, mimarlık mirasının korunması sadece uzmanlara ait bir konu olmamalıdır. Kamuoyu desteği şarttır. Halk eksiksiz ve yansız bilgi alarak, envanterlerin oluşturulmasından kararların hazırlanmasına kadar, işin her aşamasında gerçekten de rol almalıdır.

Son olarak, mimarlık mirasının korunması, niteliksel ölçütlere ve doğru oranlara hak ettiği önemi veren ve çok sık olarak kısa vadeli kaygılar, teknolojiye dar görüşlü bir yaklaşım, yani kısaca modası geçmiş bir bakışın hakim olduğu seçenek ve hedefleri bundan sonra reddedebilme olanağı sağlayacak olan yeni, uzun vadeli bir yaklaşım özelliği taşımak zorundadır.

Bütünleşik koruma yerel yetkililerin sorumluluğunu da kapsar ve yurttaşların katılımını gerektirir.

Yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel ve yaygın sorumlulukları olmalıdır. Bütünleşik koruma ilkelerini uygularken, kentsel ve kırsal topluluklardaki mevcut toplumsal ve fiziksel gerçeklerin sürekliliğini de hesaba katmak zorundadırlar. Gelecek geçmişin pahasına kurulamaz ve kurulmamalıdır.

İnsan yapısı çevreye akıllı, duyarlı ve ekonomik bir saygıyla yaklaşan böyle bir politikayı uygulamak için yerel yetkililer;

- kentsel ve kırsal dokuyu, onların yapısını, karmaşık işlevlerini, inşa edilmiş ve açık mekanların mimarlık ve mekânsal özelliklerini konu alan bir çalışmayı temel olarak kullanmalı;
- yapılara, onların karakterine, saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalı;
- (eğitimsel, yönetimsel ve tıbbi) kamu hizmetlerinin gelişimi üzerinde yapılan uzun vadeli incelemelerin, aşırı boyutların bunların nitelik ve etkinliklerini zedelediğini gösterdiğini bilmeli;
- böyle bir politika için bütçelerin uygun bir bölümünü ayırmalıdırlar. Bu bağlamda, hükümetlerden özellikle bu cins amaçlar için ayrılmış kaynakların yaratılmasını istemelidirler. Bireylere ve çeşitli kuruluşlara yerel yönetimlerce verilen karşılıklı ve karşılıksız krediler onların katılımını ve parasal bağlantılarını canlandırmayı hedef almalıdır;
- mimarlık mirasını ilgilendiren her türlü konu ile uğraşmak üzere temsilciler atamalı;
- yapıların o sıradaki kullanıcılarıyla esas sahiplen arasında doğrudan doğruya bağlar kurulmasını sağlayacak özel, ticari olmayan acenteler kurmalı;
- restorasyon ve iyileştirme çalışmaları için gönüllü kuruluşların oluşumunu ve etkin işleyişini kolaylaştırmalıdırlar.

Yerel yönetimler, koruma planları ile ilgilenen grupların görüşlerini araştırmak için kullandıkları danışma tekniklerini geliştirmeli ve planlamanın ilk aşamalarından itibaren bu görüşleri hesaba katmalıdırlar. Halkı bilgilendirme çabalarının bir bölümü olarak, yerel yetkililerin kararlarını açıkça anlaşılır bir dil kullanarak halka sunmalı ve böylece yörede yaşayanlar bu kararların nedenlerini öğrenip, tartışıp değerlendirebilmelidirler. Halkın konuları birlikte inceleyebilmesine olanak veren toplantı yerleri sağlanmalıdır.

Bu politikanın bir parçası olarak, halk toplantıları, sergiler, halk oylamaları, iletişim araçlarının kullanımı gibi yöntemler ve tüm diğer uygun yöntemlerin uygulanması her zaman başvurulan uygulamalar haline gelmelidir.

Gençlerin çevre sorunlarında eğitilmeleri ve koruma görevlerine katılmaları en önemli toplumsal gerekliliklerden biridir.

Gruplar ya da bireylerce ileriye sürülen tamamlayıcı öneri veya seçenekler, planlamacıya önemli bir katkı olarak düşünülmelidir. Yerel yönetimler birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabilirler. Bu nedenle tüm kullanıma açık kurallardan yararlanarak sürekli bir bilgi alışverişi oluşturmalıdırlar.

Şekil A. 3. (Devam) Amsterdam Bildirgesi (1973)

Herhangi bir bütünleşik koruma politikasının başarıya ulaşması toplumsal etkenlerin göz önüne alınmasına bağlıdır.

Bir koruma politikası aynı zamanda mimarlık mirasının toplumsal yaşamla bütünleşmesi anlamına da gelir.

Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil, onların kullanım değeriyle de ölçülmelidir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir.

Mimarlık mirasının bir bölümünü oluşturan bir yapı kompleksinin iyileştirilmesi, mevcut alt yapı üzerine yeni yapılaşmadan, ya da daha önce gelişmemiş bir alanda yeni bir kompleks yapılmasından daha ucuza gelebilir. Toplumsal sonuçları oldukça farklı olan bu üç çözümün maliyetleri karşılaştırıldığında, toplumsal maliyetleri gözden kaçırmamak önemlidir. Bunlar yalnızca mal sahipleri ve kiracıları değil, o bölgede canlılığı sağlayan ve koruyan zanaatkar, tüccar ve yüklenicileri de ilgilendirir.

Kamu yetkilileri restore edilmiş ve iyileştirilmiş bölgelerdeki sakinlerin artan kiraları ödeyememeleri, orayı terk etmek zorunda bırakılmaları gibi sonuçlar veren serbest piyasa yasalarını önlemek için, düşük maliyetli yerleşmelerde zaten yaptıkları gibi, ekonomik etkenlerin etkisini azaltmak üzere araya girmelidirler. Parasal müdahaleler, kira üst sınırlarının sabitleştirilmesiyle bağlantılı olarak mal sahiplerine yapılacak restorasyon giderleri yardımı ile, eski ve yeni kiralar arasındaki farkı tümüyle, ya da kısmen karşılayacak biçimde kiracılara yapılacak para yardımı arasında bir denge oluşturmayı hedef almalıdır.

Halkın programların hazırlanmasına katılmasına olanak tanımak için, onlara bir yandan korunacak yapıların tarihsel ve mimari değerini anlatarak, diğer yandan da sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek durumu anlamaları için gerekli gerçekler ortaya konmalıdır.

Bu katılım en önemlisidir çünkü iş artık birkaç öncelikli yapının restore edilmesi değil bölgelerin tümüyle iyileştirilmesi olayıdır. İnsanların kültürle ilgilenmesini sağlamaya yönelik bu pratik yöntem, hatırı sayılır bir toplumsal yarar getirecektir.

Bütünleşik koruma yasal ve yönetimsel önlemler alınmasını gerektirir.

Mimari miras kavramı yavaş yavaş tarihsel tek yapıdan kentsel ve kırsal mimarlık komplekslerine ve daha yakın tarihi mimarlık eserlerine doğru genişletildiği için, yönetimsel kaynaklarda bir artışla bağıntılı olarak geniş kapsamlı bir yasal reform yapılması etkili eylemin ön koşulu olmuştur.

Bu reform, bölgesel planlama yasalarını mimarlık mirasının korunması ile ilgili yasalarla birlikte uygulama gerekliliği ile yönlendirilmelidir. Bu sonuncusu (koruma yasaları), mimarlık mirasının ve bütünleşik koruma hedeflerinin yeni bir tanımını getirmelidir.

Bunlara ek olarak, aşağıdaki konulara ilişkin özel işlemler tasarlamak zorundadır:

- Mimari komplekslerin saptanıp, çizimlerinin yapılması;
- koruyucu dış bölgelerin ve bunların içinde geçerli olan ve halkı ilgilendiren kısıtlamaların belirlenmesi;
- bütünleşik koruma şemalarının hazırlanması ve bunların gerektirdiklerinin planlama politikaları içine alınması;
- projelerin onaylanması ve işi yürütmek için yetki alınması.

Bunlara ek olarak, gerekli yasal hazırlıklar yapılarak aşağıdaki maddeler gerçekleştirilmelidir:

- kentsel planlama için sağlanan bütçe kaynaklarının iyileştirme ve yeni gelişme arasında dengeli olarak paylaştırılacağını garantilemek;
- eski bir yapıyı iyileştirmeye karar veren yurttaşlara en azından yeni yapılaşma için yararlandıkları kadar parasal destek vermek;

Şekil A.3. (Devam) Amsterdam Bildirgesi (1973)

- devlet ve kamu yetkililerinin parasal destek sistemini yeni bütünleşik koruma politikasının ışığında yeniden gözden geçirmek.

Yapı yasa, yönetmelik ve kurallarının uygulaması, olabildiğince bütünleşik koruma gerekliliklerini karşılayacak şekilde gevşetilmelidir.

Yetkililerin çalışma kapasitesini arttırmak için yönetimin yapısını yeniden gözden geçirerek kültür mirasından sorumlu departmanların uygun düzeylerde örgütlendiğini ve yeterli sayıda nitelikli personelle gerekli bilimsel, teknik ve parasal kaynakların onların emrine verildiğini garanti altına almak şarttır.

Bu departmanlar yerel yetkililere yardım etmeli, bölge planlama bürolarıyla işbirliği yapmalı ve kamu özel kuruluşlarıyla sürekli ilişki içinde olmalıdırlar.

Bütünleşik koruma uygun parasal araçların varlığını gerektirir.

Tüm ülkelerde uygulanabilecek bir parasal politikayı tanımlamak ya da planlama sürecindeki farklı önlemlerin sonuçlarını değerlendirmek, bunların karşılıklı yankıları nedeniyle zordur.

Dahası, bu sürecin kendisine toplumun güncel yapısından doğan dış etkenler hakimdir.

Her devletin kendi parasal yöntem ve araçlarını gözden geçirmesi uygundur. Yine de Avrupa'da korumaya ayrılmış parasal kaynakları yeterli olan çok az ülke olduğu kesinlikle söylenebilir. Hiçbir Avrupa ülkesinin bir bütünleşik koruma politikasının ekonomik gereklerini yerine getirecek ideal yönetimsel işleyişe henüz sahip olmadığı da açıkça ortadadır.

Bütünleşik korumanın ekonomik sorunlarını çözebilmek için şu etken önemlidir: yeni yapıların çevreleriyle uyum içinde olmalarını sağlayacak bazı hacimsel ve boyutsal (yükseklik, arazi kullanım katsayısı vb.) kısıtlamalar getirecek bir yasa hazırlamak.

Planlama yönetmelikleri, artan yoğunlukları caydırıcı rol oynamalı ve yeni gelişme yerine iyileştirme çalışmalarını özendirmelidir.

Koruma programlarının baskılarından kaynaklanan fazla maliyeti belirleyecek yöntemler gözden geçirilmelidir. Olanak olduğunca, bu restorasyon çalışmasını yürütmek zorunda olan mal sahiplerinin fazla maliyeti (ne fazlasını, ne eksiğini) karşılayabilmelerine yardım etmek için yeterli kaynaklar bulunmalıdır.

Eğer fazla maliyeti karşılayacak böyle bir yardım sistemi kabul edilirse, tabii ki, bu yararın vergi-lendirilmeyle azaltılmasına da özen göstermek gerekecektir. Aynı ilke, tarihsel ve mimari önem taşıyan yıpranmış yapı topluluklarına da uygulanmalıdır. Bu toplumsal dengenin yeniden kurulmasını sağlayacaktır.

Yeni yapılara sağlanan para ve vergi kolaylıkları, aynı oranda eski yapıların bakım ve korunumu için de sağlanmalıdır. Daha önce fazla maliyet karşılığında ödenmiş bir yardım varsa tabii ki gösterilecek kolaylık daha az olacaktır.

Yetkililer, yerel yetkililere, ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli parayı sağlayarak döner sermayeler kurmalı ve onları özendirmelidir. Bu özellikle, bu cins programların böyle çekici bir mal varlığı karşısındaki yüksek talepten doğan değer artışları yoluyla kısa, ya da uzun vadede kendini finanse edebilir hale gelebileceği bölgelerde uygulanabilir.

Yine de, tüm özel parasal kaynakları özellikle de endüstriden gelenleri teşvik etmek çok önemlidir. Sayısız özel girişim, ulusal ya da yerel düzeydeki yetkililerle birlikte oynayabilecekleri yararlı rolü ortaya koymuştur.

Bütünleşik koruma restorasyon ve iyileştirme yöntem ve teknikleri daha iyi araştırılmalı ve kapsamları genişletilmelidir.

Önemli tarihi kompleksler için geliştirilmiş olan özel teknikler bundan böyle daha az sanatsal üstünlüğe sahip olan birçok yapı ve komplekste de uygulanmalıdır.

Şekil A. 3. (Devam) Amsterdam Bildirgesi (1973)

Geleneksel yapı malzemelerinin bulunabilmesi ve geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini garanti altına alacak adımlar atılmalıdır.

Mimarlık mirasının sürekli bakımının yapılması, uzun vadede masraflı iyileştirme işlemlerini önleyecektir.

Her iyileştirme şeması uygulanmaya başlanmadan önce iyice incelenmelidir. Aynı zamanda malzeme ve tekniklerle ilgili kapsamlı bir belge toplama çalışması ve giderlerin bir analizi yapılmalıdır. Bu belgeler toplanıp uygun merkezlerde bulundurulmalıdır.

Koruma için kullanılan yöntem ve tekniklerin bir katalogunu derlemek için araştırmaya girişilmeli, bu amaçla bilimsel kurumlar oluşturulmalı ve bunlar aralarında yakın bir işbirliği içinde bulunmalıdır. Bu katalog hazır bulundurulmalı ve restorasyon ve iyileştirme uygulamalarının düzeyini yükseltmek isteyenlere dağıtılmalıdır.

Nitelikli personel üretmek için daha iyi eğitim programlarına esaslı bir gereksinme vardır. Bu programlar, esnek, çok disiplini kapsayan nitelikte olmalı ve yerinde uygulamaya yönelik deneyim kazanılabilecek kursları da içermelidir.

Bilgi, deneyim ve eğitilen elemanların uluslararası değişimi, tüm ilgili personelin eğitimi için gerekli bir öğedir.

Bu, koruma programları hazırlamak için gerekli plancı, mimar, teknisyen ve zanaatçı birikimini yaratmaya ve yok olma tehlikesi içinde olan restorasyon çalışmalarına özgü zanaatçıların yaşatılacağını garanti altına almaya yardımcı olmalıdır.

Nitelik kazanma, çalışma koşulları, ücret, iş güvenliği ve toplumsal statü fırsatları, gençlerin restorasyon ve iyileştirme çalışmalarıyla bağlantılı disiplinleri seçip sürdürmelerini sağlayacak kadar çekici olmalıdır.

Bunun yanısıra, tüm düzeylerdeki eğitim programlarından sorumlu olan yetkililer, gençlerin ilgisini koruma disiplinlerine çekmek için çaba göstermelidirler.

Mimarlar Odası 1989 yıllığından alınmıştır.

Şekil A.3. (Devam) Amsterdam Bildirgesi (1973)

The Burra Charter

(The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013)

Preamble

Considering the International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (Venice 1964), and the Resolutions of the 5th General Assembly of the International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) (Moscow 1978), the Burra Charter was adopted by Australia ICOMOS (the Australian National Committee of ICOMOS) on 19 August 1979 at Burra, South Australia. Revisions were adopted on 23 February 1981, 23 April 1988, 26 November 1999 and 31 October 2013.

The Burra Charter provides guidance for the conservation and management of places of cultural significance (cultural heritage places), and is based on the knowledge and experience of Australia ICOMOS members.

Conservation is an integral part of the management of places of cultural significance and is an ongoing responsibility.

Who is the Charter for?

The Charter sets a standard of practice for those who provide advice, make decisions about, or undertake works to places of cultural significance, including owners, managers and custodians.

Using the Charter

The Charter should be read as a whole. Many articles are interdependent.

The Charter consists of:

- Definitions — Article 1
- Conservation Principles — Articles 2–13
- Conservation Processes — Articles 14–25
- Conservation Practices — Articles 26–34
- The Burra Charter Process flow chart.

The key concepts are included in the Conservation Principles section and these are further developed in the Conservation Processes and Conservation Practice sections. The flow chart explains the Burra Charter Process (Article 6) and is an integral part of the Charter. Explanatory Notes also form part of the Charter.

The Charter is self-contained, but aspects of its use and application are further explained, in a series of Australia ICOMOS Practice Notes, in *The Illustrated Burra Charter*, and in other guiding documents available from the Australia ICOMOS web site: australia.icomos.org.

What places does the Charter apply to?

The Charter can be applied to all types of places of cultural significance including natural, Indigenous and historic places with cultural values.

The standards of other organisations may also be relevant. These include the *Australian Natural Heritage Charter*, *Ask First: a guide to respecting Indigenous heritage places and values* and *Significance 2.0: a guide to assessing the significance of collections*.

National and international charters and other doctrine may be relevant. See australia.icomos.org.

Why conserve?

Places of cultural significance enrich people's lives, often providing a deep and inspirational sense of connection to community and landscape, to the past and to lived experiences. They are historical records, that are important expressions of Australian identity and experience. Places of cultural significance reflect the diversity of our communities, telling us about who we are and the past that has formed us and the Australian landscape. They are irreplaceable and precious.

These places of cultural significance must be conserved for present and future generations in accordance with the principle of inter-generational equity.

The Burra Charter advocates a cautious approach to change: do as much as necessary to care for the place and to make it useable, but otherwise change it as little as possible so that its cultural significance is retained.

Şekil A.4. Burra Tüzüğü (1979)

Articles

Explanatory Notes

Article 1. Definitions

For the purposes of this Charter:

1.1 *Place* means a geographically defined area. It may include elements, objects, spaces and views. Place may have tangible and intangible dimensions.

Place has a broad scope and includes natural and cultural features. Place can be large or small: for example, a memorial, a tree, an individual building or group of buildings, the location of an historical event, an urban area or town, a cultural landscape, a garden, an industrial plant, a shipwreck, a site with in situ remains, a stone arrangement, a road or travel route, a community meeting place, a site with spiritual or religious connections.

1.2 *Cultural significance* means aesthetic, historic, scientific, social or spiritual value for past, present or future generations.

Cultural significance is embodied in the *place* itself, its *fabric*, *setting*, *use*, *associations*, *meanings*, records, *related places* and *related objects*.

Places may have a range of values for different individuals or groups.

The term cultural significance is synonymous with cultural heritage significance and cultural heritage value.

Cultural significance may change over time and with use.

Understanding of cultural significance may change as a result of new information.

1.3 *Fabric* means all the physical material of the *place* including elements, fixtures, contents and objects.

Fabric includes building interiors and sub-surface remains, as well as excavated material.

Natural elements of a place may also constitute fabric. For example the rocks that signify a Dreaming place.

Fabric may define spaces and views and these may be part of the significance of the place.

1.4 *Conservation* means all the processes of looking after a *place* so as to retain its *cultural significance*.

See also Article 14.

1.5 *Maintenance* means the continuous protective care of a *place*, and its *setting*.

Maintenance is to be distinguished from repair which involves *restoration* or *reconstruction*.

Examples of protective care include:

- maintenance — regular inspection and cleaning of a place, e.g. mowing and pruning in a garden;
- repair involving restoration — returning dislodged or relocated fabric to its original location e.g. loose roof gutters on a building or displaced rocks in a stone bora ring;
- repair involving reconstruction — replacing decayed fabric with new fabric

1.6 *Preservation* means maintaining a *place* in its existing state and retarding deterioration.

It is recognised that all places and their elements change over time at varying rates.

1.7 *Restoration* means returning a *place* to a known earlier state by removing accretions or by reassembling existing elements without the introduction of new material.

1.8 *Reconstruction* means returning a *place* to a known earlier state and is distinguished from *restoration* by the introduction of new material.

New material may include recycled material salvaged from other places. This should not be to the detriment of any place of cultural significance.

1.9 *Adaptation* means changing a *place* to suit the existing *use* or a proposed use.

1.10 *Use* means the functions of a *place*, including the activities and traditional and customary practices that may occur at the place or are dependent on the place.

Use includes for example cultural practices commonly associated with Indigenous peoples such as ceremonies, hunting and fishing, and fulfillment of traditional obligations. Exercising a right of access may be a use.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

1.11 *Compatible use* means a *use* which respects the *cultural significance* of a *place*. Such a use involves no, or minimal, impact on cultural significance.

1.12 *Setting* means the immediate and extended environment of a *place* that is part of or contributes to its *cultural significance* and distinctive character.

1.13 *Related place* means a *place* that contributes to the *cultural significance* of another place.

1.14 *Related object* means an object that contributes to the *cultural significance* of a *place* but is not at the place.

1.15 *Associations* mean the connections that exist between people and a *place*.

1.16 *Meanings* denote what a *place* signifies, indicates, evokes or expresses to people.

1.17 *Interpretation* means all the ways of presenting the *cultural significance* of a *place*.

Explanatory Notes

Setting may include: structures, spaces, land, water and sky; the visual setting including views to and from the place, and along a cultural route; and other sensory aspects of the setting such as smells and sounds. Setting may also include historical and contemporary relationships, such as use and activities, social and spiritual practices, and relationships with other places, both tangible and intangible.

Objects at a place are encompassed by the definition of place, and may or may not contribute to its cultural significance.

Associations may include social or spiritual values and cultural responsibilities for a place.

Meanings generally relate to intangible dimensions such as symbolic qualities and memories.

Interpretation may be a combination of the treatment of the fabric (e.g. maintenance, restoration, reconstruction); the use of and activities at the place; and the use of introduced explanatory material.

Conservation Principles

Article 2. Conservation and management

2.1 *Places* of *cultural significance* should be conserved.

2.2 The aim of *conservation* is to retain the *cultural significance* of a *place*.

2.3 *Conservation* is an integral part of good management of *places* of *cultural significance*.

2.4 *Places* of *cultural significance* should be safeguarded and not put at risk or left in a vulnerable state.

Article 3. Cautious approach

3.1 *Conservation* is based on a respect for the existing *fabric*, *use*, *associations* and *meanings*. It requires a cautious approach of changing as much as necessary but as little as possible.

The traces of additions, alterations and earlier treatments to the fabric of a place are evidence of its history and uses which may be part of its significance. Conservation action should assist and not impede their understanding.

3.2 Changes to a *place* should not distort the physical or other evidence it provides, nor be based on conjecture.

Article 4. Knowledge, skills and techniques

4.1 *Conservation* should make use of all the knowledge, skills and disciplines which can contribute to the study and care of the *place*.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

4.2 Traditional techniques and materials are preferred for the *conservation* of significant *fabric*. In some circumstances modern techniques and materials which offer substantial conservation benefits may be appropriate.

Explanatory Notes

The use of modern materials and techniques must be supported by firm scientific evidence or by a body of experience.

Article 5. Values

5.1 *Conservation* of a *place* should identify and take into consideration all aspects of cultural and natural significance without unwarranted emphasis on any one value at the expense of others.

Conservation of places with natural significance is explained in the Australian Natural Heritage Charter. This Charter defines natural significance to mean the importance of ecosystems, biodiversity and geodiversity for their existence value or for present or future generations, in terms of their scientific, social, aesthetic and life-support value.

In some cultures, natural and cultural values are indivisible.

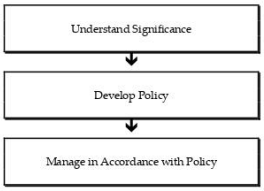
5.2 Relative degrees of *cultural significance* may lead to different *conservation* actions at a place.

A cautious approach is needed, as understanding of cultural significance may change. This article should not be used to justify actions which do not retain cultural significance.

Article 6. Burra Charter Process

6.1 The *cultural significance* of a *place* and other issues affecting its future are best understood by a sequence of collecting and analysing information before making decisions. Understanding cultural significance comes first, then development of policy and finally management of the place in accordance with the policy. This is the Burra Charter Process.

The Burra Charter Process, or sequence of investigations, decisions and actions, is illustrated below and in more detail in the accompanying flow chart which forms part of the Charter.

6.2 Policy for managing a *place* must be based on an understanding of its *cultural significance*.

6.3 Policy development should also include consideration of other factors affecting the future of a *place* such as the owner's needs, resources, external constraints and its physical condition.

6.4 In developing an effective policy, different ways to retain *cultural significance* and address other factors may need to be explored.

Options considered may include a range of uses and changes (e.g. adaptation) to a place.

6.5 Changes in circumstances, or new information or perspectives, may require reiteration of part or all of the Burra Charter Process.

Article 7. Use

7.1 Where the *use* of a *place* is of *cultural significance* it should be retained.

7.2 A *place* should have a *compatible use*.

The policy should identify a use or combination of uses or constraints on uses that retain the cultural significance of the place. New use of a place should involve minimal change to significant fabric and use; should respect associations and meanings; and where appropriate should provide for continuation of activities and practices which contribute to the cultural significance of the place.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

Explanatory Notes

Article 8. Setting

Conservation requires the retention of an appropriate *setting*. This includes retention of the visual and sensory setting, as well as the retention of spiritual and other cultural relationships that contribute to the *cultural significance* of the *place*.

New construction, demolition, intrusions or other changes which would adversely affect the setting or relationships are not appropriate.

Setting is explained in Article 1.12.

Article 9. Location

9.1 The physical location of a *place* is part of its *cultural significance*. A building, work or other element of a place should remain in its historical location. Relocation is generally unacceptable unless this is the sole practical means of ensuring its survival.

9.2 Some buildings, works or other elements of *places* were designed to be readily removable or already have a history of relocation. Provided such buildings, works or other elements do not have significant links with their present location, removal may be appropriate.

9.3 If any building, work or other element is moved, it should be moved to an appropriate location and given an appropriate *use*. Such action should not be to the detriment of any *place* of *cultural significance*.

Article 10. Contents

Contents, fixtures and objects which contribute to the *cultural significance* of a *place* should be retained at that place. Their removal is unacceptable unless it is: the sole means of ensuring their security and *preservation*; on a temporary basis for treatment or exhibition; for cultural reasons; for health and safety; or to protect the place. Such contents, fixtures and objects should be returned where circumstances permit and it is culturally appropriate.

For example, the repatriation (returning) of an object or element to a place may be important to Indigenous cultures, and may be essential to the retention of its cultural significance.

Article 28 covers the circumstances where significant fabric might be disturbed, for example, during archaeological excavation.

Article 33 deals with significant fabric that has been removed from a place.

Article 11. Related places and objects

The contribution which *related places* and *related objects* make to the *cultural significance* of the *place* should be retained.

Article 12. Participation

Conservation, interpretation and management of a *place* should provide for the participation of people for whom the place has significant *associations* and *meanings*, or who have social, spiritual or other cultural responsibilities for the place.

Article 13. Co-existence of cultural values

Co-existence of cultural values should always be recognised, respected and encouraged. This is especially important in cases where they conflict.

For some places, conflicting cultural values may affect policy development and management decisions. In Article 13, the term cultural values refers to those beliefs which are important to a cultural group, including but not limited to political, religious, spiritual and moral beliefs. This is broader than values associated with cultural significance.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

Explanatory Notes

Conservation Processes

Article 14. Conservation processes

Conservation may, according to circumstance, include the processes of: retention or reintroduction of a *use*; retention of *associations* and *meanings*; *maintenance*, *preservation*, *restoration*, *reconstruction*, *adaptation* and *interpretation*; and will commonly include a combination of more than one of these. Conservation may also include retention of the contribution that *related places* and *related objects* make to the *cultural significance* of a *place*.

Conservation normally seeks to slow deterioration unless the significance of the place dictates otherwise. There may be circumstances where no action is required to achieve conservation.

Article 15. Change

15.1 Change may be necessary to retain *cultural significance*, but is undesirable where it reduces cultural significance. The amount of change to a *place* and its *use* should be guided by the *cultural significance* of the place and its appropriate *interpretation*.

When change is being considered, including for a temporary use, a range of options should be explored to seek the option which minimises any reduction to its cultural significance.

It may be appropriate to change a place where this reflects a change in cultural meanings or practices at the place, but the significance of the place should always be respected.

15.2 Changes which reduce *cultural significance* should be reversible, and be reversed when circumstances permit.

Reversible changes should be considered temporary. Non-reversible change should only be used as a last resort and should not prevent future conservation action.

15.3 Demolition of significant *fabric* of a *place* is generally not acceptable. However, in some cases minor demolition may be appropriate as part of *conservation*. Removed significant fabric should be reinstated when circumstances permit.

15.4 The contributions of all aspects of *cultural significance* of a *place* should be respected. If a place includes *fabric*, *uses*, *associations* or *meanings* of different periods, or different aspects of cultural significance, emphasising or interpreting one period or aspect at the expense of another can only be justified when what is left out, removed or diminished is of slight cultural significance and that which is emphasised or interpreted is of much greater cultural significance.

Article 16. Maintenance

Maintenance is fundamental to *conservation*. Maintenance should be undertaken where *fabric* is of *cultural significance* and its maintenance is necessary to retain that *cultural significance*.

Maintaining a place may be important to the fulfilment of traditional laws and customs in some Indigenous communities and other cultural groups.

Article 17. Preservation

Preservation is appropriate where the existing *fabric* or its condition constitutes evidence of *cultural significance*, or where insufficient evidence is available to allow other *conservation* processes to be carried out.

Preservation protects fabric without obscuring evidence of its construction and use. The process should always be applied:

- where the evidence of the fabric is of such significance that it should not be altered; or
- where insufficient investigation has been carried out to permit policy decisions to be taken in accord with Articles 26 to 28.

New work (e.g. stabilisation) may be carried out in association with preservation when its purpose is the physical protection of the fabric and when it is consistent with Article 22.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

Explanatory Notes

Article 18. Restoration and reconstruction

Restoration and *reconstruction* should reveal culturally significant aspects of the *place*.

Article 19. Restoration

Restoration is appropriate only if there is sufficient evidence of an earlier state of the *fabric*.

Article 20. Reconstruction

20.1 *Reconstruction* is appropriate only where a *place* is incomplete through damage or alteration, and only where there is sufficient evidence to reproduce an earlier state of the *fabric*. In some cases, reconstruction may also be appropriate as part of a *use* or practice that retains the *cultural significance* of the place.

Places with social or spiritual value may warrant reconstruction, even though very little may remain (e.g. only building footings or tree stumps following fire, flood or storm). The requirement for sufficient evidence to reproduce an earlier state still applies.

20.2 *Reconstruction* should be identifiable on close inspection or through additional *interpretation*.

Article 21. Adaptation

21.1 *Adaptation* is acceptable only where the adaptation has minimal impact on the *cultural significance* of the *place*.

Adaptation may involve additions to the place, the introduction of new services, or a new use, or changes to safeguard the place. Adaptation of a place for a new use is often referred to as 'adaptive re-use' and should be consistent with Article 7.2.

21.2 *Adaptation* should involve minimal change to significant *fabric*, achieved only after considering alternatives.

Article 22. New work

22.1 New work such as additions or other changes to the *place* may be acceptable where it respects and does not distort or obscure the *cultural significance* of the place, or detract from its *interpretation* and appreciation.

New work should respect the significance of a place through consideration of its siting, bulk, form, scale, character, colour, texture and material. Imitation should generally be avoided.

22.2 New work should be readily identifiable as such, but must respect and have minimal impact on the *cultural significance* of the *place*.

New work should be consistent with Articles 3, 5, 8, 15, 21 and 22.1.

Article 23. Retaining or reintroducing use

Retaining, modifying or reintroducing a significant *use* may be appropriate and preferred forms of *conservation*.

These may require changes to significant fabric but they should be minimised. In some cases, continuing a significant use, activity or practice may involve substantial new work.

Article 24. Retaining associations and meanings

24.1 Significant *associations* between people and a *place* should be respected, retained and not obscured. Opportunities for the *interpretation*, commemoration and celebration of these associations should be investigated and implemented.

For many places associations will be linked to aspects of use, including activities and practices.

Some associations and meanings may not be apparent and will require research.

24.2 Significant *meanings*, including spiritual values, of a *place* should be respected. Opportunities for the continuation or revival of these meanings should be investigated and implemented.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

Explanatory Notes

Article 25. Interpretation

The *cultural significance* of many *places* is not readily apparent, and should be explained by *interpretation*. Interpretation should enhance understanding and engagement, and be culturally appropriate.

In some circumstances any form of interpretation may be culturally inappropriate.

Conservation Practice

Article 26. Applying the Burra Charter Process

26.1 Work on a *place* should be preceded by studies to understand the place which should include analysis of physical, documentary, oral and other evidence, drawing on appropriate knowledge, skills and disciplines.

The results of studies should be kept up to date, regularly reviewed and revised as necessary.

26.2 Written statements of *cultural significance* and policy for the *place* should be prepared, justified and accompanied by supporting evidence. The statements of significance and policy should be incorporated into a management plan for the place.

Policy should address all relevant issues, e.g. use, interpretation, management and change.

A management plan is a useful document for recording the Burra Charter Process, i.e. the steps in planning for and managing a place of cultural significance (Article 6.1 and flow chart). Such plans are often called conservation management plans and sometimes have other names.

The management plan may deal with other matters related to the management of the place.

26.3 Groups and individuals with *associations* with the *place* as well as those involved in its management should be provided with opportunities to contribute to and participate in identifying and understanding the *cultural significance* of the place. Where appropriate they should also have opportunities to participate in its *conservation* and management.

26.4 Statements of *cultural significance* and policy for the *place* should be periodically reviewed, and actions and their consequences monitored to ensure continuing appropriateness and effectiveness.

Monitor actions taken in case there are also unintended consequences.

Article 27. Managing change

27.1 The impact of proposed changes, including incremental changes, on the *cultural significance* of a *place* should be assessed with reference to the statement of significance and the policy for managing the place. It may be necessary to modify proposed changes to better retain cultural significance.

27.2 Existing *fabric*, *use*, *associations* and *meanings* should be adequately recorded before and after any changes are made to the *place*.

Article 28. Disturbance of fabric

28.1 Disturbance of significant *fabric* for study, or to obtain evidence, should be minimised. Study of a *place* by any disturbance of the fabric, including archaeological excavation, should only be undertaken to provide data essential for decisions on the *conservation* of the place, or to obtain important evidence about to be lost or made inaccessible.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Articles

28.2 Investigation of a *place* which requires disturbance of the *fabric*, apart from that necessary to make decisions, may be appropriate provided that it is consistent with the policy for the place. Such investigation should be based on important research questions which have potential to substantially add to knowledge, which cannot be answered in other ways and which minimises disturbance of significant fabric.

Article 29. Responsibility

The organisations and individuals responsible for management and decisions should be named and specific responsibility taken for each decision.

Article 30. Direction, supervision and implementation

Competent direction and supervision should be maintained at all stages, and any changes should be implemented by people with appropriate knowledge and skills.

Article 31. Keeping a log

New evidence may come to light while implementing policy or a plan for a *place*. Other factors may arise and require new decisions. A log of new evidence and additional decisions should be kept.

Article 32. Records

32.1 The records associated with the *conservation* of a *place* should be placed in a permanent archive and made publicly available, subject to requirements of security and privacy, and where this is culturally appropriate.

32.2 Records about the history of a *place* should be protected and made publicly available, subject to requirements of security and privacy, and where this is culturally appropriate.

Article 33. Removed fabric

Significant *fabric* which has been removed from a *place* including contents, fixtures and objects, should be catalogued, and protected in accordance with its *cultural significance*.

Where possible and culturally appropriate, removed significant fabric including contents, fixtures and objects, should be kept at the place.

Article 34. Resources

Adequate resources should be provided for *conservation*.

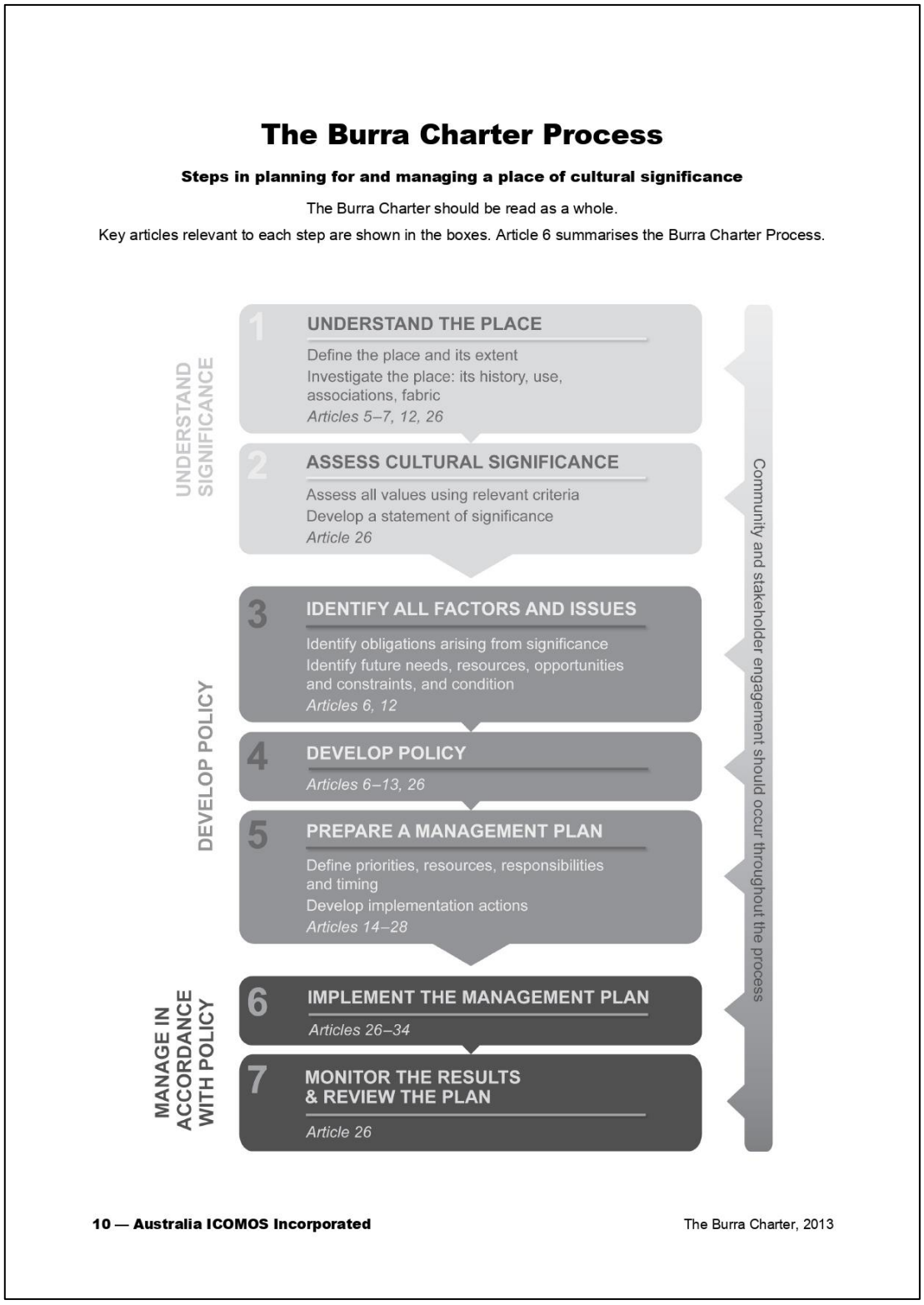
Words in italics are defined in Article 1.

Explanatory Notes

New decisions should respect and have minimal impact on the cultural significance of the place.

The best conservation often involves the least work and can be inexpensive.

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

Şekil A.4. (Devam) Burra Tüzüğü (1979)

TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI TÜZÜĞÜ

(Washington Tüzüğü – 1987)

GİRİŞ VE TANIMLAR

İster zamanla yavaş yavaş gelişmiş, ister özel olarak bir araya getirilmiş olsun, kentlerde yaşayanlar, toplumların tarih boyunca sahip oldukları çeşitliliğin bir ifadesidir.

Bu tüzük küçük veya büyük tarihi kentsel alanlarla ilgilidir; kentleri ve tarihi merkezleri saran doğal ve insan yapısı çevreyi de kapsamaktadır. Bu alanlar tarihi belge olma özelliklerinin yanı sıra, geleneksel kent kültürüne ait değerleri de barındırırlar. Endüstrileşmeyi izleyen kentsel değişimlerin etkisiyle günümüz dünyasında tarihi kentler ve kentsel alanlar tehdit altındadır; ihmal edilmekte, harap olmakta, hatta yokedilmektedirler.

Kültürel, sosyal ve hatta ekonomik kayıplara neden olan, ve geri dönüşü olmayan bu durum karşısında **ICOMOS** (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) Venedik Tüzüğü'nü tamamlamak üzere, tarihi kentler ve alanlara ilgili bir uluslararası tüzük hazırlamayı gerekli görmüştür. Bu tüzükle tarihi kentlerin ve alanların korunması ile ilgili ilkeler, hedefler ve yöntemler tanımlanmaktadır. Tüzük tarihi kent ve bölgelerdeki özel ve kamusal yaşam alanları arasında uyum sağlamayı ve bu alanlarda mütevazi boyutlarda da olsa, var olan ve insanlığın belleğini oluşturan kültürel değerlerin korunmasını desteklemeyi hedeflemektedir.

UNESCO'nun "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rolü konusunda Tavsiye" (Varşova-Nairobi 1976) kararında ve başka birçok uluslararası belgede ortaya konulduğu gibi, "*tarihi kent ve kentsel alanların korunması*" deyimi tarihi kent ve kentsel alanların yasal koruma altına alınması, bakımı ve restorasyonu için gerekli adımların yanı sıra, geliştirilmeleri ve çağdaş yaşama katılmaları için gerekli uyarlamaları da kapsamaktadır.

İLKELER VE HEDEFLER

1. Etkili olabilmek için, tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının ve her düzeydeki kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.
2. Korunması istenen nitelikler kentin veya kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir, özellikle:

a) Parsel ve sokakların tanımladığı kent dokuları,
b) Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
c) Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
d) Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki; ve
e) Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler.

Bu özellikleri tehdit eden olumsuz etkenler tarihi kent veya kentsel alanın özgünlüğünü zedeleyebilir.

Şekil A.5. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü - Washington Tüzüğü (1987)

3. Koruma programının başarısı, kentlilerin katılımı ve görev almalarıyla mümkün olabilir; bu nedenle halkın katılımı desteklenmelidir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirir.
4. Tarihi bir kentin veya kentsel alanın korunması sağduyu, sistemli yaklaşım ve disiplin gerektirir. Özel durumlarda çıkabilecek sorunlardan kaçınmak için katı yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

YÖNTEM VE ARAÇLAR

5. Tarihi kent ve kentsel alanların korunması için yapılacak planlama çalışmaları öncesinde disiplinlerarası araştırmalar yürütülmelidir. Koruma planları arkeoloji, tarih, mimarlık, teknikler, sosyoloji ve ekonomi bileşenlerini gözetmelidir. Koruma planının başlıca hedefleri ve bunlara erişmek için yararlanılacak yasal, yönetimsel ve parasal araçlar da açıkça belirtilmelidir.

Koruma planı tarihi kent bölgeleri ile bütün şehir arasında uyumlu bir ilişki sağlamayı hedeflemelidir.

Koruma planı hangi binaların kesinlikle korunacağını, hangilerinin belirli koşullarda korunacağını ve hangilerinin olağanüstü koşullarda feda edilebileceğini belirlemelidir. Herhangibir müdahaleden önce alandaki mevcut durum ayrıntılı olarak belgelenmelidir. Koruma planı tarihi alanda yaşayanlarca desteklenmelidir.

6. Koruma planı kabul edilenceye kadar, yapılması gerekli koruma uygulamaları bu tüzük ile Venedik Tüzüğü'nün ortaya koyduğu ilke ve amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmelidir.
7. Sürekli bakım tarihi bir kentin ve kentsel alanların başarılı olarak korunmasının anahtarıdır.
8. Yeni işlev ve etkinlikler tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olmalıdır. Bu alanların çağdaş yaşama uyarlanması için gerekli teknik servislerin getirilmesi veya iyileştirilmesi işlemleri özenle yapılmalıdır.
9. Konutların iyileştirilmesi korumanın temel hedeflerinden biri olmalıdır.
10. Yeni binalar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken , mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir. Çevreye uyumlu çağdaş ögeler yöreyi zenginleştirebileceğinden, yeni tasarımlar engellenmemelidir.
11. Kentin veya tarihi alanın geçmişiyle ilgili bilgiler arkeolojik araştırmalarla geliştirilmeli ve kalıntılar uygun biçimde korunmalıdır.
12. Tarihi bir kent veya kentsel alandaki trafik denetlenmeli, park alanları tarihi dokuyu veya çevresini zedelemeyecek şekilde düzenlenmelidir.
13. Kent veya bölge planlarının öngördüğü yeni otoyollar, tarihi kente veya kentsel alana sokulmamalı, fakat tarihi kente ulaşımı kolaylaştırmalıdır.
14. Kültür varlıklarının geleceğini ve içinde yaşayan halkın sağlığını güvenceye almak için tarihi kentler doğal afetler, hava kirliliği ve titreşim gibi zararlı etkenlerden korunmalıdır. Bir tarihi kenti veya kentsel alanı etkileyen doğal afetin cinsi ne olursa olsun, önlemler ve onarım müdahaleleri söz konusu yerin özelliğine göre tasarlanmalıdır.
15. Halkın katılımını sağlamak ve katkıları yüreklendirmek için, okul yaşındaki çocuklardan başlayarak, bütün kentlileri bilgilendiren bir program hazırlanmalıdır.
16. Korumayla ilgili bütün meslekler için uzmanlık eğitimi sunulmalıdır.

Ekim 1987'de Washington'da yapılan ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilmiştir

Şekil A.5. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü - Washington Tüzüğü (1987)

ICOMOS GELENEKSEL MİMARİ MİRAS TÜZÜĞÜ
1999

GİRİŞ

Bütün halkların gözünde geleneksel mimari özel bir yere sahiptir ve haklı bir gurur kaynağıdır. Toplumun özelliklerini yansıtan ve çekici bir ürün olarak kabul edilir. Ciddi görünmez ama düzenlidir. Faydacı olmasının yanı sıra, ilgi çekici ve güzeldir. Hem çağdaş yaşamın ilgi odağı hem de toplumun geçmişinin bir belgesidir. İnsan eseri ve zamanının ürünüdür. İnsanın dünya üzerindeki varlığının nüvesini oluşturan bu geleneksel armonileri yaşatmak için çaba göstermemek insanlık mirasına yakışmayan bir davranış olurdu.

Bir toplumun kültürünün temel anlatımı olan sivil mimarlık, bir yandan o kültürün bölgesiyle ilişkisini gösterirken , diğer yandan dünyanın kültürel çeşitliliğini yansıtması bakımından önemlidir.

Geleneksel yapım toplumların barınmak için kullandıkları doğal ve geleneksel yöntemdir. Bu sosyal ve çevresel kısıtlamalara bağlı olarak değişen ve sürekli uyarlanan bir süreçtir. Günümüz dünyasında yöresel yapı gelenekleri ekonomik, kültürel ve mimari birörnekleşme ile tehdit edilmektedir. Globalleşmeye nasıl karşı durulacağı toplumların yanı sıra, hükümetlerin, plancıların, mimarların, korumacıların ve çeşitli disiplinlerin uzmanlarından oluşan gurupların temel sorunudur.

Kültürün birörnekleşmesi ve tüm dünyadaki sosyo-ekonomik değişim nedeniyle terk, iç denge ve bütünleşme gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan geleneksel yapılar çok zor durumdadırlar. Buna bağlı olarak, geleneksel mimari mirasımızın bakımı ve korunması için Venedik Tüzüğü'ne ek olarak ilkeler belirlenmesine gerek vardır.

Genel İlkeler

1. Geleneksel yapılar ,

a) Toplumca paylaşılan bir yapı geleneği,
b) Çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik,
c) Üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı, veya geleneksel yapı türlerine bağlılık,
d) Anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı,
e) İşlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme,
f) Geleneksel yapım sistemlerinin ve zenaatlarının etkin uygulaması,
gibi ayırt edici özellikleriyle tanınırlar.

2. Geleneksel mimarinin takdir edilmesi ve başarıyla korunması toplumun buna katılımı, desteği, sürekli bakımı ve kullanımına bağlıdır.

3. Hükümetler ve yetkili kuruluşlar bütün toplumların yaşayan geleneklerini sürdürme ve bunları mevcut yasal, yönetimsel ve maddi olanaklarla koruyarak gelecek kuşaklara aktarma haklarını tanımalıdır.

1

Şekil A.6. Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)

KORUMA İLKELERİ

1. Geleneksel çevrenin korunması çokdisiplinli bir uzman ekip tarafından , değişim ve gelişmenin kaçınılmaz olduğu kabul edilerek ve toplumun kültürel kimliğine saygı gösterilerek yürütülmelidir.

2. Geleneksel yapılara, yapı guruplarına ve yerleşmelere yapılacak çağdaş müdahaleler onların kültürel değerlerine ve geleneksel karakterlerine saygı göstermelidir.

3. Geleneksel mimarlık ender olarak tek yapılarla temsil edilebilir; bu mirası daha iyi yaşatmanın yolu değişik bölgelerin özelliklerini yansıtan yapı guruplarını ve yerleşmeleri bakım ve onarımla korumaktır.

4. Geleneksel mimarlık kültürel peyzajın temel bileşenidir ve koruma yaklaşımları geliştirilirken bu ilişki dikkate alınmalıdır.

5. Geleneksel miras yalnız somut biçimler, kütleler, strüktürler ve mekânlardan oluşmaz, bunların kullanılış ve algılanış biçimlerini, gelenekleri ve onlara bağlı elle tutulamayan ilişkileri de kapsar.

UYGULAMA İLKELERİ

1. Araştırma ve belgeleme

Geleneksel bir yapıya yapılacak her tür müdahalede tedbirli olunmalı; işe başlamadan önce yapının biçimi ve strüktürü ayrıntılı olarak incelenmelidir. Bu çalışma sonunda hazırlanacak rapor ve belgeler halkın rahatça ulaşılabileceği bir arşivde saklanmalıdır.

2. Konum, peyzaj, ve yapı gurupları

Geleneksel yapılara müdahale edilirken, bu yapıların konumuna, fiziksel ve kültürel çevreyle ilişkilerine ve birbirlerine göre düzenlerine saygı gösteren, onları koruyan bir yaklaşım benimsenmelidir.

3. Geleneksel yapım sistemleri

Geleneksel yapım sistemlerinin ve zenaatların sürdürülmesi geleneksel ifade için temel gereksinimdir ve bu yapıların onarım ve restorasyonları için gereklidir. Bu zenaatlar yaşatılmalı, belgelenmeli ve yeni zenaatkar ve yapı ustaları eğitilerek ve kurslarla bilgiler genç kuşaklara aktarılmalıdır.

4. Malzeme ve mimari ögelerin değiştirilmesi, yenilenmesi

Çağdaş kullanım isteklerinin zorladığı ve kabul edilebilir değişimler bütünün genel ifadesine uyumlu, görünüş, doku ve biçim yönünden aykırı olmayan malzemelerle yapılmalı; yapı malzemelerin birbiriyle uyumuna özen gösterilmelidir.

5. Yeni işleve uyarlama

Geleneksel yapıların yeni işlevlere uyarlanması ve yeniden kullanımında, yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, bütünlüğü, karakteri ve biçimi saygı görmelidir. Eğer geleneksel mimari biçimler hala kullanılıyorsa, müdahaleler toplumun kabul edeceği bir etik kurallar çerçevesinde yapılabilir .

2

Şekil A.6. (Devam) Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)

6. Değişiklikler ve dönem restorasyonları

Zaman içinde yapılan değişiklikler saygı görmeli ve geleneksel mimarinin özelliğini yansıtan bir belge olarak değerlendirilmelidir. Normal olarak, geleneksel yapıların restorasyonunda hedef yapının bütün parçalarının tek bir döneme göre onarılması olmamalıdır.

7. Eğitim

Geleneksel mimarlığın kültürel değerlerini korumak için hükümetler, sorumlu kuruluşlar ve dernekler aşağıdaki konuları vurgulamalıdır:

a) Koruma uzmanlarına geleneksel yapıları tanıtan eğitim programları verilmesi,
b) Yöre halkına geleneksel yapım tekniklerini, malzeme ve zenaatleri korumalarına yardım edecek eğitim programları sunulması,
c) Özellikle gençleri geleneksel mimari hakkında bilinçlendirecek programlar geliştirilmesi,
d) Geleneksel yapı sanatı konusunda uzmanlık ve deneyimleri aktarmaya ve bilgi değişimi yapmaya olanak verecek bölgelerarası iletişim ağlarının oluşturulması.

Bu tüzük ICOMOS'un Ekim 1999'da Meksika'da yapılan 12. Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

Şekil A.6. (Devam) Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (1999)

MİMARİ MİRASIN ANALİZİ, KORUNMASI VE STRÜKTÜREL RESTORASYONU İÇİN İLKELER (2003)

ICOMOS'un 2003 yılında Victoria Şelaleri'nde yapılan 14. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

Belgenin amacı

Mimari mirasa ait strüktürler, doğaları ve tarihi özellikleri gereği (malzeme ve birleşim yönünden) çağdaş yönetmelik ve yapı standartlarının uygulanmasını kısıtlayan teshis ve restorasyon sorunları sunarlar. Hem kültürel çerçeveye uygun, hem akılcı olan analiz ve onarım önerilerini garanti etmek için tavsiyelere gerek duyulmaktadır.

Burada sunulan tavsiyeler koruma ve onarım sorunlarıyla ilgili olanlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır, ancak hiçbir zaman kültürel ve bilimsel metinlerden elde edilecek bilgilerin yerini alamazlar.

Tam metinde sunulan tavsiyeler iki bölüm halinde düzenlenmiştir: İlkeler bölümünde korumanın temel kuralları sunulmakta, Rehber bölümünde tasarımcının izlemesi gerekli kurallar ve yöntem tartışılmaktadır. Belgenin yalnız İlkeler bölümü onaylı bir ICOMOS tüzüğü statüsüne sahiptir. Ayrı bir belge olarak düzenlenen yönlendirici bilgilerin İngilizce metnine ulaşılabilir.

1. Genel ölçütler

1.1 Mimari mirasın korunması, güçlendirilmesi ve restorasyonu disiplinlerarası bir yaklaşım gerektirir.

1.2. Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü dar tanımlı ölçütlere dayandırılamaz çünkü tüm kültürlere saygı, onların ait oldukları kültürel çerçeve içinde değerlendirilmelerini gerektirir.

1.3. Mimari mirasın değeri yalnız görünüşünde değildir; tüm bileşenleriyle döneminin yapım teknolojisinin ünik bir örneği olarak korunmuş olması önemlidir. Özellikle yapıların yalnız cephelerinin korunup, içerdeki taşıyıcı öğelerin kaldırılması koruma ölçütlerine aykırıdır.

1.4. Bir kullanım veya işlev değişikliği önerildiğinde, bütün koruma kuralları ve güvenlik koşulları dikkate alınmalıdır.

1.5. Mimari mirasın restorasyonunda, taşıyıcı sistemin restorasyonu tek basına bir hedef olarak tanımlanamaz. Asıl hedef yapının tümünün korunmasıdır; strüktürün korunması, hedefe ulaşmak için bir araçtır.

1.6. Mimari değer taşıyan tarihi yapıların özel durumları, karmaşık geçmişleri, tıp alanındakine benzer bir araştırma ve öneri geliştirme süreci gerektirir. Analiz, teşhis, tedavi ve kontrollerle önemli veriler ve bilgi derlenir, bozulma ve hasar nedenleri belirlenir, uygun tedavi yöntemleri arasından seçim yapılır ve uygulanan müdahalelerin başarısı denetlenir. Eldeki kaynakları akılcı bir biçimde kullanıp masrafları sınırlamak ve anıta en az zarar vermek için çalımsalar sırasında bu adımların tekrar edilmesi gereklidir.

1.7. Taşıyıcı sistemin çökmesini önlemek amacıyla alınması gerekli acil güvenlik önlemleri dışında (örneğin deprem hasarı sonrasında), sağlayacağı yarar veya zarar tam olarak belirlenmeden tarihi esere herhangi bir müdahale yapılmamalıdır. Bu tür acil önlemler alınırken, geriye dönüsü olmayan müdahaleler getirmekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.

2. Araştırma ve teşhis

2.1. Sorunun boyut ve türüne bağlı olarak, araştırmanın ilk adımlarından itibaren disiplinlerarası bir ekip, alanın ilk incelemesini yapmalı ve çalımsa programını hazırlamalıdır.

Şekil A.7. Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler Tüzüğü (2003)

2.2. Veriler ve bilgiler önce yaklaşık olarak değerlendirilmeli, böylece strüktürlerin gerçek sorunlarına koşut, daha kapsamlı bir eylem planı geliştirilmesine olanak sağlanmalıdır.

2.3. Koruma uygulamalarında strüktür ve malzemelerin özelliklerinin tam olarak bilinmesi ve anlaşılması gereklidir. Strüktürün ilk yapılısındaki ve günümüzden önceki durumları, yapımında kullanılan teknikler, değişimler ve etkileri, yaşanan olaylar ve bugünkü durum hakkında bilgiye gerek vardır.

2.4. Arkeolojik sitlerde kazı sürecinde, başlangıçta yalnız bir bölümü açılan kalıntıların durumu tam olarak bilinmeden yapılan destekler sorun yaratabilir. Yerüstünde duran bir bina ile, kazı sonucu ortaya çıkarılan bir kalıntının strüktürel davranışları tamamen farklı olabilir. Kazı aşamasında yapılması gerekli acil önlem müdahaleleri, tüm binanın biçim ve kullanımına halel getirmeyecek şekilde tasarlanmalıdır.

2.5. Teşhis, tarihi, niteliksel ve niceliksel yaklaşımlara dayandırılır. Niteliksel yaklaşım taşıyıcı sistemin hasarının ve malzeme bozulmalarının doğrudan gözlenmesine olduğu kadar, tarihi ve arkeolojik araştırma temeline oturur. Niceliksel yaklaşımda ise malzeme ve strüktür deneylerinden, izleme ve strüktür analizi sonuçlarından yararlanılır.

2.6. Strüktürel müdahale yapılmadan önce hasar ve bozulma nedenleri belirlenmeli, strüktürün güvenlik düzeyi daha sonra değerlendirilmelidir.

2.7.Teşhisin son aşaması olan ve müdahale gerekliliğinin belirlendiği güvenlik değerlendirmesinde niceliksel ve niteliksel analiz sonuçları uzlaştırılmalıdır: doğrudan gözlem, tarihi araştırma, strüktürel analiz ve eğer yapılmışsa deney ve analiz sonuçları birbirleriyle uyumlu olmalıdır.

2.8. Genellikle yeni yapılar için geçerli olan strüktürel güvenlik seviyeleri aşırı, bazen olanaksız önlemler gerektirir. Bu gibi durumlarda özel analizler ve duruma özgü koşullar, güvenlik konusuna farklı yaklaşılmasını haklı gösterebilir.

2.9. Elde edilen tüm bilgiler, güvenlik değerlendirmesini içeren teşhis ve müdahale önerisi açıklayıcı bir rapor şekline getirilerek sunulmalıdır.

3. İyileştirici önlem ve denetimler

3.1. Yapılacak tedavi, belirtilerden çok hasar nedenlerine yönelik olmalıdır.

3.2. En iyi tedavi koruyucu bakımdır.

3.3. Koruma ve güçlendirme önerileri güvenlik değerlendirmesi ile strüktürün anlam ve öneminin iyi kavranması üzerine oturmalıdır.

3.4. Zorunlu olduğu kanıtlanmayan hiçbir müdahale yapılmamalıdır.

3.5. Her müdahale belirlenen güvenlik hedefleri oranında olmalı, böylece kültürel değerlere müdahale en az düzeyde tutularak, güvenlik ve dayanıklılık en az zararla sağlanmalıdır.

3.6. Müdahale öncesinde hasar ve bozulmaların nedeni olan etkenler iyi anlaşılmalı ve strüktürün müdahaleden sonraki durumunun analizi için dikkate alınacaklar iyi irdelenmelidir; çünkü önerilecek müdahalelerin tasarımı onlara bağlı olacaktır.

3.7. Geleneksel ve yeni teknikler arasında tercih yapılmadan önce, her yapının durumu, güvenlik ve mukavemet talepleri göz önünde tutularak değerlendirilmeli, en az müdahale getiren ve kültürel değerlerle en uyumlu olan seçilmelidir.

3.8. Bazen gerçek güvenlik durumunun ve müdahalelerin muhtemel yararlarının değerlendirilmesindeki güçlük nedeniyle gözleme dayalı bir yönteme başvurulabilir; bu durumda çalışmalara en az müdahale ile başlanır; gerekli bulunduğunda, ek veya düzeltici önlemlerle, işlem sürdürülebilir.

Şekil A. 2. (Devam) Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler Tüzüğü (2003)

3.9. Mümkün olan yerlerde, yapılan müdahalenin geriye dönüşe uygun olması (*reversible*), böylece yeni bilgiler edinildiğinde yapılan müdahalelerin esere zarar vermeden kaldırılarak daha uygun olanlarla yer değiştirmesi arzu edilir. Geriye dönüsü olmayan müdahalelerin, ileride yapılması olası işlemleri engellememesi istenir.

3.10. Restorasyonda kullanılan malzemelerin özellikleri (öncelikle yeni malzemeler) ve mevcut olanlarla uyumu tam olarak araştırılmalı, bilinmelidir. İstenmeyen yan etkileri önlemek amacıyla, onarımda kullanılan malzemelerin uzun dönem etkileri araştırılmalıdır.

3.11. Strüktürün özel niteliklerine ve çevresine zarar verilmemelidir.

3.12. Her müdahale mümkün olduğunca, strüktürün ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarihi değerine saygı göstermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya özen göstermelidir.

3.13. Müdahale mimari, strüktür, tesisat ve işlevsellik konularının değişik yönlerine gerekli ağırlığı verecek şekilde biçimlenen bir bütünleşik planın sonucu olmalıdır.

3.14. Herhangi bir tarihi malzeme veya belirgin mimari öğeyi kaldırmak veya değiştirmekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır.

3.15. Harap strüktürler mümkün olduğunca onarılmalı, tümü yenilenmemelidir.

3.16. Anıtın tarihinin parçası haline gelmiş olan düzensizlik ve değişimler, güvenlik açısından sakınca yaratmadıkları sürece korunmalıdır.

3.17. Söküm ve tekrar birleştirmeye ancak, strüktürün durumu ve malzemesi dolayısıyla başka bir yöntemle koruma olanaksız veya zararlı olduğunda, ek bir seçenek olarak, başvurulmalıdır.

3.18. Müdahale sırasında kullanılan geçici güvenlik sistemleri, amaç ve işlevlerini kültürel değerlere zarar vermeden yerine getirmelidir.

3.19. Her müdahale önerisi, mümkün olduğunca, çalışma süresince uygulamaya konulan bir denetim programıyla birlikte uygulanmalıdır.

3.20. Uygulama sırasında denetlenemeyen müdahalelere izin verilmemelidir.

3.21. Uygulama sırasında ve sonrasında yapılan denetimler ve izleme süreci ile müdahalenin etkili olup olmadığı belirlenmelidir.

3.22. Bütün denetleme ve izleme işlemleri, strüktürün tarihinin bir parçası olarak belgelenmeli ve saklanmalıdır.

Çeviri: Zeynep Ahunbay (2006)

Şekil A.7. (Devam) Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler Tüzüğü (2003)

TARİHİ KENTLERİN VE KENTSEL ALANLARIN KORUNMASI VE YÖNETİMİYLE İLGİLİ VALETTA İLKELERİ

(28 Kasım 2011'de Paris'te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilmiştir)

GİRİŞ

Bugün insanlık bir takım değişikliklerle karşı karşıyadır. Bu değişiklikler genelde insan yerleşimlerini, özel olarak da tarihi kentleri ve kentsel alanları ilgilendirmektedir. Pazarların ve üretim yöntemlerinin küreselleşmesi bölgelerden şehirlere, özellikle büyük kentlere nüfus akınına neden olmaktadır. Siyaset ve iş dünyasındaki değişiklikler, kentlerde ve kentsel alanlarda yeni yapılanma ve çalışma koşulları ortaya çıkarmaktadır. Bunlar kimliği güçlendirme çabalarının parçası olarak, ayrımcılığa ve sosyal köksüzlüğe karşı da gereklidir.

Bugün artık uluslararası bir çerçevede ele alınan kentsel koruma alanında, yeni istekler konusundaki bilinç sürekli olarak artmaktadır. Kültür mirasının korunması ve değerlendirilmesinden sorumlu kuruluşlar becerilerini, araçlarını, eğilimlerini ve çoğu kez planlama sürecindeki rollerini geliştirmelidirler.

Buna dayanarak, ICOMOS'un Uluslararası Tarihi Kentler ve Köyler Komitesi CIVVIH, Washington Tüzüğü (1987) ve Nairobi Tavsiyesindeki (1976) yaklaşım ve düşünceleri güncellemiştir. Tarihi kentler ve kentsel alanların korunmasıyla ilgili tanım ve yöntemlerdeki belirgin evrim dikkate alınarak, amaçlar, eğilimler ve gerekli araçlar yeniden tanımlanmıştır.

Yapılan değişiklikler kültür mirasını kentsel alanın dar kapsamından çıkarmakta; konuya bölgesel ölçekten bakarak; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler; geleneksel arazi kullanımı; kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü; bütünleşme ve çevresel etkenler gibi diğer sosyo-ekonomik etkenler konularında daha derin bir farkındalık yansıtmaktadır. Peyzajın kamusal alan olarak rolü veya kentin genel görünümünün topoğrafyası ve silueti ile birlikte bir bütün olarak kavramsallaştırılması gibi konular etrafında gelişen sorular eskiden olduğundan daha önemli gözükmektedir. Özellikle hızla büyüyen kentler için önem taşıyan diğer bir değişiklik, tarihi kentin morfolojisinin tanımlanmasına yardımcı olan geleneksel parsel boyutlarını değiştiren büyük ölçekli projelerin yarattığı sorunların ele alınmasıdır.

Bu anlamda, kültür mirasını kentsel ekosistemin parçası, önemli bir kaynak olarak ele almak gerekir. Tarihi kentlerin ve bulundukları çevrenin uyumlu gelişimi için bu görüşe saygı gösterilmelidir.

Sürdürülebilir gelişme kavramı o denli önem kazanmıştır ki, mimari planlama ve müdahaleler konusundaki temel yaklaşımlar kentin yayılmasını sınırlandırma ve kentsel mirası korumaya yönelik politikalara dayanmaktadır.

Bu belgenin temel amacı tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak her tür müdahaleye uygulanabilir ilke ve stratejiler önermektir. Bu ilke ve stratejiler hem tarihi kentlerin ve çevrelerinin değerlerini korumak, hem de günümüz sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamıyla bütünleşmelerine yöneliktir.

Yapılacak müdahaleler hem yörenin soyut ve somut kültürel miras değerlerine, hem de yaşayanların yaşam kalitesine saygı göstermelidir.

Tarihi kentler, kentsel alanlar ve çevrelerinin korunmasına yönelik bu belge dört bölümden oluşmaktadır:

1. Tanımlar,

2. Değişimin yönleri (zorluklar)

3. Müdahale ölçütleri,

Şekil A.8. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

4. Öneriler ve stratejiler,

1 TANIMLAR

a / Tarihi kentler ve kentsel alanlar

Tarihi kentler ve kentsel alanlar somut ve soyut ögelerden oluşurlar. Somut ögeler, kentin strüktürüne ek olarak, mimari ögeler, kentin içi ve çevresindeki peyzaj, arkeolojik kalıntılar, panoramalar, siluetler, bakı noktaları ve anıtsal sitleri kapsar. Soyut ögeler ise tarihi değerin özünü oluşturan etkinlikler, simgesel ve tarihi işlevler, görenekler, gelenekler, anılar ve kültürel kaynaklardan oluşur.

Tarihi kentler ve kentsel alanlar bir toplumun ve onun kültürel kimliğinin evrimini anlatan mekansal oluşumlardır. Büyük bir doğal veya insan yapısı çevrenin parçasıdırlar ve birbirlerinden ayrılmaları düşünülemez.

Tarihi kentler ve kentsel alanlar onları biçimlendiren geçmişin yaşayan kanıtlarıdırlar.

Tarihi veya geleneksel alanlar günlük yaşamın parçasıdırlar. Korunmaları ve çağdaş toplumla bütünleşmeleri kent planlama ve imar hareketlerinin temelini oluşturur.

b / Çevre

Çevre tarihi kentsel mirasın bulunduğu ve onun kavranmasını, algılanmasını, yaşanmasını statik veya dinamik yönden etkileyen veya onunla sosyal, ekonomik, ya da kültürel olarak doğrudan ilişkili doğal ve/veya insan yapısı ortamdır.

c / Koruma

Tarihi kentler ile kentsel alanların ve çevrelerinin korunması, onların onarımı, konservasyonu, iyileştirilmesi ve yönetimi yanında, tutarlı gelişmeleri ve çağdaş yaşama uyarlanmaları için gerekli işlemleri kapsar.

d / Koruma altında olan kentsel alan

Korunan bir kentsel alan, şehrin tarihinin bir dönemini veya bir gelişim aşamasını temsil eder. İçinde anıtlar ve alanın korunmasına neden olan kültürel değerleri yansıtan binaların yer aldığı özgün kentsel doku bulunur.

Koruma kentin tarihi gelişimini kapsayabilir ve onun temel sivil, dini ve sosyal işlevlerinin sürdürülmesini de destekleyebilir.

e / Tampon bölge

Tampon bölge sit alanının dışında yer alan ve alanın kültürel değerlerini çevresindeki faaliyetlerin olumsuz etkilerine karşı korumaya yönelik, iyi tanımlanmış bir kuşaktır. Söz konusu zararlı etki fiziksel, görsel veya sosyal olabilir.

f / Yönetim Planı

Yönetim Planı kültür mirasının korunması için kullanılacak tüm strateji ve araçları ayrıntılı olarak tanımlayan ve aynı zamanda çağdaş yaşam gereklerini karşılayan bir belgedir. Yasal, parasal, yönetimsel ve korumaya yönelik belgeler ile Koruma ve İzleme Planlarını içerir.

g / Yerin ruhu

Alana özel kimliğini, anlamını, duygusunu ve gizemini kazandıran somut, soyut, fiziksel ve tinsel ögeler "yerin ruhu" olarak tanımlanmaktadır. Ruh mekânı yaratmakta; mekan da bu ruhu inşa etmekte ve biçimlendirmektedir (Quebec Bildirgesi, 2008).

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

2 DEĞİŞİMİN FARKLI YÖNLERİ

Yaşayan organizmalar olarak tarihi kentler ve kentsel alanlar sürekli değişime tabidirler. Bu değişiklikler kentin tüm ögelerini (doğal, insani, somut ve soyut) etkiler.

Uygun bir şekilde yönetildiğinde, değişim tarihi kent ve kentsel alanların niteliğinin, tarihi özellikleri gözetilerek geliştirilmesi için bir fırsat olabilir.

a / Değişim ve doğal çevre

Washington Tüzüğü'nde doğal çevredeki değişikliklerden kaynaklanan sorunlara dikkat çekilmiştir: " *Kültür mirasını yaşatmak, kentlilere güvenli ve sağlıklı bir ortam sunmak için, tarihi kentler (ve çevreleri) doğal afetlere ve hava kirliliği, titreşim gibi zararlı etkilere karşı korunmalıdır* ." (Madde 14)

Tarihi kent ve kentsel alanlarda değişim doğal dengeye saygı üzerine temellenmeli, doğal kaynakları yok etmekten, enerjiyi boşa harcamaktan ve doğal döngülerin dengesini bozmaktan kaçınılmalıdır.

Değişim tarihi kent ve kentsel alanlardaki ekolojik bağlamı geliştirmek; hava, su ve toprak kalitesini iyileştirmek; yeşil alanları genişletmek ve ulaşılabilirliğini artırmak, doğal kaynaklara gereksiz baskıları önlemek için kullanılmalıdır.

Tarihi kentler ve çevreleri iklim değişikliği ve sayıları artan doğal felaketlerin etkilerinden korunmalıdır.

İklim değişikliğinin tarihi kentler ve kentsel alanlara büyük ve yıkıcı etkileri olabilir çünkü kentsel dokunun kırılganlığının yanı sıra, birçok eski bina terk edilmekte ve iklim değişikliğinden kaynaklanan sorunları çözmek için büyük masraflar yapılması gerekmektedir.

Amaç iklim değişikliği karşısında tüm dünyada artan bilinçten kaynaklanan stratejilerden yararlanmak ve onları tarihi kentlerin korunması için uygun bir şekilde uygulamak olmalıdır.

b / Değişim ve yapılı çevre

Tarihi çevrede çağdaş mimarlık konusunda Washington Tüzüğü şöyle demektedir: " *Çevreyle uyumlu çağdaş ögelerin katılımı bir alanın zenginleşmesine katkıda bulunabileceğinden, engellenmemelidir* " (Madde 10).

Tarihi çevreye katılan çağdaş mimari ögeler alanın değerlerine ve ortama saygılı olmalıdır. Çağdaş mimari kentsel sürekliliği yeniden canlandırarak, şehrin estetik yönden zenginleşmesine katkıda bulunabilir.

Mekansal, görsel, soyut ve işlevsel yönden uygun mimari müdahalelerin temelinde tarihi değerlere, düzenlere ve katmanlara saygı olmalıdır.

Yeni mimari, tarihi alanın mekansal düzeni ile uyumlu ve geleneksel biçimlenmesine saygılı, günün ve yerin mimari eğilimlerinin gerçek bir ifadesi olmalıdır. Ne tür üslup ve anlatım aracıyla olursa olsun, yeni tasarımlarda çarpıcı veya aşırı tezatların olumsuz etkilerinden, kentsel dokunun ve mekanın parçalanması ve kesintiye uğratılmasından kaçınılmalıdır.

Mevcut mimariyi olumsuz etkilemeyen, yerin ruhunu kucaklayan ve ayırt edilebilen bir yaratıcılığa olanak tanıyan bir kompozisyon sürekliliğine öncelik verilmelidir.

Mimarlar ve kent plancıları tarihi kenti iyi tanımak, anlamak için yüreklendirilmelidir.

c / Kullanım ve sosyal çevre değişikliği

Yerel toplumların özel yaşam biçimlerinin değişmesi, geleneksel kullanım ve işlevlerin terk edilmesi, tarihi kent ve kentsel alanlarda olumsuz etkilere yol açabilir. Eğer bu değişimlerin

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

niteliği dikkate alınmazsa, orada yaşayanların başka bir yere göçmesine; böylece, terk edilen yerdeki kültürel geleneklerin yok olmasına, kimlik ve karakterinin yitirilmesine yol açılabilir. Bu durum tarihi kent ve kentsel alanların yalnız turizm ve tatile yönelik bir işleve yönelmesine, yerel halkın günlük yaşamına uygun olmayan bir yere dönüşmesiyle sonlanabilir.

Bir tarihi kentin korunması, geleneksel sanatların sürdürülmesine ve yerel halkın yerinde kalmasına yönelik çabalar gerektirir.

Kiralardaki artıştan kaynaklanan soylulaştırma sürecinin ve kentin veya kentsel alanın konut ve kamusal alanının çöküntüye uğramasının denetlenmesi önemlidir.

Soylulaştırmanın toplumları etkileyebileceğinin, alanı yaşanabilir olmaktan uzaklaştırabileceğinin ve sonunda karakterini yok etmeye kadar gidebileceğinin bilinmesi önemlidir.

Geleneksel kültürel ve ekonomik çeşitliliğinin korunması, özellikle bu o yerin ayırt edici özelliği olduğunda, çok önemlidir.

Tarihi kentler ve kentsel alanlar kitlesel turizmin bir tüketim ürünü olma riskiyle karşı karşıyadırlar; bu durum onların özgünlük ve kültür mirası değerlerini yitirmeleriyle sonuçlanabilir.

Yeni etkinlikler, ulaşım/taşıma sorunları veya trafik sıkışıklığı gibi ikincil olumsuz etkileri engelleyecek biçimde, dikkatle yönetilmelidir.

d / Değişim ve somut olmayan miras

Soyut kültürel mirasın korunması yapılı çevrenin korunması, yaşatılması kadar önemlidir.

Bir yerin karakter ve ruhunun tanımlanmasına yardımcı olan, o yerin kimliğini ve ruhunu oluşturan soyut ögeler belirlenmeli ve korunmalıdır.

3 MÜDAHALE ÖLÇÜTLERI

a / Değerler

Tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak tüm müdahaleler onların soyut ve somut kültür değerlerine saygı göstermeli ve dikkat çekmelidir.

b / Nitelik

Tarihi kent ve alanlarda yapılacak her müdahale, orada yaşayanların yaşam kalitelerini ve çevrenin niteliğini iyileştirmeyi hedeflemelidir.

c / Nicelik

Değişikliklerin artması tarihi kent ve değerleri üzerinde olumsuz etki yapabilir.

Eğer kentsel çevrenin ve kültürel değerlerinin iyileştirilmesine olumlu bir etkisi olmayacaksa, büyük niteliksel ve niceliksel değişikliklerden kaçınılmalıdır.

Kentin büyümesine bağlı değişiklikler denetlenmeli ve kentin genel görünümüne ve mimari dokusuna yapacakları fiziksel ve görsel etkileri en aza indirgemek için dikkatle yönetilmelidir.

d / Tutarlılık, ahenk

Tutarlılıkla ilgili olarak Nairobi Tavsiyelerinin 3. Maddesinde şöyle denilmektedir:

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

" *Her tarihi alan ve çevresi, özel karakteri ve dengesi, onu oluşturan parçaların birbiriyle kaynaşmasına bağlı olan ve yapılar, mekânsal organizasyon ve çevresi kadar, insan faaliyetlerini de içeren tutarlı bir bütün olarak görülmelidir. Ne kadar mütevazi olurlarsa olsunlar, tüm geçerli ögeler, insan etkinlikleri de dahil olmak üzere, bütünle ilişkilerinde gözardı edilemeyecek bir anlam taşırlar*. "

Tarihi kentler, kentsel alanlar ve çevreleri bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Dengeleri ve özellikleri onları oluşturan parçalara bağlıdır.

Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması, kentin ve çevresinin bütün olarak kavranması ve anlaşılması sürecinin bir parçası olmalıdır. Bu tarihi kentleri tüm planlama düzeylerinde ele alan, sosyal dokularına ve kültürel çeşitliliklerine saygı gösteren, tutarlı ekonomik ve sosyal gelişme politikaları gerektirir.

e / Denge ve uyum

Tarihi kentlerin korunması, zorunlu olarak, kentin temel mekansal, çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik dengelerinin korunmasını içermelidir. Bu durum, eski sakinlerin yerlerinde kalmalarına ve yeni sakinlerin katılımına (mahalleli veya tarihi kenti kullananlar olarak) olanak sağlayan, sıkışıklık yaratmadan gelişmeye yardımcı eylemler gerektirir.

f / Zaman

Değişim hızı denetlenmesi gereken bir parametredir. Aşırı hızla değişim, bir tarihi kentin değerlerinin bütünlüğünü olumsuz etkileyebilir.

Müdahalelerin boyutu ve sıklığı, şeffaf ve tanımlı müdahale süreçlerine bağlı olmak yanında, fizibilite çalışmalarına dayanmalı ve plan kararları ile uyumlu olmalıdır.

g / Yöntem ve bilimsel disiplin

" *Tarihi kent veya kentsel alanın geçmişi ile ilgili bilgiler arkolojik araştırmalar ile geliştirilmeli ve arkeolojik bulgular uygun şekilde korunmalıdır*." (Washington Tüzüğü, Madde 11)

Tarihi bir kent veya kentsel alanın korunması ve yönetimi, sürdürülebilir gelişme ilkeleri uyarınca, akıl, sistematik yaklaşım ve disiplinle yürütülmelidir.

Koruma ve yönetim, korunacak kentsel miras ögelerinin ve değerlerinin belirlenmesi için yapılacak disiplinlerarası ön çalışmalara dayandırılmalıdır. Koruma eylemlerini yönlendirmek için sit ve çevresi hakkında derin bilgi sahibi olunması gerekir.

Bir tarihi kenti veya kentsel alanı etkin bir biçimde korumak için sürekli izleme ve bakım zorunludur.

Doğru bir planlama için güncel bilgi ve verilere (çevre analizi, değişik ölçeklerde çalışmalar, bileşenlerin ve etkilerin envanteri, kentin tarihi ve gelişim evreleri, vb.) gerek vardır.

Tarihi kentin veya alanın korunması öncelikle ve en çok orada yaşayanları ilgilendirdiğinden, yöre halkı ve paydaşlarla görüşmek, onların fikirlerini almak ve sürekli iletişim içinde olmak kaçınılmazdır.

h / Yönetim

İyi yönetim tüm paydaşlar: seçilmiş yöneticiler, belediye çalışanları, kamu yöneticileri, uzmanlar, meslek örgütleri, gönüllü kuruluşlar, üniversiteler, alanda yaşayanlar vd. arasında geniş bir iletişim ağı oluşmasını sağlar. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların başarıyla korunması, canlandırılması ve sürdürülebilir gelişimi için bu şarttır.

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

Alanda yaşayanların katılımı bilgi akışı sağlanarak, bilinçlendirme ve eğitimle kolaylaştırılabilir. Yeni gerçekliğe uygun demokratik kuruluşları oluşturmak için, geleneksel kentsel yönetimler kültürel ve sosyal çeşitliliğin tüm yönlerini incelemelidirler.

Tarihi kentleri planlama ve koruma süreçleri sırasında yörede oturanların konulara vakıf olarak doğru tepki vermelerini sağlamak için gerekli bilgiler ve süre verilmelidir.

Özel sektörden girişimcilerin yapılı çevrenin onarımı ve restorasyonuna katılımını kolaylaştırmak için, tarihi çevreyi koruma girişimleri cesaretlendirilmeli ve onarım için parasal destek sağlanmalıdır.

i / Çok disiplinlilik ve işbirliği

"*Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasına yönelik planlama çalışmaları öncesinde disiplinlerarası araştırmalar yapılmalıdır*. " (Washington Tüzüğü, Madde 5)

Ön araştırmaların başlangıcından itibaren, tarihi kentlerin korunması birçok disipline mensup uzmanın etkili işbirliğine dayandırılmalı ve araştırmacıların, kamu hizmetlilerinin, özel girişimcilerin ve daha geniş bir halk kitlesinin katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

Bu çalışmalar sonunda, karar verici politikacılar, sosyal ve ekonomik kuruluşlar ile yerel halk tarafından kullanılabilecek somut öneriler geliştirilmelidir.

j / Kültürel çeşitlilik

Kentsel koruma planlaması çerçevesinde, tarihi kentlerde yaşamış değişik toplulukların kültürel çeşitliliği saygı görmeli ve değer verilmelidir.

Tarihi mirası tüm çeşitliliğiyle, tam olarak korumak için hassas ve uzlaşılan bir denge oluşturmak gerekir.

4 ÖNERİLER VE STRATEJİLER

a / Korunacak ögeler

1.Tarihi kentlerin tüm somut ve soyut öğelerinin niteliği ve tutarlılığı ile ifade edilen özgünlük ve bütünlükleri, özellikle:

a-Sokak dokuları, parseller, yeşil alanlar ve yapılarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkilerin oluşturduğu kentsel dokular;

b-Yapıların strüktür, hacim, üslup, ölçek, malzeme, renk ve bezemeleriyle tanımlanan biçim, görünüş, iç ve dış özellikleri;

c-Kent veya kentsel alan ile onu saran doğal veya insan yapısı çevre arasındaki ilişki (Washington Tüzüğü, Madde 2 d);

d-Kent veya kentsel alanın zaman içinde üstlendiği değişik işlevler;

e- Kültürel gelenekler, geleneksel teknikler, yerin ruhu ve bir yerin kimliğine katkı yapan herşey,

2. Sit bütünü ile onu oluşturan bileşenler, sitin bağlamı ve bu bağlamı oluşturan parçalar arasındaki ilişkiler,

3. Sosyal doku; kültürel çeşitlilik,

4. Yenilenemez kaynaklar; boşa harcamaların en aza indirgenmesi; yeniden kullanım ve dönüşümlerin teşviki.

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

b / Yeni işlevler

" *Yeni işlevler ve etkinlikler tarihi kentlerin veya kentsel alanların karakteriyle uyumlu olmalıdır.* " (Washington Tüzüğü, Madde 8)

Yeni etkinlikler geleneksel faaliyetlerin ve yerel halkın geçimini sağlayan işleri engellememelidir. Böylece, bu bağlamdaki en önemli ögelerden bazıları, tarihi kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk korunabilir.

Yeni bir etkinlik getirilmeden önce, ondan yararlanacak olanların sayısının, kullanım süresinin, mevcut işlevlerle uyumunun ve geleneksel yerel faaliyetlere etkisinin ne olacağının değerlendirilmesi gerekir.

Yeni işlevler tarihi kentin ünik ve yenilenemez bir ekosistem olduğu düşüncesine koşut olarak, sürdürülebilir gelişme ihtiyacını da karşılamalıdır.

c / Çağdaş mimarlık

Yeni binalar yapmak, veya eskilerini uyarlamak gerektiğinde, çağdaş mimari kentsel çevrenin tümüyle ve tarihi kentin mevcut mekansal oluşumu ile ahenk içinde olmalıdır. Çağdaş mimarlık alanın ölçeğine saygı göstermeli; mevcut mimari ve çevredeki gelişme eğilimleriyle net bir ilişki kurmalıdır.

"*Herhangi bir yeni inşaata girişmeden önce, yalnız tarihi yerleşmenin genel karakterini tanımlamak için değil, fakat belirgin özelliklerini, yani, yüksekliklerin uyumunu, kullanılan renk, malzeme ve biçimleri, cephe ve çatı tiplerini, bina kütlelerinin parsel içindeki konumlarını, parsellerdeki yapılaşma oranlarını tanımlayıcı bir kentsel çevre analizi yapılmalıdır. Parsellerin yeniden düzenlenmesi, kütle değişikliğine yol açarak bütünün uyumunu tehlikeye düşürebileceğinden, parsel boyutlarına özellikle dikkat edilmelidir.* " (Nairobi Tavsiyeleri, Madde 28)

Perspektifler, görünüşler, odak noktaları ve görsel koridorlar tarihi mekânların kavranmasını sağlayan temel bileşenlerdir. Yeni müdahaleler söz konusu olduğunda saygı görmelidirler. Bir müdahaleye girişmeden önce mevcut durum dikkatle analiz edilmeli ve belgelenmelidir. Yeni yapılara doğru veya onlardan başlayan görüş konileri tanımlanmalı, üzerinde çalışılmalı ve korunmalıdır.

Tarihi alan veya peyzajda yapılacak yeni bina, özellikle yeni etkinlikler için kullanılacaksa, biçimsel ve işlevsel yönlerden de değerlendirilmelidir.

d / Kamusal alan

Tarihi kentlerdeki kamusal alanlar yalnız dolaşıma ayrılan yerler değildir; aynı zamanda düşünme, öğrenme ve kentten zevk alma mekânlarıdırlar. Tasarımı, düzenlemeleri, kullanılan sokak mobilyaları, yönetimi, karakterini ve güzelliğini korumalı ve sosyal iletişime adanmış bir kamusal alan olarak kullanımını desteklemelidir.

Yeni müdahaleler ve kullanımlar söz konusu olduğunda, açık kamusal alanla yoğun yapılı çevre arasındaki denge, dikkatle analiz edilmeli ve denetlenmelidir.

e / Hizmetler ve değişiklikler

Tarihi kentleri korumaya yönelik kentsel planlama çalışmalarında, alanda oturanların gereksindiği hizmetler dikkate alınmalıdır.

Tarihi alanlardaki eski binalara yeni donanım yerleştirilmesi yerel yönetimlerin gözden uzak tutmamaları gereken bir sorundur.

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

f / Devingenlik

" *Tarihi bir kentteki veya kentsel alandaki trafik kurallarla sıkı bir şekilde denetlenmelidir*. " (Washington Tüzüğü, Madde 12)

" *Bir kent veya bölge planının öngördüğü yeni otoyolların tarihi kente veya kentsel alana girmemesi, fakat onlara ulaşılabilirliği arttırması gerekir*. " (Washington Tüzüğü, Madde 13)

Çoğu tarihi kent ve kentsel alan yayalar ve yavaş ulaşım türleri için tasarlanmıştır. Zamanla bu yerlerin motorlu taşıtlar tarafından işgal edilmesi bozulmalara neden olmuştur. Aynı zamanda yaşam kalitesi kötüleşmiştir.

Ulaşım altyapısı (otoparklar, metro istasyonları, vd.) tarihi dokuyu veya çevresini zedelemeyecek şekilde planlanmalıdır. Tarihi bir kentte ulaşım ağının hafif bir müdahaleyle oluşturulması tercih edilmelidir.

Yaya dolaşımını desteklemek önemlidir. Bunu gerçekleştirmek için araç trafiği ciddi şekilde kısıtlanmalı ve park olanakları azaltılmalıdır. Sürdürülebilir, havayı kirletmeyen kamu ulaşım sistemleri getirilmeli ve yumuşak ulaşım geliştirilmelidir.

Yollar araştırılmalı ve yayalara öncelik verecek şekilde planlanmalıdır. Otoparklar tercihan koruma bölgeleri dışında, mümkünse tampon bölgelerin de dışında yer almalıdır.

Metro sistemleri gibi altyapılar, tarihi ve arkeolojik dokuya veya çevresine zarar vermeyecek şekilde planlanmalıdır.

Korunan alanlar ve tampon bölgelerden otoyollar geçirilmemelidir.

g / Turizm

Turizm tarihi kentlerin ve kentsel alanların gelişmesinde ve canlandırılmasında olumlu bir rol oynayabilir. Turizmin tarihi kentlerde gelişmesi, anıtların ve açık alanların iyileştirilmesi; yerel toplumun kimliğine ve geleneksel etkinliklerine saygı ve destek; bölgesel ve çevresel karakterin korunması üzerine kurulmalıdır. Turizm etkinliği yerel halkın günlük yaşamına saygı göstermeli, müdahale etmemelidir.

Yoğun turist akını, anıtlar ve tarihi alanlar için bir tehlikedir.

Koruma ve yönetim planları turizmin beklenen etkisini dikkate almalı ve süreci kültür mirasının ve yerel halkın yararına düzenlemelidir.

h / Riskler

"*Bir tarihi kenti veya kentsel alanı etkileyen doğal afetin cinsi ne olursa olsun, alınacak koruyucu önlemler ve düşünülen onarım müdahaleleri söz konusu kültür varlıklarının özelliğine göre uyarlanmalıdır*. " (Washington Tüzüğü, Mad.14)

Koruma planları risklere hazırlık konusunda kapasite gelişimine, çevre yönetimi ile sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

i / Enerji tasarrufu

Tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak tüm müdahaleler, kültür mirasının özelliklerine saygı göstermenin yanı sıra, enerji verimliliğini arttırmayı, kirleticileri azaltmayı hedeflemelidir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı geliştirilmelidir.

Tarihi alanlarda yapılacak yeni binalar enerji tasarruflu olmalıdır. Isı adalarının oluşmasını önlemek için kent planlamasında yeşil alanlara, yeşil koridorlara yer verilmeli ve diğer önlemler uygulanmalıdır.

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

j / Katılım

"*Koruma programının başarısı kentlilerin ve tüm ilgili yerel grupların katılımı ve görev almalarıyla mümkün olabilir ve desteklenmelidir. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirir.* " (Washington Tüzüğü, Madde 3)

Tarihi kentsel alanlardaki planlama, tüm paydaşları içine alan, katılımcı bir süreç olmalıdır.

Katılım ve ilgiyi artırmak için, okul çocuklarından başlayarak, tüm yerel halka yönelik bir genel bilgilendirme programı oluşturulmalıdır. Koruma derneklerinin faaliyetleri cesaretlendirilmeli, tarihi çevrenin korunmasını ve onarımını kolaylaştırıcı parasal olanaklar sağlanmalıdır.

Kamusal bilince dayalı karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile mesleki gruplar arasında ortak hedef arayışı, tarihi kentlerin başarıyla korunması, canlandırılması ve geliştirilmesinin temelini oluşturur.

Bilgi teknolojileri doğrudan ve hızlı iletişimi mümkün kılmaktadır. Bu yerel grupların etkin ve sorumlu katılımlarına olanak sağlamaktadır.

Yetkililerin ilgileri tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasına konusuna çekilerek, yönetim ve gelişim planlarının başarıya ulaşmasını sağlayacak parasal olanakların oluşturulması sağlanmalıdır.

k / Koruma Planı

" *Koruma planı tarihi kentsel alanlar arasında uyumlu bir ilişki kurulmasını sağlamayı hedeflemelidir.* " (Washington Tüzüğü, Madde 5)

Bir yerin gelişimini engellemeden kimliğini korumak için hazırlanan Koruma planı, somut ve soyut ögeleri kapsar.

Koruma Planının temel hedefleri " *ve onlara erişmek için gerekli yasal, yönetimsel ve parasal araçlar açıkça belirtilmelidir.*" (Washington Tüzüğü, Madde 5)

Koruma Planı tüm kent için hazırlanan ve arkeolojik, tarihi, mimari, teknik, sosyolojik ve ekonomik değerlerin analizini içeren kentsel planlamaya dayanan bir belge olmalıdır. Bir koruma projesi tanımlamalı, bir yönetim planıyla birleştirilmeli ve sürekli izlenmelidir.

Koruma planı değişimin koşullarını, kurallarını, amaçlarını ve sonuçlarını belirlemelidir. "*Hangi binaların ve mekanların kesinlikle korunması gerektiğini, hangilerinin belirli koşullarda korunacağını ve hangilerinin sıradışı durumlarda gözden çıkarılabileceğini belirlemelidir.* " (Washington Tüzüğü, Madde 5)

Herhangi bir müdahaleden önce, mevcut durum ayrıntılı olarak belgelenmelidir.

Koruma planı kentin değerlerine ve karakterine katkıda bulunan öğelerin yanı sıra, tarihi kenti ve kentsel alanı zenginleştiren ve/veya karakterini yansıtan bileşenleri belirlemeli ve korumalıdır.

Koruma planındaki öneriler yasal, finansal ve ekonomik yönden olduğu kadar, gerekli standartlar ve kısıtlamalar yönünden de gerçekçi bir şekilde tanımlanmalıdır.

"*Koruma Planı tarihi alanda yaşayanlar tarafından desteklenmelidir.*" (Washington Tüzüğü, Madde 5)

Eğer bir koruma planı yoksa, tarihi kente gerçekleşecek tüm koruma ve imar etkinlikleri koruma ve geliştirme ilke ve hedeflerine uygun bir şekilde yapılmalıdır.

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

l / Yönetim Planı

Her tarihi kent ve kentsel alan için, türüne ve özelliklerine, kültürel ve doğal bağlamına uygun, etkili bir yönetim sistemi geliştirilmelidir. Yönetim Planı geleneksel uygulamalarla bütünleşmeli ve yürürlükte olan diğer kentsel ve bölgesel planlarıyla eşgüdüm sağlanmalıdır.

Bir yönetim planı somut ve soyut kaynakların tanınması, korunması ve geliştirilmesi üzerine kurulur.

Dolayısıyla,

. kültürel değerleri belirlemelidir,

. paydaşları ve onların değerlerini saptamalıdır,

. olası çatışmaları saptamalıdır,

. koruma hedeflerini belirlemelidir,

. yasal, finansal, idari ve teknik yöntem ve araçları belirlemelidir,

. güçlü yönleri, zayıflıkları, fırsat ve tehditleri anlamalıdır,

. uygun stratejileri, işin bitirilme tarihini ve belli başlı eylemleri tanımlamalıdır.

Bu tür bir yönetim planının hazırlanması katılımcı bir süreçle olmalıdır.

Yerel yönetimler, görevliler, alan çalışması ve ayrıntılı belgelemeyle sağlanan bilgilere ek olarak, Yönetim Planının ekinde paydaşlarla yapılan toplantıların sonuçları ve tartışmaların analizi yer almalıdır.

İZLEME

Bu tavsiyeler ICOMOS tarafından yürütülen geniş çaplı tartışmalara bir katkı olmak üzere CIVVIH'nin ortak çalışmasıyla geliştirilmiştir.

Bu kaynak belge, tartışılan konuların evrimi ışığında güncellenebilir.

Çeviri: Zeynep Ahunbay, 2014

Şekil A.8. (Devam) Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri (2011)

ICOMOS TÜRKİYE
MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ
"2013"

30 MAYIS 2012 VE 17 MART 2013 TARİHLERİ ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ULUSAL MİMARİ KORUMA UZMANLARI TOPLANTILARI VE ICOMOS TÜRKIYE MİLLİ KOMİTESİ'NİN REVİZYONU İLE SON ŞEKLİ VERİLMİŞTİR.

I. GEREKÇE VE AMAÇ

Türkiye, kültürel miras açısından evrensel düzeyde zenginlik ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Bu durum, Türkiye'ye uluslararası düzeyde bir sorumluluk yükler. Bu nedenle, koruma sürecinde yer alan tüm kadroların, koruma alanına ilişkin ulusal çerçevenin yanı sıra, uluslararası gelişme ve kararları bilmesi ve bir uzlaşma ve iletişim zeminde buluşması gereklidir.
Türkiye, Avrupa Konseyi ve UNESCO'nun birçok kararını onaylamış; Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1972), Avrupa Mimari Mirası Koruma Sözleşmesi (1985), Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni (1992) yasallaştırarak iç hukuk belgesi haline getirmiştir. Ancak, Osmanlı döneminden beri günümüze yasal ve örgütsel düzenlemelere sahip olan Türkiye'de koruma alanını düzenleyen kimi yasa ve yönetmelikler korumayı doğrudan ya da dolaylı olarak tehdit eden nitelikte hükümler içermektedir. [1]
Bu durum, TÜRKİYE MİMARİ MİRASI KORUMA BİLDİRGESİ'nin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Koruma alanında çalışan uzmanlar tarafından oluşturulan bu belge, Türkiye ölçeğinde kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Bu belge, koruma sürecinde yer alan tüm disiplinler ve toplumun farklı kesimleri için mimari mirası korumanın temel ilkelerini tanımlar, mimari mirasa yönelik tanımları, korumanın süreç ve araçlarını, koruma eğitimi ve politikalarını, korumanın topluma maledilmesi konularını içerir.
Bu belge; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme", 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanunla kabul edilen "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" ve 05.08.1999 tarih ve 4434 sayılı kanunla kabul edilen "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (Gözden Geçirilmiş)" birer iç hukuk belgesi haline geldiğini de göz önüne alarak, söz konusu belgelerde ele alınmış hususları ve ICOMOS tarafından hazırlanmış uluslararası belgeleri benimser.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültürel miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihsel-belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan "emanet" kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur.
Mimari miras, kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biridir. Mimari mirasın çağdaş yaşam ile bütünleştirilmesi toplumların kültürel sürekliliği açısından önem taşır.

---

[1] *Koruma alanını düzenleyen temel yasa olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na, 2004'te yürürlüğe giren 5226 sayılı yasa ile getirilen bazı değişiklikler korumanın evrensel gerekliliğiyle çelişmektedir. Bunun yanı sıra, 5366 sayılı Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikleri.*

Şekil A.9. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

Mimari mirası korumanın amacı, özgünlüğü ve kimliği oluşturan nitelikleri bozmadan estetik ve kültürel değerleri ortaya çıkarmaktır. Kültürel, sanatsal, teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olan mimari koruma, ***koruma etiği***ne uygun olarak bilimsel ve sistematik araştırma ve değerlendirmelere dayanan, insanoğlunun kültürel üretimine saygılı bir uygulamadır. Bu nedenle mimari koruma, mimari mirasın bütünlüğünü, parçası olduğu sosyal ve kültürel bağlam ile birlikte dikkate almalıdır.

Dolayısıyla mimari mirasın korunması, kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçasıdır. Tutarlı bir gelişmeyi amaçlayan ve mimari mirasa saygılı her politika, korumayı, güncel, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele almalıdır.

Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak; aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli bir rol üstlendiğini gösterecektir.

Mimari miras sadece ekonomik değere bağlı bir meta olarak görülmemeli, bu eserler kültür varlığı olmalarını sağlayan tüm değerleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Mimari mirasın korunmasına yönelik eylemler, bu varlıkların değerlerini ve niteliklerini göz önüne alan en üst düzeyde uygulama standardına ulaşmalıdır. Bu nedenle koruma uygulamaları sadece gerekli eğitimi almış, yeterli bilgi ve deneyime sahip kişilerce gerçekleştirilmelidir. Bu husus, koruma sürecinin planlama, projelendirme ve uygulama aşamalarında görev alacak her tür kurum ve kişi için de geçerli olmalıdır.

III. MİMARİ MİRASA YÖNELİK TEMEL TANIMLAR VE KORUMA DEĞERLERİ

III.1. TEMEL TANIMLAR

kültürel miras

Geçmişten bugüne ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir.

mimari miras

İnsanlığın ortak malı olan ve günümüze ulaşmış özgün nitelikleriyle geleceğe aktarılması gereken, farklı ölçek ve nitelikte olan ve tüm değerleriyle, bütünleşik koruma ilkelerine göre korunması gereken yapı ve yapı gruplarıdır.

koruma alanı

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve içinde bulundukları korunması gerekli çevrenin değerlerinin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alandır.

etkileşim geçiş alanı

Koruma alanı dışında, sınırları iyi belirlenmesi gereken bir geçiş bölgesidir. Koruma alanını çevreleyen ikincil koruma alanı olan etkileşim geçiş alanı, onu fiziki, görsel ve sosyal olarak etkiler ve bu alandan etkilenir.

sit, sit alanı

Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, bu uygarlıkların ait oldukları dönemlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan, süreklilik ve bütünlük gösteren kent ve/veya yerleşme kalıntılarıdır

Sitler; kentsel, kırsal, arkeolojik, tarihi, doğal ve karma sit olarak nitelendirilirler.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

kentsel sit

Kentsel sitler, mimari, tarihsel, sanatsal ve yerel özellik taşıyan ve bir arada bulunmaları ve bütünlükleri nedeniyle değerleri artan kültürel ve doğal çevre ögelerinin (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır.

arkeolojik sit

Tarih öncesinden günümüze ulaşan eski uygarlıkların yerüstü, yeraltı veya sualtında bulunan ve varlıklarını sürdürdükleri dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan kültür varlıklarının yer aldığı alanlardır.

kırsal sit

Yerleşim düzeni, yapım tekniği ve tasarımıyla yerelin ürünü olan yapıların, yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerle birleşerek oluşturduğu, korunacak değerler taşıyan kırsal alanlardır.

geleneksel mimari miras

Teknoloji ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle hızla çeşitliliğini yitiren dünyada, yöreye özgü malzeme ve tekniklerle, yöresel yapım geleneklerini, yerel kimliği yansıtan geleneksel yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

endüstri mirası

Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.

modern mimarlık mirası

Türkiye'de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmelerdir.

sualtı kültür mirası

Sualtı kültür mirası; sualtı ortamında bulunan veya oradan çıkarılmış olan arkeolojik miras olarak anlaşılmaktadır. Sualtında kalmış yerleşme ve yapılar, batık alanları, batıklar ve bunların arkeolojik içerikleriyle doğal çevreleri de bu kapsama girmektedir.

kültürel peyzaj alanları

Toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlardır.

III.2. KORUMA DEĞERLERİ

Yapı, yapı grubu veya yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi, özgünlüğünün yanısıra aşağıdaki değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olmasıyla mümkündür:

özgünlük:

Bir mimari kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikleridir. Mimari mirasın özgünlüğü söz konusu olduğunda, konum, tasarım, malzeme ve işçilik özellikleri açısından içinde bulunduğu kültür alanının bozulmamış ve tahrif edilmemiş bir belgesi olması istenir. İlk yapımından günümüze yapıların bünyesinde yer alan ve yapının kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar, özgünlüğünün bileşenleri olarak kabul edilir.

Mimari mirasın korunmasına yönelik tüm yaklaşım ve uygulamalar, bu mirasın sahip olduğu değerleri somutlaştıran özgünlüğünün korunmasını hedeflemelidir.

Şekil A. 9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

Özgünlüğünü tüm boyutları ile (konum, tasarım, malzeme ve işçilik) kaybetmiş bir mimari kültür varlığının korunmasından söz edilemez. Özgünlüğü dikkate alınmadan ve onarılabilir maddi varlığı yok edilerek yeniden ve yeni tasarım, taşıyıcı sistem, malzeme ve işçilik ile ve yeni bir çevre içinde inşa edilen yapıların korunmuş olduğundan söz edilemez. Aynı kapsamda tarihin bir döneminde var olan ancak, günümüzde yok olmuş ve çevresel bağlamı değişmiş bir yapının, yeniden inşa edilmesi, savaş vb. bir durum söz konusu değil ise, koruma uygulaması olarak kabul edilemez. Bu konularda yasalar, yönetmelikler ve ilke kararlarında var olsa dahi ve yenileme başlığı altında mimari kültür mirasının yok edilmesine ve yanıltıcı sonuçların ortaya çıkmasına neden olan hükümlerin ve uygulamaların doğruluğundan bahsedilemez.

bütünlük:

Mimari mirasın yapısal ve mimari olarak bir bütün tanımlaması ve miras olma durumunu belgeleyen tüm unsurları ile var olması durumudur. Bütünlüğün diğer bir boyutu ise, mimari mirasın içinde varlık kazandığı çevre ve diğer miras unsurları ile birlikte süreklilik göstermesi şeklinde anlaşılmaktadır.

tarihsel değer

Tarihsel değer iki ölçüte bağlı olarak anlaşılmaktadır: 1. Yapı ya da yapı gruplarının tarihsel önem taşıyan bir "olay", kişi ve/veya kurumla ilişkili olması; 2. Kentsel, kırsal, endüstriyel miras öğesinin eskiliği.

belgesel değer

Yaşamın mekâna yansıması olarak kabul edilen yapılar, değişik dönemlerde yaşayan topluluklar ve onların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamları, yapım teknolojileri hakkında bilgi veren kaynaklardır.

estetik ve sanatsal değer

Kültür varlığının tasarımındaki anlayışı ve bezeme özelliklerini, dönemin ulaştığı beğeni düzeyini ve niteliğini kapsar.

teknik ve teknolojik değer

Kültür varlığının ait olduğu dönemin teknik bilgi, beceri, yapım, malzeme ve işçiliğine ilişkin belgesel niteliklerinin tümüdür.

enderlik - teklik değeri

Benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri taşırlar. Türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar.

grup değeri

Birlikte bir bütün oluşturan, mimari miras ögelerinin yapısal ve anlamsal bağlamda bir arada bulunmalarından doğan değerdir.

kullanım değeri

Kültürel varlığın kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulması bağlamında, yapının kullanılarak korunması ve çağdaş yaşamda yer alarak geleceğe taşınması durumudur. Yapının özgün kullanımının ya da toplumun onun için öngördüğü yeni kullanımın yapıya kattığı değerdir.

folklorik değer

Toplumun yerleşmiş örf ve adetleri, yaşam biçimleri, inanışları ve alışkanlıklarının mimari mekânlarla (yapılar, yapı grupları veya yapı parçaları) birlikte varolmasının yarattığı değerdir.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

IV. MİMARİ MİRASI KORUMA SÜRECİ VE ARAÇLARI

Mimari mirasın korunmasına yönelik süreç; belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama, teşhis ve koruma yaklaşımının belirlenmesi, uygulamaya yönelik müdahale tanımlarının yapılması, uygulama ve izleme faaliyetlerinden oluşur. Bu süreçte ilgili mesleklere mensup uzmanlar yer almalıdır.
Her kültür varlığının kendine özgü nitelik, sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel yaklaşımlara uymak koşuluyla, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren mirasın incelenmesine, belgelenmesine, değerlendirilmesine ve koruma müdahalelerinin tanımlanmasına yönelik çalışmalar o yapıya özgü olmalıdır.

IV.1. MİMARİ MİRASIN TANIMLANMASI, ÇÖZÜMLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapı ve yakın çevresinin çözümlenme süreci, tasarım özelliklerinin betimlenmesinin yanı sıra, tüm dönemleri kapsamak koşuluyla, taşıyıcı sistem, yapım tekniği ve malzeme konusunda yeterli ve gerekli müdahalelerin yapılmasına olanak sağlayacak ölçek ve nitelikte, araştırmaya dayanan bilgi ve belge içermelidir. Bu süreçte yapının değerlerinin teşhisi de yapılmalıdır.
Mimari mirası etkileyebilecek doğal ve insan kaynaklı çoklu risklerin yönetimi için yapılacak analiz çalışmaları, yapının tanınma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.
Herhangi bir müdahale öncesinde kültür varlığının yapım tekniği, malzemesi, taşıyıcı sistem özellikleri araştırılmalı; bozulma nedenleri ve sorunları bu doğrultuda incelenmelidir. Bu araştırmalara dayanan bir temel yaklaşım geliştirilmeli, bu yaklaşım ışığında kısa ve uzun vadeli bir planlama yapılıp buna bağlı projeler üretilmeden uygulamaya geçilmemelidir. Korumaya yönelik projelendirme süreçleri "toplum yararı"nı öne çıkaran bir anlayışla kurgulanmalıdır.

IV.1.1. Belgeleme

Mimari Belgeleme, yapının ve yakın çevresinin mevcut durumunun, yazıya, çizime ve fotoğrafa ilişkin yöntemler ile ses, multimedya gibi araçlar ve gelecekte keşfedilecek diğer yöntemler aracılığıyla kayıt altına alınmasıdır. Gerekli görülen hallerde yapıyı belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis süreçleri, uygulama sırasında ve sonrasında da devam etmelidir.
Taşıyıcı Sistemin Araştırılması mimari belgeleme ile bütünleşmek koşuluyla, yapı taşıyıcı sisteminin incelenmesidir. Yapının taşıyıcı sistem davranışını belirlemeye yarayacak veriler, tarihi belgelerden, yapının doğrudan kendisinden, alanda veya laboratuvar ortamında yürütülen test ve ölçüm çalışmalarından elde edilir. Alanda yürütülecek testlerin, tahribatsız testler olmasına dikkat edilmelidir. Yapı temellerinin ve zemin özelliklerinin tespiti de bu inceleme kapsamındadır.

IV.1.2. Taşıyıcı Sistem Sorunlarının Tanımlanması-Teşhis

Mimari mirasın korunmasına yönelik kararların alınması, hasarların teşhisi, müdahale tekniklerinin belirlenmesi ve yapı güvenlik değerlendirmeleri disiplinlerarası çalışma gerektiren işlemlerdir. Bunlara yönelik kararlar, tüm disiplinlerin birlikte yapacakları çalışmalar sonucu geliştirilmelidir.
Taşıyıcı sistem güvenliğinin değerlendirilmesi ve iyileştirme/destekleme müdahale önerilerinin geliştirilmesi için taşıyıcı sistemin ve yapıda tespit edilen hasarların incelenmesi gerekmektedir. Güvenlik değerlendirmesi öncesinde, yapının maruz kaldığı deprem ve yangın gibi afetler ile bu afetler sonrasında gerçekleştirilmiş onarım bilgilerinin, yapının geçmişte hangi işlevlerle kullanıldığının, kullanıcı müdahalelerinin, yapının çevresinde meydana gelen değişikliklerin ve yapının komşu yapılarla ilişkilerinin tespit edilmesi gerekir. Bu bilgilerin yanında, deneysel ve sayısal analizlere dayanan verilerin elde edilebilmesi de önemlidir.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

Mimari mirasın yapısal güvenliğinin değerlendirilmesi için gerekli araçlar ve izlenecek ilkeler ile uygulamada kullanılacak müdahale teknikleri hakkındaki bilgiler, hazırlanacak uygulama rehberinde tanımlanacaktır.

IV.1.3. Korunacak Değerlerin Tanımlanması

Mimari mirasın korunmasına yönelik ana tavrın belirlenmesinde kültür varlığının kendi değerlerinin tanımlanması, korunması ve sürdürülmesi esastır. Koruma sürecinin, bu değerleri tehdit eden etkenleri ortadan kaldırması ve/veya denetim altına alması gerekir.

Bu süreçte kültürel mirasın içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel ortamın gerektirdiği değişiklikler dikkate alınmalı, kültürel, teknolojik ve sosyal tarihi araştırılmalıdır.

IV.1.4. Bilginin Oluşumu ve Paylaşımı

Belgeleme, araştırma, çözümleme, yorumlama ve teşhis sürecinin her aşaması kayda alınmalı ve bu belgeler arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalı, ulusal kültür envanteriyle ilişkilendirilmelidir.

Bilginin oluşturulması kadar, o bilgiye gereksinim duyacak her kişi ve kurum tarafından kullanılmasının da önemli olduğu göz önüne alındığında, koruma konusunda üretilen her ölçek ve nitelikteki bilginin kullanılabilmesi için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.

Ülke ölçeğinde taşınmaz kültür varlığı envanterinin tamamlanması için mevcut yasalara ek düzenlemeler yapılmalıdır. Bu envanterin tüm ilgililer tarafından kullanılabilen bir bilgi altlığı oluşturması ve bu oluşumun kurumsallaşması için gerekli örgütlenme gerçekleştirilmelidir.

IV.2 MİMARİ MİRASA MÜDAHALE İLKELERİ

1. Mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır.
2. Müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır.
3. Herhangi bir kültürün (veya dönemin) verisi, zorunlu olmadıkça diğer bir kültürün verilerinin açığa çıkarmak için ortadan kaldırılmamalıdır. Bu konuda girişilecek eylemler, uzmanların ortak mutabakatı ile gerçekleştirilmelidir.
4. Müdahaleler, daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve çalışmaları yanıltmamalı, özgün yapıya olabildiğince zarar vermeden kaldırılabilir ve/veya yenilenebilir tekniklerle yapılmalıdır.
5. Özgün malzeme ve tekniklerle birlikte kullanılması zorunlu olan yeni malzeme ve teknikler, ilgili proje özelinde tanımlanacak testler yapılmadan ve bilimsel verilerle uygunluğu ortaya konulmadan kullanılmamalıdır.
6. Uygulama sürecinde ve sonrasında yapılan müdahalelerin etkinliğini belirleyecek şekilde, ölçüme dayalı ve düzenli izleme yapılacak mekanizmalar tanımlanmalıdır.
7. Mimari mirasın korunması ile ilgili olarak proje hazırlama, uygulama ve denetleme süreci, bu sisteme özgü geliştirilecek yasal çerçeve (ihale kuralları-koşulları ve fiyatlandırma sistemi) kapsamında ele alınmalıdır.
8. Uygulamanın her aşaması belgelenmeli ve bu belgeler, sürecin başlangıcında hazırlanacak diğer belgelerle birlikte arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalıdır.
9. Her kültür varlığının kendine özgü sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel ve ulusal yaklaşımlara uyulmak koşuluyla projelendirme ve uygulamada değişik

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

değerlendirme ve çözümler gerekebileceği kabul edilmelidir. Bu kabulün doğal sonucu olarak, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren kültürel mirasın belgelenmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya yönelik müdahalelerin belirlenmesinde genellemelerden kaçınılmalıdır.

IV.3. MİMARİ MİRASIN KORUNMASI: MÜDAHALE ÖLÇEĞİ, MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI VE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Mimari mirasın korunması kapsamında gerçekleştirilecek her düzeydeki müdahale, bu bildirgenin öngördüğü bilimsel yaklaşım ve ilkeler çerçevesinde ele alınmalıdır. Müdahale biçimleri yapının sahip olduğu değerlere ve koruma ilkelerine göre belirlenir tanımlanır. Koruma müdahalelerinde özgün niteliklerin korunması ve en az müdahale esastır; gerekli durumlarda aşağıdaki yaklaşım ve biçimlerden biri, ya da birkaçına bütüncül bir anlayışla başvurulabilir.

IV.3.1. Müdahale Ölçeği

Bakım

Yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır (çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana vb.).

Basit onarım

Yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır.

Esaslı onarım

Kültür varlıklarının bakım ve basit onarımla çözülemeyen sorunlarına yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Müdahalelerin derecesi, yapıdaki hasarların niteliği ve çağdaş kullanımın gerektirdiği donatıların eklenmesi gerekliliğine göre değişir. Hasarlı, ya da eksik olan kesimlere yapılacak müdahale, yapının sunumu ve/veya kullanımıyla bağlantılı olarak malzemelerinin sağlamlaştırılmasından, yeniden yapımına doğru artar.

IV.3.2. Müdahale Yaklaşımları

Sağlıklılaştırma-Rehabilitasyon

Güncel kullanımda çağdaş konfor koşullarını karşılayamayan ve bu nedenle kullanım değerini yitirmiş yapıların, mimarisini koruyarak, onarım ve çağdaş donanımla desteklemeyi kapsayan uygulamalardır.

Yeniden kullanım – Yeni işleve uyarlama

Kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır.

Bu yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.

Taşıma

Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde (in-situ) korunmaları esastır. Ancak, taşınmaz kültür varlıkları için açık ve ortadan kaldırılamaz bir tehdit söz konusuysa ya da bilimsel olarak kanıtlanmış ve seçeneği olmayan toplumsal bir yarardan ötürü başka bir yere nakil zorunluluğu varsa ve bu işlem mümkün ise, hazırlanacak projelere göre taşıma işlemi gerçekleştirilebilir.

Anastylosis

Mimari mirasa ait dağınık mimari parçaları, anıt hakkında fikir verecek biçimde yeniden bir araya getirerek onu belirli bir bütünlüğe kavuşturma yöntemidir. Bu müdahale yeniden yapımı

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

hedeflemez; yapının ayakta tutulması için gereken çağdaş müdahale ve ekler sınırlı tutulmalı ve öne çıkmamalıdır.

Yeniden yapım

Kültür varlığı değerlerini taşıyan ve toplumsal hafızada güncelliğini korumakla birlikte herhangi bir nedenle yitirilmiş olan yapının, gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları ve toplumsal açıdan vazgeçilmezliğinin tanımlanması durumunda yeniden yapılmasıdır. Yapının içinde bulunduğu kentsel bağlamın değişmemiş, bu değişikliğin toplumsal hafızada yer bulmamış olduğu, eldeki mevcut belgelerin varsayımları en aza indirgeyecek düzeyde olduğu durumlarda (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı ve kendi parselinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, özgün mimarisi, malzeme ve yapım tekniğiyle ilk durumuna uygun olarak projelendirilmesi ve uygulanmasıdır.

VI.3.3. Müdahale Biçimleri

Acil koruma önlemleri

Yapının inceleme ve nihai koruma kararları oluşuncaya kadar, daha fazla tahrip olmasını ve çevreye zarar vermesini önlemek amacıyla alınan geçici koruma önlemleridir.

Koruma

Yapı bileşenlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak üzere, malzemeleri sağlamlaştırarak var olanı korumak şeklindeki onarım yöntemidir.

Sağlamlaştırma

Kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/ yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının arttırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemleridir.

Bütünleme-Reintegrasyon

Kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemidir.

Yapısal İyileştirme

Yatay ve düşey yükler göz önünde bulundurularak, yapının mevcut güvenlik seviyesinin iyileştirilmesi ve en fazla ilk yapım aşamasında sahip olduğu güvenlik seviyesine kadar çıkarılmasıdır. Müdahaleler yapı bileşenlerinin bir bölümünü ya da taşıyıcı sistemin bütününü kapsayabilir. Yapının mevcut taşıyıcı sisteminin, işlevini yeterince yerine getiremediği durumlarda, hasarlı yapı bileşenlerine yapılacak destekler uygulamada farklı müdahale tekniklerini içerebilir. Müdahaleler, özgünlük-güvenlik ilişkisini optimum düzeyde sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.

Güçlendirme

Bir yapının mevcut güvenlik seviyesinin işlev değişikliği ya da standartların gereği olarak yükseltilmesi amacıyla yapılan strüktürel müdahalelerin tümüdür. Kültür varlıklarının mimari bütünlüğüne zarar vermeden, aşağıdaki ilkeler çerçevesinde ve buna uygun geliştirilecek düzenlemeler doğrultusunda ihtiyatla uygulanmalıdır:

1. Geleneksel tekniklerle inşa edilmiş yapılarda strüktürel güvenliği arttırmak amacıyla yapılacak müdahaleler yapının özgün strüktürel bünyesini değiştirmemeli ve geri dönülebilir olmalıdır.
2. Erken modern ve çağdaş yapı strüktürleri söz konusu olduğunda, özellikle kamusal kullanımlarda olması durumunda, yapının özgün niteliklerinin başkalaştırılmasına yol açılmaması öngörülür.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

V. POLİTİKALAR

V.1. YASAL VE YÖNETSEL DÜZENLEMELER

Mimari mirasın korunması kamu yararına olan dinamik bir süreçtir. Bu nedenle mimari mirasın korunmasına yönelik yasal düzenlemeler, koruma alanındaki evrensel ilkelerden ödün vermeden yeni kavram ve yaklaşımları içerecek şekilde güncellenebilir olmalıdır.

Yasal düzenlemeler taşınmaz sahiplerini özendirici ve destekleyici bir anlayış içermelidir. Bu doğrultuda devlet, kişi ve kurumların korumaya yönelik yatırımlarını destekleyen ve özendiren yeni önlemler almalıdır. Bu önlemlerin ortak kültürel miras anlayışı içinde tüm vatandaşların yararına olduğu unutulmamalıdır. Kültür varlıklarının, özgün işlevleri olabildiğince sürdürülerek ve içinde yaşayanlar yerlerinde tutularak korunması yönünde politikalar geliştirilmelidir.

Mevcut yasal ve yönetsel çerçevede yetki ve sorumluluklar dağınıktır ve çelişkiler içermektedir. Yapılacak düzenlemelerle bu sorunlar giderilmeli, dil ve eylem bütünlüğü sağlanmalıdır.

Mimari miras yenilenemez bir kaynaktır ve korunması kamu yararınadır. Bu nedenle mimari miras söz konusu olduğunda farklı mevzuat arasındaki çelişkiler mimari miras yararına çözümlenmelidir.

Yeni yapılar için üretilen yasal düzenlemeler, teknik hükümler ve standartlar (her durumda) mimari mirasa uygun değildir. Dolayısıyla mimari mirasa özgü düzenlemeler üretilmelidir. Koruma kararlarının alınması sürecinde önemli rol oynayan koruma kurulları, koruma konusunda uzmanlaşmış mimarların yanı sıra bu konuda uzmanlaşmış farklı disiplinlerin temsilcilerinden oluşmalıdır.

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili kurumlar bünyelerinde farklı disiplinlerden koruma uzmanları barındırmalıdır. Kuruluş amaç ve hedefleri koruma ile ilişkili olmayan ve bünyesinde koruma uzmanı olmayan kurumlar, bu alanda karar üretmemeli ve uygulama yapmamalıdır. Bu aşamada yer alan tüm uzmanların görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmelidir.

Mimari mirasın korunmasından doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu kamu kurum ve kuruluşları, bu konuda geliştirecekleri kuramsal ve uygulamaya yönelik strateji ve ilkeleri, konuyla ilgili uzmanlar, akademik kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve kamuoyunun temsilcileriyle paylaşmalıdır. Koruma kararları olabildiğince en geniş katılımın ve mutabakatın sağlandığı bir ortamda alınmalıdır.

Kamuoyu, korumayla ilgili süreç ve kararlara katılma ve her aşamasından haberdar olma hakkına özel bir başvuru yapmadan sahip olmalıdır.

V.2. KORUMA ALANINDA ÇALIŞAN UZMANLAR

Mimari mirasın korunması doğası gereği çok disiplinli bir alandır. Kültürel mirasın niteliğine ve sorunlarına bağlı olarak koruma alanında deneyimli veya uzmanlık sahibi mimar, arkeolog, inşaat mühendisi, sanat/mimarlık tarihçisi, kimyacı, fizikçi, şehir plancısı, peyzaj mimarı, hukukçu, işletmeci, ekonomist, iletişim uzmanı, sosyolog, jeoloji mühendisi ve diğer ilgili mühendislik alanlarından aktörler koruma sürecinde yer almalıdır. Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinler kendi alanları ile ilgili konulardan sorumlu olmalıdır. "Koruma konusunda uzmanlaşmış mimar" ise bu çok disiplinli alanın bütününün eşgüdüm ve yönetiminden sorumludur. Koruma alanında uzmanlaşma tanımının birinci boyutunu eğitim, ikinci boyutunu ise uygulama deneyimi oluşturmalıdır.

"Koruma konusunda uzmanlaşmış proje müellifi mimar" ve proje danışmanı uzmanlar, uygulama sürecinde karşılaşılan yeni durumları değerlendirmeli ve çözüme yönelik kararları ortak olarak almalıdır.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

V.3. AKTÖRLER VE PAYDAŞLAR

Koruma alanında uzmanlaşmış farklı disiplinlerin yanı sıra, merkezi ve yerel yönetimler, koruma kurulları, uygulamacılar ve mülk sahipleri mimari mirasın korunmasındaki diğer aktörlerdir. Bu aktörlerin farklı aşamalarda ve farklı boyutlarda yetki, görev ve sorumlulukları ana hatlarıyla tanımlanmalıdır.

Üniversiteler, sivil toplum örgütleri, halk, kullanıcılar, meslek odaları, basın yayın organları mimari mirasın korunmasındaki paydaşlardandır.

Aktörlerin ve paydaşların mimari mirasa atfettikleri değerler, tanımladıkları sorunlar ve beklentileri koruma sürecinde bir arada göz önünde bulundurulmalı ve koruma kararları bu şekilde oluşturulmalıdır. Mimari korumanın başarısı bu kararların tüm aktörler ve paydaşlar tarafından benimsenmesiyle mümkündür. Bu nedenle, tüm aktör ve paydaşların katkı ve katılımlarıyla bir mutabakat modeli geliştirilmelidir.

VI. MİMARİ MİRASIN KORUNMASINDA EĞİTİMİN ROLÜ

Mimari mirasın korunması, salt yasal kısıtlar ve önermelerle sağlanamaz. Bu konudaki başarı toplumun her bireyinin, koruma olgusunu benimsemesi ve kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmesiyle doğrudan ilişkilidir. Mimari mirasın korunması konusunda kamu bilincinin gelişimi, her aşamada verilecek eğitimle sağlanabilir. Bu nedenle koruma eğitimi, her yaşa ve düzeye yönelik örgün ve yaygın eğitimi kapsamalıdır.

Eğitimin hedefleri:

- Koruma eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren ve süreklilik içerisinde uygulanması korumanın toplumca benimsenmesi için önkoşuldur.
- Koruma eğitiminin başarısı için uluslararası çağdaş koruma yaklaşımları ulusal ve yerel niteliklere göre yeniden tanımlanmalı, bu yaklaşımların uzmanlar tarafından tüm hedef kitlelere doğru araç ve yöntemlerle ulaştırılması hedeflenmelidir.
- Koruma eylemlerinde görev alan farklı uzmanlık dalları arasında ortak çalışmanın sağlanabilmesi için bu uzmanların temel koruma bilgileriyle ve ortak koruma terminolojisiyle donatılması gerekmektedir.

Örgün Eğitim

Mimari mirasın korunmasıyla ilgili eğitimde, her uzmanlık alanının kendi dalında yapacağı eylemleri çağdaş korumanın kuramsal yaklaşımları çerçevesinde sürdürmesi ana amaçtır.

Koruma çalışmalarının gerek planlama, gerekse uygulama aşamasının uzmanlık gerektiren çalışmalar olduğunun bilinmesi ve tüm bu eylemlerin, konu hakkında eğitim almış uzmanlara bırakılması gerekmektedir. Söz konusu eğitim şunları sağlamalıdır:

- Uluslararası ve ulusal koruma kavramlarını bilmek,
- Ülkede geçerli olan yasal, yönetsel ve ekonomik koşulları bilmek,
- Her yapının bağlamı ile ilişkisini fiziksel özellikleri yanısıra, ait olduğu toplumun nitelikleri açısından da değerlendirebilecek bilgi birikimi ve bakış açısına sahip olmak,
- Bu bildirgenin yapının tanımlanması ve çözümlemesine ilişkin bölümünde yer alan (bölüm IV.1.) bilgi birikimine sahip olmak.

Mimari koruma projelerinin başarısı, öngörülen hedeflerin uygulamalara tam ve doğru biçimde aktarılmasıyla sağlanır. Bu hedef doğrultusunda, uygulamaları gerçekleştirecek teknik elemanların yetiştirilmesi ve bu elemanların uzmanlıkları doğrultusunda istihdamlarının sağlanması gereklidir.

Şekil A.9. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

Yaygın Eğitim

Mimari mirasın korunması, bu kavramın toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenmesi ve desteklenmesiyle süreklilik kazanabilir. Bu nedenle kamu bilincini artıracak yaygın eğitimin de tasarlanması gerekir.

Toplumun tüm kesimlerine (birey ve kurumlar düzeyinde) yönelik koruma bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla;

- Birey ve kurum düzeyinde hedef kitlenin tanımlanması,
- Hedef kitlenin niteliklerine uygun olarak yaygın eğitim programlarının tasarlanması,
- Kitlesel ve odaklı iletişim stratejisinin oluşturulması, araçlarının belirlenmesi ve uygulanması,
- Tasarlanan eğitim programlarının ve odaklı iletişim stratejisinin uygulanması sürecinde, üniversitelerin ilgili bölümleri, sivil toplum örgütleri, kurum ve kuruluşlar ile medyanın desteği alınarak işbirliğinin sürekli hale getirilmesi gerekmektedir.[1]

[1] Bu bildirge değişen ihtiyaçlar ve mimari koruma alanının evrimleşen yapısı içinde ICOMOS Türkiye Milli komitesi tarafından sürekli olarak geliştirilecek bir belgedir; sunulan metin bir bütün olarak ele alınmalı ve uygulamacılara rehber olmalıdır.

Şekil A. 3. (Devam) ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)

LEEUWARDEN DECLARATION

ADAPTIVE RE-USE OF THE BUILT HERITAGE: PRESERVING AND ENHANCING THE VALUES OF OUR BUILT HERITAGE FOR FUTURE GENERATIONS

Adopted on 23 November 2018 in Leeuwarden

Europe has a rich and multi-faceted built environment, incorporating strong spiritual, cultural, social and economic values. Due to evolutions in our economies and societies, many heritage sites, whether listed or not, are nowadays disused or have lost the functions for which they were originally built – notably industrial, religious, and military sites, but also more contemporary buildings from the second half of the twentieth century.

However, heritage buildings that have lost their original function still embody cultural, historic, spatial and economic values. *Adaptive re-use* offers itself as a strategy aimed at preserving those elements that contain these values, while at the same time adapting the place for new uses. New functions are thus brought together with heritage values in an active and meaningful dialogue.

Throughout the European Year of Cultural Heritage, within the framework of the initiative entitled *Heritage in Transition: Re-imagining industrial, religious and military spaces for the regeneration of urban and rural areas,* the benefits of adaptive re-use strategies, as well as good practices, challenges and barriers to their implementation, have been intensively discussed. The present Declartation aims to take stock of lessons learned over the Year and reflect on good practices supporting quality interventions.

THE MULTIPLE BENEFITS OF RE-USING OUR BUILT HERITAGE

Through smart renovation and transformation, heritage sites can find new, mixed or extended uses. As a result, their social, environmental and economic value is increased, while their cultural significance is enhanced.

- **Cultural aspects:** heritage sites are often spatial and social landmarks that characterise the landscape and confer a strong identity on the environment. They create a sense of place and are a major determinant of local and regional identity. By preserving our heritage, adaptive re-use can help to maintain and strengthen people's perceptions of their own traditions and history and provide perspectives for the future, while responding to the needs of multi-ethnic and multi-cultural societies.

- **Social aspects:** by re-opening closed or disused spaces to the public, the adaptive re-use of our built heritage can generate new social dynamics in their surrounding areas and thereby contribute to urban regeneration. These projects offer the opportunity to involve citizens in the shaping of their living environment, resulting in greater sense of place and democracy. In addition, re-used heritage can provide the basis for school and educational programmes. Adaptive re-use is therefore a key lever for more cohesive territories, both in urban and rural areas.

- **Environmental aspects:** the re-use of our heritage reduces the consumption of construction materials, saves embodied energy and limits urban sprawl. It often provides the opportunity to undertake a deep energy retrofit, resulting in better-performing, climate-proof, healthier buildings. Moreover, high quality projects, by their very nature, ensure a long-term usability, flexibility and adaptiveness to future needs. Adaptive re-use contributes, therefore, to the building of more resilient and sustainable cities and the application of circular economy principles in the built environment.

Şekil A. 4. Leeuwarden Declaration - Adaptive Re-use Of The Built Heritage: Preserving And Enhancing The Values Of Our Built Heritage For Future Generations (2018)

- **Economic aspects:** the re-use of our built heritage can contribute to increasing the attractiveness of areas. On the one hand, quality architecture is a major factor of place branding, generating jobs and growth, notably in the tourism sector. On the other hand, new functions generate new users and situate territories in new economic networks. Re-used heritage sites cease to be isolated places and can act as catalysts within a broader context.

FOR SMART AND QUALITY-BASED PROCESSES

Adaptive re-use projects bring about specific challenges throughout their life-cycle. Processes that favour and ensure flexibility, participatory approaches, innovation, quality-based procurement, multidisciplinary teams, financial viability and good story-telling can contribute to successful projects in the long term.

- **Flexibility with respect to regulatory framework and standards:** the upgrading of our built heritage to current standards in terms of accessibility, safety and energy efficiency raises numerous challenges. If applied in a strict manner, planning and building regulations may prevent creative solutions from emerging and undermine the quality of projects. Flexibility needs to be engrained in planning and local government bodies.

- **Participation of citizens:** which heritage sites should be preserved, demolished or re-used has to be discussed in a democratic and participative way. Consulting citizens is a good way of gaining support for financial investment and ensuring that a project will match the needs of the local population. Such debates boost social interaction and society's responsibility for local cultural heritage.

- **Temporary uses** of unoccupied spaces can be an excellent way of testing possible future uses, involving citizens and raising awareness of buildings' values. Additionally, temporary uses can contribute to maintaining the building in a good condition. Adaptive re-use interventions, especially if they are temporary, should be reversible, as far as possible, in order to make possible future re-uses or a return to the original condition of the building.

- **Active responsibility of the competent public authorities**: The process of continuous analysis, selection and legal protection of listed buildings requires active attention from the competent public authorities, so that ambitions for adaptive re-use can be tested against the requirements arising from the legally protected status of heritage and integrated in a responsible manner.

- **Quality-based procurement**: project selection procedures must be clearly focused on quality with the application of the most economically advantageous tender for awarding contracts. Architectural Design Contests are the best way of commissioning architectural services.

- **Multidisciplinary teams & collaborative approaches:** responsibility for re-imagining our built heritage is shared by many stakeholders. Multidisciplinary teams are needed, working in a collaborative manner from the very beginning of the project, in order to discuss technical, economical and legal possibilities and resolve possible contradictory interests.

- **Financial viability**: to enable a re-use in the long-term, it is crucial to ensure that the preservation of heritage values is compatible with the economic requirements of the project (renovation, exploitation and maintenance of the building).

- **Good story-telling,** using all opportunities offered by digital technologies, is key to conveying the history of the place and enhancing its heritage value.

A DIALOGUE BETWEEN HERITAGE AND CONTEMPORARY ARCHITECTURE

The dialogue between past, present and future is an obvious characteristic of re-use projects. The architectural project makes things tangible and concrete and constitutes the right moment for bringing the various possibilities into debate.

Şekil A.10. (Devam) Leeuwarden Declaration - Adaptive Re-use Of The Built Heritage: Preserving And Enhancing The Values Of Our Built Heritage For Future Generations (2018)

- **A reflexive dialogue between past, present and future** should allow for mediation and striking a balance between heritage elements and new interventions that relate intelligently to future uses, through a sensible and meaningful weighing of interests.

- **Multi-scale and territorial approach**: heritage sites should be understood in their wider, surrounding context (district and city) in order to fully consider their integration into their urban environment and natural landscape, while responding to access and mobility challenges. By opening to the surrounding context, heritage sites can create new dynamics and thereby contribute to the regeneration of the urban fabric.

- **Case-by-case and knowledge-based approach:** various stakeholders bring multiple issues and possibilities to each project, so that standardised approaches and "one-size-fits-all" solutions are impossible. On the contrary, re-use projects require bespoke architectural solutions, based on a careful assessment of the specific nature of the existing building, using proper methodologies based on an holistic and integrated view of cultural heritage. An in-depth and thorough understanding of the building and its historic 'place' is a prerequisite to exploring possible changes within a given building and making proposals for new forms associated with it.

The adaptive re-use of our built heritage brings multiple benefits to individuals and society, for present and future generations. Yet, it can still be regarded as being an unviable option, while planning and building regulations may prevent the development of re-use projects. It is essential to sensitise all stakeholders – local and regional public authorities, the financial sector, owners and heritage professionals – to the benefits and challenges inherent to such projects, and to foster peer-learning across Europe, as many good practices and solutions already exist.

Adaptive re-use requires the adoption of a 'living' attitude vis-à-vis our built environment; an attitude that considers our built heritage as a man-made landscape that can be re-worked and re-modeled when necessary, starting out from the social, cultural, environmental and economic needs of our time. In so doing, our built heritage can be integrated in a meaningful and creative way into contemporary society and thereby be conserved in a sustainable way for future generations.

As recalled in the Davos Declaration, "*cultural heritage is a crucial component of high-quality Baukultur*". The adaptive re-use of our built heritage presents itself as a necessary strategy to meet the challenges expressed in the Davos Declaration and achieve *high-quality Baukultur* in Europe, understood as "*a new, adaptive approach to shaping our built environment (...) that is rooted in culture, builds social cohesion, ensures environmental sustainability, and contributes to the health and well-being of all*".

This Declaration is supported by:

ARCHITECTS' COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DES ARCHITECTES D'EUROPE

EFFORTS
european federation of fortified sites

ERIH
European Route of Industrial Heritage

EUROPA NOSTRA

FRH
Future for Religious Heritage

Şekil A.10. (Devam) Leeuwarden Declaration - Adaptive Re-use Of The Built Heritage: Preserving And Enhancing The Values Of Our Built Heritage For Future Generations (2018)

ICOMOS

GA 2021 6-1
Ver. 04/30/2020

ICOMOS GUIDELINES ON FORTIFICATIONS AND MILITARY HERITAGE

Final draft for distribution to the ICOMOS membership in view of submission for adoption to the 2021 Annual General Assembly.

PREAMBLE

Humans have constructed fortifications and military heritage using a variety of complex designs for thousands of years.

Surviving fortifications and military heritage from distant past to recent times have served as a major link to the history of human settlements, nations, and regions. At the same time, the use of these monuments and sites as elements of power projection remain a painful physical reminder for many communities. Understanding and respecting these memories and consequences from the perspective of these communities can generate new identity references that positively re-signify the relationship between population, fortifications and military heritage.

From prehistory to modern times, fortifications have been a necessity for human communities to defend themselves. Fortifications have also been integrated into the surrounding cultural landscapes and terrain, and their respective communities and settlements in a variety of ways. How this integration has been achieved provides important information about the diverse ways that societies developed fortifications.

Historic fortifications may include a range of architectural forms from earthworks to complex structures designed for offensive and defensive purposes. The original functions of these fortification systems may continue to exist or may have become obsolete.

OBJECTIVES OF THE ICOMOS GUIDELINES ON FORTIFICATIONS AND MILITARY HERITAGE

The objectives of the Guidelines on Fortifications and Military Heritage are to establish basic principles for interventions and methods of research that are specific to the conservation, protection and value of fortifications and their surrounding cultural landscapes. The Guidelines aims to bring clarity and ensure authenticity and integrity in the forms, setting and functionality of the fortifications and military heritage which is essential for the conservation of all attributes including the protection and enhancement of their tangible and intangible values.

The Guidelines also contributes to the safeguarding of the tangible and intangible values of fortifications and military heritage as “memory” tied to facts, people, communities, and expressions of cultural identity of local history.

Şekil A.11. ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

ICOMOS

GA 2021 6-1
Ver. 04/30/2020

The need for a Guidelines of Fortifications and Military Heritage is based on two observations which also led to the formation of a specialized committee for fortifications and military heritage.

- Fortifications and their military heritage have specific problematics which are wholly or partly distinct from other types of heritage.
- Fortifications and their military heritage assets have specific values that are totally or partially different from those recognized in other types of assets.

Art. 1. Definitions

Fortifications and military heritage comprise of any structure built with either natural (i.e., botanical, or geological) or synthetic materials, by a community to protect themselves from assailants. Such structures include, works of military engineering, arsenals, harbors and naval Shipyards barracks, military bases, testing fields, and other enclaves and constructions built or used for military, offensive and defensive purposes. Military cultural landscapes include but are not limited to territorial or coastal defense installations and earth works and have values similar to other heritage buildings and sites, but also possess unique values that need to be carefully studied, analyzed, and preserved.

Art. 2. Characteristics

Fortifications more than many other types of architecture have an integral relationship with the surrounding cultural landscapes. They exhibit a number of principles present in all regions of the world and manifest in every period of human history. Perhaps more than other categories and types of heritage, an understanding of the meaning, history and strategic rationales for the design and location of fortifications is indispensable for their proper conservation and protection. The following terms define some of the main characteristics of strategies used in conjunction with fortifications and military heritage:

Barrier and protection: The primary attribute to protect human activity and settlement against any external threats with the ability to resist attack;
Command: the ability to monitor the area surrounding the defended zone as far as possible and prevent the attacker from approaching;
Depth: a military strategy that seeks to delay rather than prevent the advance of an attacker by yielding space to buy time; this tactic allows for the creation of successive defensive lines;
Flanking: A strategy that aims to delete blind spots, commonly applied with above-ground structures (e.g., rampart, towers, or bastions);
Deterrence: a defensive strategy used to deter the enemy from attacking by instilling doubt or fear of the consequences. This strategy can include a range of tactics including, the construction of a majestic enclosure and its defensive attributes, (e.g., multiple openings for shooting, scale of gates and towers, decoration of walls and entrance).

PRINCIPLES APPLICABLE TO FORTIFICATIONS AND MILITARY HERITAGE

Art. 3. Theoretical and methodological

3.1. Historical Constructive Evolution, Stratigraphic and Spatial Complexity of the Structure.

Objectives:
Preserve the multiple layers of stratigraphic, constructive, structural, and strategic information, the spatial relationship and the elements that are part of contemporary territorial systems through the development of comprehensive preservation and maintenance guides specific to the needs of fortifications and their cultural landscapes.

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

Methodology:
Promote the research necessary to provide adequate management, interpretation and protection of the complexity and stratigraphic richness of the fortifications and the respective cultural landscapes in which they are integrated.

3.2. External functional scope beyond its physical boundaries.
This is established according to defensive needs and the military technology of the time, as well as other objectives of territorial or commercial expansion or both.

Objective:
To understand the fortification from the view of its operational zone.

Methodology:
To develop appropriate interpretation which must include, but is not limited to, their collections, archaeology, built fabric and design as well as the cultural landscape ensembles, including space, panoramas, dominant views, and territories they were intended to defend and protect.

3.3. The lack of knowledge of the formal and functional characteristics of the fortification can be much greater than for other types of heritage structures.
Fortifications and military heritage need to be researched and documented by using the relevant skills and expertise.

Objectives:
To promote excellence in the conservation of the historic fabric, archaeological remains and the setting of a fortification and its cultural landscapes.

Methodology:
To enhance and foster expert knowledge of the fortification's characteristics through education of future site custodians and responsible stakeholders;
To develop appropriate scientific conservation treatments and maintenance plans.

3.4. Fortifications and Communities.
Fortifications play an important role in the cultural identity and traditions of communities, countries, and regions. Caution should be exercised when interpreting sensitive aspects so as not to promote dominating or excluding values.

Objectives:
To develop appropriate interpretation with emphasis on facilitating the creation of an accurate history and relationship to the changing cultural, social, and political contexts, including the relationships between contemporary elements and their effectiveness in the territorial protection;
To reinforce visitors and local community appreciation of the site through interpretation of transnational values as a common heritage;
To reinforce visitors and local community appreciation of the site by developing effective tools that foster an agreed and consensual interpretation of identity values;
To reinforce visitors and local community appreciation of the site by developing effective tools that foster a comprehensive and consensual interpretation of identity values, in order to encourage a people-centered, rights-based approach and integration of the United Nations' Sustainable Development Goals (UN SDGs) to identification, interpretation, access and management policy.

Methodology:
To apply a holistic integration of heritage values to achieve a positive impact on visitors and the local community, promoting reconciliation of the military past with its subsequent reuse, such as fortifications reused as prisons;

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

To prepare guidance documents, policies, implementation strategies to safeguard the heritage values of the site;
To promote initiatives for recognition of identity and values communication;
To improve studies and analysis about community perception;
To ensure free, prior, and informed consent of source communities in developing and adopting measures to protect, manage and interpret fortifications and military heritage sites.

3.5. Fortifications use and re-use.
The changing nature of military operations often means that fortifications cannot be reused for the specific purpose for which they were originally built.
Fortifications were designed to prevent entry and today this presents obvious challenges for accessibility and meeting current use requirements.

Objectives:
To promote interventions on fortifications and military heritage only where the purpose is to provide a sustainable and appropriate reuse;
To establish a balanced reuse to avoid destroying integrity and authenticity;
To promote reuse that transforms fortifications and military heritage into a place of witness and aggregation of communities;
To promote reuse that transforms fortifications and military heritage into places of knowledge such as places for the interpretation of military heritage including topics such as history, science, technology, etc.;
To promote reuse that transforms fortifications and military heritage into places which transmit a message of inclusiveness, and reconciliation.

Methodology:
To prevent all arbitrary alterations, restorations, reconstructions, or the elimination of historical material forming part of the structures and settlements, through assessments, development, and implementation of a Conservation Master Plan to be overseen by a professional team with specialist skills;
To prepare protection regulations / laws compatible with the preservation of the integrity of the fortification;
To promote the use of technology to provide alternative accessibility.

3.6. Fortification and urban landscape and territorial dimensions.
To address the need to better integrate conservation strategies of urban heritage represented by the fortification system, the singular elements, or the network as a whole, within the broader objectives of general sustainable development, in order to support public and private actions with the aim of protecting and improving the quality of the human environment.

Objective:
To foster greater awareness of the need to understand and interpret fortifications and military heritage as a component of international or transnational systems, territories, settlements of urban ensembles and not as solitary and isolated structures.

Methodology:
Employ a cultural landscape approach for the identification, conservation, and management of historical areas within their wider urban contexts;
To consider the inter-relationship of their physical forms, their spatial organization and connection, their natural characteristics and setting, and their social, cultural, and economic values.

3.7. Fortifications are not typical buildings.
Fortifications can range from single structures to complex multi-structure defensive systems developed over long time scales. However, there may be a lack of comprehensive understanding of the site that identifies important phases of development and interconnects all the significant physical elements of the place, such as, structures, cultural landscapes, views, etc.

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

Objective:
To improve methodological tools for research and multidisciplinary understanding.

Methodology:
To prepare and implement Conservation Management Plans;
To promoted continued holistic research and assessment;
To reinforce networks and partnerships.

Art. 4. Values

The recognition of such intrinsic values of fortifications and defensive heritage determines the extent to which these aspects condition their conservation, rehabilitation, and general value.

The fortification as a monument has documentary value as a built structure. It represents architectural, technological, artistic, and historical values related to the events that led to its construction and the meanings that the building acquired over the time. There is also the value of fortifications seen as a system, as an organizer of the territory. The recognition of these values is what determines the degree to which the fortifications, as part of our heritage, have unique aspects that affect their conservation, rehabilitation, and general value.

4.1. Architectural and Technical value.
The specific typology of the fortifications responds to a specific technology of warfare.
The assessment of the technical value requires a deep understanding of the evolution of weapons and warfare so that innovative advances in response to changes in military science and engineering can be identified and tested.

4.2. Territorial and geographical value.
The value of fortifications as a territorial organization is an important component of the significance of defense systems. While some fortified structures may be independently standing isolated elements, others may form part of a larger system of non-adjacent components that shape the surrounding cultural landscapes and require evaluation in a broader context. In these cases, the value of the system is greater than the specific value of each of its parts, all of which require the same protection regardless of how modest they may seem.

The identification of these values may also take into consideration inter alia, the strategic advantages of location, and how the design responds to the spatial distribution of weaponry, the type of siege or attack intended, the reach of the defensive range, and the topography and ecosystems of the territory to be defended.

4.3. Cultural Landscape Value.
The value of the cultural landscape allows better understanding of the material and functional context of fortifications, and takes into account, among other elements, respect for its enclave, the role of military construction for defensive purposes, its dominance position, visual and physical in relation to the surrounding territory.

4.4. Strategic Value.
The Fortification is a symbol of the fusion of multiple types of knowledge.
The strategic value of a fortification is greater than its territorial or geographical value. Since it reflects the power of decision and the depth of knowledge, as well as the social cohesion of the ruling group

4.5. Human and Anthropological Value.
Fortifications were built to protect one human group from another. Therefore, they can be associated with sites of conflict. Fortifications are sometimes connected with cruel and devastating battles and wars that resulted in one group being victorious over another defeated group. They can also be associated with their

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

role in the performance of nation-building, and they can used to play a role in nation-building. Both fortification structures and cultural landscapes may also contain archaeological information which is important to their understanding and can provide information about the past use of these places not available from historical sources.

4.6. Memory, Identity, Educational Value.
Fortifications can play an important role in the memory of society. They illustrate the conflict directly, allowing for an intense, often personal, learning experience from events that can be part of the shared history of communities. They belong to the collective memory in relation to the cultural landscape in which they are set. Fortifications have educational value because they can provide a stimulating and nurturing environment related to the cultural experience of military heritage.

4.7. Historic value.
Fortifications and military heritage embody attitudes and world views specific to the periods of their development and use. These attitudes may be understood through the study and interpretation of the military sites and the relationships with contemporary societies.

4.8. Social/Economic Value.
The recognition of the social value of fortifications, through appropriate enhancement actions, must activate a stimulus effect giving economic benefit for the communities and activating the recognition of new values and new knowledge.

Art. 5. Intervention parameters

The recognition of these values by a research team working with the local community assumes crucial importance and consists of the first methodological step in an intervention. This team should be multidisciplinary and be composed, at a minimum, of specialists in military history, architecture, art-history, construction materials and technology, archaeology, and landscape interpretation. These specialists should work with community groups to ensure that any intervention is acceptable to the local community. Guidance produced by these preliminary works is to be observed in any intervention projects, and this team should be part of the monitoring, development, and implementation of the intervention throughout the process.

5.1. All interventions should be based on a Master Conservation Plan. This Master Plan should include at a minimum:

Historical study of the site and all periods of its development and use; study of morphological development; topographic / planimetric surveys; evaluation of archaeological studies; structural evaluation; structural analysis; diagnosis and monitoring of preservation; study of cultural landscape; interpretive study; analysis of reuse feasibility; use analysis; criteria and recommendation analysis; risk assessment / risk preparedness plan; business and operations plan; visitor surveys / visitor management studies; protection plan; Management plan.

The entire Master Plan must be developed by an interdisciplinary team of appropriately qualified professionals with specific knowledge and experience in similar fortifications and military heritage.

5.2. All interventions should be based on the holistic integration of the values of the site in relation to the defensive systems and surroundings.

5.3. All interventions must be compatible with the elements and characteristics of the fortifications and military heritage in accordance with the Zimbabwe Charter and in relation to the Vitruvian Triad: "Firmitas, Utilitas et Venustas".

The choice between "traditional" and "innovative" techniques should be weighed on a case-by-case basis and preference given to those that are least invasive and most compatible with heritage values, considering

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

safety and durability requirements (ICOMOS Charter – Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage, 2003).

The nature of military operations needs to be considered particularly with a view to any previous "loss" of fabric or destruction which may be considered as a marker of an historic event that should be conserved rather than restored.

5.3.a. The concept of "Firmitas" compatibility must be understood as the mechanical compatibility between the historical materials and materials used for structural restoration and/or consolidation, always preferring minimal impact intervention.

5.3.b. Functional compatibility or "Utilitas" is the survival of the characteristic elements of the fortification from the point of view of its original functional design and the defensive layout of its routes and accesses.

5.3.c. Aesthetic or "Venustas" compatibility means that the intervention must be aesthetically compatible with the original structure and setting. However, it must also guarantee the permanence of the stratigraphic reading prior to the intervention and the stratigraphic legibility of the intervention itself.

References

Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments. (Athens Conference, 21-30 October 1931).
International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites. (The Venice Charter, 1964).
Conservation of Places of Cultural Significance (The Burra Charter) (Australia ICOMOS, 1981).
Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas. (Washington Charter, 1987).
Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage, 1990.
The Nara Document on Authenticity, 1994.
International Cultural Tourism Charter. Managing Tourism at Places of Heritage Significance, 1999.
ICOMOS Charter – Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage, 2003. Ratified by the ICOMOS 14th General Assembly in Victoria Falls, Zimbabwe, 2003.
"Baños de la Encina" charter for the conservation of the defensive architecture in Spain, 2006.
ICOMOS Charter on Cultural Routes, 2008.
ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, 2008.
The Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place, 2008.
The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas, 2011.
The Florence Declaration on Heritage and Landscape as Human Values, 2014.

Şekil A.11. (Devam) ICOMOS Guidelines On Fortifications And Military Heritage (2020)

Şekil B. 1. Silvan URL-9

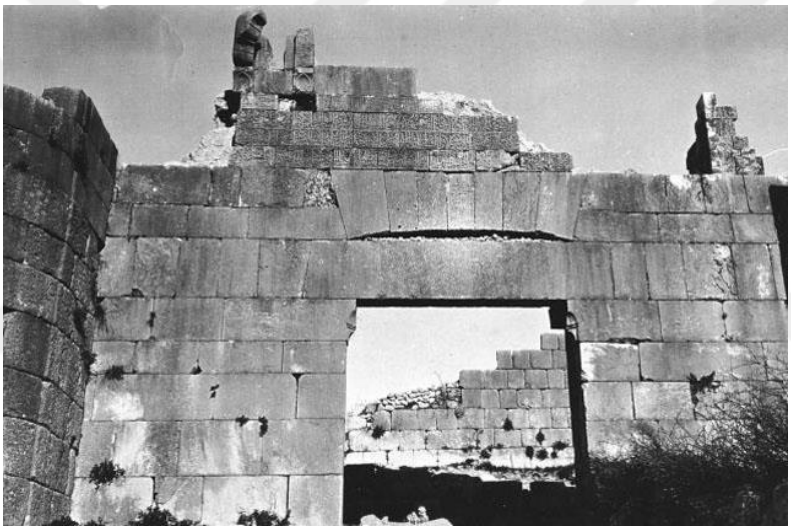
Şekil B. 2. 1900'ler Silvan URL-10

Şekil B. 3. Silvan Genel Görünüm URL-11

Şekil B. 4. Silvan Genel Görünüm URL-12

Şekil B. 5 Silvan Kulfa Kapı Mayıs 1911 URL-13

Şekil B. 6 Silvan Mayıs 1911 URL-14

Şekil B. 7. Artuklu Burcu Mayıs 1911 URL-15

Şekil B. 8 Selahaddin Eyyubi Cami Mayıs 1911 URL-16

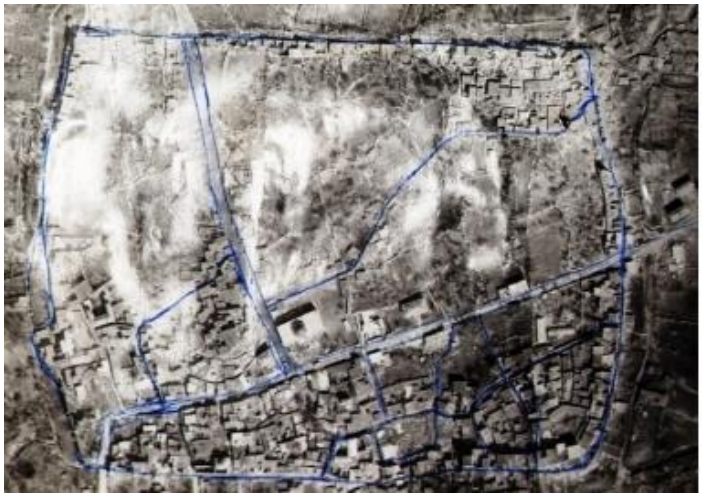
Şekil B. 9 Kent Dokusuna Bir Örnek Mayıs 1911 URL-17

Şekil B. 10. 1918 Silvan Malabadi Köprüsü URL-18

Şekil B. 11. Silvan Kale Duvarı ve üzerine inşa edilen Azizoğlu Konağı URL-19

Şekil B. 12 Silvan hava fotoğrafı ve Kale Sınırları – 1940 (Dağtekin ve diğ., 2017)

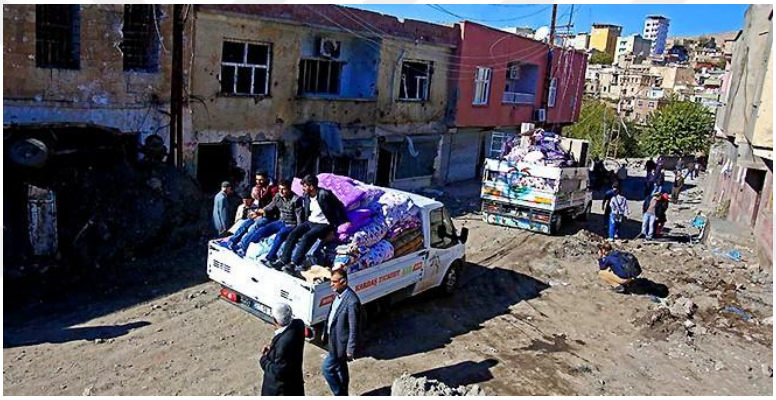
Şekil B. 13. 1940'lar Silvan URL-20

Şekil B. 14 2015 Silvan URL-21

Şekil B. 15 2015 Silvan URL-22

Şekil B. 16 2015 Silvan URL-23

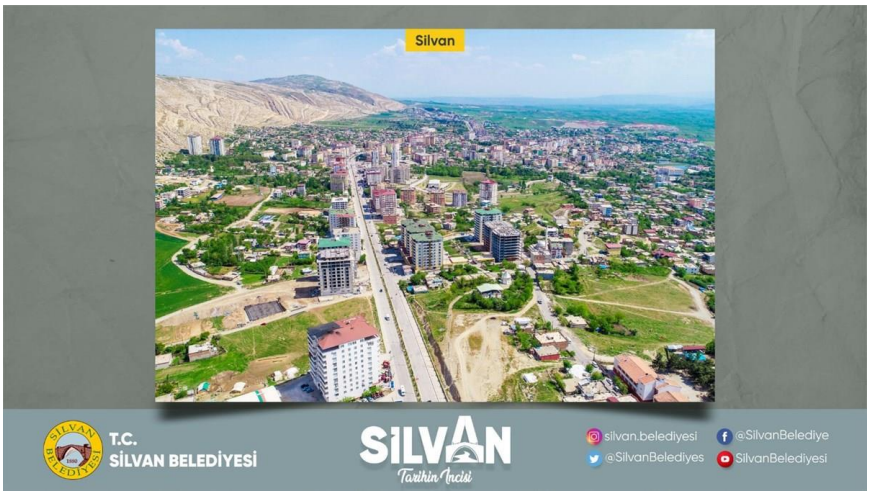
Şekil B. 17. Silvan Kent Dokusu – 01.02.2021

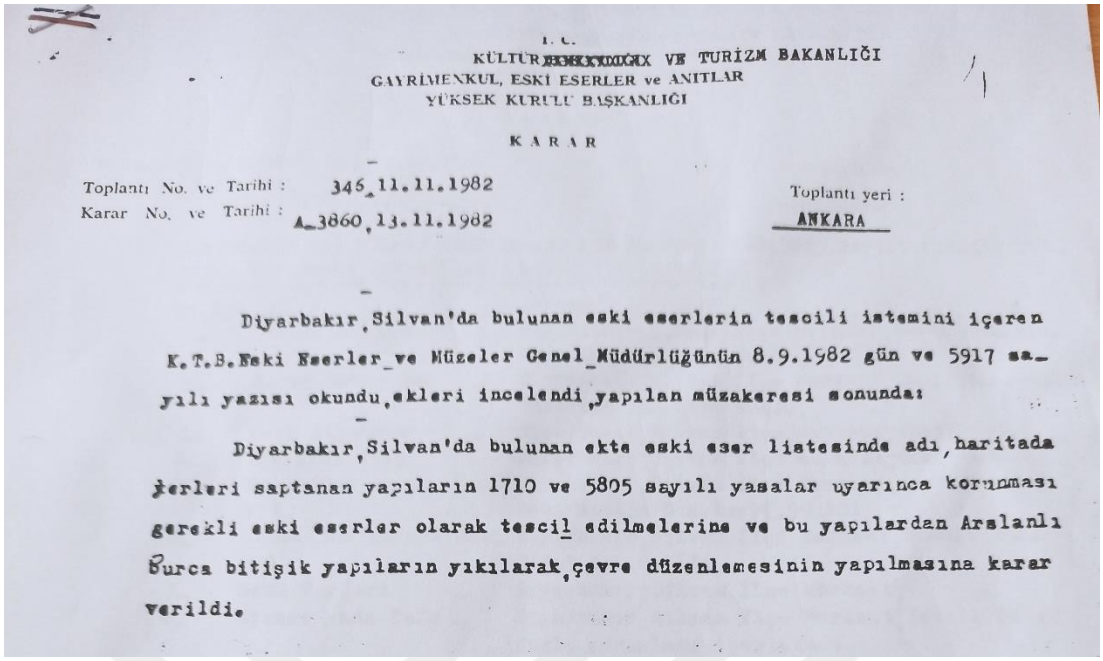
Şekil B. 18. Silvan Hava Fotoğrafı ve Kale Sınırları – 04.2022

Şekil B. 19. Aslanlı Burç URL-24

Şekil B. 20. Silvan genel görünüm URL-25

T. C.
KÜLTÜR [illegible] VE TURİZM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL, ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

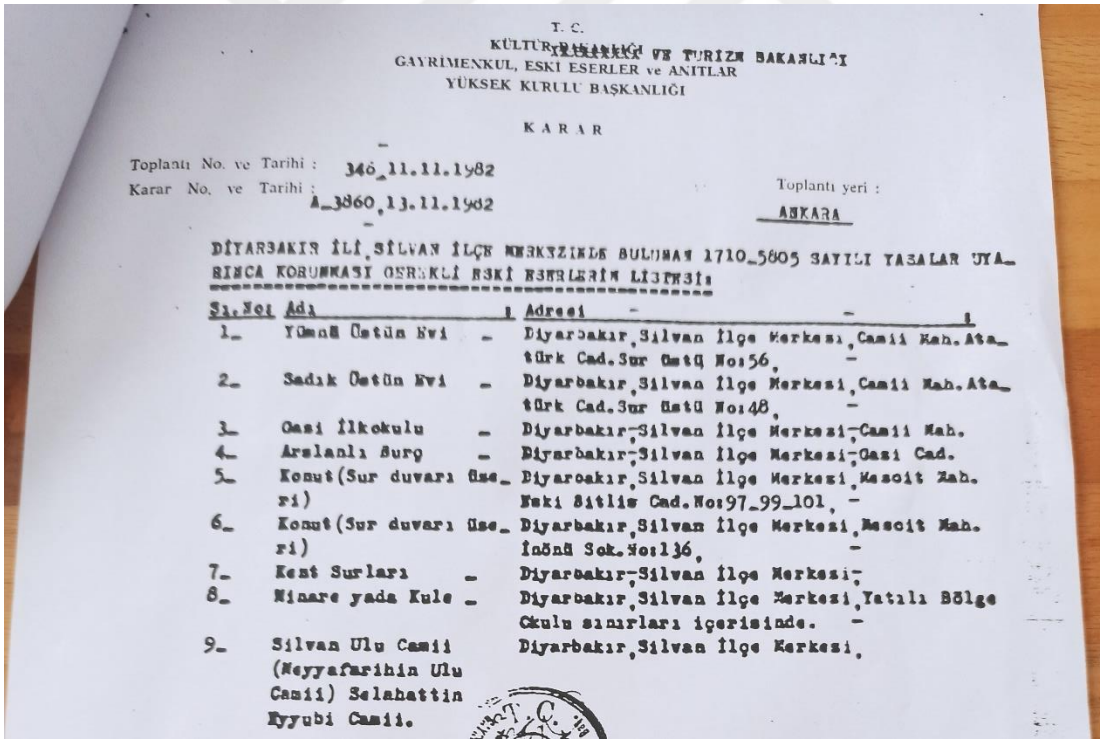
Toplantı No. ve Tarihi : 345_11.11.1982
Karar No. ve Tarihi : A_3860_13.11.1982

Toplantı yeri : ANKARA

Diyarbakır_Silvan'da bulunan eski eserlerin tescili istemini içeren K.T.B.Eski Eserler_ve Müzeler Genel_Müdürlüğünün 8.9.1982 gün ve 5917 sa_yılı yazısı okundu_ekleri incelendi_yapılan müzakeresi sonunda:

Diyarbakır_Silvan'da bulunan ekte eski eser listesinde adı_haritada yerleri saptanan yapıların 1710 ve 5805 sayılı yasalar uyarınca korunması gerekli eski eserler olarak tescil edilmelerine ve bu yapılardan Arslanlı Burca bitişik yapıların yıkılarak_çevre düzenlemesinin yapılmasına karar verildi.

Şekil B. 21. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.11.1982 tarihli A_3860 No'lu kararı

T. C.
KÜLTÜR [illegible] VE TURİZM BAKANLIĞI
GAYRİMENKUL, ESKİ ESERLER ve ANITLAR
YÜKSEK KURULU BAŞKANLIĞI

K A R A R

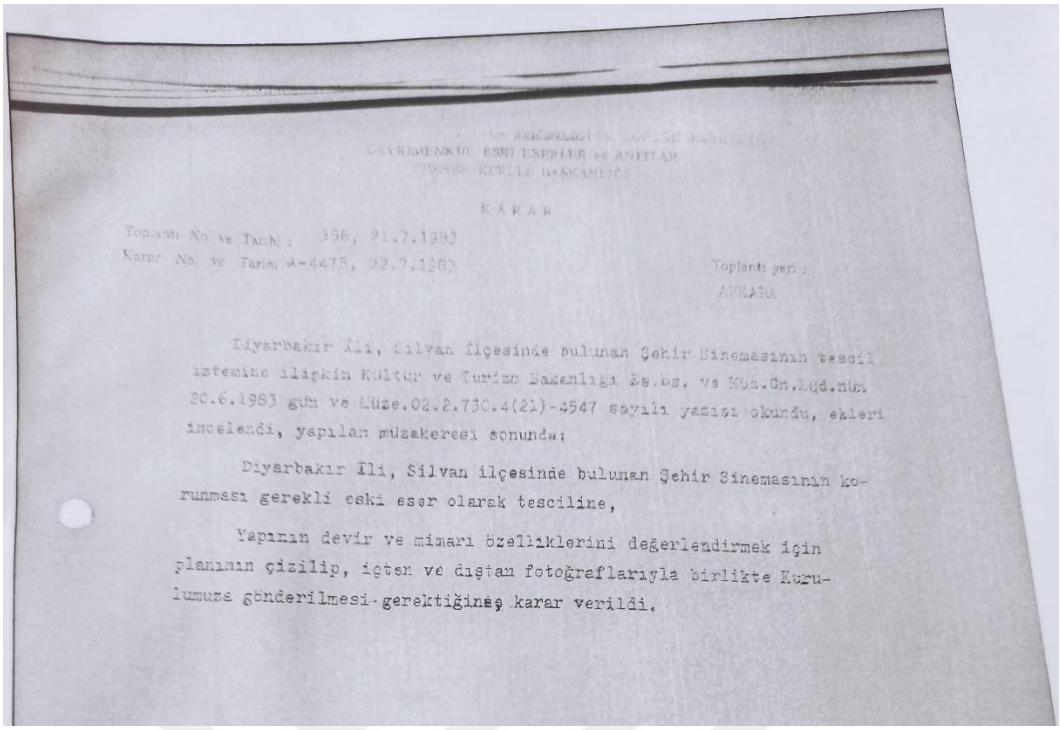
Toplantı No. ve Tarihi : 346_11.11.1982
Karar No. ve Tarihi : A_3860_13.11.1982

Toplantı yeri : ANKARA

DİYARBAKIR İLİ_SİLVAN İLÇE MERKEZİNDE BULUNAN 1710_5805 SAYILI YASALAR UYA_RINCA KORUNMASI GEREKLİ ESKİ ESERLERİN LİSTESİ:

Sı.No:	Adı	Adresi
1_	Yümnü Üstün Evi	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_Camii Mah.Ata_türk Cad.Sur Üstü No:56_
2_	Sadık Üstün Evi	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_Camii Mah.Ata_türk Cad.Sur Üstü No:48_
3_	Gazi İlkokulu	Diyarbakır-Silvan İlçe Merkezi-Camii Mah.
4_	Arslanlı Burç	Diyarbakır-Silvan İlçe Merkezi-Gazi Cad.
5_	Konut(Sur duvarı üze_ri)	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_Mescit Mah. Eski Bitlis Cad.No:97_99_101_
6_	Konut(Sur duvarı üze_ri)	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_Mescit Mah. İnönü Sok.No:136_
7_	Kent Surları	Diyarbakır-Silvan İlçe Merkezi-
8_	Minare yada Kule	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_Yatılı Bölge Okulu sınırları içerisinde.
9_	Silvan Ulu Camii (Meyyafarikin Ulu Camii) Selahattin Eyyubi Camii.	Diyarbakır_Silvan İlçe Merkezi_

Şekil B. 21. (Devam) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.11.1982 tarihli A_3860 No'lu kararı

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 356, 21.7.1983
Karar No. ve Tarihi A-4475, 22.7.1983

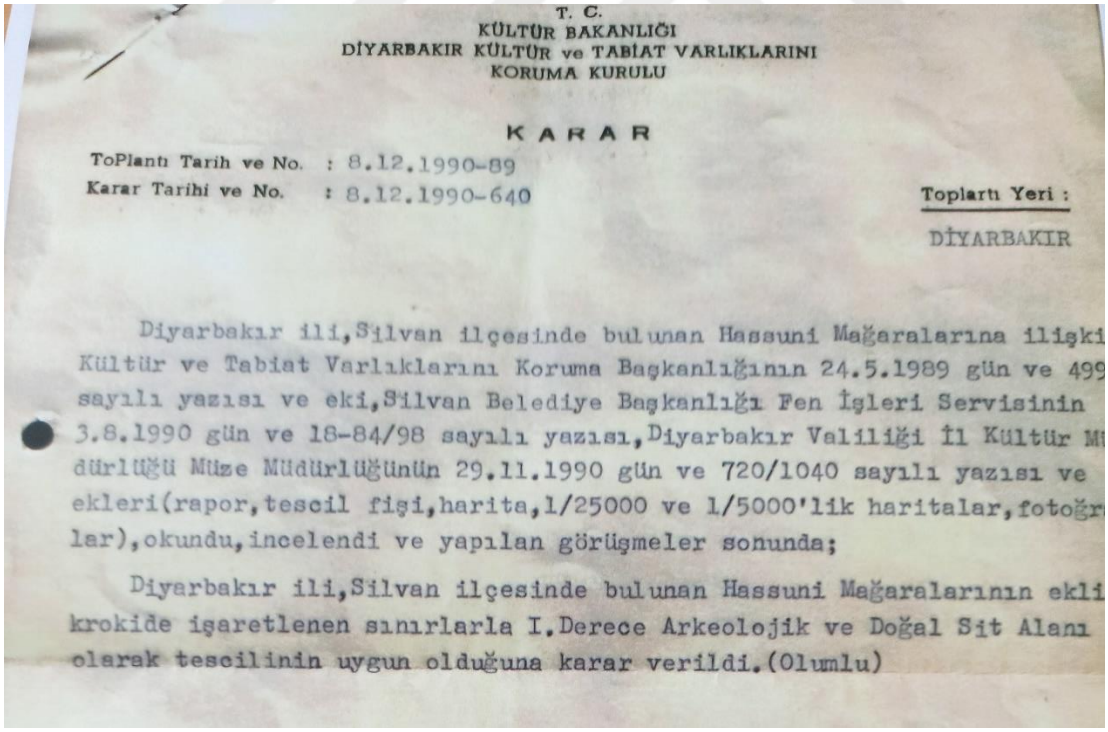
Toplantı yeri :
ANKARA

Diyarbakır İli, Silvan İlçesinde bulunan Şehir Sinemasının tescil istemine ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı Bs.Bş. ve Müz.Gn.Müd.nün 20.6.1983 gün ve Müze.02.2.730.4(21)-4547 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan müzakeresi sonunda:

Diyarbakır İli, Silvan ilçesinde bulunan Şehir Sinemasının korunması gerekli eski eser olarak tesciline,

Yapının devir ve mimari özelliklerini değerlendirmek için planının çizilip, içten ve dıştan fotoğraflarıyla birlikte Kurulumuza gönderilmesi gerektiğine karar verildi.

Şekil B. 22. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 22.07.1983 tarihli A_4475 No'lu Şehir Sinemasının Tescil Kararı

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

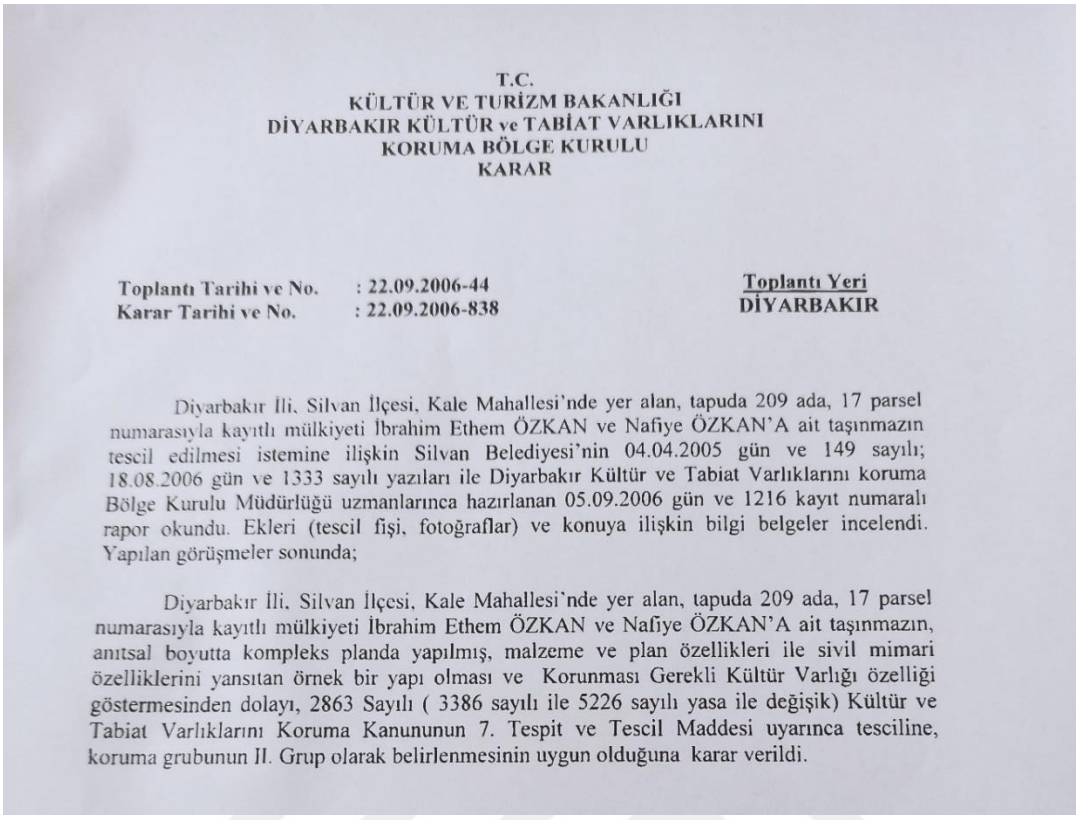
ToPlantı Tarih ve No. : 8.12.1990-89
Karar Tarihi ve No. : 8.12.1990-640

Toplantı Yeri :
DİYARBAKIR

Diyarbakır ili,Silvan ilçesinde bulunan Hassuni Mağaralarına ilişki Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığının 24.5.1989 gün ve 499 sayılı yazısı ve eki,Silvan Belediye Başkanlığı Fen İşleri Servisinin 3.8.1990 gün ve 18-84/98 sayılı yazısı,Diyarbakır Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Müze Müdürlüğünün 29.11.1990 gün ve 720/1040 sayılı yazısı ve ekleri(rapor,tescil fişi,harita,1/25000 ve 1/5000'lik haritalar,fotoğrlar),okundu,incelendi ve yapılan görüşmeler sonunda;

Diyarbakır ili,Silvan ilçesinde bulunan Hassuni Mağaralarının ekli krokide işaretlenen sınırlarla I.Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı olarak tescilinin uygun olduğuna karar verildi.(Olumlu)

Şekil B. 23. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 08.12.1990 tarihli 640 No'lu Kararı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

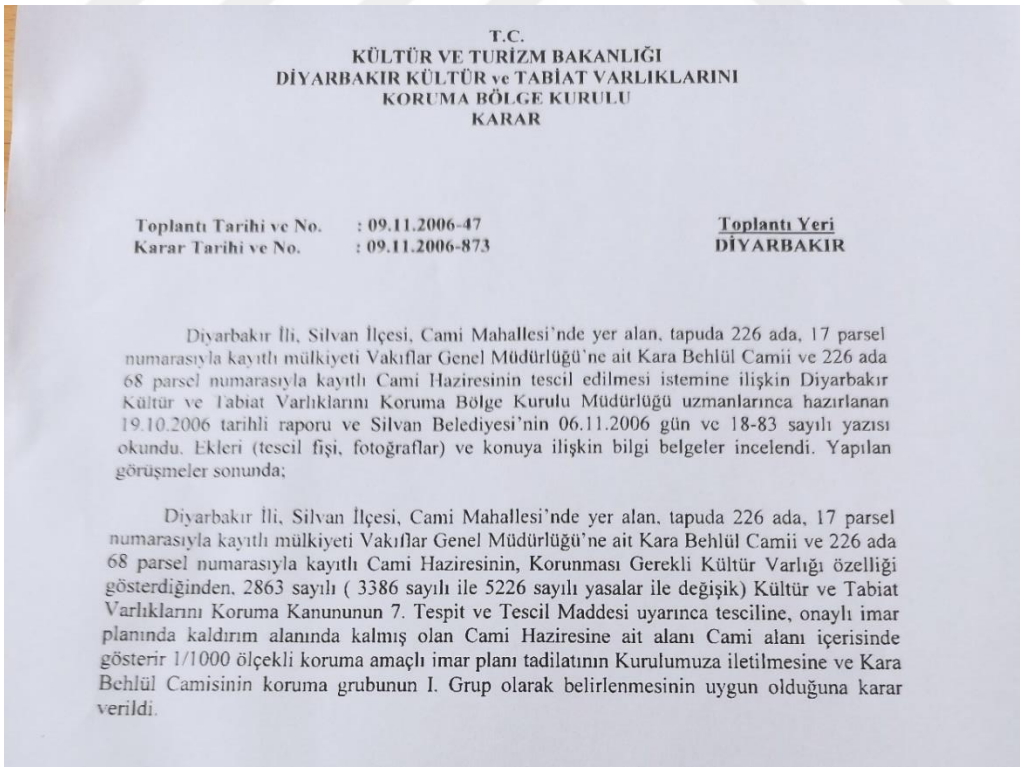
Toplantı Tarihi ve No. : 22.09.2006-44
Karar Tarihi ve No. : 22.09.2006-838

Toplantı Yeri
DİYARBAKIR

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Kale Mahallesi'nde yer alan, tapuda 209 ada, 17 parsel numarasıyla kayıtlı mülkiyeti İbrahim Ethem ÖZKAN ve Nafiye ÖZKAN'A ait taşınmazın tescil edilmesi istemine ilişkin Silvan Belediyesi'nin 04.04.2005 gün ve 149 sayılı; 18.08.2006 gün ve 1333 sayılı yazıları ile Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan 05.09.2006 gün ve 1216 kayıt numaralı rapor okundu. Ekleri (tescil fişi, fotoğraflar) ve konuya ilişkin bilgi belgeler incelendi. Yapılan görüşmeler sonunda;

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Kale Mahallesi'nde yer alan, tapuda 209 ada, 17 parsel numarasıyla kayıtlı mülkiyeti İbrahim Ethem ÖZKAN ve Nafiye ÖZKAN'A ait taşınmazın, anıtsal boyutta kompleks planda yapılmış, malzeme ve plan özellikleri ile sivil mimari özelliklerini yansıtan örnek bir yapı olması ve Korunması Gerekli Kültür Varlığı özelliği göstermesinden dolayı, 2863 Sayılı (3386 sayılı ile 5226 sayılı yasa ile değişik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 7. Tespit ve Tescil Maddesi uyarınca tesciline, koruma grubunun II. Grup olarak belirlenmesinin uygun olduğuna karar verildi.

Şekil B.24. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 22.09.2006 tarihli 838 No'lu Kararı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

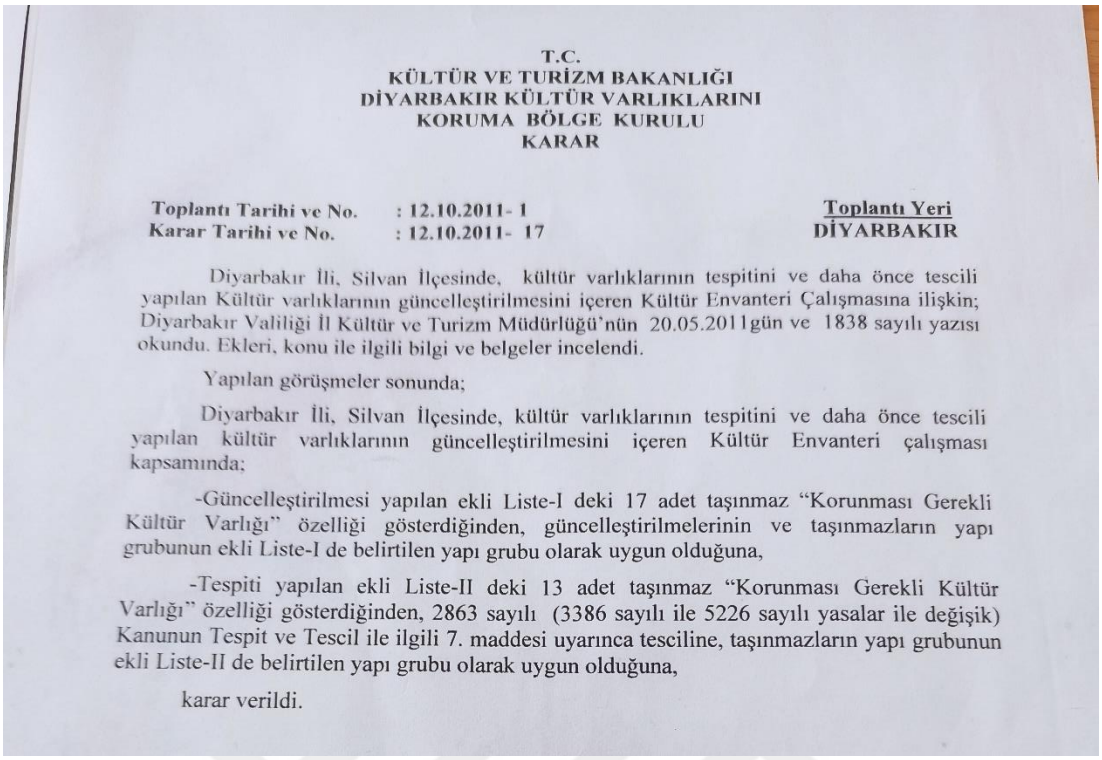
Toplantı Tarihi ve No. : 09.11.2006-47
Karar Tarihi ve No. : 09.11.2006-873

Toplantı Yeri
DİYARBAKIR

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Cami Mahallesi'nde yer alan, tapuda 226 ada, 17 parsel numarasıyla kayıtlı mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Kara Behlül Camii ve 226 ada 68 parsel numarasıyla kayıtlı Cami Haziresinin tescil edilmesi istemine ilişkin Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan 19.10.2006 tarihli raporu ve Silvan Belediyesi'nin 06.11.2006 gün ve 18-83 sayılı yazısı okundu. Ekleri (tescil fişi, fotoğraflar) ve konuya ilişkin bilgi belgeler incelendi. Yapılan görüşmeler sonunda;

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Cami Mahallesi'nde yer alan, tapuda 226 ada, 17 parsel numarasıyla kayıtlı mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Kara Behlül Camii ve 226 ada 68 parsel numarasıyla kayıtlı Cami Haziresinin, Korunması Gerekli Kültür Varlığı özelliği gösterdiğinden, 2863 sayılı (3386 sayılı ile 5226 sayılı yasalar ile değişik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 7. Tespit ve Tescil Maddesi uyarınca tesciline, onaylı imar planında kaldırım alanında kalmış olan Cami Haziresine ait alanı Cami alanı içerisinde gösterir 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı tadilatının Kurulumuza iletilmesine ve Kara Behlül Camisinin koruma grubunun I. Grup olarak belirlenmesinin uygun olduğuna karar verildi.

Şekil B.25. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 09.11.2006 tarihli 873 No'lu Kararı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No. : 12.10.2011- 1
Karar Tarihi ve No. : 12.10.2011- 17

Toplantı Yeri
DİYARBAKIR

Diyarbakır İli, Silvan İlçesinde, kültür varlıklarının tespitini ve daha önce tescili yapılan Kültür varlıklarının güncelleştirilmesini içeren Kültür Envanteri Çalışmasına ilişkin; Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 20.05.2011gün ve 1838 sayılı yazısı okundu. Ekleri, konu ile ilgili bilgi ve belgeler incelendi.

Yapılan görüşmeler sonunda;

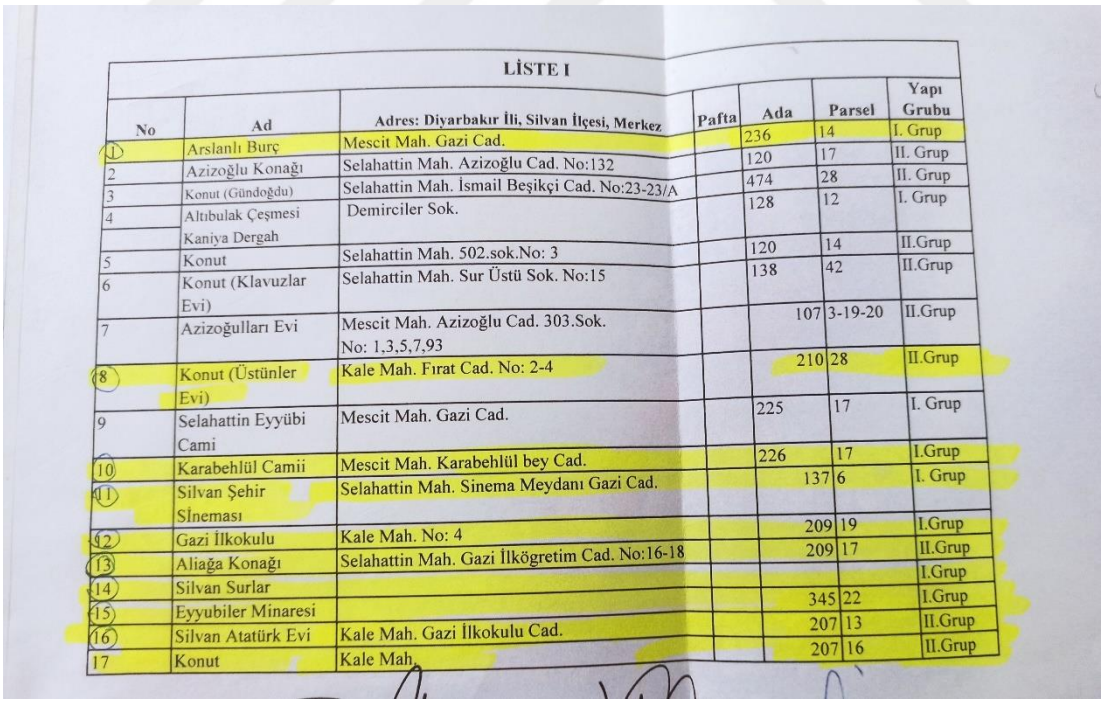
Diyarbakır İli, Silvan İlçesinde, kültür varlıklarının tespitini ve daha önce tescili yapılan kültür varlıklarının güncelleştirilmesini içeren Kültür Envanteri çalışması kapsamında;

-Güncelleştirilmesi yapılan ekli Liste-I deki 17 adet taşınmaz "Korunması Gerekli Kültür Varlığı" özelliği gösterdiğinden, güncelleştirilmelerinin ve taşınmazların yapı grubunun ekli Liste-I de belirtilen yapı grubu olarak uygun olduğuna,

-Tespiti yapılan ekli Liste-II deki 13 adet taşınmaz "Korunması Gerekli Kültür Varlığı" özelliği gösterdiğinden, 2863 sayılı (3386 sayılı ile 5226 sayılı yasalar ile değişik) Kanunun Tespit ve Tescil ile ilgili 7. maddesi uyarınca tesciline, taşınmazların yapı grubunun ekli Liste-II de belirtilen yapı grubu olarak uygun olduğuna,

karar verildi.

Şekil B.26. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 12.10.2011 tarihli 17 No'lu Silvan ilçesinde bulunan kültür varlıklarının tespiti ve tescil listesinin güncelleştirilmesi kararı

LİSTE I

No	Ad	Adres: Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Merkez	Pafta	Ada	Parsel	Yapı Grubu
1	Arslanlı Burç	Mescit Mah. Gazi Cad.		236	14	I. Grup
2	Azizoğlu Konağı	Selahattin Mah. Azizoğlu Cad. No:132		120	17	II. Grup
3	Konut (Gündoğdu)	Selahattin Mah. İsmail Beşikçi Cad. No:23-23/A		474	28	II. Grup
4	Altıbulak Çeşmesi Kaniya Dergah	Demirciler Sok.		128	12	I. Grup
5	Konut	Selahattin Mah. 502.sok.No: 3		120	14	II.Grup
6	Konut (Klavuzlar Evi)	Selahattin Mah. Sur Üstü Sok. No:15		138	42	II.Grup
7	Azizoğulları Evi	Mescit Mah. Azizoğlu Cad. 303.Sok. No: 1,3,5,7,93		107	3-19-20	II.Grup
8	Konut (Üstünler Evi)	Kale Mah. Fırat Cad. No: 2-4		210	28	II.Grup
9	Selahattin Eyyübi Cami	Mescit Mah. Gazi Cad.		225	17	I. Grup
10	Karabehlül Camii	Mescit Mah. Karabehlül bey Cad.		226	17	I.Grup
11	Silvan Şehir Sİneması	Selahattin Mah. Sinema Meydanı Gazi Cad.		137	6	I. Grup
12	Gazi İlkokulu	Kale Mah. No: 4		209	19	I.Grup
13	Aliağa Konağı	Selahattin Mah. Gazi İlkögretim Cad. No:16-18		209	17	II.Grup
14	Silvan Surlar					I.Grup
15	Eyyubiler Minaresi			345	22	I.Grup
16	Silvan Atatürk Evi	Kale Mah. Gazi İlkokulu Cad.		207	13	II.Grup
17	Konut	Kale Mah.		207	16	II.Grup

Şekil B.26. (Devam) Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 12.10.2011 tarihli 17 No'lu Silvan ilçesinde bulunan kültür varlıklarının tespiti ve tescil listesinin güncelleştirilmesi kararı

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
DİYARBAKIR KÜLTÜR VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No. : 19.06.2012-26
Karar Tarihi ve No. : 19.06.2012-578

Toplantı Yeri
MARDİN

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Cami Mahallesi, tapunun 236 ada 24 no.lu parselinde bulunan Hamam Kalıntısına ilişkin; Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28.03.2012 gün ve 414 sayılı kararı, Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü'nün 12.06.2012 gün ve 1089 sayılı yazısı ile Diyarbakır Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 15.06.2012 gün ve 2106 sayılı yazısı okundu. Ekleri ve konuya ilişkin bilgi, belgeler incelendi.

Yapılan görüşmeler sonunda;

Diyarbakır İli, Silvan İlçesi, Cami Mahallesi, tapunun 236 ada 24 no.lu parselinde bulunan Hamam Kalıntısı Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı özelliği gösterdiğinden tescilinin uygun olduğuna, yapı grubunun I. Grup Yapı olarak belirlenmesine,

-236 ada 24 no.lu parsel üzerinde inşai faaliyetlerde bulunulmamasına,

-Özel mülkiyete ait korunması gerekli kültür varlığı olan Hamam Kalıntısı'nı korumaya yönelik çalışmaların yapılabilmesi için kamulaştırılmasının yararlı olacağına,

-Bitirilemediği belirtilen arkeolojik kazı çalışmalarının tamamlanarak, korunmaya yönelik projelerin hazırlanıp Kurulumuza iletilmesine karar verildi.

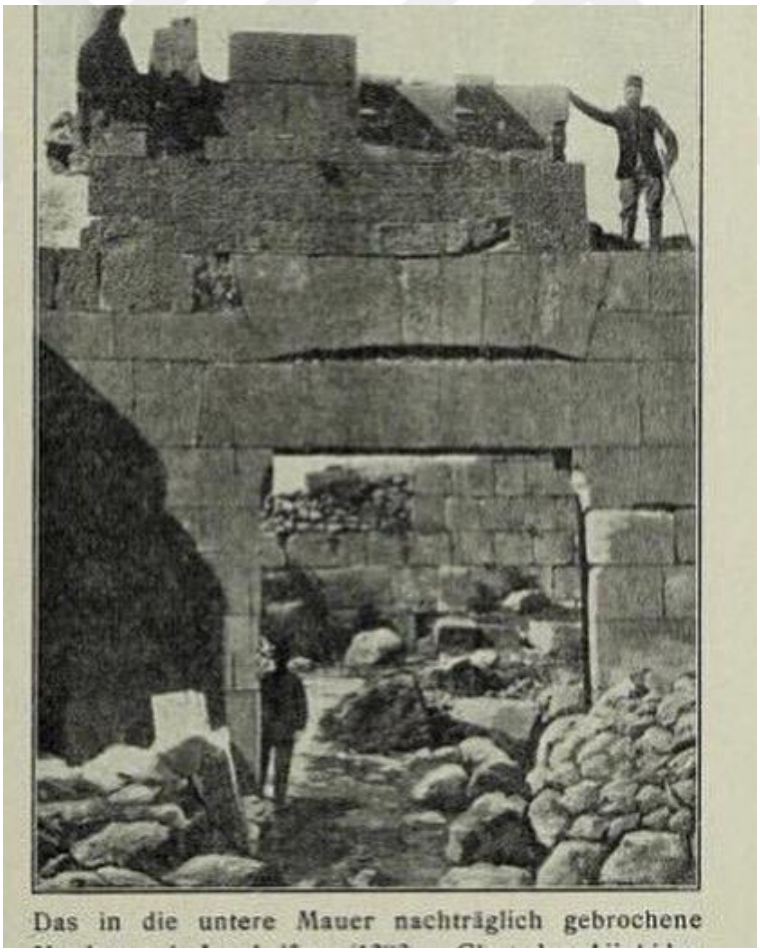
Şekil B. 27. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 19.06.2012 tarihli 578 No'lu karar

Şekil B.28. Kent Surları Boşat Kapısı URL-26

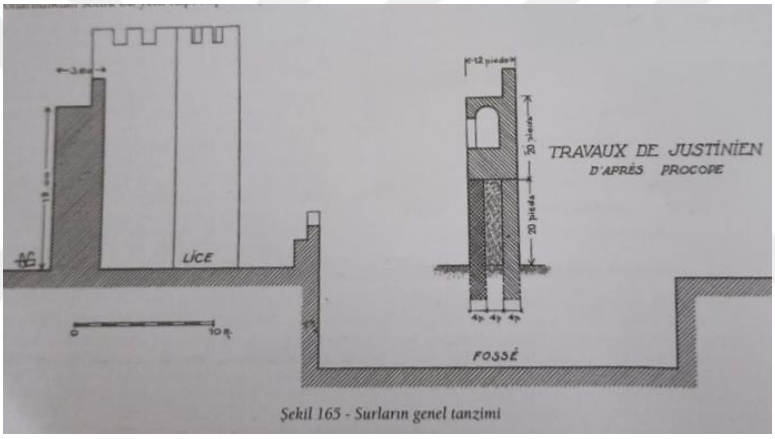
Şekil B.29. Kent Surları Boşat Kapısı ve Üstünler Konağı URL-27

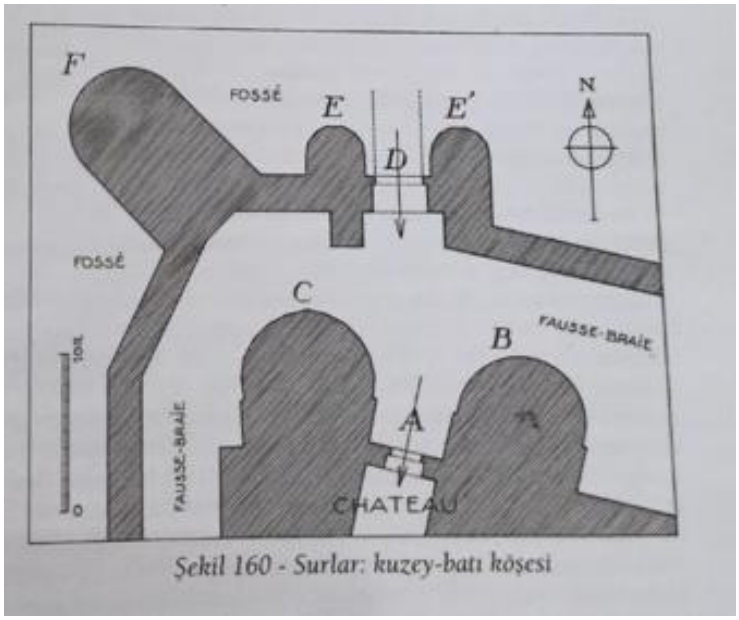
Şekil B.30. Kulfa Kapı 1909 URL-28

Şekil B.31. Kulfa Kapı – 01.02.2021

Şekil B.32. Sur Duvarlarının Yapım Tekniği Hakkındaki Çizim – (Gabriel, 2014)

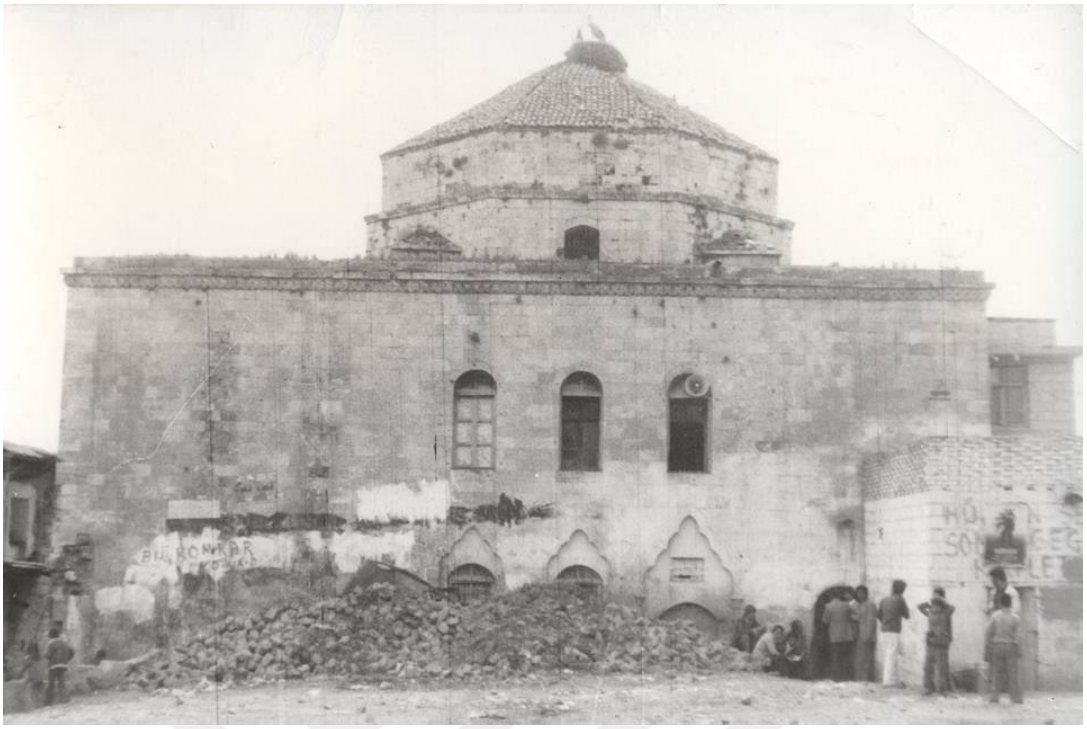
Şekil B.33. Üstünler Konağı ve Boşat Kapısı – (Gabriel, 2014)

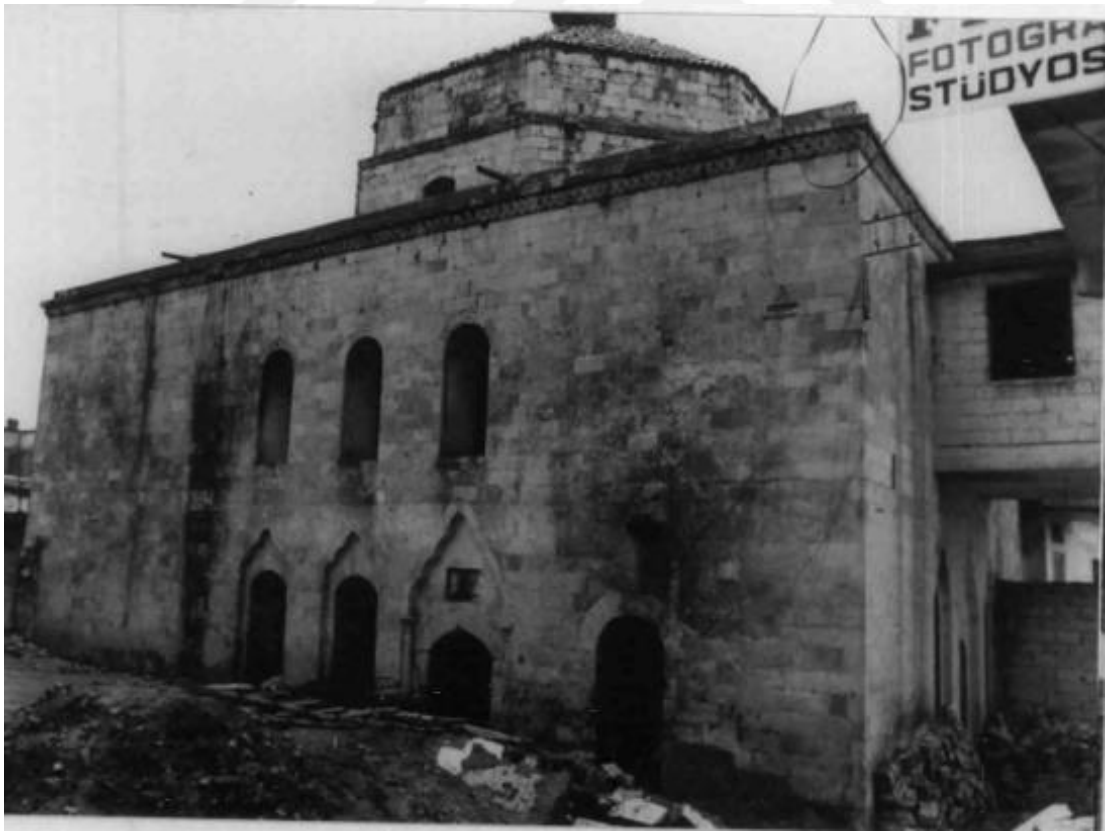
Şekil B. 34. Aslanlı Burç – 01.02.2021

Şekil B.35. Artuklu Burcu – 01.02.2021

Şekil B. 36. Artuklu Burcu – 01.02.2021

Şekil B.37. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephe – URL-29

Şekil B.38. Surp Stepanos Kilisesi Kuzey Cephe – 1988 DKVKBK Arşivi

Şekil B.39. Kuzey Cephe – 1988 DKVKBK Arşivi

Şekil B.40. Güney Cephe – 1988 DKVKBK Arşivi

Şekil B.41. Kuzey Cephe – 2001 DKVKBK Arşivi

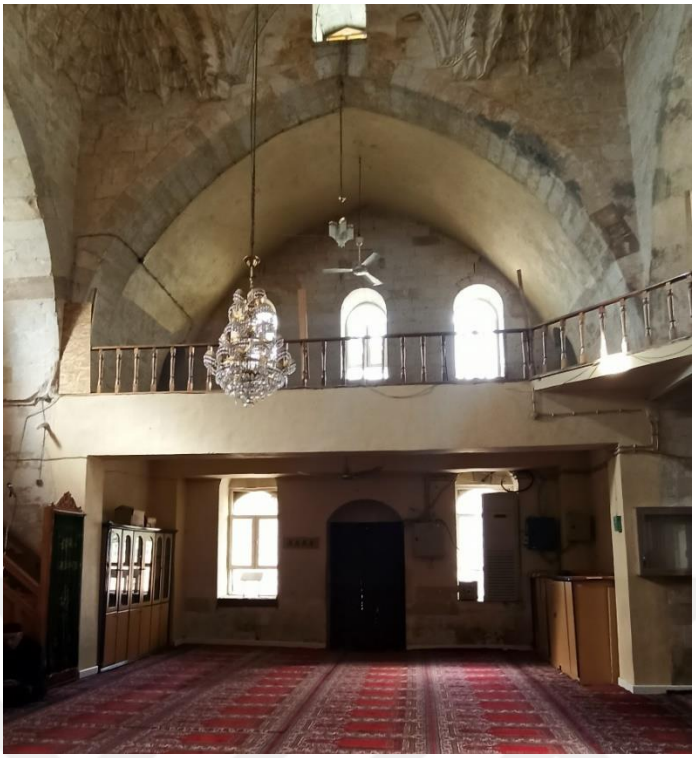
Şekil B.42. Batı Cephesi – 2001 DKVKBK Arşivi

Şekil B.43. Kuzey Cephe – URL-30

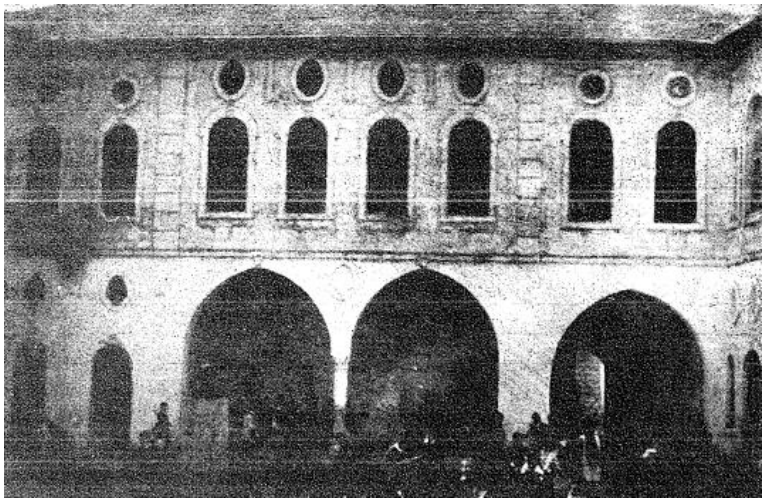
Şekil B.44. İç Mekan – 01.02.2021

Şekil B.45. Kuzey Cephesi – 01.02.2021

Şekil B.46. Kubbe – 01.02.2021

Şekil B.47. Gazi İlkokulu 1916 (Beysanoğlu, 1992)

Şekil B.48. Gazi İlkokulu 1937 – URL-31

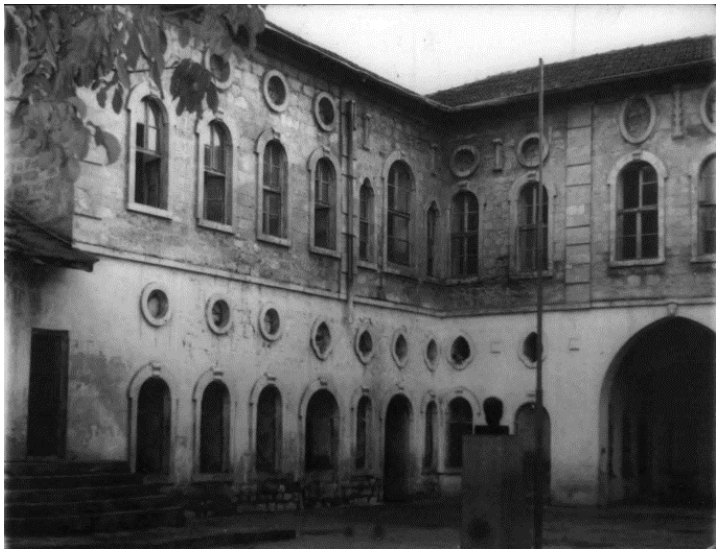
Şekil B.49. Gazi İlkokulu 1938 – URL-32

Şekil B.50. Gazi İlkokulu 1940 – URL-33

Şekil B.51. Gazi İlkokulu Doğu Cephesi 1982 - DKVKBK Arşivi

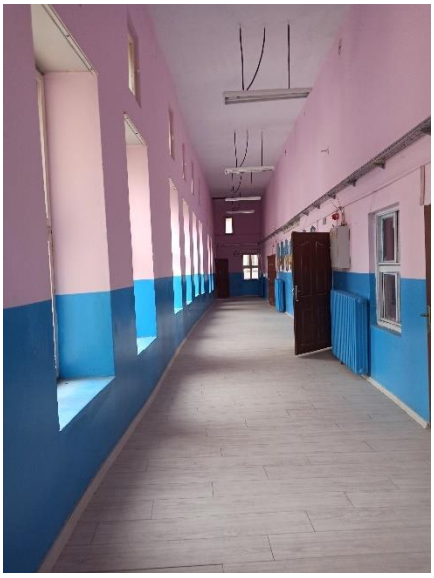
Şekil B. 52. Gazi İlkokulu 1982 – DKVKBK Arşivi

Şekil B.53. Gazi İlkokulu Batı Cephesi – DKVKBK Arşivi

Şekil B.54. Gazi İlkokulu – URL-34

Şekil B.55. Oluşturulan Koridor – 10.11.2021

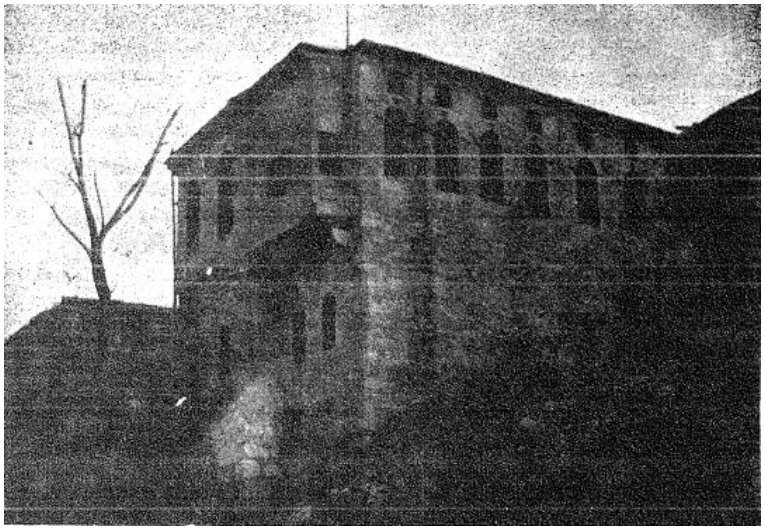
Şekil B.56. Dilimli Kemerli Pencereler – 10.11.2021

Şekil B.57. Yarı Açık Mekan – 10.11.2021

Şekil B.58. Avlu – 10.11.2021

Şekil B.59. Silvan Atatürk Evi 1916 (Beysanoğlu, 1992)

Şekil B.60. Güney Cephesi – DKVKBK Arşivi

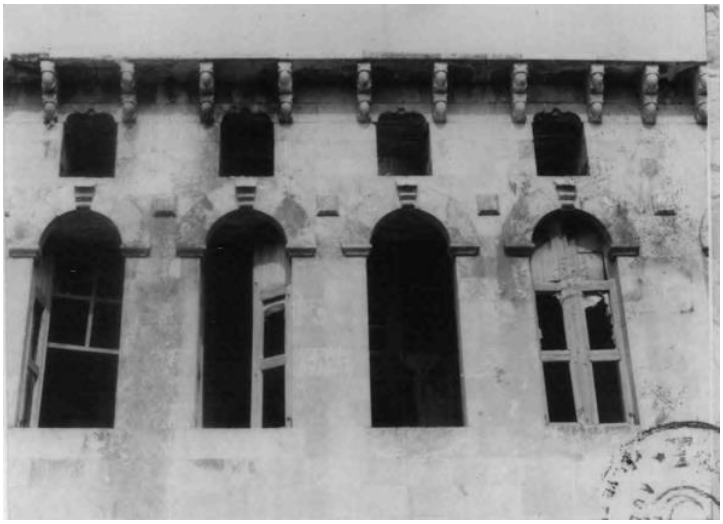
Şekil B.61. Güney Cephesi – DKVKBK Arşivi

Şekil B.62. Pencere Detayı – DKVKBK Arşivi

Şekil B.63. Giriş – DKVKBK Arşivi

Şekil B.64. Onarım Öncesi – DKVKBK Arşivi

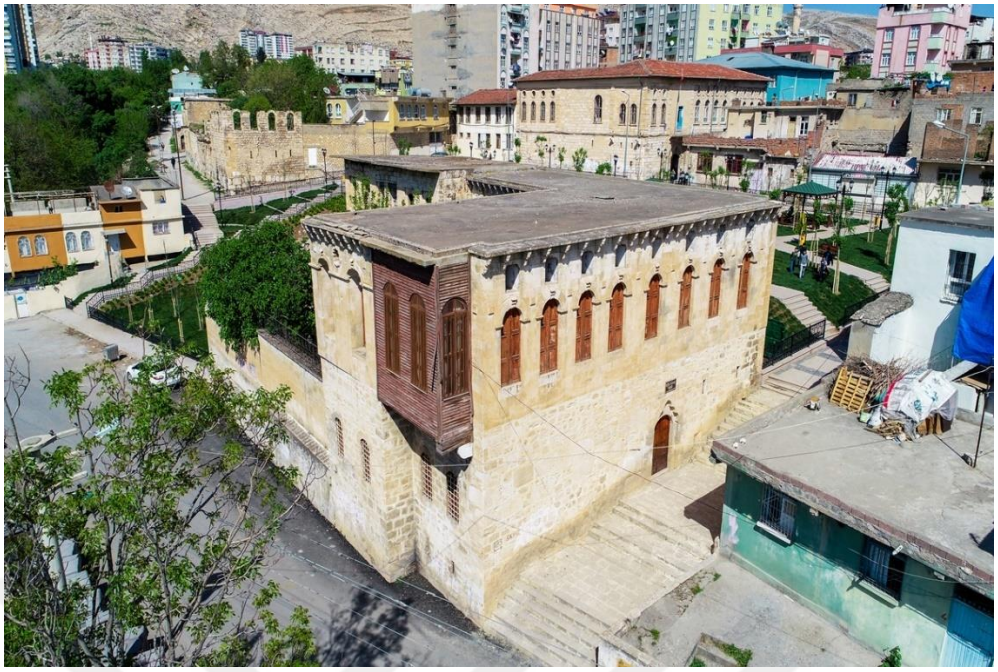
Şekil B.65. Güney Cephesi 2010 – DKVKBK Arşivi

Şekil B.66. Batı Cephesi 2010 – DKVKBK Arşivi

Şekil B.67. Avlu 2010 – DKVKBK Arşivi

Şekil B.68. Silvan Atatürk Evi – URL-35

Şekil B.69. Doğu Cephesi – 10.11.2021

Şekil B.70. Avlu – 10.11.2021

Şekil B.71. Tuvaletler – 10.11.2021

Şekil B.72. Yarı Açık Mekan – 10.11.2021

Şekil B.73. Doğu Kanadı Birleştirilen Odalar – 01.02.2021

Şekil B.74. Aliağa Konağı Güneydeki Haremin Planı - (Dağtekin ve diğ., 2017)

Şekil B.75. Güneydeki Haremin Restorasyon Öncesi Durumu – URL-36

Şekil B.76. Harem Bölümü – URL-37

Şekil B.77. Kuzeybatı Harem Bölümin Planı - (Dağtekin ve diğ., 2017)

Şekil B.78. Güney Sur Duvarı Üzerindeki Selamlık Bölümü – 01.02.2021

Şekil B.79. Güney Selamlık – 01.02.2021

Şekil B.80. Haremin Avlusuna Giriş – 01.02.2021

Şekil B.81. Harem – 01.02.2021

Şekil B. 82. Harem – 01.02.2021

Şekil B.83. Oda – 01.02.2021

KİŞİSEL YAYIN VE ESERLER

Mızrak Ş., Bahçalı D., Mimarlık Eğitiminde Doğal Aydınlatmanın Çalışma Ortamına Etkisi: Kocaeli Üniversitesi'', *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları Ulusal Kongresi*, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Boğaziçi Üniversitesi, 28-29 Mayıs 2021.

ÖZGEÇMİŞ

Şilan MIZRAK, lise öğrenimini Nafiye Ömer Şevki Cizrelioğlu Lisesi'nde tamamladı. 2014 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde başladığı Mimarlık eğitimini 2018 yılında tamamladı. 2019 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yürüttüğü Amida Höyük Kazısı'nda çalıştı. Aynı yıl bakanlığa bağlı yüzey araştırmaları ekibinde yer aldı. 2022 yılında Yedikardeşler Ahşap ve Orman Ürünleri'nde çalıştı. 2019-2022 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans eğitiminde kültür varlıklarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, hafıza mekanı konularında çalışmaları bulunmaktadır. Şu anda da tasarım alanında işler yürütmektedir.